

Polítiques de suport a les famílies

Col·lecció Estudis i Informes. Número 52

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

INFORME

aprovat pel Ple del Consell de Treball, Econòmic i Social en la sessió ordinària del dia 17 de desembre del 2018.

Ponents

Pepi Garcia

Director

Xavier Riudor

Gestora

Eva Mas

Autors

Cristina Boada

Eva Mas

Eva Miñarro

Xavier Riudor

Suport tècnic

Núria Olmedo

Membres del grup de treball

Yésika Aguilar

Anna Albareda

Gemma Cairó

Antònia Pascual

Itziar Ruedas

Aida Ruiz

Lorena Torró

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya

Barcelona, 2018

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència Creative Commons del tipus reconeixement d'autoria, usos no comercials i sense obra derivada. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. Podeu consultar un resum dels termes de la llicència a:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

© Generalitat de Catalunya
Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya
Diputació, 284
08009 Barcelona
Tel. 93 270 17 80
Adreça Internet: ctesc.gencat.cat

A/e: ctesc@gencat.cat

ISBN: 978-84-393-9817-2

Imatges:

Fotos de Pixabay.com-CCO 1.0 Universal
Foto de personas creada per pressfoto - www.freepik.es
Foto de niños creada per jcomp - www.freepik.es
Foto de libro creada per freepik - www.freepik.es
Foto de corazón creada per freepik - www.freepik.es
Foto de invitación creada per freepik - www.freepik.es
Foto de personas creada per bearfotos - www.freepik.es
Foto de fondo creada per prostooleh - www.freepik.es
Vector d'infografia creat per freepik - www.freepik.es

Barcelona, desembre de 2018

ÍNDEX.....	5
1. RESUM EXECUTIU.....	7
1.1. PRINCIPALS CONCLUSIONS.....	7
1.2. CONSIDERACIONS I RECOMANACIONS.....	15
2. INTRODUCCIÓ I METODOLOGIA.....	35
2.1. INTRODUCCIÓ.....	35
2.2. METODOLOGIA.....	36
3. MARC TEÒRIC.....	38
3.1. EL CONCEPTE DE FAMÍLIES, TIPOLOGIA, CAUSES DEL CANVI I CICLE DE VIDA FAMILIAR.....	38
3.2. LES ESTRUCTURES FAMILIARS A CATALUNYA. SITUACIÓ ACTUAL I TENDÈNCIES.....	51
4. EL DISSENY DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES.....	85
4.1. QUÈ SÓN LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES?.....	85
4.2. TENDÈNCIES EN POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES. TRETS COMUNS.....	88
4.3. DIFERENTS MODELS.....	90
4.4. TIPUS DE POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES.....	92
5. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES A EUROPA.....	101
5.1. MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL.....	101
5.2. AJUTS ECONÒMICS I TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES.....	117
5.3. SERVEIS D'ATENCIÓ I CURA.....	128
6. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES A CATALUNYA.....	146
6.1. MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL.....	146
6.2. AJUTS ECONÒMICS I TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES.....	159
6.3. SERVEIS D'ATENCIÓ I CURA.....	175

6.4. ALTRES REFLEXIONS I/O APORTACIONS EXPRESSADES EN LES COMPAREIXENCES.....	186
7. CONSIDERACIONS I RECOMANACIONS.....	190
7.1. LES FAMÍLIES A CATALUNYA	190
7.2. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES.....	194
7.3. ELS INSTRUMENTS DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES	197
8. BIBLIOGRAFIA.....	210

1. RESUM EXECUTIU

La importància de la família resta palesa en les dades del Cens del 2011 on s'evidencia que el 87,7% de la població resident a Catalunya viu en un nucli familiar. Segons aquestes dades, no hi ha dubte del protagonisme de la família en la nostra societat, però ràpidament sorgeixen algunes preguntes: Què s'entén per família en l'actualitat? Ha canviat el seu perfil en els darrers anys? Davant de la situació actual, com ha de ser el disseny, la gestió i l'execució de les polítiques de suport a les famílies per millorar les seves condicions de vida? Quins són els instruments més adients per dur-les a terme?

El present Informe pretén donar algunes respostes a aquestes preguntes mitjançant l'estudi de les dades demogràfiques i socials a l'entorn de les famílies, l'anàlisi conceptual de les polítiques desenvolupades en països del nostre entorn i de la comparativa dels instruments concrets emprats en aquestes polítiques, tant a Europa com a Catalunya. Finalment, un cop sistematitzades les evidències i les consideracions extretes de les compareixences de persones expertes en les matèries relacionades amb la família que van tenir lloc a la seu del CTESC, es presenten un conjunt de consideracions i recomanacions per al disseny i desenvolupament de les polítiques de suport a les famílies.

1.1. PRINCIPALS CONCLUSIONS

A continuació es descriuen breument les matèries analitzades i s'exposen alguns aspectes rellevants que han emergit en els diferents capítols que integren l'Informe.

El concepte de famílies, tipologies, causes del canvi i cicle vital familiar

El primer repte que sorgeix en l'Informe és la delimitació del què s'entén per família. Segons la Declaració Universal dels drets humans es defineix la família com l'element natural, universal i fonamental de la societat que té dret a la protecció de la societat i de l'Estat (DUDH art. 16.3). Però, el concepte de família ha canviat molt en les darreres dècades, de tal forma que si bé històricament es fa referència a aquestes unitats de convivència en singular, la família, en l'actualitat es tendeix a parlar més en la seva accepció plural, les famílies o les estructures familiars.

La conceptualització de les estructures familiars no és una tasca fàcil ja que depèn de moltes variables com ara del moment històric, geogràfic i social sobre el qual es treballi la definició del terme família. A més, cal tenir present que hi ha diverses accepcions en funció de si es fa des d'un enfocament biològic, sociològic, antropològic, jurídic, demogràfic, etc.

Amb tot, tal com es posa de manifest en el text en moltes d'aquestes teories s'aprecien alguns aspectes recurrents. Alguns d'ells com són l'existència d'un lligam parentiu (sanguini o d'afinitat), la residència comuna i un mínim nombre de membres (dues persones) suposen un punt de partida per delimitar la morfologia de les famílies en l'actualitat. Però, aquest punt de partida no garanteix una única tipologia ja que només partint d'aquests tres trets bàsics el ventall de possibilitats de les estructures familiars és molt ampli, tal com s'observa en la següent figura. Davant d'aquesta circumstància, per fer una aproximació a les diferents tipologies, en l'Informe es descriuen els principals trets de les famílies en funció del nombre de persones adultes a la llar.

Alhora, l'estudi de l'evolució de la morfologia familiar ens ofereix una visió dels canvis recents a la nostra societat. Així, la concepció de família com a nucli social, composta per un pare, una mare i els fills/es, ja no té la hegemonia absoluta que havia gaudit en el passat. Avui, el ventall de les estructures familiars s'amplia. Algunes de les causes que ha propiciat aquest canvi estan relacionades amb l'afebliment de les formacions familiars clàssiques (nuclear i extensa), l'envelliment poblacional, els efectes de la incorporació de les dones al mercat de treball, les conseqüències de l'emigració cap a entorns urbans, les dificultats d'emancipació, l'increment de les ruptures conjugals, la influència de la desinstitucionalització de la família i els canvis socials en la percepció de com han de ser les famílies.

FIGURA 1. Tipologia de les estructures familiars segons la variable relacional

Font: elaboració pròpia.

En aquesta pluralitat familiar, no sempre és fàcil diferenciar de quina estructura familiar es tracta perquè sovint hi ha trets comuns en elles o s'interrelacionen, sense oblidar que les persones poden constituir estructures familiars diverses al llarg de la seva vida. Les famílies transiten per diferents etapes al llarg del seu cicle de vida (com ara la formació, la consolidació, l'expansió o l'envelliment) i experimenten canvis constants en la seva funció i composició. Amb tot, aquestes etapes no tenen perquè ser seqüencials i tampoc cal que les famílies passin per totes elles.

Les estructures familiars a Catalunya. Situació actual i tendències

Una vegada fet aquest repàs pel marc teòric i conceptual, l'Informe cerca conèixer la seva situació actual i l'evolució recent per tal d'esbrinar quins són, o seran, els principals reptes de les polítiques de suport a les famílies.

Amb aquest objectiu, es fa una revisió de les principals dades demogràfiques relacionades amb les famílies (nupcialitat, natalitat, ruptures), dels factors que impacten en la seva evolució (emancipació, corresponsabilitat familiar, ocupació i conciliació, envelliment poblacional, atenció a la dependència i pobresa a les llars), del paper social i la protecció social que se'ls hi dedica i, per acabar, de la percepció de la societat sobre les famílies.

A continuació es destaquen algunes de les principals dades recollides a l'Informe, malgrat que també en el text s'ha posat de manifest la dificultat per obtenir algunes estadístiques sobre determinats aspectes en relació a les famílies, com ara les ruptures de les parelles de fet o el pagament de les custòdies, entre d'altres.

- El 71,6% de les llars tenen un nucli familiar com a mínim. El 58,3% de les llars amb un únic nucli són de parelles (el 34,5% parelles amb infants i 23,8% sense) i l'11,5% són monomarentals-monoparentals (9,2% i 2,3%, respectivament) (2016).
- La taxa de nupcialitat catalana decreix de 5,1 matrimonis per cada 1.000 habitants l'any 2000 fins els 3,6 matrimonis el 2016. Paral·lelament, en el conjunt de l'Estat espanyol augmenta la població que conviu en parella d'unió consensuada entre 2001 i 2011, el 195,8%, i els progenitors/res que conviuen amb almenys un infant, en 34,4%.
- L'edat mitjana al naixement del primer fill/a és de 31 anys a Catalunya (2017), mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en 32,2 anys. En darrers 30 anys ambdues s'han endarrerit 4 anys. Entre el 25-30% de les dones nascudes en la segona meitat dels anys 70 no seran mares.
- La dràstica caiguda de la fecunditat. En l'actualitat el promig de fills/es per dona se situa en 1,36 fills/es, mentre que en els anys 70 se situava en 2,72 fills/es.
- L'any 2016, el 52,6% de la població de 25 a 29 anys catalana viu en les llars parentals, el 60,5% a Espanya i el 38,6% a UE-28. L'edat mitjana d'emancipació a Espanya són els 29,4 anys, mentre que UE-28 són els 26,1 anys, xifra per sobre de països com Suècia (20,7), Alemanya (23,7) o UK (24,3).
- El 98% de les prestacions de maternitat (part del dret de les quals es pot cedir a la parella), el 92,8% de les excedències per cura d'infants i el 82,5% de les excedències per cura d'altres familiars són gaudides per les dones. (2017). També, el temps de dedicació a la cura familiar i de la llar en les dones supera en quasi dues hores al dels homes, en tant que elles dediquen 4:15 hores i ells 2:35 hores. (2011).
- La bretxa de gènere en la taxa d'ocupació de la població 16-64 anys és de 8,2 punts, ja que la taxa és del 73,2% pels homes i del 65,0% per les dones (2T 2018). Les taxes d'atur dels dos sexes són similars (11% homes i 12% dones).
- L'esperança de vida en néixer és de 86,3 anys per a les dones i 80,3 per als homes (1 any i 2 anys més, respectivament, que fa una dècada), mentre que l'esperança de vida lliure de discapacitat és de 72,1 anys i 70,4 anys, respectivament (2016). Les cohorts d'edats de 65 anys i més concentren l'any 2017 el 18,5% de la població total (17,3% l'any 2000).
- El 2017 hi ha 551.440 persones a Catalunya que pateixen alguna discapacitat en grau superior al 33%. El pes relatiu de les persones amb discapacitat augmenta progressivament, el 2001 eren el 4,2% de la població i el 2017 el 7,3%.
- A Catalunya hi ha 1.472,3 milers de persones en risc de pobresa, situació que és equivalent al 20% de la població (ECV2017). Les taxes més elevades de risc de pobresa són per a les persones que viuen en famílies monoparentals (35,3% de la població d'aquestes llars) i en les llars unipersonals (27,6%). Per edats, el risc de pobresa és més acusat en els infants menors de 16 anys, amb una taxa del 28,5% de la població.
- El percentatge del PIB destinat a les prestacions familiars és del 0,8% a Catalunya i de l'1,3% a Espanya. Aquestes xifres se situen força allunyades del 2,4% del PIB que es destina a la UE-28 (2014).
- El 87,5% de la població català percep la família com molt important en la seva vida, per al 12% és bastant important (2014). Només el 0,5% la considera poc o gens important.

El disseny de les polítiques de suport a les famílies

L'aproximació del focus a quines polítiques cal desenvolupar per assolir els reptes plantejats estadísticament parteix de la pregunta sobre com es defineixen les polítiques de suport a les famílies.

Val a dir que no hi ha una definició unívoca, atès que, entre altres causes, les dificultats que pot experimentar una família no estan sempre vinculades al fet de viure en família. En aquest sentit, les necessitats poden envair altres àmbits del benestar, com la salut, l'habitatge, la justícia o els afers socials, però

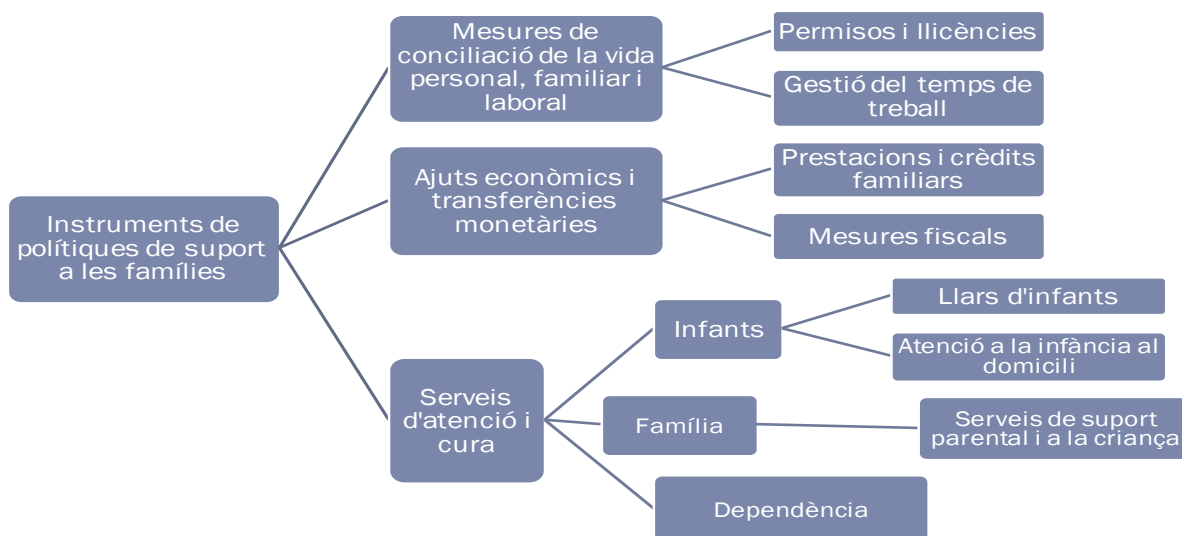
afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les seves problemàtiques es produeix en l'àmbit familiar.

Per fer una primera aproximació al seu disseny de forma més teòrica, l'Informe repassa conceptualment les diferents polítiques de suport a les famílies desenvolupades a Europa. Dins d'aquestes, destaquen una sèrie de trets als quals tendeixen a convergir com són el caràcter universal, la concepció preventiva, l'esperit d'afavorir les condicions de benestar necessàries perquè les famílies puguin tenir el nombre de fills/es que desitgen, així com augmentar la corresponsabilitat entre homes i dones en les tasques domèstiques i de cura.

A sensu contrari, es constata l'existència de trets diferencials entre els països, la qual cosa va lligada al fet que tota política de suport a les famílies vehicula opcions polítiques a favor d'un determinat sistema. En aquest sentit, podem trobar bàsicament tres models: el socialdemòcrata, el corporatiu i el liberal. El primer és el que ha anat més lluny en el disseny de les polítiques amb caràcter universal i amb una elevada intervenció de l'Estat. En els altres dos models l'Estat és molt poc intervencionista, si bé en el model corporatiu la família assumeix totes les tasques i, en canvi, en el model liberal el grau de mercantilització és més elevat.

Amb la voluntat de centrar l'objecte d'anàlisi, en aquest Informe s'han descrit les principals polítiques i els seus instruments, mitjançant una classificació en tres grups: les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral; els ajuts econòmics i les transferències monetàries i, per acabar, els serveis d'atenció i cura.

FIGURA 2. Instruments de les polítiques de suport a les famílies

Polítiques de suport a les famílies a Europa i a Catalunya

Tot seguit s'analitzen, en base a aquests tres grups, els instruments concrets de les polítiques de suport a les famílies, tant a Europa com a Catalunya. D'aquesta anàlisi, que es desagrega en dos capítols independents en l'Informe dotats d'explicacions, taules i gràfics més detallats i exhaustius, es desprenen algunes conclusions i idees rellevants que s'enumeren a continuació conjuntament.

1. En el primer bloc d'anàlisi es constata que l'equilibri entre la vida personal, familiar i laboral millora si es donen, entre d'altres, unes condicions de treball determinades, com ara l'existència de permisos i llicències per motius familiars i una gestió del temps de treball adient. Per tant, en relació amb les

mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, i sota el paraigües d'aquestes dues tipologies de mesures, en l'Informe s'aprecien els següents aspectes significatius.

- A Europa:

- ▲ Quant al desenvolupament de **permisos i llicències**, els països nòrdics són el referent en l'àmbit de les polítiques de criaça parental gràcies a permisos parentals d'una durada que permet conciliar la vida personal, familiar i laboral, ben retribuïts –amb el 70-80% del salari de mitjana- i amb una àmplia flexibilitat a l'hora de gaudir-los. De fet, diversos estats del Nord d'Europa han deixat enrere la separació entre permisos de maternitat, paternitat i parental i els han unificat en un de sol per atendre els infants en condicions d'igualtat i corresponsabilitat. És el cas de Suècia i Noruega amb permisos parentals mixtos que combinen un dret individual i intransferible –ambdós progenitors tenen dret a la mateixa durada i retribució del permís- amb un de familiar –els progenitors se'l poden repartir entre ells com vulguin- que incentiva les famílies a beneficiar-se'n. En contraposició està el model de permís parental individual i intransferible de l'Estat espanyol, amb molts dies de permís, les excedències, però amb pocs retribuïts, els de maternitat i paternitat.

En l'àmbit de l'atenció a les persones dependents i grans, pocs estats europeus han desenvolupat mesures de conciliació, tret d'Alemanya, Àustria i Bèlgica, amb permisos que permeten atendre adequadament les obligacions familiars i laborals. Destaca el suport a l'atenció a la dependència al llarg de la vida d'Alemanya, amb dies de permís retribuït finançats pel sistema públic que assegura l'atenció a la dependència.

- ▲ Quant a la **gestió del temps de treball**, concretament a la reducció horària de la jornada laboral i la flexibilitat del temps de treball, sobresurten dos estats: els Països Baixos i Portugal. D'una banda, els progenitors gaudeixen d'una àmplia flexibilitat per adaptar els permisos parentals als Països Baixos; a més, la plantilla té dret a augmentar, reduir o ajustar la jornada laboral a les seves necessitats i a treballar des de casa. De l'altra, Portugal ha reconegut el dret a sol·licitar un horari de treball flexible, el treball a temps parcial o el teletreball en determinades circumstàncies.

- A Catalunya

- ▲ Pel que fa al desenvolupament de **permisos i llicències** s'observa que en el marc català es tradueixen sobretot en prestacions familiars en temps (maternitat, paternitat, permisos per altres causes i excedències) que deriven de preceptes legals, objecte de millora d'alguns aspectes a través de la negociació col·lectiva. A més, cal tenir present que el sector privat i el sector públic estan subjectes a regulacions diferents i, tot i que el darrer és més avançat en alguns aspectes, encara estem lluny dels països d'Europa que es poden considerar referents en matèria de polítiques de suport a les famílies.

El nostre sistema de permisos es caracteritza per reconèixer un elevat grau de protecció jurídica front l'acomiadament, un elevat grau de flexibilitat en les possibilitats d'ús, una bona protecció econòmica durant les primeres setmanes de vida del nadó a través de serveis ben remunerats però una compensació econòmica escassa dels permisos de durada més llarga, que són les excedències. Aquest sistema afavoreix que només s'acullin als permisos les persones més ben situades en el mercat de treball i que, per tant, no tinguin caràcter universal.

A més, l'ampliació als homes del dret als permisos de paternitat ha estat molt gradual. A partir de l'any 2007 es persegueix explícitament fomentar la implicació dels homes en la cura i les tasques domèstiques mitjançant la creació d'un permís de paternitat individual i intransferible, que actualment ja té una durada de 5 setmanes.

ha sofert diverses modificacions, entre les quals destaca la determinació de la unitat de tributació. Encara en el moment actual, només els matrimonis tenen la possibilitat d'optar entre la tributació de manera conjunta o individuals, la qual cosa pot anar en detriment d'algunes de les noves estructures familiars i, tal com afirmen alguns autors, la modalitat de declaració conjunta podria penalitzar el segon perceptor que generalment és la dona i, per tant, fomentar la desigualtat de gènere.

Pel que fa a la tributació en si, actualment existeix un mínim personal i familiar, deduïble de la base imposable, amb l'objectiu de quantificar aquella part de la renda que es considera que no ha de tributar pel fet de destinar-se a les necessitats bàsiques personals i familiars de la persona contribuent. Darrerament s'han introduït algunes novetats a través de la Llei de Presupostos que suposen una millora. D'entre aquestes, cal fer menció d'una nova deducció per la custòdia de fills menors de 3 anys en llars d'infants o centres autoritzats i d'una ampliació de les deduccions per família nombrosa, tot i que a partir del quart fill. Cal assenyalar també que, en relació amb les prestacions per maternitat percebudes per la Seguretat Social, el Tribunal Suprem ha dictat recentment una sentència que estableix que estan exemptes de l'IRPF.

3. Els **serveis d'atenció i cura** redueixen el cost d'oportunitat que representen aquestes funcions d'atenció, especialment per a les dones, i afavoreixen la participació laboral. La provisió de serveis d'atenció i cura s'adreça preferentment a tres col·lectius: a la infància, a la família i a les persones en situació de dependència.

▪ A Europa

- ▲ La majoria de països europeus desenvolupen un model universal de serveis d'atenció i cura.
- ▲ Quant als **serveis d'atenció a la infància** ressalta Dinamarca, tant pel percentatge del PIB destinat (1,3%), com pels infants que accedeixen a llars d'infants i atenció al domicili (86%), i la satisfacció amb l'accés i l'ús dels serveis de places públiques (94%). Xifra que destaca en comparació amb la satisfacció de les llars espanyoles amb l'accés (12,3%), que aleguen les dificultats de finançament com a principal motiu per no usar els serveis d'atenció i cura a la infància. Dinamarca també destaca per l'estàndard de qualitat pedagògica del personal que atén els infants i la funció compensadora i igualadora de l'oferta del servei públic. Tanmateix, cal valorar positivament, l'atenció a la infància al domicili amb un estàndard de qualitat de Navarra, País Basc i Galícia.
- ▲ Quant als **serveis de suport parental i a la criança**, és a dir, els programes dirigits als progenitors per millorar les capacitats parentals en l'àmbit de la criança, l'educació i la salut dels infants, sobresurten els dels països anglosaxons (Regne Unit i Irlanda), per l'objectiu de reduir el risc de les famílies i la pobresa infantil, així com els de França, per l'acció conjunta, família i escola, amb implicació dels progenitors.
- ▲ Quant a la **dependència, o l'atenció i cura de llarga durada**, un risc social en augment que afecta la família, especialment les dones i, que cal protegir mitjançant serveis d'atenció de llarga durada de qualitat, les diferències entre països són significatives, tant en la despesa com en la cobertura del dret. Així, els països nòrdics i els centrals són els que destinen més percentatge del PIB a l'atenció de llarga durada (Noruega, Països Baixos i Alemanya), però també els que cobreixen més persones en situació de dependència sobre la població total (Finlàndia i Bèlgica). Destaquen tres programes públics d'atenció de llarga durada, l'institucional dels Països Baixos, finançat amb impostos i contribucions a la seguretat social i, els d'atenció al domicili danès i alemany.

- A Catalunya
  - ▲ Pel que fa als **serveis d'atenció a la infància**, l'instrument principal són les llars d'infants o les escoles bressol que a Catalunya tenen un esperit bàsicament educatiu, tot i que també està contrastat que l'assistència dels infants a aquests centres produeix una millora del seu desenvolupament emocional, i redueix les desigualtats en funció de l'origen socioeconòmic de les famílies. Les reduccions pressupostàries que ha patit la Generalitat durant la darrera crisi econòmica han repercutit en el finançament de les llars d'infants, la qual cosa ha suposat l'obligació de les famílies a contribuir econòmicament en major mesura per gaudir d'aquest servei. A Catalunya, però, cal constatar que hi ha un debat obert sobre si cal continuar l'escolarització dels infants de 0-3 anys o bé si la situació òptima per als infants, sobretot durant el seu primer any de vida, és la criança per part dels progenitors o familiars més propers. Com a alternativa a aquesta segona opció, existeix el model d'atenció a la infància al domicili, en el qual es comparteix la criança amb altres infants o famílies a la llar.
  - ▲ Pel que fa als **serveis de suport parental i a la criança** s'observa un ús encara minoritari. Entre aquests es pot fer esment a Catalunya dels grups de recuperació psicofísica postpart, els espais familiars, el programa "Créixer en família" i el Servei d'Orientació i Acompanyament a les Famílies. Tots tres tenen en comú que no només van adreçats als infants, sinó també a les seves famílies, amb els objectius, entre altres, de donar suport i compartir els models de criança positiva i beneficiosa per als infants. En el marc de l'educació lliure i altres pedagogies de caràcter alternatiu, es poden destacar els espais i grups de criança.

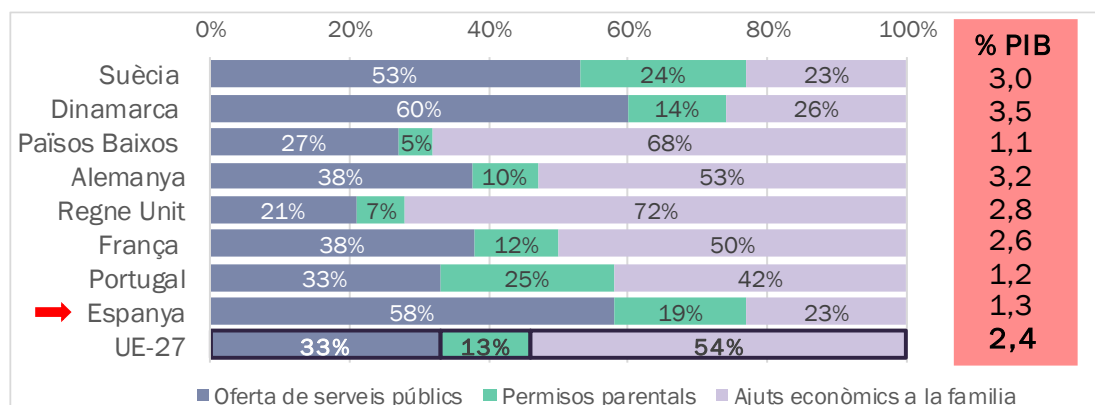
Cal mencionar també alguns serveis públics d'accés universal però que van destinats a infants o famílies amb unes necessitats específiques, o bé per la seva condició o per les seves necessitats. Aquests són, els centres de desenvolupament infantil i d'atenció precoç, els serveis de mediació familiar, el servei tècnic de punt de trobada i els Serveis d'intervenció socioeducativa (model SIS).

- ▲ Pel que fa a les **persones en situació de dependència**, les prestacions tenen caràcter prioritari i es faciliten a través del Sistema públic de serveis socials. I, en el cas que no sigui possible, prestacions econòmiques vinculades a l'adquisició dels serveis. Aquests serveis poden ser bàsics (atenció domiciliària) o especialitzats (prevenció de la dependència, centres d'atenció a la gent gran, centres sociosanitaris i centres d'atenció a persones amb discapacitat). Cal destacar que tot i el creixement del finançament públic de la dependència entre 2007 i 2017, l'aportació de l'Estat s'ha reduït a la meitat, si bé la Llei 39/2006 diu que aquesta ha de ser a parts iguals entre l'Estat i la Generalitat. A banda d'això, cal tenir en compte que els terminis per valorar les sol·licituds de dependència i les llistes d'espera per rebre les prestacions encara són molt amplis.

Per acabar, cal esmentar que en l'Informe s'ha realitzat una comparativa relativa a la inversió econòmica en protecció social entre alguns països d'Europa. En ella, s'evidencia que la inversió econòmica dista molt de convergir, tant pel que fa a la despesa en protecció social de les famílies, com en la d'atenció i cura de llarga durada. Així, hi ha divergències tant en la despesa en percentatge del Producte Interior Brut (PIB) dels estats com en la manera en què es distribueix.

Alhora, les diferències es mantenen en la prioritització entre un i altre dels tres grans grups de despesa: els permisos parentals, els ajuts econòmics a la família i l'oferta de serveis públics, entesos com una categorització simplificada a la fixada en l'Informe. Tal com es veu al gràfic següent, hi ha estats que prioritzen els serveis públics, però que inverteixen també en permisos parentals retribuïts (nòrdics); d'altres procuren garantir un determinat nivell de renda per millorar el funcionament del mercat privat de provisió de serveis d'atenció a la infància i la família (anglosaxons); el tercer grup, destina un percentatge elevat del PIB a prestacions econòmiques per ajudar els progenitors en la criança (centrals).

GRÀFIC 1. Despesa en protecció social de les famílies 2015

Unitats: distribució en percentatge i percentatge del Producte Interior Brut (PIB).

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat i l'OCDE.

1.2. CONSIDERACIONS I RECOMANACIONS

Al llarg d'aquest apartat el CTESC fa un seguit de consideracions i recomanacions amb relació a les famílies i a les polítiques públiques que els haurien de donar suport. Com succeeix en altres informes d'aquest organisme, algunes de les recomanacions poden requerir d'un marc competencial superior al que a hores d'ara disposa la Generalitat. Tot i això, el CTESC valora la capacitat del Govern per negociar amb altres administracions la possibilitat d'implementar-les, així com per influir en el desenvolupament d'iniciatives que incorporin l'esperit de les mateixes. A més, algunes de les consideracions que s'inclouen tenen el seu encaix en la negociació col·lectiva i, especialment, en l'Acord Interprofessional de Catalunya (2018-2020).

El capítol es divideix en 3 apartats. En primer lloc es fa un breu repàs de les principals aportacions de l'informe sobre la situació de les famílies a Catalunya. A continuació, es remarquen els principals elements que ha de tenir present el disseny d'una política pública de suport a les famílies. I, per acabar, es detallen els principals instruments i mesures per desenvolupar aquestes polítiques a Catalunya.

1.2.1. LES FAMÍLIES A CATALUNYA

Una primera constatació és que, tal com es desprèn del darrer cens del 2011, la gran majoria de la població catalana, el 87,7%, viu dins d'una estructura familiar. Ara bé, tal com ha quedat palès amb l'anàlisi de l'evolució de la morfologia familiar, durant les darreres dècades, aquestes estructures cada cop són més diverses.

Tractar qüestions com són les polítiques de suport a les famílies, suposa inevitablement tenir en compte una sèrie de consideracions relatives a les transformacions en les estructures socioeconòmiques, en les familiars i en les variables demogràfiques, entre d'altres. A l'informe s'han recollit els principals factors que expliquen la situació actual de les famílies, així com els principals reptes a assolir. Sintèticament remarcaríem els següents:

- La progressiva i creixent incorporació de les dones al mercat de treball en les darreres dècades, que regira l'estil de vida tradicional en el qual l'home era qui mantenia econòmicament la família mentre que l'espai de la llar estava reservat a les dones.
- El treball assalariat té un impacte central en les famílies. L'atur, la temporalitat i el treball informal, entre d'altres, tenen una clara afectació en el cicle vital familiar. Conseqüentment, les polítiques la-

borals tenen un paper important en la formació i funcionament de les estructures familiars en aspectes com la possibilitat real d'emancipació, la "doble jornada" de les dones, la fecunditat o la conciliació de la vida personal, familiar i laboral.

- Les dificultats d'emancipació de les persones joves. Aquest és un seriós obstacle per a la creació de noves estructures familiars, a causa, sobretot, però no únicament, de les complicacions per trobar una feina que garanteixi una certa estabilitat i de les dures condicions d'accés a un habitatge. No cal dir que ajornar el moment de l'emancipació té també repercussions en la maternitat, amb l'endarriment per tenir el primer fill o filla. A Catalunya el percentatge de població jove, d'entre 25 i 29 anys, que viu en les llars familiars dels seus pares s'eleva fins al 52,6%, mentre que el percentatge a la UE-28 és del 38,6%. Sens dubte, aquesta proporció de joves en llars familiars s'allunya de la que es dona en altres països europeus com Alemanya (26,9%), Regne Unit i França (20,1% i 19,9%, respectivament) i, especialment, de les xifres de Finlàndia i Dinamarca (6,0% i 4,5%, respectivament).
- La desinstitucionalització de la família, amb la pèrdua del predomini de la seva concepció tradicional. Els canvis socials, culturals i/o familiars han fet concebre la família com una forma de convivència sense la necessitat, per a moltes persones, d'un vincle contractual que determini el seu projecte en comú. Aquest factor explica el creixement molt important de la cohabitació i d'altres formes familiars.

Altrament, l'aparició de noves estructures familiars a vegades ha estat propiciada per l'increment de les ruptures conjugals, que suposen un creixement de la monoparentalitat –en la seva accepció social- i el de les famílies reconstituïdes. També s'observa l'emergència d'estructures familiars on els dos progenitors són del mateix sexe.

La diversitat de les estructures familiars, de tota manera, no amaga que el 69,7% de totes les llars, el 2011, tenien un nucli familiar, i que el 58,3% eren parelles (el 34,5% amb fills i el 23,8% sense fills). L'11,5% del total de llars catalanes vivien en una família monoparental, eren les que més creixien. Una altra dada que reflecteix el cens era la dimensió més reduïda del nucli familiar, Així, mentre que en el 1991, la proporció de famílies amb 5 o més membres era del 12,8%, en el darrer cens, la xifra baixa al 4,3%.

- Els rols i estereotips de gènere que hem viscut a la nostra societat han anat canviant, tot i que molt lentament, però evolucionen cap a una societat menys discriminatòria vers a les dones.

La corresponsabilitat familiar està lluny de ser una realitat consolidada. Encara són majoritàriament les dones les que assumeixen les tasques i responsabilitats de cura dels infants i de les persones en situació de dependència a la llar, així com de les feines domèstiques, a les quals dediquen més temps que els homes. Un altre exemple de la manca de corresponsabilitat són les dades relacionades amb les prestacions o permisos de maternitat i paternitat, aclaparadorament gaudits per les dones, de la mateixa manera que les excedències per atenció i cura de familiars.

Així, l'any 2017 a Catalunya es van tramitar un total de 46.415 expedients per a la concessió de prestacions de maternitat, de les quals només el 2% (923) van ser percebudes pels pares, si bé una raó possible és que el dret de gaudi és de les dones que han de cedir-lo als pares. Amb tot, les xifres sobre les excedències de nou recauen sobre les dones que concentren el 92,8% de les excedències per cura d'infants i el 82,5% de les excedències per cura d'altres familiars.

A més, les dones són les que majoritàriament fan els treballs d'atenció i cura, siguin o no professionals, fet que cal posar en valor. El model social té uns fonaments patriarcalcs que marquen el context social i en aquest sentit cal abordar com es desenvolupen aquestes funcions.

Les condicions laborals són un element rellevant en les desigualtats de gènere en el mercat de treball. La persistència de la bretxa salarial, així com el tipus de contractació, la jornada (parcialitat

involuntària) i la seva distribució, entre d'altres, posen de manifest els desavantatges amb els quals s'enfronten les dones en el desenvolupament de la seva carrera professional. Per tant, és necessari adoptar mesures per aconseguir un mercat de treball més equilibrat i igualitari en termes de gènere.

- Els canvis demogràfics que s'han produït en els últims temps en el nostre país i en la resta d'Europa han comportat un envelliment de la població, la qual cosa genera l'augment dels col·lectius amb necessitats d'atenció i cura. Aquest envelliment explica en part la reducció de la mida de les llars, que sovint acaba derivant en llars unipersonals, però que de tota manera, podrien formar part d'una xarxa familiar vinculada a altres unitats familiars de les quals reben suport.
- El creixement del nombre de persones grans dependents i les persones amb discapacitat és significatiu, en tant que s'ha passat del 4,2% de persones en situació de dependència entre la població catalana el 2001 al 7% el 2016. La problemàtica relacionada amb la dependència, no només vinculada a l'envelliment, afecta de manera intensa al benestar de les famílies en àmbits com la cura, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la corresponsabilitat familiar.
- L'impacte del risc de pobresa i exclusió social en les famílies. El percentatge de persones que viuen en llars considerades en risc de pobresa s'eleva fins al 20% el 2017 segons l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV). Val a dir que aquesta taxa general és més alta en les llars amb fills/es dependents (24,2%) i es redueix en les llars sense fills/es (15,6%). A més, la situació s'agreuja per a les persones que viuen en una llar composta per un adult amb un o més fills/es dependents on la taxa de població en risc de pobresa és del 35,3% (92,7 milers de persones). I, tot i que el percentatge es redueix en les famílies amb dues persones adultes amb un o més fills/es dependents fins el 22,3%, en nombres absoluts afecta a moltes més persones, 598,8 milers. La taxa de pobresa dels infants menors de 16 anys és del 30,3%. La taxa AROPE que recull el risc de pobresa i/o exclusió social de les llars sense fills/es dependents és del 19,9% el 2016. En el cas de les llars amb fills/es dependents és del 24,9%.

Malgrat la diversitat de les estructures familiars, en l'àmbit conceptual hi ha tres trets comuns en totes elles: estan basades en el vincle definit per la relació sanguínia o d'afinitat; s'estableix una unitat residencial comuna; i el mínim de persones que formen la família són dues. A més, hi ha coincidència en identificar les seves principals funcions: la provisió de recursos, d'educació i orientació, de cura i de vincle emocional.

Tanmateix, pel que fa al mínim de persones que inclou una unitat familiar, cal tenir present que les llars unipersonals poden ser en molts casos, segons l'edat de la persona que hi viu, una família en potència. Avui dia, una persona sola pot arribar a la maternitat o paternitat mitjançant múltiples mètodes com ara l'adopció, l'acollida o la reproducció assistida.

El cicle vital familiar

Una manera d'aproximar-se a la realitat de les famílies a Catalunya és des del punt de vista del seu cicle vital, fet que un disseny ben acurat de polítiques públiques de suport a les famílies ha de tenir present. Les estructures familiars tenen un caràcter dinàmic, transiten per diferents etapes i experimenten canvis constants en la seva funció i composició.

En l'actualitat, els límits del temps vital estan canviant: la joventut s'allarga, la jubilació es flexibilitza i la vida biològica es perllonga. Aquestes situacions afecten tant la nostra concepció del temps com les necessitats de les persones. Per aquest motiu, calen noves regulacions o l'adaptació legal de les existents i un grau més elevat de protecció social.

De tota manera, en la línia del que s'ha comentat anteriorment, no existeix un cicle vital que serveixi per a totes les formes familiars, i òbviament, aquestes aproximacions tampoc han d'implicar un procés estrictament seqüencial de les diferents etapes, atesa la realitat diversa de cada família. En aquest sentit, hi ha 4 etapes d'aquest cicle, que volem remarcar:

- Pel que fa al **procés de formació de les famílies**, a Catalunya, un dels elements que més preocupa és el retard en l'edat d'emancipació que s'observa clarament des del 2007, amb els efectes comentats anteriorment. També, en aquesta etapa, s'observa el creixement de l'opció de la cohabitació com a forma de convivència de les famílies, al voltant del 15% dels nuclis familiars. Si bé abans es considerava que aquesta opció era un primer pas cap a la nupcialitat, actualment, la meitat de les parelles de fet tenen descendència, la qual cosa reflecteix la seva consolidació. Per últim, cada vegada són més comunes les famílies monoparentals no derivades d'un procés de ruptura de parella matrimonial o d'una parella de fet.
- Quant a l'etapa **consolidació i/o d'expansió familiar**, a Catalunya la taxa de fecunditat es manté en nivells molt baixos en termes comparatius amb els països del nostre entorn. Les dones catalanes el 2017 tenien 1,36 fills/es enfront els 1,58 de la mitjana de la UE (2015). Un factor explicatiu és l'endarreriment de l'edat mitjana al naixement del primer fill/a, actualment de 31 anys, mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en els 32,2 anys, 4 anys més que al 1986.
- A tot plegat, cal sumar la decisió voluntària de renunciar a la maternitat/paternitat, per un seguit de raons: treball, disposar de més llibertat, més temps per a la parella, corresponsabilitat, conciliació personal, familiar i laboral, manca d'estabilitat laboral i econòmica, entre d'altres. La taxa d'infecunditat se situa entre el 25 i el 30% de les dones nascudes en la segona meitat dels anys 70. No obstant això, aquesta dada contrasta amb els resultats de l'enquesta de fecunditat i família i valors del 2006 del CIS, on només el 5% de les dones declaraven no desitjar tenir fills. Com indica Esping-Andersen (2013), aquesta diferència entre les preferències de les persones i la fecunditat real reflecteix l'existència d'un dèficit de benestar.
- Pel que fa a les **ruptures i recomposicions**, les dades mostren que el 2017 s'han produït 18.221 nul·litats, separacions i divorcis (el 96,2% d'ells són divorcis, 17.532). En poc més de la meitat d'aquestes ruptures procedeix la custòdia de fills/es (el 51,9% dels divorcis del 2016 entre cònjuges de diferent sexe), situació que propicia la formació de noves estructures familiars, bé siguin les que socialment s'anomenen monomarentals-monoparentals o, amb el pas del temps, les famílies reconstituïdes. A més, cal tenir present que aquesta xifra de les estadístiques registrals no inclou les ruptures de parelles de fet, tot i que a la pràctica viuen les mateixes situacions esmentades.
- I, per acabar, cal tenir presents els **processos d'envelliment**. Les dades demogràfiques verifiquen un augment de les cohorts d'edat més avançada en la piràmide poblacional. Així, el grup de persones de 65 anys i més concentren el 18,5% de la població l'1 de gener de 2017 i, entre elles, les més grans de 75 anys constitueixen el 9,2% de la població. Si es té en compte que l'esperança de vida lliure de discapacitat en néixer (EVLVD) és de 72,1 anys per a les dones i 70,4 pels homes, és de preveure que moltes d'aquestes persones necessitin serveis d'atenció i cura a la dependència, bé siguin de la pròpia família o d'altres persones.

En aquest context, no tot canvia, com ara el fet que la societat catalana continua percebent la família com una institució fonamental en les seves vides: el 87,5% de les persones opinen que és molt important, molt per sobre del treball, els amics, el lleure, la política o la religió (CEO, 2015).

El CTESC recomana:

1. Establir una definició de què s'entén per família. Un marc adient per fer-ho seria un Pacte nacional, per tal d'afavorir la prioritització i la transversalitat de les polítiques de suport a les famílies, així com la seva estabilitat en el temps, lluny de la influència dels cicles polítics.
2. Incorporar les llars unipersonals en la definició de què s'entén per família com a subjectes de dret de serveis d'atenció i cura, especialment en els casos de persones que viuen soles per causes sobrevingudes o involuntàries.
3. Aprofundir en el coneixement de la realitat demogràfica i familiar a Catalunya. La informació que abans obteníem de les estadístiques oficials com per exemple l'estat civil és clarament insuficient, perquè no recull una part de la realitat social. Caldria definir un instrument adequat per copsar, en tota la seva amplitud, la realitat familiar a Catalunya. En aquest sentit, es valora positivament haver recuperat de nou l'Enquesta de fecunditat en espera que tingui continuïtat al llarg del temps.
4. Potenciar l'Observatori català de les famílies, com un punt permanent d'estudi i recerca sobre les famílies i sobre l'impacte i seguiment de les polítiques relacionades amb aquestes en el territori català.
5. Fer atenció al canvi en les estructures familiars, ja que, tot i que segueix sent majoritari el model tradicional, cada cop hi ha un nombre més gran de famílies que pertanyen a altres models, amb necessitats i particularitats concretes. Per aquest motiu, és necessari establir polítiques familiars a partir d'una mirada oberta, receptiva i en igualtat de drets davant d'aquesta realitat.
6. Adaptar la normativa legal vigent relativa a les famílies amb la incorporació de les llars unipersonals. S'haurien d'incloure tots els trams d'edat per les necessitats que poden sorgir en cas de malaltia o situació de dependència, especialment en les llars unipersonals de solitud no desitjada, així com les persones que viuen soles i opten per la maternitat/paternitat, amb embaràs o adopció que també necessiten suport abans de ser considerades família.
7. Establir una cartera de serveis, que acompanyi les famílies durant els diferents cicles vitals, des de la infantesa, l'adolescència, passant per la creació d'un nou vincle familiar, l'etapa reproductiva o la vellesa, així com els canvis que es puguin produir fruit de les diferents circumstàncies, com divorcis o noves unions.
8. Millorar les mesures per evitar que la composició familiar tingui un impacte tan significatiu en el risc de pobresa a Catalunya, especialment en les famílies amb infants. Una de les raons és la debilitat dels ajuts per a aquest tipus de famílies i els ingressos salarials insuficients. En aquest sentit, s'haurien d'orientar aquells ajuts i prestacions necessàries per fer front i donar resposta a les famílies en risc de pobresa. En tot cas, caldrà valorar entre d'altres aspectes, la capacitat de la renda garantida de ciutadania per millorar la situació de les famílies.
9. Prendre mesures efectives en l'àmbit de l'habitatge i de la pobresa energètica per reduir la pobresa de les famílies. En aquest sentit s'ha de garantir el compliment el més aviat possible dels articles vigents de la Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, amb la dotació pressupostària corresponent.
10. Impulsar accions de difusió i d'altres actuacions de caire pedagògic que incideixin en

el conjunt de la ciutadania per tal d'afavorir l'acceptació dels diversos models de famílies.

11. Fomentar la corresponsabilitat en l'àmbit domèstic i d'atenció i cura.
12. Impulsar i fer accions de sensibilització per valorar els treballs d'atenció i cura en l'àmbit familiar com un bé públic, incidint al mateix temps en modificar els estereotips de gènere, alhora que s'afavoreixi la participació de dones i homes de forma més igualitària.

1.2.2. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En l'apartat anterior, hem apuntat els diversos elements i reptes que planteja viure en família en la societat d'avui. Aquesta realitat s'ha traduït en una preocupació creixent per l'impacte de les transformacions socials sobre el benestar de les famílies i dels infants. És aquí on les polítiques de suport a les famílies han volgut incidir.

Les polítiques destinades a la protecció de la família han de ser dissenyades sota el paraigües de la igualtat d'oportunitats i de la justícia social. A més, cal tenir en compte l'impacte de gènere en tots els casos. Igualment, s'han d'impulsar mitjançant un model d'atenció comunitària centrat en les persones: apoderament familiar, garantia d'habitatge i oportunitats laborals.

Dins del conjunt de les polítiques socials, les familiars representen un dels camps on no hi ha consens absolut sobre la seva definició, objectius i instruments. Com diu Alegre (2017) no és fàcil donar resposta unànime a què tenen d'específic respecte d'altres polítiques socials, a més que no es pot negar un cert component ideològic de la pròpia conceptualització de la família, descrit en aquest informe.

Segons indica l'OCDE (2009) es podrien entendre les polítiques de suport a les famílies com aquelles actuacions que s'ocupen de problemàtiques que afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les quals es produeix principalment en l'àmbit familiar. Inclouen les intervencions que, per bé que puguin envair altres àmbits de benestar, afectin de forma específica les relacions entre els membres de la llar o les seves oportunitats econòmiques i socials.

Hi ha dos nuclis centrals que hauria de tenir tota política en aquest camp. El primer nucli fa referència a la infància-adolescència, especialment la primera infància, atès que la personalitat es conforma en aquest primera esfera de reconeixement que és la família. El segon és la malaltia i la dependència, atès que cal acompanyar a les famílies en aquestes situacions.

És evident que en la diagnosi, disseny, construcció i aplicació de les diferents polítiques i mesures s'han de tenir en compte diferents actors: les famílies, l'Administració pública (de manera transversal), les empreses, les persones treballadores i el conjunt de la societat.

El CTESC proposa recomanacions en aquest marc, tot i ser conscients que aquestes polítiques no es poden concebre com a compartiments estancs, aïllades d'altres àmbits de vital importància com la salut, l'educació, l'habitatge o els serveis socials. En aquest sentit, resulta fonamental la governança per fer front a la planificació i gestió en un entorn complex i interconnectat, i que obliga a treballar en una dinàmica de processos i en xarxa.

El CTESC vol remarcar 4 trets que caracteritzen els principals debats al voltant d'aquests tipus de polítiques:

- El caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, és a dir, que els seus destinataris siguin totes les famílies, independentment del seu nivell de renda, en contraposició a les mesures específiques adreçades a determinats col·lectius.
- La concepció preventiva (*preparing rather than repairing*), idea que es correspon amb el concepte d'“Estat Social inversor”, que concep les polítiques socials com a element productiu en contraposició a una càrrega econòmica (Morel, Palier i Palma, 2012). El seu esperit és el de generar benestar a la població (welfare-mix), tant material (welfare) com subjectiu (well-being).
- L'afavoriment de les condicions de benestar de les famílies perquè puguin tenir lliurement el nombre de fills/es desitjat, en contraposició amb el caràcter natalista de les polítiques anteriors. Es parteix de la necessitat d'una compensació pública per càrregues familiars, en la línia de concebre la descendència com un bé comú.
- La necessitat d'una corresponsabilitat més gran entre els homes i les dones en les tasques domèstiques, familiars i de cura, amb ajuts i serveis sense biaix de gènere.

El cert és que les polítiques de suport a les famílies estan infrafinançades en comparació amb la UE. Així, la despesa en protecció social a les famílies a Catalunya és del 0,8% del PIB, a Espanya és de l'1,3%, mentre que a la UE-28 arriba al 2,4%, l'any 2014. Aquest fet explica, en part, l'impacte del tipus d'estructura familiar en el risc de pobresa, especialment en famílies amb fills i monoparentals.

Les polítiques i els instruments de suport a les famílies existents poden resultar insuficients per fer front als diferents reptes i casuístiques detectades en el present Informe. És per això que s'han dut a terme diferents propostes que necessàriament implicaran un esforç pressupostari superior. Per tant, en aquest context resulta necessari dur a terme una anàlisi de l'impacte econòmic i social que podria suposar la seva aplicació.

El CTESC recomana:

13. Vetllar per la garantia de l'estat del benestar, posant el nucli familiar en el centre de les decisions, davant les circumstàncies familiars que l'informe ens mostra, així com de les diferents tipologies familiars. Per això cal més inversió econòmica en polítiques de suport a les famílies.
14. Prioritzar els recursos destinats a les famílies en situació de vulnerabilitat.
15. Impulsar una nova llei de suport a les famílies que prengui en consideració les recomanacions d'aquest informe. També convindria accelerar l'aprovació del nou Pla Integral de suport a les famílies.
16. Incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques de suport a les famílies que s'hagin de dissenyar.
17. Analitzar en profunditat el caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, la seva idoneïtat i el seu impacte social i econòmic. Alhora reflexionar sobre si la renda familiar ha de ser un criteri clau pel desenvolupament de les polítiques de suport a les famílies.
18. Garantir la coordinació interdepartamental i interinstitucional per tal de tutelar i fer efectives les polítiques de suport a les famílies.

19. Analitzar periòdicament les necessitats de les famílies per tal de poder fer una planificació adient que permeti fer una millor distribució de les ajudes, fent mesures preventives i no només reactives o assistencials. En aquest sentit, seria important desenvolupar metodologies i guies per a l'avaluació i detecció precoç de famílies en risc.
20. L'Administració pública, com a responsable de les polítiques de suport a les famílies, ha de garantir l'adequada coordinació de tots els agents, públics i privats, implicats en la prestació dels serveis.
21. Disposar d'una Administració àgil i poc burocratitzada que doni una resposta ràpida a les dificultats que pugui patir una família. Atesa la diversitat comentada, calen unes polítiques que es caracteritzin per la seva flexibilitat i adaptació a la situació específica de cada família.
22. Apostar per una informació acurada de les polítiques de suport a les famílies. En aquest sentit, la posada en marxa d'una "finestreta única" per a la ciutadania podria facilitar tant la informació, documentació, així com la possible gestió de prestacions i serveis.
23. Desenvolupar una xarxa de punts presencials o "físics" distribuïts arreu del territori, aprofitant, sempre que sigui possible, els recursos existents.
24. Garantir que la cartera de serveis assegurï l'equitat territorial i es doti del pressupost suficient. Tanmateix, seria convenient una cooperació en xarxa entre ajuntaments, comunitat educativa, centres de salut, etc.
25. Dimensionar correctament la dotació i el nombre d'equips dels serveis socials bàsics perquè puguin donar resposta a les diferents situacions i necessitats de les famílies.
26. Disposar d'un Pla de formació permanent per a les i els professionals que es troben al capdavant dels diferents serveis, perquè actualitzin i adequin les seves competències, al mateix temps que també se'ls ofereixi suport psicològic i atenció emocional.
27. Dissenyar accions formatives específiques i adients per a les persones cuidadores no professionals, alhora que també se'ls ofereixi el suport psicològic, atenció emocional i acompanyament, si fos el cas, per poder fer front a la situació familiar en les millors condicions possibles.
28. Elaborar, periòdicament, a través d'un organisme independent, un informe d'avaluació de les polítiques de suport a les famílies, amb indicadors qualitius i quantitatius que permetin fer un seguiment i propostes de millora.

1.2.3. ELS INSTRUMENTS DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En consonància amb l'apartat anterior, els instruments de les polítiques de suport a les famílies han de ser els mitjans que permetin incrementar el benestar de les famílies de Catalunya, reduint les barreres i les dificultats existents per al seu ple desenvolupament. És per tant, important vincular-los als principals factors i elements que configuren el seu cicle vital, si bé alguns d'ells afecten, òbviament, a més d'una etapa.

Aquests serveis han de ser de qualitat i s'han de planificar des d'una visió de servei públic, amb recursos suficients tant humans com econòmics, així com evitar un enfocament únicament assistencial.

1. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE FORMACIÓ DE LES FAMÍLIES

Com hem pogut copsar en diferents compareixences, és rellevant tenir en consideració el context en el que viuen les persones i les famílies. La situació laboral amb l'atur cronificat en alguns col·lectius, determinades condicions laborals (taxa de temporalitat, parcialitat, etc), així com els preus de l'habitatge, la distància o proximitat dels recursos que s'ofereixen des de l'Administració, el poder adquisitiu de cada unitat familiar, entre d'altres, determinen de forma clara uns condicionants previs que des de l'Administració s'han de tenir en compte per definir i articular les polítiques de suport a les famílies.

El retard en l'emancipació té, entre altres conseqüències, la dilació de la maternitat i un increment de la infecunditat, atès que es redueix el període de fertilitat. El disseny d'instruments per facilitar l'emancipació de les persones joves afecta aspectes que van molt més enllà de les polítiques de suport a les famílies en el sentit estricte i que sobretot incideixen en tres àmbits –formació, mercat de treball i habitatge– en els quals el CTEESC ha apuntat diverses consideracions i recomanacions al llarg dels darrers anys.

És per això que el CTEESC considera que si una política de suport a les famílies pot acabar tenint èxit, el primer que cal és eliminar les “barreres d'entrada” a la creació d'una nova família, i per això cal una mirada global.

El CTEESC recomana:

29. Impulsar les mesures incloses en el Pla d'actuació de polítiques de joventut 2017-2020 des d'una visió integral i posant en el centre a la persona, per tal que realment tinguin incidència significativa entre la joventut i n'avanci el moment de l'emancipació.
30. Ampliar l'oferta d'habitatge social, així com d'habitatge adaptat, per tal de garantir l'accés al nombre més gran de persones possible.
31. Ampliar els indicadors d'edat de l'emancipació dels fills i filles objecte d'anàlisi fins als 40 anys, per conèixer amb millor exactitud la realitat actual.

2. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE CONSOLIDACIÓ I/O D'EXPANSIÓ DE LES FAMÍLIES

En aquest apartat hem inclòs tres grans grups d'instruments de polítiques familiars: serveis d'atenció i cura a la infància i de suport familiar, mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral i ajuts i transferències monetàries. Si bé aquestes mesures tenen una clara incidència en aquesta etapa del cicle vital, és evident que també poden tenir repercussions en altres fases de la vida familiar.

- a. Serveis d'atenció i cura a la infància i de suport familiar

Serveis d'atenció i cura a la infància

Els serveis d'atenció i cura a la infància representen un instrument d'externalització d'un conjunt d'activitats tradicionalment assumides dins del marc familiar, especialment entre les dones. Són d'especial interès els serveis de guarda i custòdia dels infants, sobretot els menors de tres anys, abans que comenci el sistema educatiu formal. Cal tenir present que aquests serveis no només tenen per objectiu la conciliació família-treball sinó que en persegueixen d'altres: prevenir desigualtats educatives, evitar la pobresa

infantil, igualar les oportunitats entre dones i homes, facilitar que les persones puguin tenir els fills i filles que desitgin i proveir els infants d'una bona primera infància.

Els principals serveis en aquest àmbit són les llars d'infants i l'atenció a la infància al domicili. La recerca comparada demostra que els serveis de cura i atenció als infants tenen un efecte positiu significatiu tant pel que fa als infants com per als progenitors/res. Aquests serveis són especialment necessaris per a les noves estructures familiars com les famílies monomarentals/monoparentals amb un creixement significatiu en els darrers anys.

Pel que fa als infants, es produeix una millora del seu desenvolupament cognitiu i emocional i es redueixen les desigualtats en les competències en funció de l'origen socioeconòmic. Quant als progenitors, té un impacte positiu en la inserció laboral de les dones en aquells països on s'ha tendit a universalitzar l'accés. A més, podria tenir repercussió en decisions relacionades amb la natalitat. Com més augmenta el preu del recurs, més gran es fa el biaix socioeconòmic en l'accés, i per tant, disminueix la seva incidència positiva sobre la natalitat. Suècia és un bon exemple d'ús equitatiu dels serveis d'atenció a la infància, on la plaça en una llar d'infants està garantida.

A Catalunya, les polítiques d'atenció a la primera infància tenen una vocació bàsicament educativa i és per això que els serveis principals són les llars d'infants o escoles bressol. Una vegada assegurada una cobertura propera al 100% de l'escolarització dels infants de 3 a 5 anys, s'ha centrat el focus en l'educació dels 0 a 3 anys, el primer cicle d'infantil i, per tant, en la xarxa d'escoles bressol. La taxa d'escolarització dels infants de 0 a 3 anys a Catalunya és del 38,6%, per sobre de la mitjana de l'Estat espanyol (el 38,1%), però lluny de la del País Basc (el 52,4%) o de països de la UE com ara Dinamarca i els Països Baixos, el 65,2% i el 55,9% respectivament. La reducció pressupostària que pateix la Generalitat durant la darrera crisi econòmica repercuteix en el desplegament d'aquest cicle. Aquesta reducció implica un increment de la participació de les famílies en el pagament de les quotes, només apaivagat per alguns municipis, en ocasions, amb la implantació de sistemes de bonificació en funció de la renda o de tarifació social.

El cert es que l'actual mapa de llars d'infants de Catalunya, com indica Blasco (2017) s'implanta de manera força desigual en el territori, influït pel seu caràcter reactiu a partir de les demandes dels propis municipis, fet que explica una implantació més gran en municipis d'un nivell socioeconòmic més alt.

Cal, de tota manera, constatar el debat obert a Catalunya sobre si cal continuar ampliant l'escolarització dels infants de 0-3 anys o si cal repensar quina és la criança més beneficiosa segons la seva edat i situació familiar. Un sector ampli de professionals i famílies considera que durant el primer any de vida, la situació òptima per a l'infant és la criança per part dels progenitors/res o familiars més propers. Aquí entren en joc altres opcions com els serveis d'atenció a la infància.

El CTESC recomana:

32. Incrementar la inversió destinada a les polítiques d'infància.

33. Elaborar un nou Pla integral d'atenció i protecció a la infància i l'adolescència amb la inversió pública necessària. Aquest Pla hauria de ser transversal i vetllar per la igualtat d'oportunitats i la no discriminació de tots els infants, independentment de la seva procedència, fet que comporta polítiques redistributives, educatives i socials, destinades a eradicar la pobresa infantil. Alhora, hauria de garantir una infància lliure de violències i d'abusos sexuals.

34. Garantir el dret dels infants a viure en família i fomentar una cultura favorable a l'acolliment familiar, amb els recursos necessaris.

35. Fer un Pla integral pels menors no acompanyats, que els faciliti la seva integració social mitjançant la formació i l'accés al món laboral, entre d'altres.
36. Garantir l'educació de tots els infants. En particular, s'hauria de facilitar l'accés als menors de 3 anys a l'escola bressol incidint en la qualitat i garantir el nombre de places públiques necessàries amb la finalitat de permetre una conciliació de la vida personal, familiar i laboral, evitant l'abandonament total o parcial del mercat de treball.
37. Garantir la gratuïtat de l'educació en l'etapa de 0 a 3 anys. Caldria implantar-la de forma gradual tenint en compte el seu impacte econòmic i social.
38. Garantir l'accés a l'educació en el lleure per a tots els infants, fet que també permetria conciliar els horaris laborals amb els personals i familiars.
39. Regular l'estructuració dels serveis d'atenció al domicili ("mare de dia", "cases niu").
40. Dotar de més recursos als centres de desenvolupament i atenció precoç (CDIAP).
41. Accelerar la posada en marxa dels serveis d'intervenció socioeducativa.
42. Intensificar les mesures preventives i paliatives dirigides als infants i als adolescents en relació a les addiccions, assetjaments, violència masclista, discriminacions, entre d'altres, així com polítiques que actuïn sobre els efectes psicològics i emocionals, principalment per aquells que es trobin en situació de vulnerabilitat social.

Serveis de suport familiar i a la criança

D'altra banda, a Catalunya també existeixen els serveis de suport parental i a la criança, en els quals hi participen tant els infants com les seves famílies. Actualment en podem trobar bàsicament tres: els grups postpart, els espais familiars i el programa "créixer en família", tots ells amb una implantació gairebé testimonial. Alguns experts advoquen per donar un paper més rellevant als espais familiars precisament per incidir en tots els membres de la família i perquè permet atendre a infants i famílies que no han accedit a una escola bressol amb les consegüents oportunitats de socialització, recursos i estratègies de criança i relacions positives entre els membres de la família.

Tampoc es pot deixar de banda les iniciatives de criança compartida, de caire cooperatiu i autogestionat, els espais i els grups de criança.

En altres països d'Europa existeixen programes de capacitació parental per millorar les pràctiques de criança en àmbits com ara: la salut, l'educació i el comportament dels infants, per exemple al Regne Unit, Irlanda i França. L'objectiu d'aquests programes és reduir la pobresa infantil i donar suport a les famílies amb infants en situació de risc. A Catalunya existeixen altres serveis públics d'accés universal com el servei d'atenció precoç, la mediació familiar o el servei tècnic de punt de trobada, així com el Servei d'Orientació i Atenció a les famílies (SOAF), que aprofita la xarxa d'escoles per oferir els seus serveis.

El CTESC recomana:

43. Seguir apostant pels Serveis d'Orientació i Atenció a les Famílies (SOAF) com un bon instrument per acompanyar les famílies al llarg de tot el seu cicle vital

44. Potenciar la prevenció per evitar situacions de violència en el marc de la família i fomentar els programes d'inserció laboral per a les persones que han estat o són víctimes de violència.
45. Tenir en compte en el disseny de les polítiques de suport a les famílies la protecció de les dones, la gent gran o d'altres col·lectius, davant la xacra del maltractament i dels abusos sexuals
46. Millorar el tractament específic de la protecció a les dones i les famílies en els casos d'abusos en tots els àmbits de la violència masclista. En aquest sentit, cal revisar la normativa vigent en aquesta matèria i fer la dotació pressupostària adient.
47. Incrementar els recursos per a l'acompanyament i suport a les famílies amb infants en situacions de problemes de salut mental, malalties cròniques, entre d'altres.
48. Tenir una cartera de serveis més adequada a les diferents realitats existents arreu del territori, tot garantint l'accés a les famílies amb menys recursos, tant si volen portar les criatures a l'escola bressol com si no. Caldria un model més horitzontal de participació conjunta (entre l'Administració, els centres, les entitats i les famílies).

b. Mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral

Atesa la incorporació generalitzada de la dona al treball remunerat i l'aparició de noves estructures i models familiars, cal tenir en les noves relacions socials sorgides, així com una nova manera de cooperació i compromís entre homes i dones que permeti un repartiment equilibrat de responsabilitats entre la vida professional i la privada.

Un dels reptes actuals és donar resposta a la complexitat d'equilibris que planteja el desenvolupament tant de la vida personal i familiar com de la laboral. Per a això cal evolucionar en molts àmbits. Així, cal fer canvis culturals profunds per impulsar la integració d'homes i dones en la vida productiva activa i avançar en un model de conciliació corresponsable, sense que es creïn desequilibris insostenibles i innecessaris. En particular, seria oportú abordar la forma en què s'assumeix l'atenció i cura a les famílies, tradicionalment assumida per les dones.

Normalment se solen dirigir tots els esforços a defensar i promocionar la igualtat de gènere en l'àmbit laboral. Tot i que sens dubte les mesures d'igualtat en l'empresa són necessàries, no haurien de ser les úniques. Moltes de les situacions que es produeixen en el mercat de treball són reflex del que passa a la societat i es troben afectades per diferents aspectes com inèrcies, pressions, segregació vocacional, repartiment sexista de les tasques domèstiques i de cura en el si de la família, entre d'altres.

El foment de la corresponsabilitat en la regulació laboral i en la negociació col·lectiva són molt importants per a la consecució de l'objectiu de la igualtat. És imprescindible assolir un repartiment igualitari de les responsabilitats familiars, de la llar i de la cura, així com que aquestes no tinguin un impacte negatiu en les treballadores i treballadors. Per això, la legislació dels permisos parentals i d'atenció i cura ha d'avançar en aquest sentit, tot recollint la realitat i les necessitats socials actuals.

Són molts els factors que incideixen i sobre els quals s'hauria d'actuar: el sistema educatiu, especialment en les etapes primerenques, l'àmbit familiar, els mitjans de comunicació, la publicitat, les relacions socials, així com en qualsevol altre àmbit en què es pugui incidir en el canvi cultural necessari. Tot plegat permetria assolir situacions reals d'igualtat de gènere en tots els aspectes i a tots els nivells.

Les polítiques de conciliació no només tenen impacte directe en el desenvolupament present de la igualtat d'oportunitats d'accés i permanència de les dones en el mercat de treball, així com en la participació i la presa de decisions. Les polítiques de conciliació també tenen impacte en el futur en àmbits com la demografia i les estructures familiars, la natalitat, l'educació, l'atenció i cura, el sistema de pensions i el manteniment de la responsabilitat i solidaritat en l'atenció i cura de les persones dependents.

Permisos i llicències

La recerca confirma que els permisos laborals milloren les perspectives laborals de les dones i dels homes, però no s'observa un impacte en la fecunditat. Pel que fa als permisos de maternitat, si realment poden ser eficients, cal que tendeixin a cobrir el 100% del salari i que el període de temps cobert no sigui menys de 16 setmanes.

Els països nòrdics són el referent en aquest àmbit, mitjançant una oferta de permisos parentals retribuïts per l'Estat que són extensos pel que fa a la durada i generosos quant a la retribució. Si bé l'Estat espanyol remunera amb el 100% els permisos de maternitat i paternitat, el permís parental (excedències) no es retribueix, tot i que és llarg. Així, si se suma cada dia de permís retribuït (maternitat, paternitat i parental) i es compara amb altres països europeus, Espanya se situa a la cua amb 144 dies, lluny dels 414 de Suècia, els 387 de Polònia o els 1.207 de França. Tot i que la comparativa anterior no fa referència a la reducció de jornada per guarda legal i cura de familiars, es constata que a l'Estat espanyol tampoc es remunera.

Precisament, en el cas espanyol, el sistema de permisos i llicències no retribuïts afavoreix la conciliació de les persones més ben remunerades del mercat de treball, mentre que la resta té més dificultats per gaudir-ne. A més, el model espanyol encara està lluny d'assolir un nivell suficient de corresponsabilitat, com reflecteix la manca d'individualització de drets en alguns permisos com el de la lactància.

El CTESC destaca l'experiència sueca, especialment pel que fa al permís parental, que es pot sol·licitar fins als 12 anys del fill o filla. Dels 240 dies per progenitor/a, 195 són retribuïts amb el 78% del salari i 45 a un preu fix que la negociació col·lectiva acostuma a complementar. És a més, un permís molt flexible i que s'adapta a les circumstàncies familiars, atès que les persones progenitores se'l poden transferir amb consentiment, tret de 90 dies que conformen la quota tant de la mare com del pare.

El CTESC recomana:

49. Impulsar les polítiques de conciliació de la vida personal, laboral i familiar per a tota la població activa, sense biaix de gènere.
50. Analitzar en profunditat les mesures i permisos existents en altres països i altres comunitats autònomes, per impulsar aquelles mesures i mecanismes que afavoreixin una conciliació corresponsable, real i efectiva en el territori.
51. Canviar la terminologia actual dels permisos parentals vigents, per tal que aquesta denominació sigui inclusiva de tots els models de família existents.
52. Estudiar la possibilitat d'ampliar la intransferibilitat i remuneració de tots els permisos de cura i conciliació existents, amb l'objectiu de fomentar la corresponsabilitat de l'atenció i cura. En cas que els permisos siguin transferibles, cal establir incentius perquè els progenitors en facin més ús.
53. Establir un permís parental inicial de gaudi immediat després del part, adopció o acolliment en substitució dels actuals permisos de maternitat i paternitat, de la mateixa durada per ambdós progenitors, intransferible i remunerat al 100%. En cap cas,

aquesta mesura hauria de representar una disminució de la durada dels actuals permisos parentals.

54. Estudiar la possibilitat d'un permís parental posterior a l'inicial, remunerat total o parcialment, que pugui ser gaudit de manera total o parcial fins als 12 anys del menor. Els actuals permisos parentals d'excedència per cura de menors (fins que aquests tenen tres anys) i reducció de jornada per cura de menor (fins que aquests tenen 12 anys) no són remunerats.
55. Promoure l'ús de la negociació col·lectiva per trobar solucions adequades sobre la conciliació personal, familiar i laboral. En aquest sentit, fomentar la inclusió de clàusules sobre temps de treball als convenis col·lectius, acords o pactes, amb la finalitat de possibilitar-la i buscar l'equilibri entre les necessitats de les empreses i les persones treballadores.
56. Analitzar la idoneïtat d'incorporar un permís de curta durada per a indisposicions temporals infantils o de familiars en situació de dependència. En tot cas, cal tenir en compte l'impacte econòmic i organitzatiu d'aquesta mesura en el desenvolupament de l'activitat empresarial.
57. Dur a terme una avaluació de l'eficàcia i eficiència de les mesures utilitzades en l'àmbit de la conciliació.

La Gestió del temps de treball

En el context laboral és obvi que en els últims temps s'han produït transformacions en les estructures socioeconòmiques que han provocat l'aparició de noves formes de producció que generen, al seu torn, un nou marc organitzatiu a les empreses. Així, els esquemes tradicionals d'organització empresarial i les relacions laborals de treball estan subjectes a revisió a causa de factors com la pressió de la competència en mercats més oberts, la internacionalització, la globalització econòmica i la implantació del progrés tècnic i tecnològic.

En relació amb les mesures de racionalització dels horaris laborals, hi ha indicis que permeten confirmar els efectes positius tant sobre la participació dels progenitors en el mercat de treball com sobre la vida familiar. Les mesures més freqüents són la reducció de la jornada laboral, la flexibilitat horària i la reducció del temps del treball per atendre familiars dependents.

En aquest camp és remarcable la proposta d'Iniciativa per la reforma horària. Precisament, sota l'aixopluc d'aquesta iniciativa, s'elabora l'informe del CTESC "La gestió del temps de treball remunerat en el context de la reforma horària", amb un seguit de recomanacions i consideracions. A partir d'aquesta iniciativa s'aprova al Consell de Relacions Laborals l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària, en el marc de la negociació col·lectiva. A més, el juliol del 2017 tira endavant el Pacte per la Reforma Horària amb un període d'aplicació fins el 2025.

El cas de Portugal destaca per la seva innovació en aquest camp. Així, els pares/mares amb infants menors de 3 anys tenen dret al teletreball, o a treballar des de casa, sempre que les seves funcions ho permetin. També els pares i mares amb fills menors de 12 anys o més grans amb discapacitat o malaltia crònica que visquin a la mateixa llar tenen dret al treball flexible, a decidir l'inici i el final de la jornada laboral, dins d'uns límits; i també tenen dret al treball a temps parcial.

El CTESC recomana:

58. Fomentar les mesures de l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària en el marc de la negociació col·lectiva, a més de les previstes en el Pacte per la Reforma Horària.
59. Introduir noves formes d'organització del treball i promoure un sistema de reordenació de la jornada laboral diària, d'acord amb el Pacte per a la Reforma horària i en el marc de la negociació col·lectiva, per tal d'afavorir l'equitat de gènere i la conciliació laboral i familiar i concebant la conciliació com una estratègia productiva.
60. Adoptar les modificacions legislatives necessàries per ampliar els supòsits del contracte d'interinitat per substituir més casos de suspensió del contracte laboral per a l'atenció i cura de familiars.
61. Proporcionar ajuts a les empreses per poder desenvolupar mesures de gestió del temps de treball, com són l'adquisició d'aplicatius, les activitats de consultoria organitzativa, entre d'altres.
62. Facilitar l'accés al teletreball o a la flexibilitat horària, sempre que sigui factible dins de l'àmbit organitzatiu de l'empresa, especialment per a les persones treballadores amb persones dependents a càrrec.
63. Fomentar, allà on el sector ho permeti, la regulació de les borses horàries, la jornada continuada i la reducció de pausa per dinar, tot buscant l'equilibri entre les necessitats de l'empresa i de les persones treballadores.
64. Dur a terme mesures de sensibilització i formació amb l'objectiu de fomentar una nova cultura organitzativa que no afavoreixi el "presencialisme".

c. Ajuts econòmics i transferències monetàries

Les prestacions monetàries representen un reconeixement per part de la societat de la càrrega financera que significa mantenir una família, amb un doble objectiu: lluitar contra la vulnerabilitat de les famílies i facilitar que pares i mares puguin tenir el nombre de fills/es desitjat.

L'Estat Espanyol se situa en el furgó de cua en percentatge del PIB destinat a ajuts econòmics, el 0,5%, per sota de Portugal i Polònia (0,8%), i molt més lluny dels països de referència com Alemanya (2%), Bèlgica (1,8%) o Finlàndia (1,6%).

Tant a Espanya com a Catalunya els serveis destinats a les famílies continuen sent de caràcter bàsicament assistencial i no cobreixen les necessitats creixents de la població, estan poc regulats i generalment mal pagats, ocupant un percentatge de la població molt inferior a la resta de països europeus. Les prestacions econòmiques a les famílies estan limitades pel nivell de renda o per la situació laboral, donant-se el cas que les dones que no tenen un treball remunerat no reben els ajuts per treballadores amb fills o filles menors de 3 anys (100 euros).

A més, cal assenyalar que la pobresa infantil està molt vinculada als ingressos de la llar i, aquests procedeixen majoritàriament dels salaris de les persones progenitores o cuidadores. En aquest sentit, les polítiques de suport a les famílies han de fer front a la pobresa infantil i trencar el cicle de transmissió intergeneracional de la pobresa. Per això es considera necessari un augment significatiu de la despesa social, així com l'adopció de mesures de garantia de rendes pels menors combinades amb mesures preventives i paliatives. Som un dels països a Europa amb major taxa de risc de pobresa infantil, i aquesta afirmació té a veure amb que siguem un dels països amb menys inversió en protecció social i menor esforç en despesa pública adreçada a infància i família.

Prestacions i crèdits familiars

La recerca confirma, tot i que de manera no unànime, l'impacte positiu de les prestacions econòmiques per infant a càrrec sobre els indicadors de fecunditat, especialment, en les famílies amb menor renda i entre dones amb un nivell de qualificació més baix.

Bàsicament podem trobar 2 tipus d'ajuts: les prestacions familiars i les mesures fiscals. Com indica l'informe, hi ha controvèrsia sobre quins esquemes de transferència són més eficients, si els universals o els focalitzats. La tendència dominant a Europa és el caràcter universal de les prestacions, tot i que precisament Espanya és una de les excepcions. El cert és que en un context de restriccions pressupostàries i d'augment de la pobresa, alguns estudis apunten que les estratègies focalitzades, sobretot si són generoses, aconsegueixen redistribuir millor els recursos, per bé que comporta més despesa en gestió i control, així com possibles desincentius en la cerca de feina. La generositat de les prestacions tampoc és el cas d'Espanya i Catalunya, amb una baixa quantia dels ajuts focalitzats. Davant d'aquesta realitat, la Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (FEDAIA), l'any 2015 va fer una proposta d'una prestació econòmica universal per a la criança de 2500 € anuals per infant.

Certament, la Renda Garantida de Ciutadania pot tenir un paper significatiu per donar suport a les famílies amb més dificultats econòmiques, atès que pretén assegurar els mínims d'una vida digna a les persones i unitats familiars que es troben en situació de pobresa. Pot donar resposta a la situació cada cop més freqüent de famílies que de cop, o de forma esporàdica, viuen episodis de pobresa o de disfuncionalitat. De tota manera, el seu recorregut fins a la data és reduït i encara té pendent el seu reglament.

Tampoc no es poden deixar de banda tot un seguit de transferències monetàries com són els ajuts individuals de menjador, per transport escolar i les beques, entre d'altres.

En l'àmbit internacional, és interessant remarcar l'experiència britànica del *Universal Credit*, dirigit a les famílies amb infants, especialment si la renda familiar és baixa. El crèdit universal garanteix una renda bàsica per viure, en funció de l'edat i la situació de la unitat familiar, a més d'un seguit de complements a la renda (per fills o filles a càrrec, discapacitat, atenció i cura informal...).

Mesures fiscals: deduccions i desgravacions tributàries

El segon pilar dels ajuts econòmics i transferències monetàries són les que es vehiculen a través de les desgravacions tributàries, via l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), entre d'altres. Però en diversos països apliquen deduccions en altres tributs com l'impost de matriculació, així com descomptes en els títols de transport. Aquest és el cas a Catalunya dels títols de transport com la T-16 i els beneficis econòmics vinculats al títol de família nombrosa i de família monoparental.

El que sembla contrastat és que l'actual IRPF, en permetre tributar de manera conjunta als matrimonis i no pas les unions estables de parella pot perjudicar les noves formes de família. La unitat de tributació (individual, conjunta o opcional) és molt important, tanmateix, no és l'únic factor que influeix en la neutralitat del sistema tributari familiar, entesa com un sistema de beneficis fiscals que ofereix a ambdós progenitors els mateixos incentius per treballar i en el qual els canvis en el treball remunerat de la parella no afecten la renda familiar o els impostos pagats a l'Estat.

El sistema fiscal de l'Estat espanyol no és neutral, vist que les parelles amb dos sous paguen menys que les parelles amb un de sol, és a dir, a igual nivell de renda familiar, beneficia fiscalment les primeres; per tant, incentiva la distribució equitativa del treball remunerat a la llar pel que fa al gènere a l'igual de molts països de l'OCDE. L'incentiu encara és més gran en altres països de la UE: Grècia, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Finlàndia i Suècia.

Suècia és un dels països capdavanters en el desenvolupament de desgravacions tributàries que han tingut una important incidència per reduir les desigualtats entre les famílies. Així, per exemple, disposen d'una deducció relacionada amb els treballs a la llar, una deducció de part de la càrrega impositiva que paga el consumidor de serveis a la llar com ara el de serveis d'atenció a la infància o a les persones grans, i que acaba percebent el proveïdor del servei.

El CTESC recomana:

65. Desplegar amb més agilitat i eficàcia la Renda Garantida de Ciutadania.
66. Prioritzar les prestacions econòmiques directes per sobre de les polítiques de desgravacions i exempcions tributàries.
67. Incorporar una assignació periòdica i universal, de manera progressiva, per fill/a a càrrec fins arribar els 16 anys, considerant diverses variables com ara el nombre de fills/es, la renda familiar, la tipologia de família, entre d'altres.
68. Revisar les polítiques de suport a les famílies nombroses pel que fa a la conveniència d'afavorir les famílies amb un nombre determinat de fills/es independentment dels seus ingressos. En tot cas, la consideració de família monoparental hauria de gaudir d'un tractament fiscal en els mateixos termes que la condició de família nombrosa. Això també fa referència als carnets de família nombrosa i de família monoparental, que haurien de disposar dels mateixos beneficis.
69. Assimilar les situacions de dependència a la discapacitat a efectes de deduccions fiscals.
70. Analitzar, si s'escau, els ajuts econòmics i les transferències monetàries dirigides a les famílies per evitar possibles efectes no desitjats en el mercat de treball.
71. Valorar la possibilitat que les dones treballadores que no compleixin amb el requisit de cotització mínima per accedir a la prestació de maternitat contributiva, en percebin una d'equivalent al salari mínim interprofessional. En el cas de les dones que no tenen un treball remunerat, es proposa valorar la conveniència que puguin percebre un subsidi equivalent al 100% de l' Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples (IPREM).
72. Cobrir els costos, i per tant incloure'ls en el sistema de seguretat social, de tot un seguit de necessitats que tenen un impacte econòmic en les famílies, com les despeses odontològiques, els audiòfons, les ulleres i els medicaments amb copagament, entre d'altres.
73. Bonificar amb 100% de la quota de la seguretat social per contingències comunes la contractació, per part de la família, d'una persona treballadora per a l'atenció i cura d'infants fins als 12 anys o de persones en situació de dependència.
74. Adoptar les modificacions legislatives necessàries amb l'objectiu que la Seguretat Social reconegui les reduccions de jornada per cura de menor o dependent a càrrec, durant tot el període, incrementades fins al 100% de la quantia que hagués correspost si s'hagués mantingut la jornada de treball sense aquesta reducció, a efectes del càlcul de les prestacions de la Seguretat Social per incapacitat permanent, mort i supervivència, maternitat, paternitat i jubilació.

- 75. Corregir el biaix de l'IRPF que beneficia només un model específic de família, atès que exclou a les parelles de fet dels beneficis que reben les famílies pel fet de ser un matrimoni.
- 76. Incorporar una anàlisi d'impacte de gènere en el marc de la fiscalitat i les corresponents reformes a fi de donar compliment a la llei d'igualtat i poder analitzar-ne els biaixos.

3. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB SITUACIONS DE DEPENDÈNCIA, SOVINT EN PROCESSOS D'ENVELLIMENT DE LES FAMÍLIES

Les persones en situació de dependència tenen un impacte molt important en el benestar de les famílies. Malauradament, la responsabilitat pública d'atendre les necessitats de les persones dependents està més desatesa que la dels infants. També estan menys garantides tant l'autonomia financera com l'atenció familiar, a més, la majoria dels permisos són curts i no retribuïts.

La protecció de la vellesa també ha de quedar garantida per les polítiques públiques, l'establiment i manteniment d'unes pensions que garanteixin un envelliment saludable i amb dignitat, així com l'establiment d'un sistema que garanteixi el reconeixement de la feina d'atenció i cura, amb els recursos necessaris per professionalitzar aquesta tasca.

A mesura que les taxes de natalitat han disminuït i l'envelliment de la població ha augmentat, el model d'atenció i cura a la dependència en un entorn exclusivament familiar és cada vegada més insostenible. El repte és disposar d'uns serveis d'atenció i cura de qualitat, mitjançant un finançament sostenible, a partir del respecte a l'autonomia personal, així com a la decisió de la persona cuidada. També cal tenir en compte l'entorn familiar i comunitari. Per aconseguir aquesta fita, és absolutament necessària una coordinació eficient entre els serveis socials i sanitaris.

La tendència actual és la d'evitar l'atenció institucional i residencial, excepte per a les persones amb discapacitat severa, i reforçar l'atenció domiciliària, per una vida activa i saludable a casa i en un entorn familiar. Aquest és el cas de Dinamarca que des de l'any 1987 ha prohibit la construcció de residències i només un 4% de les persones més grans de 65 anys viuen en elles. Els ajuntaments danesos han d'avaluar i proporcionar els serveis d'atenció necessaris, sigui l'ajuda domiciliària, un mobiliari adequat o fins i tot, si s'escau, un habitatge equivalent adequat i l'accés a un centre de dia, independentment de la situació econòmica de la persona. A més, totes les persones de 75 o més anys reben la visita, 2 cops a l'any, d'una persona de l'equip d'atenció a la dependència per poder avaluar la seva situació i valorar la necessitat d'algun tipus de servei.

A Catalunya, sobretot des de la crisi del 2008, les famílies (enteses en sentit ampli) han cobert moltes o quasi totes les necessitats de suport tant per a infants com per a persones amb dependència, per manca de serveis suficients. En aquest sentit, el CTEESC considera que l'Administració ha de proveir de serveis de suport per a les famílies amb fills/es, persones grans i familiars dependents. D'aquesta forma es facilita la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, així com es crea també una oportunitat per a la generació de treball. Alhora cal facilitar que més persones treballin en el sector de forma professional perquè la tasca de cura no recaigui exclusivament en les dones i en el treball informal, el que amb tota probabilitat farà més eficients les prestacions sanitàries i socials de caràcter residencial.

Les persones cuidadores no professionals dediquen molts esforços al si de les famílies per cobrir les necessitats de les persones que ho necessiten, moltes vegades sense els recursos suficients en l'àmbit emocional per superar les dificultats en què es troben, tenint en compte que els processos de malalties, especialment les de llarga o molt llarga durada, impacten negativament en les relacions afectives, conseqüència precisament d'aquestes situacions.

Com a experiència referent internacional en l'àmbit dels permisos per fer front a necessitats de cura relacionades amb la dependència, destaca el cas alemany. Disposen, per exemple del *Familienpflegezeit*, temps de cura familiar, en què qualsevol persona que necessiti atendre un familiar dependent pot reduir la jornada laboral fins a treballar com a mínim 15 hores a la setmana durant 2 anys, amb una reducció salarial inferior a la que li correspondria per les hores treballades. La reducció salarial, però, continua durant el temps necessari per compensar-la, un cop la persona s'ha incorporat a la feina. O també, del *Pflegezeit*, temps de cura, dret que té la persona treballadora amb familiars dependents i grans de sol·licitar fins a 10 dies de permís retribuït amb el 90% del salari per any. El finançament del salari va a càrrec del sistema públic que assegura l'atenció a la dependència.

Els serveis d'atenció a la dependència a Catalunya s'emmarquen en la Llei 39/2006 de promoció de l'autonomia personal i atenció a la dependència, de caràcter estatal. Atesa la competència exclusiva de la Generalitat en aquesta matèria, aquestes prestacions s'integren en el Sistema Català de Serveis Socials.

Els serveis i, en cas que no sigui possible, les prestacions econòmiques (actualment són una mica més del 50% del total de les prestacions), oferts es troben en 6 grans grups: atenció al domicili, serveis especialitats, serveis socials (centre de dia per a gent gran o centres residencials per a gent gran), serveis especialitzats per a persones ateses en centres sociosanitaris, serveis especialitzats per a persones amb dependència derivada de discapacitat i suport a les persones cuidadores no professionals.

De tota manera, tot el sistema està llastrat per les dificultats financeres. Mentre que la Llei 39/2006 preveu que l'aportació sigui a parts iguals, l'any 2017 la Generalitat ha aportat el 84,3% dels recursos. També s'han recollit informacions sobre la lentitud en el procés per formar part del sistema, fet que suposa, per exemple, que el mateix any 2017, van morir 824 persones amb les sol·licituds de dependència pendents de valorar i 727 persones van morir sense que el Programa Individual d'Atenció (PIA) els hi fos aplicat.

En l'atenció a la dependència, és evident que manquen recursos econòmics per a les necessitats existents. S'ha d'entendre la cura en tot el cicle de vida com un tema social i polític, amb una mirada de gènere i polièdrica que pugui dissenyar un sistema més ajustat a les necessitats reals.

El CTESC recomana:

77. Obrir un debat a la societat per acordar col·lectivament com es distribueixen aquestes tasques d'atenció i cura quotidiana de les persones dependents, entre la pròpia família, la societat civil, les diverses administracions públiques, el sector privat i el tercer sector social, per tal de fonamentar un sistema de cura quotidiana eficient i sostenible socialment i econòmicament al llarg del temps.
78. Treballar per una integració de l'atenció social i sanitària, per poder construir un model eficient d'atenció a les persones, especialment les dependents i les seves famílies.
79. Impulsar l'elaboració de la nova Llei de la promoció de l'autonomia personal i d'atenció de les persones en situació de dependència que garanteixi la protecció eficaç de les situacions de dependència a través de l'increment de serveis i quantia de les prestacions, redueixi els temps d'espera i estableixi el finançament i els mecanismes que permetin la sostenibilitat econòmica de la Llei.
80. Donar suport econòmic en forma de cotització a la Seguretat Social a les persones cuidadores no professionals. En aquest sentit es podria analitzar la conveniència de

recuperar la cotització per part de l'Administració general de l'Estat en relació al conveni especial pels cuidadors/odres no professionals de les persones en situació de dependència que siguin perceptores de la prestació econòmica regulada en el RD 615/2007, d'11 de maig.

81. Crear un servei que garanteixi la cobertura d'una manera àgil durant els períodes en què la persona cuidadora habitual no pot estar al costat de la persona dependent.
82. Potenciar serveis de descàrrega familiar destinats als cuidadors o cuidadores de les persones en situació de dependència, amb la facilitació d'estades curtes en allotjaments residencials.
83. Agilitar els tràmits en les peticions de reconeixement del grau de dependència així com, un cop reconegut i feta la notificació a la persona en situació de dependència, agilitar de nou el cobrament de la prestació i el servei que necessiti.
84. Reconèixer la figura del cuidador/a del nadó amb especials necessitats de suport, als efectes de rebre una possible prestació en el cas d'acollir-se a una excedència durant els 3 primers anys de vida.
85. Elaborar l'Enquesta sobre discapacitats, autonomia personal i situacions de dependència amb més freqüència, per tal de poder ajustar les polítiques de suport a les famílies de manera més àgil. En aquest sentit seria convenient disposar d'informació fiable de la població de més edat, per intervals més reduïts (per exemple de 5 anys).

2. INTRODUCCIÓ I METODOLOGIA

2.1. INTRODUCCIÓ

Vist l'interès mostrat en la política familiar des del Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya, la Comissió Executiva del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC) va acordar el 23 de gener del 2017, l'elaboració d'un informe sobre polítiques de suport a les famílies, que es va assignar a la Comissió de Mercat de Treball i Polítiques Socials.

La noció de família ha canviat en les darreres dècades, de manera que actualment es parla de famílies, en plural; tant és així que limitar-la conceptualment és complex i depèn de moltes variables i significats. Per consegüent, avui dia es tendeix a parlar d'estructures familiars i a classificar-les en funció de variables diverses. A més, el canvi conceptual de família a famílies es pot explicar, d'una banda, per la disminució de la família nuclear extensa entre altres factors i, de l'altra, pel dinamisme del cicle de vida familiar.

Tots aquests aspectes s'han de tenir en compte a l'hora de dissenyar i orientar tant les polítiques de suport a les famílies com els instruments. Per això, des del CTESC s'ha fet l'esforç de comprendre quines mesures han aplicat altres països, amb l'objectiu d'explicar en quin context s'han dut a terme i quins han estat els principis bàsics que les han inspirat, com per exemple, assolir l'equitat de gènere, millorar l'equilibri entre la vida personal, familiar i laboral, incentivar l'ocupació femenina, procurar que les persones tinguin el nombre de fills desitjat, reduir les desigualtats entre les famílies o protegir les més vulnerables entre d'altres.

A més, tenint en compte aquesta realitat comentada anteriorment, el CTESC ha volgut conèixer quina és la situació socioeconòmica de les famílies a Catalunya amb l'objectiu de millorar-la. Per tant, en el CTESC s'ha discutit i debatut d'una banda, sobre quin hauria de ser el disseny d'una política de suport a les famílies que en millori les condicions de vida i protegeixi les més vulnerables i, de l'altra, sobre com hauria de ser l'aplicació d'aquesta política i, per mitjà de quins instruments s'hauria d'executar.

En altres paraules, el CTESC ha procurat presentar un conjunt de consideracions i recomanacions que millorin les polítiques de suport al llarg del cicle de vida de les famílies a Catalunya, fonamentades en:

- La caracterització de la situació demogràfica i socioeconòmica de les famílies a partir de les dades d'estadística demogràfica d'una banda (nupcialitat, fecunditat, natalitat i ruptures) i relacionades amb l'evolució de les famílies de l'altra (emancipació, corresponsabilitat, ocupació, conciliació, envelliment, dependència i pobresa).
- L'anàlisi comparada i la convergència de les polítiques de suport a les famílies desenvolupades en alguns països europeus, tant pel que fa a la protecció social de la família com en atenció i cura de llarga durada, des d'un triple vessant: les mesures de conciliació, els ajuts econòmics per garantir una renda i la inversió en serveis públics i d'ajuda a les famílies.
- La descripció de les polítiques de suport existents a Catalunya des de tres àmbits: el sistema de permisos de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, els ajuts econòmics i, finalment, les llars d'infants, els programes de suport parental i a la criança i l'atenció a les persones en situació de dependència.

Així, l'informe s'estructura en cinc capítols, inclòs aquest primer d'introducció i metodologia. El capítol II planteja l'aproximació a la definició de família, des del punt de vista conceptual, en descriu la classificació de les famílies en funció de les variables relacionals i intenta explicar les causes dels canvis que s'han produït en les darreres dècades, així com, el cicle de vida de la família. A més, descriu tant la situació actual de les famílies a Catalunya com les tendències.

A continuació, el capítol III exposa els diversos elements que influeixen en el disseny de les polítiques de suport a les famílies, a partir de tres models: el socialdemòcrata, el corporatiu i el liberal i dels respectius instruments de suport a les famílies, és a dir, les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, els ajuts econòmics i els serveis d'atenció i cura.

El capítol IV explica les diferències entre els estats europeus, tant pel que fa a la despesa en protecció social de les famílies i atenció de llarga durada, com en la manera en què es distribueix el cost. A més, descriu els instruments de suport a les famílies d'alguns països de referència, des d'una perspectiva tridimensional: els que han desenvolupat mesures d'equilibri entre la vida personal, familiar i laboral, els que redistribueixen la renda familiar mitjançant ajuts econòmics i transferències monetàries i els que han reduït les desigualtats socials gràcies a una àmplia oferta de serveis.

Tot seguit, el capítol V descriu les polítiques de suport a les famílies a Catalunya. Primer, les mesures de conciliació de vida personal, familiar i laboral, és a dir, prestacions familiars en temps derivades de normes legals diferenciades entre el sector públic i privat; segon, els ajuts econòmics per compensar els costos associats a la criança i educació dels infants, així com, a l'atenció de persones en situació de dependència, vehiculats per mitjà de prestacions econòmiques i mesures fiscals; tercer, els serveis d'atenció i cura a la infància i a la dependència.

Per acabar, el capítol VI exposa les consideracions i recomanacions debatudes en el Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC) sobre les famílies a Catalunya, les polítiques públiques que els haurien de donar suport i els instruments per fer-ho; tant durant el procés de formació de les famílies com durant el d'expansió, consolidació i envelliment.

2.2. METODOLOGIA

A continuació es detalla la metodologia que s'ha emprat per elaborar els diversos capítols de l'informe, tenint en compte que s'han utilitzat tant fonts primàries d'informació, les compareixences de persones expertes al Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya, com fonts secundàries, la consulta en línia de bases de dades construïdes per altres organismes i institucions d'una banda, i, les fonts documentals, bibliogràfiques i normatives de l'altra:

- Anàlisi de contingut de 10 compareixences de persones expertes i actors socials rellevants en matèria de demografia, famílies i polítiques de suport, per aportar una visió qualitativa a les consideracions i recomanacions del CTESC.

Llistat de persones compareixents

Mercedes Ayuso	Catedràtica de la Universitat de Barcelona Departament d'Econometria, Estadística i Economia espanyola de la UB
Daniel Devolder	Investigador i professor associat de la Universitat Autònoma de Barcelona Departament d'Economia i Història econòmica de la UAB
Anna Escobedo	Investigadora i professora associada de la Universitat Autònoma de Barcelona Departament de Sociologia de la UAB
Albert Esteve	Director Centre d'Estudis Demogràfics Professor associat de la Universitat Autònoma de Barcelona Departament de Geografia de la UAB
Lluís Flaquer	Catedràtic emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona Departament de Sociologia de la UAB
Roser Galí	

	Directora general de Famílies Departament de Treball, Afers socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya
David Rodríguez	Membre fundador i president Fundació Main Membre del patronat, treballador social i educador social Fundació Idea
Begoña Roman	Presidenta Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya Professora de la Universitat de Barcelona Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica de la UB
Anna Suñer	Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT)
Teresa Torns	Professora jubilada de la Universitat Autònoma de Barcelona Departament de Sociologia de la UAB

- Anàlisi documental de la bibliografia tant nacional com internacional relacionada amb les famílies i les polítiques i mesures que els donen suport. Aquesta anàlisi s'ha realitzat en diversos capítols de l'informe i es pot consultar en la bibliografia del final de l'informe.
- Revisió i anàlisi de la normativa i la jurisprudència relacionada amb la conceptualització de les famílies, d'una banda, i amb l'aplicació de les polítiques de suport a les famílies a Catalunya, de l'altra.
- Anàlisi estadística a partir de la consulta a les següents fonts d'informació secundària en línia: l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), la Secretaria General del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, les memòries del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC), el Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'anuari del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), l'Oficina Estadística de la Comunitat Europea (Eurostat) i l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE).
- Anàlisi comparada d'algunes iniciatives públiques desenvolupades en altres estats de la Unió Europea i de l'Organització de Països pel Desenvolupament Econòmic (OCDE), mitjançant la consulta d'informes específics i bases de dades tant de l'Eurostat com de l'OCDE.

3. MARC TEÒRIC

3.1. EL CONCEPTE DE FAMÍLIES, TIPOLOGIA, CAUSES DEL CANVI I CICLE DE VIDA FAMILIAR

3.1.1. INTRODUCCIÓ. CONCEPTUALITZACIÓ DE LES FAMÍLIES.

El concepte de família ha canviat molt en les darreres dècades, de tal forma que si bé històricament es fa referència a aquestes unitats de convivència en singular, la família, en l'actualitat es tendeix a parlar més en la seva accepció plural, les famílies o les estructures familiars. Això, sens dubte, és una de les conseqüències de les transformacions socials que les societats occidentals han viscut des de les darreries del segle XX i que han permès el pas a noves realitats familiars impensables en altres moments.

Però, realment a què fa referència el concepte de famílies? perquè famílies hi ha arreu amb dissenys, pautes i manifestacions a vegades diferents. La conceptualització de les estructures familiars no és una tasca fàcil ja que depèn de moltes variables com ara del moment històric, geogràfic i social sobre el qual es treballi la definició del terme família. A més, cal tenir present que hi ha diverses accepcions en funció de si es fa des d'un enfocament biològic, sociològic, antropològic, jurídic, demogràfic, etc. I, per dotar de més complexitat a aquesta tasca, tampoc hi ha un acord sobre el concepte de família perquè són nombroses les investigacions o les teories que divergeixen.

En una primera aproximació es podria definir la família com la cèl·lula primària de la societat, com el nucli inicial de l'organització social, com la primera unitat econòmica de les persones i com el mitja de desenvolupament dels individus. S'estableix la família com a grup d'intermediació entre l'individu i la societat. Entre les principals funcions, la família dota els individus d'un context de socialització, d'educació, d'un espai de cura i de pertinença. Tal com assenyala Esping-Andersen, la majoria de les famílies continuen tenint com a funció principal la de ser el refugi d'intimitat i la de proporcionar tota una sèrie de serveis no monetaris (Esping-Andersen, 2000: 49-67).

La conceptualització és complexa i ha estat abordada per disciplines com la sociologia i l'antropologia social, el dret, la demografia i/o la història. En elles, hi ha alguns elements comuns però també d'altres més específics. A continuació s'exposen breument algunes de les principals teories i aportacions d'aquestes disciplines.

En les accepcions antropològiques i sociològiques, la família és un grup social caracteritzat per una residència en comú i per la cooperació econòmica i reproductiva. Sota aquesta perspectiva, pren molta rellevància el lligam social del parentiu familiar, com un dels elements més forts i primaris respecte a qualsevol altra relació. Així, des d'aquesta accepció es marca la pertinença social a través de la família, catalogant les persones com a parents o no parents. Amb tot, s'admet que en les societats més complexes altres institucions com l'economia poden substituir al parentiu en el seu paper privilegiat d'accés a la societat (Bestard-Camps, 1991). En una altra línia més antropològica, per a Levi-Strauss la família té el seu origen en l'establiment d'una aliança entre dos o més grups de descendència mitjançant l'enllaç matrimonial de dos dels seus membres.

També cal tenir present que en la terminologia sociològica la família se situa com a xarxa social primària, essencial per a qualsevol etapa de la vida de les persones, malgrat que els diferents enfocaments del concepte família fets en l'àmbit sociològic marquen alguns matisos (Alonso, 1967). A més, la sociologia i la psicologia analitzen la teoria del cicle familiar, és a dir que se centren en l'estudi dels canvis que es produeixen a les famílies com a conseqüència del pas al llarg del temps per diferents etapes de desenvolupament. Igualment, convé esmentar un altre enfocament més antic que concep la família com una institució social on es desenvolupen valors i es proporciona benestar als seus membres.

Per últim, es pot assenyalar que l'interès per l'estudi de la família en el marc sociològic va prendre importància a partir de la meitat del segle XIX i, en l'origen, es prioritza la concepció tradicional de la família basada en la monogàmia, forma existent a la nostra cultura des de la Grècia antiga, i deixa al marge altres formes com la poligàmia de l'Orient i la poliàndria de l'Índia i el Tibet, les quals associen a societats més primitives o únicament localitzades en determinats territoris.

La família es defineix als censos demogràfics com el grup de dues o més persones relacionades per vincles de parentiu que viuen a la mateixa residència i comparteixen algunes despeses comunes. A partir del Cens de població i habitatges 2001, una família està formada per un grup de persones (dues o més) que resideixen en el mateix habitatge i tenen vincles de parentiu, de sang o polítics, amb independència del seu grau. Val a dir que la segona part de la definició fa una limitació geogràfica i restringeix la composició familiar als membres que comparteixen residència. A més, en tant que els censos quantifiquen el nombre de llars s'estableix que les llars familiars poden estar compostes per una família o més. Així, les diferències entre llar i família són bàsicament dues ja que la llar pot ser unipersonal, mentre que la família ha de tenir, almenys, dos membres i que els membres d'una llar amb dues persones o més no han de tenir vincles de parentiu necessàriament, en canvi els membres d'una família sí. Val a dir que com a unitat jeràrquica intermèdia entre l'habitant i la família hi ha el nucli familiar. Aquest terme correspon a una concepció restringida de la família, limitada als vincles de parentiu més estrets.

Des de la vessant jurídica el model de família respon a les relacions derivades del matrimoni i la procreació, conegudes com de parentiu, a les quals la llei reconeix deures i obligacions. Així, en el context jurídic una parella constitueix una família ja que s'estableixen entre ells deures i obligacions recíprocs, com també es reconeixen deures i obligacions a la descendència (biològica o per adopció) i als ascendents. En aquest punt cal especificar que els efectes de les relacions de parentiu només són reconegudes per llei fins a determinat grau o distància, més enllà del qual no són d'aplicació. Pel que fa a la línia col·lateral, en l'actualitat també hi ha un reconeixement de certs drets entre les parelles de fet i la seva descendència extramatrimonial.

A Catalunya els darrers anys s'han produït algunes modificacions normatives en relació a la família que cal destacar. En primer lloc, assenyalar que l'article 40 de l'EAC¹ del 2006 estableix que “els poders públics han de garantir la protecció jurídica, econòmica i social de les diverses modalitats de família que regulen les lleis, com a estructura bàsica i factor de cohesió social i com a primer nucli de convivència de les persones”, situació que apunta clarament a la importància de les famílies en la societat alhora que fixa l'atenció en l'adequació de l'ordenament a aquestes diversitat familiar. Val a dir que, amb anterioritat, la Llei 9/1998, del 15 de juliol, del Codi de família² es basava en la unitat matrimonial, mantenint fora del seu àmbit d'aplicació a les unions estables de parella. Aquestes, però, es van regular per la Llei 10/1998, del 15 de juliol.³ És de destacar que ambdues lleis establien restriccions en quant a l'adopció conjunta per parelles formades per persones del mateix sexe, situació que va ser resolta en la Llei 3/2005, del 8 d'abril, que va eliminar aquestes diferències. Posteriorment, ja el 2010, el Codi Civil de Catalunya⁴ amplia la concepció de les famílies ja que assenyala en el seu preàmbul que “en el títol III manté la sistemàtica del Codi de família, llevat de la important incorporació, en el primer precepte, d'altres formes de família, com la parella estable i la família formada per un progenitor sol amb els seus descendents, i també del reconeixement del caràcter familiar dels nuclis en què conviuen fills no comuns, sens perjudici dels vincles d'aquests amb l'altre progenitor.”.

Finalment, des de el punt de vista històric també s'han fet diverses aportacions al concepte de la família en funció dels diferents moments viscuts, tal com assenyala Conde (1983). Així, a l'època de l'antiga

¹ Llei orgànica 6/2006, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, [edició del Parlament de Catalunya 2016](#). Decret 306/2006, de 20 de juliol, pel qual es dona publicitat a la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (DOGC, núm. 4680, de 20.07.2006)

² DOGC, núm. 2687, de 23.07.1998.

³ DOGC, núm. 2687, de 23.07.1998.

⁴ Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi Civil de Catalunya, relatiu a la persona i a la família. (DOGC, núm. 5686, de 5.08.2010)

Grècia la família era considerada com una institució bàsicament política que afectava al comú dels ciutadans i no exclusivament a les persones que la integraven.⁵ Aquesta idea es manté durant l'imperi Romà ja que la família es veu com un organisme polític, en tant que és un espai on es donen les relacions que tenen a veure amb la vida pública, i no com una institució exclusivament privada. En el període medieval es considerava el matrimoni com una unió per assegurar la continuïtat de la família i la salvaguarda de la propietat i es manté l'accepció del matrimoni i la família com un organisme polític.

La separació entre família i Estat no es dona fins al segle XVIII quan, primer a les classes altes i més endavant a les classes populars, prenen importància les relacions afectives entre pares i fills i es demana una major independència individual i familiar que trenca la simbiosi família-comunitat. Però, una de les transformacions més importants a l'entorn de la família té lloc en el procés d'industrialització ja que és el moment de ruptura i de pas de les famílies extenses, pròpies de les societats tradicionals, a les famílies nuclears pròpies de l'edat moderna. En aquest pas també la família canvia les seves funcions productives que són atorgades a les empreses industrials i les educatives que es deleguen en les escoles. A partir d'aquest moment, la família manté la seva concepció d'unitat econòmica, si bé ja no és només de producció sinó que s'amplia al consum.

De les teories exposades es desprèn que, tot i la diversitat de les aportacions de cadascuna de les visions presentades a l'entorn de la família, hi ha alguns aspectes que es repeteixen o que destaquen. Una de les accepcions associades a la família més recurrent és la lligada al parentiu. Els debats sobre els sistemes de parentiu prioritzen dues alternatives, la derivada de la procreació que va lligada a la consanguinitat i la de l'afinitat.⁶ En general, hi ha moltes teories basades en la consanguinitat però, sense excloure el paper que aquesta pugui tenir, també hi ha discursos que propugnen la importància del concepte afinitat. En el seu argumentari s'opta per incloure aquesta idea ja que, entre altres raons, és un requisit ineludible per poder legitimar els nous tipus d'estructures familiars (famílies homoparentals, famílies reconstituïdes, famílies adoptives, etc). Uns altres aspectes recurrents en la conceptualització de les estructures familiars són la residència comuna, la família com institució, la unitat econòmica i el paper del matrimoni legal, entre d'altres.

3.1.2. TIPUS D'ESTRUCTURES FAMILIARS

Seguint l'afirmació de Flaquer (1990) la primera premissa a tenir en compte és que la majoria de la població espanyola viu en família. Aquesta afirmació també la verifica el Cens del 2011, on es detecta que el 87,7% de la població resident a Catalunya ho fa en un nucli familiar.⁷ La magnitud de la xifra és important perquè condicionarà el tipus de polítiques de suport a les famílies que convingui aplicar, sense oblidar la previsió pressupostària que caldrà menester.

A part del seu volum en la societat és important tenir present que les realitats familiars són multidimensionals, fet que condiona que no hi hagi una uniformitat familiar. L'alta heterogeneïtat de les formes de

⁵ R. Conde dota a la família d'aquest valor polític seguint l'accepció que donen els propis grecs al terme polític i que designa "tot allò que interessa a la polis (ciutat)". En la societat de la Grècia antiga existeix una diferenciació bastant marcada entre l'espai públic de la polis i el privat de l'oikos, però també es donen nombroses interaccions entre elles. L'oikos, terme que inclouria a la família però no només a ella, se situa en l'àmbit privat de la societat. Inclou la casa, como espai físic on resideix la família; les propietats del nucli familiar i de la casa i les persones, és a dir la unitat familiar pròpiament dita, els parents que residien a la casa i els esclaus i esclaves que també depenien d'ella. Però, la unitat socio-econòmica de l'oikos, també té funcions complexes dins del marc de la polis, ja que era la base que regulava els mecanismes econòmics (perquè permetia transmetre la propietat del nucli familiar en herència, generació rere generació), polítics (les famílies dotaven a les polis de nous ciutadans i garantien la seva continuïtat) i social (atorgaven legitimitat socials als seus membres i eren sistemes protectors de seguretat).

⁶ Els nuclis familiars són estructures familiars més reduïdes on els membres tenen vincles parentius, ja siguin per consanguinitat o per afiliació. La consanguinitat fa referència als vincles de parentiu existents entre els descendents i els ascendents d'un mateix progenitor o progenitora comuna (besavis i besàvies, pares, mares, fills/es, néts/es, besnéts, etc). En canvi l'afinitat refereix al vincle de parentiu establert mitjançant un acte legal (matrimoni, adopció, etc), així s'estableixen relacions de parentiu amb la família consanguínia de l'altre cònjuge (sogres, gendres i nores, cunyats, etc).

⁷ Castro (2014) afegeix que a Espanya la proporció és de 84,9%, xifra superior a la registrada en altres països europeus com Suècia amb el 75,3% o Alemanya amb el 78% i argumenta que alguns dels factors que influeixen en la xifra espanyola són "la tardana emancipació juvenil, la menor proporció d'adults que viuen sols o comparteixen pis amb amics i la menor taxa d'institucionalització de les persones grans." (2014, p. 20). És de preveure que comportaments similars es donin a Catalunya.

convivència fa necessària una aproximació més gran a les estructures familiars que faciliti el coneixement de la diversitat que hi ha actualment, més si es volen dissenyar polítiques de suport a les famílies que siguin eficients i eficaces.

L'evolució de les estructures familiars

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de l'evolució de les estructures familiars sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

Certament cada vegada són més diferents les estructures familiars, d'uns anys cap aquí s'està anant més enllà del model tradicional, aquell format per dos progenitors (dona i home) i fills o filles a càrrec. Actualment trobem famílies monoparentals/monomarentals, famílies formades per parelles homosexuals, famílies que conviuen més de dues generacions (intergeneracionals), famílies separades i reconstituïdes, famílies interculturals, i de diferents cultures, famílies adoptives i d'acollida, famílies adolescents o molt joves, etc. Per tant, és imprescindible assumir aquesta realitat sense estigmatitzar, creant polítiques que reforcin el vincle familiar independentment de la seva estructura i que puguin garantir el dret de l'infant a desenvolupar-se en igualtat d'oportunitats.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia

Els darrers anys hem assistit a canvis espectaculars en la transformació dels models familiars i, sobretot, de les formes de convivència. L'aparició de noves estructures familiars és afavorida pels canvis en la formació de les unions, la gent cada vegada es casa menys i augmenta el nombre de fills nascuts fora del matrimoni. També hi influeix en gran manera el creixement del divorci on s'han assolit unes taxes molt elevades. Això comporta conseqüències de tota mena, en especial per als infants i, per tant, cal que sigui objecte de les polítiques familiars ja que està relacionat amb la generació de desigualtats, no només en termes materials i econòmics sinó també cognitius i emocionals.

Cal tenir present que les unions que es formen com a parelles de fet són més propenses a la ruptura. Hauríem d'estar més atents a aquests fenòmens per dues raons: 1. Perquè no queden registrats, ja que les parelles de fet, a diferència de les unions matrimonials, tenen un caràcter informal i 2. Perquè les persones que formen parelles de fet tenen nivells econòmics més baixos i, per tant, estan més exposades a problemàtiques de caire social.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia..

A Catalunya conviu una diversitat de models, situacions i de trajectòries familiars. Cruïlles i transicions familiars i vitals sempre es resolen millor amb uns suports institucionals adequats. Això pot ser una oportunitat per fer una aposta pel model de doble sustentador i doble cuidador en l'ideal de l'equitat de gènere, en la perspectiva del curs vital, amb beneficis per homes i dones de diferents orígens culturals. També està present una diversificació de formes i trajectòries familiars (ruptures i recomposicions familiar, diversitat de projectes de formació familiar...), considero que cal evitar etiquetatges, alhora que s'imposa la necessitat d'observar els impactes en el temps. En l'actualitat hi ha un model d'emancipació tardana basat en cooperació i una cohabitació entre progenitors i fills adults, relativament satisfactòria al menys per una part de la població, però hi ha l'obligació de remoure obstacles injustificats en l'accés a l'habitatge i al treball digne per afavorir que els plans de parentalitat es puguin fer realitat en les fases òptimes del cycle vital.

Altrament, l'estudi de l'evolució de la morfologia familiar ens ofereix una visió dels canvis recents a la nostra societat. El concepte de família ha canviat sovint com a conseqüència dels canvis socials i avui en dia té diverses formes. Sota aquesta premissa s'observa que la concepció de família com a nucli social, composta per un pare, una mare i els fills/es, ja no té la hegemonia absoluta que havia gaudit en altres moments històrics. Avui, el ventall de les estructures familiars s'amplia perquè s'ha produït un creixement exponencial d'altres tipus de llars relacionades amb l'afebliment de les formacions familiars clàssiques (nuclear i extensa), de l'envelliment poblacional i dels canvis socials en la percepció de com han de ser les famílies. Així, s'observa un creixement de les llars de parelles sense fills/es, que tripliquen la seva presència respecte a 30 anys enrere, de les llars unipersonals, que s'han quintuplicat, així com

l'aparició de noves formes familiars (Miret, 2016). Per aquest motiu, a la visió més tradicional de la família cal incloure altres tipologies familiars que progressivament s'han anat incorporant en la nostra societat (homoparentals, monoparentals/monomarentals, reconstituïdes, multiculturals, etc).

Sens dubte, la diversificació de les estructures familiars està molt present en l'actualitat i diferenciar-les no sempre és fàcil perquè sovint hi ha trets comuns en elles o s'interrelacionen, sense oblidar que les persones poden constituir estructures familiars diferents al llarg de la seva vida. Així, cal tenir present que a part del cicle evolutiu de les famílies -que s'analitzarà més endavant- i en el qual es produeix un trànsit seqüencial de les famílies per diferents etapes de caire més o menys estàndard, les circumstàncies i decisions personals poden marcar una dinàmica que trenqui aquest cicle. D'aquesta manera, es poden produir salts dins del mateix cicle provocats per exemple per una maternitat tardana en una família amb fills/es adolescents, fent que retornin a una etapa prèvia, o donar-se un trencament total del cicle com a conseqüència de la ruptura de la parella. A més, després d'aquesta ruptura les persones poden tornar a formar una nova família, fet que les faria iniciar un nou cicle potser amb una estructura familiar diferent.

Però, si definir què és la família ja s'ha vist que depèn molt de la visió des de la qual s'apropi la mirada i del seu dinamisme, aquesta complexitat també emergeix en la categorització de les estructures familiars segons la seva morfologia. Així, saber qui conforma cada família i el tipus d'estructura familiar a la qual es fa referència, pot estar condicionat pel focus que s'aplica en la classificació, tal com s'aprecia en la següent figura:

FIGURA 3. Tipologia de les estructures familiars segons la variable relacional

Font: elaboració pròpia.

En totes aquestes estructures familiars es poden aplicar tres trets: que estan basades en el vincle definit per la relació sanguínia o afinitat; que s'estableix una unitat residencial comuna i que el mínim de persones que formen la família són dues. Amb tot, vist que hi ha diverses classificacions en funció de la variable relacional, definir les diferents tipologies és una matèria complexa, però també necessària per fer una breu descripció de les famílies més habituals en el nostre entorn.

En aquest Informe, s'ha optat per fixar la mirada a partir de l'opció que classifica les famílies segons el nombre de persones adultes a la llar i, a partir d'ella, afegir tots els elements que siguin rellevants. Així, a Catalunya destaquen les següents estructures familiars:

1. Amb una persona adulta a la llar

Sovint quan en la família només hi ha una persona adulta es parla de família monomarental o monoparental, que és la composta per una persona progenitora amb la seva descendència. La definició d'aquesta tipologia familiar és variada ja que a vegades es posa l'accent en que la manca de convivència de la persona adulta amb altres adults o bé es focalitza en la dependència econòmica i social dels descendents o bé en la seva edat o en la seva convivència residencial exclusiva.⁸ Una forma de centrar el debat és aplicar la definició normativa que regeix a Catalunya, segons la qual s'estableixen tres requisits per a les famílies monoparentals (segons el terme genèric d'ús més habitual): que els fills i filles siguin menors de 21 anys -o de 26 anys si estudien, que visquin amb la persona progenitora i que depenguin econòmicament d'ella.

Tradicionalment, una de les formes de constitució de les famílies monoparentals més comunes derivava de la mort d'un dels cònjuges, sent aleshores més habituals les ostentades per vídues. En l'actualitat, cada cop és més comuna la constitució d'aquest nucli familiar monoparental a partir de l'elecció de la persona progenitora soltera de formar una família, ja sigui per via biològica o per adopció.

Atenent a la nostra classificació, altres formes de famílies constituïdes per una persona adulta i la seva descendència són les resultants de les ruptures dels vincles matrimonials, per separació o divorci, o dels de les parelles de fet. Cal tenir present que, malgrat que només algunes vegades aquestes famílies s'adeqüen a la definició i als requisits normatius sobre monoparentalitat,⁹ socialment sovint se les anomena com a tals. En elles es poden donar dos supòsits:

- Que una de les persones progenitores ostenti la guarda i custòdia dels infants. Aquesta persona que conviu amb els infants és la que socialment s'assimila a família monoparental. Per a l'altra persona, que resideix sense els infants, es fixa un règim de visites, com una forma de potenciar el seus drets i mantenir el vincle. Amb aquesta intenció han tingut lloc algunes modificacions legislatives que pretenen la implicació dels dos progenitors en la vida i l'educació dels infants. Tal com constaten Marí-Klose, M. i Marí-Klose, P., l'objectiu és que "sota l'assumpció d'aquestes iniciatives polítiques i legislatives no només persisteix la idea que els pares tenen el dret (i el deure) de mantenir un contacte regular amb els seus fills, sinó també que fent-ho beneficien al menor." (2012, p.50-51)

⁸ Tal com assenyala Barron al seu article a la Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, la Comissió de les Comunitats Europees (1989) defineix la família monoparental com "aquella formada per un progenitor que, sense conviscut amb el seu/seva cònjuge ni cohabitant amb altres persones, conviu al menys amb un fill/a dependent i solter" (Barron, 2002, p.40), mentre que Alberdi (1988:101): "formada per persones «soles» amb infants o joves dependents econòmica i socialment al seu càrrec, entenent per persones soles aquelles que no tenen parella sexual estable amb la qual conviu, qualsevol que sigui el seu estat civil".

⁹ Per a que a les persones divorciades o separades se'ls hi pugui aplicar la normativa sobre monoparentalitat cal que es compleixin algun d'aquests requisits: 1. no percebre la pensió d'aliments fixada judicialment, 2. percebre la pensió per un import inferior al 50% de l'IRSC (índex de renda de suficiència de Catalunya) per cada infant, 3. que la persona hagi patit abandonament o violència masclista, d'acord amb la Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista amb infants a càrrec o 4. que un progenitor tingui infants a càrrec i que l'altre progenitor estigui empresonat o hospitalitzat o en altres situacions similars durant un any o més

- Que siguin les dues persones progenitores les que ostentin la guarda i custòdia, és a dir que hi hagi una guarda i custòdia compartida. En l'actualitat, l'increment de les custòdies compartides augmenta progressivament cada any ja que la legislació catalana a partir de l'any 2010 promou aquest tipus de mesura que cerca garantir els drets i deures d'ambdós progenitors. La mesura es va incloure en la reforma de la Llei 25/2010 del Llibre II del Codi Civil Català relatiu a la Persona i la Família per al Règim de guarda conjunta, que va entrar en vigor l'1 de gener de 2011. Aquestes famílies constitueixen un cas especial, ja que les mares i pares ja no conviuen de forma continuada amb els infants, atès que sovint els períodes de residència s'alternen, però mantenen el seu rol i comparteixen funcions equilibradament.

En aquests dos supòsits, la pàtria potestat es manté per ambdues persones progenitores, a diferència de les famílies monoparentals segons el sentit legislatiu on només una persona té aquesta responsabilitat.¹⁰ Així, aquelles decisions que afectin al desenvolupament, salut, cura i educació dels menors hauran de ser preses per les dues persones amb independència del règim de guarda i custòdia que s'apliqui. També la dependència econòmica és compartida.

Un darrer cas en aquesta categoria, si bé de nou no són estructures monoparentals en l'estructurat sentit normatiu perquè els fills i filles són adults, és la que es visualitza a efectes censals i que correspon a pares i mares que viuen amb els seus fills o filles adultes (més enllà dels 26 anys) i que són solters/res.

2. Amb dues persones adultes a la llar

- a. Les unitats més senzilles de famílies amb dos membres adults és la que correspon a les parelles sense fills/es. En ella s'inclouen els matrimonis o les parelles de fet recentment constituïdes que encara no tenen descendència, les que viuen soles perquè els fills/es ja s'han emancipat o aquelles que no la desitgen. En aquest punt, cal tenir present que els motius pels quals una parella decideix no tenir fills/es poden ser múltiples i complexes. Només a títol d'exemple es poden enumerar tres categories: per decisió personal, per causes econòmiques (pel cost de l'educació i criança dels fills, etc) o per raons laborals (priorització de les carreres laborals, manca de conciliació, manca d'estabilitat laboral, etc).

Tradicionalment, aquest tipus de famílies s'han creat a partir de vincles matrimonials (religiosos o civils) però els canvis en el comportament de les parelles no són exclusivament un retard al matrimoni, sinó que també augmenten les unions consensuals, és a dir, les anomenades parelles de fet. Val a dir que en aquesta situació cal tenir present que, tal com assenyala Castro (2014), "Espanya, a diferència d'altres països de la UE, no compta amb una legislació a nivell nacional que equipari els drets de les unions de fet i els dels matrimonis".¹¹

¹⁰ És important no confondre el terme de guarda i custòdia amb el de pàtria potestat. El primer fa referència a la forma de convivència i en els casos de ruptura s'establirà si és per una de les persones progenitores, si és compartida entre les dues o, fins i tot, si s'assigna a un tercer. La pàtria potestat o responsabilitat parental és el conjunt dels drets i deures dels pares amb els infants menors d'edat no emancipats i va lligada a la relació paterno-filial. Per tant, en el cas de ruptura es manté per igual i les dues persones tots dos són igualment titulars, l'única cosa que hauran d'adaptar-se els drets i obligacions descrits a aquesta nova situació de ruptura (art. 233-8 del Codi Civil de Catalunya).

¹¹ A més l'actual marc legislatiu sobre les parelles de fet en l'ordenament jurídic espanyol es caracteritza per l'absència d'una normativa estatal unitària que doti el tractament homogeni de la qüestió. Existeixen algunes disposicions disperses i normativa autonòmica que les dota d'un estatut jurídic propi. A Catalunya la normativa aplicable a aquesta matèria és la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi Civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família (Cap. IV del Títol III rubricat com "Convivència estable en parella") (DOGC núm.5686, de 5.08.2010). Aquesta norma ha estat modificada recentment pel Decret Llei 3/2015, de 6 d'octubre, de modificació de la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi Civil de Catalunya, relativa a la creació del Registre de parelles estables. (DOGC núm.6972, de 8.10.2015). Finalment, l'Ordre JUS/44/2017, de 28 de març, és la norma per la qual s'aprova el Reglament del Registre de parelles estables de Catalunya (DOGC núm.7341, de 31.03.2017)

TAULA 1. Algunes diferències entre els drets aplicables als matrimonis legals i a les parelles de fet

	Matrimoni	Parella de fet
Fiscalitat	Possibilitat de declaració de l'IRPF conjunta, deduccions en declaració de certs ingressos (ITPI-AJD, plusvàlua municipal, rendiments de capital mobiliari, etc).	En els impostos de titularitat de la Generalitat hi ha equiparació. En impostos estatals NO, p.e. no es pot presentar declaració d'IRPF conjunta.
Permisos laborals	Dret a permís retribuït de 15 dies per matrimoni i d'altres permisos vinculats a consanguinitat.	No hi ha permís per unió de parella, excepte que l'assimilació es reguli als convenis col·lectius d'aplicació.
Dissolució de la parella	Per defunció d'un dels cònjuges o per petició de divorci per part d'un d'ells passats els 3 mesos de matrimoni. Cal procés de divorci o separació.	Per defunció o per comú acord (només cal notificar-ho al Registre), per cessament de la convivència de més de 6 mesos o per matrimoni d'un dels cònjuges o voluntat d'un dels convivents notificada fefaentment a l'altre.
Extinció parella per defunció	El cònjuge vidu/vídua té dret successori que variarà segons sigui d'aplicació el règim de separació de béns o de societat de guanys, si així s'ha pactat. Si no hi ha testament en primer lloc reben herència els fills/es.	La parella supervivent té dret a la propietat de la roba, mobles i estris del parament de l'habitatge comú. A viure a l'habitatge comú durant l'any següent a la mort del vivent. A ser alimentat amb càrrec al patrimoni del mort durant l'any següent a la seva mort. A la compensació per raó del treball que li correspongui. A rebre una pensió de viduïtat. Té els mateixos drets successoris que el cònjuge vidu/vídua.
Pensió de viduïtat	Els cònjuges supervivents tenen dret amb independència del temps de durada del matrimoni i dels ingressos de la persona supervivent.	Per tenir dret cal estar registrat com a parella de fet amb una antelació mínima de 2 anys, acreditar una convivència ininterrompuda no inferior a 5 anys i que els ingressos del supervivent no superin certs límits
Règim econòmic	S'aplica el règim de separacions de béns per defecte, excepte que s'hagi pactat el règim de societat de guanys.	No s'aplica el règim de separació de béns, o el de societat de guanys, si bé es pot registrar l'opció desitjada en document públic.
Pensió compensatòria	El cònjuge que no tingui ingressos per no haver treballat durant el matrimoni pot sol·licitar pensió compensatòria en el procés de divorci.	No es pot sol·licitar la pensió compensatòria en el procediment de mesures paterno-filials, sinó que cal fer-ho per procediment civil ordinari que és més complex, llarg i costós.
Dret de lloguer	Subrogació del lloguer si en el moment del dret hi havia convivència.	Per optar a subrogació però cal acreditar una durada de la parella de 2 anys o que existeixi descendència.

Font: elaboració pròpia.

A més de la cohabitació, en l'actualitat cal esmentar altres dos tipus de famílies emergents incloses en aquesta modalitat familiar que reflecteixen els canvis recents i les noves tendències:¹²

- Una de les formes emergents és l'ostentada per les famílies homoparentals. En un primer moment l'opció per a les parelles homosexuals que volien conviure i formar una família va ser regulada mitjançant les lleis de parelles de fet (Alberdi i Escario, 2007).¹³ A través d'aquesta opció s'equiparaven els seus drets als de les parelles heterosexuales, si bé es mantenia el veto al matrimoni al qual no tenien accés. Posteriorment, al juliol de 2005, es va reformar el Codi Civil espanyol i es va legalitzar el matrimoni homosexual, dotant-lo dels mateixos drets i obligacions que el vigent per a les parelles heterosexuales.
- També són cada vegada més visibles les famílies de diferents nacionalitats. En els darrers anys el pes de la immigració ha estat intens al territori i la seva repercussió en la dinàmica

¹² Val a dir que aquestes noves estructures familiars emergents també podrien incloure's en altres modalitats com per exemple la família nuclear o l'extensa. S'ha optat per incloure-les en aquesta modalitat per ser una de les més senzilles de totes, a partir de la qual poden sorgir les altres.

¹³ En aquesta línia cal esmentar que la primera llei de parelles de fet va ser aprovada al Parlament de Catalunya en juny de 1998. Posteriorment, es va legislar en altres autonomies normes similars.

demogràfica i familiar també es fa cada vegada més evident. Demogràficament el creixement dels matrimonis “mixtes” és progressiu,¹⁴ com també és notori el pes dels naixements de mares de nacionalitat estrangera (aproximadament un de cada quatre naixements a Catalunya, el 26,5% el 2016). A aquestes situacions a les quals cal afegir l'arribada de persones estrangeres mitjançant els processos de reagrupament familiar i l'increment de famílies transnacionals, amb vincles familiars i xarxes de solidaritat en altres països (Castro, 2014). Sens dubte, l'augment de la població d'origen o nacionalitat estrangera facilita la formació de noves estructures familiars multiculturals.

- b. Si les parelles anteriors opten per tenir infants constitueixen la família nuclear o elemental. Aquesta és per a les persones més tradicionals, que no conceben la família sense descendència, la unitat familiar bàsica de la que derivaran les altres. Generalment, està constituïda per les persones progenitores i els seus descendents, que poden ser de descendència biològica de la parella o menors adoptats o acollits per ella.

Un fet rellevant els darrers anys és l'increment de la natalitat de les parelles de fet perquè, tal com s'ha esmentat, aquestes són cada vegada més freqüents en el nostre entorn i constitueixen un gran tret diferenciador respecte a èpoques anteriors (Castro, 2014). Val a dir que la formació de famílies amb descendència sota aquesta opció de cohabitació ha perdut la imatge social negativa, com també ho ha fet la maternitat sense vincle matrimonial que perd el caràcter estigmatitzador que havia prevalgut en altres moments històrics. Les estadístiques recullen que la maternitat fora de les opcions legals del matrimoni creix progressivament. Amb tot, les xifres encara no assoleixen el volum registrat en altres països europeus (Alberdi i Escario, 2007) i resten lluny de desbancar les opcions matrimonials dins del marc legal. Així, s'observa que en la majoria de les famílies amb fills i filles el vincle matrimonial té molta presència.

Una de les formes emergents d'aquesta modalitat familiar és la família reconstituïda, també anomenada família nuclear poligenètica, que és aquella formada per una parella en la qual un o ambdós membres aporten fills o filles d'una relació anterior (Gorell, Thompson, Daniel i Burchardt, 1998; González i González, 2005, citats per Cartié i Gimeno, 2011). En general, suposen una reorganització de tot el sistema familiar, dels rols paterns i materns, de l'establiment d'un nou sistema de filiació i, en la pràctica, una ampliació de les relacions familiars i de parentiu. A més, cal esmentar que els canvis trenquen la dinàmica habitual i sovint cal acomodar les diferents personalitats, establir nous rols parentals, incorporar nous valors i desenvolupar les noves relacions en un temps breu. Val a dir que totes aquestes consideracions són importants ja que aquest és un dels tipus familiars que irromp amb més intensitat en el moment actual.

El canvi en les relacions és força significatiu. Les tasques conjugals i parentals no són privatives de la parella reconstituïda (a excepció de vidus/es casats/des amb solters/es), ja que poden influir altres persones en la dinàmica familiar (les ex-parelles). A més, en altres estructures familiars es pot observar una diferenciació entre la maternitat o paternitat biològica i la social (com ara en les famílies que han adoptat o aquelles que prèviament han estat monoparentals com a conseqüència de la defunció d'un dels progenitors, i en les quals hi ha un substitució dels progenitors biològics pels socials), mentre que en aquesta ocasió el que es produeix és una coexistència d'ambdues figures. Així, tal com explica Castro es crea un sistema de “dobles famílies”, on els rols que han de desenvolupar cadascun dels membres no estan clarament establerts socialment” (2014, p.25). També hi ha altres apreciacions legals ja que una de les persones adultes no està legalment relacionada amb un o més fills/es de l'altre i a la inversa. D'aquesta forma, els fills/es no duen el cognom d'algun dels membres

¹⁴ El 2016 en el 22,0% dels matrimonis celebrats a Catalunya com a mínim un dels cònjuges té nacionalitat estrangera, mentre que l'any 2000 el seu pes relatiu era del 6,1%.

de la parella reconstituïda i aquest/a no sempre té la custòdia dels fills/es menors. Finalment, cal tenir present que aquest tipus d'unitats familiars les interrelacions familiars es multipliquen.

3. Amb més de dues persones adultes

La família extensa, també anomenada consanguínia, es compon per la parella principal i els seus descendents més altres membres més distants de la genealogia familiar.¹⁵ Generalment, els altres membres són els i les ascendents de la parella principal (els avis i àvies) però també pot incloure els germans de la parella o familiars més allunyats (besavis, tiets dels avis, etc). En les cultures on aquestes estructures més complexes constitueixen la forma bàsica de la unitat familiar, la transició de l'individu a l'edat adulta no necessàriament implica la separació dels parents o dels seus pares. A Espanya aquest tipus de llars amb presència de tres generacions mostra una evolució descendent, en tant que la seva presència s'ha reduït del 10% a la fi dels anys 80 fins al 4% a partir del 2008, malgrat que la caiguda ha estat interrompuda per la crisi econòmica (Miret, 2016).

En darrer lloc, cal tenir present que fins ara qualsevol de les estructures anomenades inclou un grup mínim de dues persones que conviuen a la mateixa llar, de les quals una com a mínim és adulta. Aquesta fórmula sens dubte és vàlida però, si s'exclou de la visió familiar a les persones que viuen soles, els anomenats en terminologia anglesa els "singles", poden sorgir alguns problemes en l'aplicació de les polítiques. La casuística pot ser variada però no es pot obviar que hi ha persones que viuen soles però que encara tenen ascendents -situació cada vegada és més freqüent per l'augment de l'esperança de vida- o descendents o altres familiars que viuen en altres habitatges però que en depenen d'ells. És aquí on caldrà preveure quina serà la seva situació quan s'hagin de fer càrrec d'aquestes persones grans, malgrat no comparteixin la mateixa residència.¹⁶ També es pot donar el cas de persones grans que viuen soles i que depenen dels fills/es o altres familiars que formen unitats familiars independents. En aquesta línia, Alberdi i Escario amplien el concepte familiar en tant que consideren que la família és una xarxa de relacions en la qual es troben inserits tant els que viuen sols a la seva llar, com els que viuen amb el seu cònjuge i els seus infants, com els que viuen en parella de forma estable. (Alberdi i Escario, 2007 p.23).

3.1.3. CAUSES I CARACTERÍSTIQUES DELS CANVIS RECENTS EN LES ESTRUCTURES FAMILIARS

Les transformacions de les famílies a partir dels canvis econòmics, socials i culturals que han tingut lloc les darreres dècades, ha repercutit en l'ordre de gènere i en la reassignació del lloc que té la família com agent del benestar. Ja al voltant dels principis dels anys 90 Van de Kaa (1987) i Lesthaeghe (1991) van identificar el concepte de "segona transició demogràfica" on s'englobaven tota una sèrie de "canvis interdependents dels comportaments sexuals, matrimonials i reproductius, lligats a transformacions socioeconòmiques, institucionals, ideològiques i de relacions de gènere, que han conduït a una creixent diversificació de les formes de convivència, a una pluralització de les trajectòries de vida individuals i a una profunda transformació de la pròpia naturalesa de la vida familiar i de les aspiracions reproductives" (Castro, 2004, p. 44).

En una breu enumeració d'algunes de les transformacions socials que han conduït a noves estructures familiars emergents i a l'evolució de les formes tradicionals es troben les següents causes:

¹⁵ Les famílies extenses difereixen de les famílies múltiples perquè aquestes darreres estan constituïdes per dos o més nuclis, és a dir, per dos o més unitats familiars que conviuen a la llar.

¹⁶ En l'actualitat l'increment de l'esperança de vida i de l'esperança de vida lliure de discapacitat fa que moltes persones grans tinguin salut suficient per viure soles, malgrat necessitin un cert grau d'atenció per part d'una xarxa de suport, ja sigui familiar o dels serveis socials, per fer-ho. Tenint en compte les dificultats pressupostàries en l'aplicació de la llei de la dependència, cada vegada pren més importància la xarxa familiar.

- La **incorporació de la dona al mercat de treball de les darreres dècades** ha comportat un gran canvi social. En primer lloc es fa palès un profund canvi en el sistema de rols de les dones i els homes, tant en l'àmbit laboral com en les llars. Aquest sistema que promou la igualtat d'oportunitats entre homes i dones regira l'estil de vida tradicional en el qual l'home era qui mantenia econòmicament la família mentre que l'espai de la llar era reservat per a les dones. A partir d'aleshores es comencen a fer visibles les famílies de parelles de doble ingrés, és a dir, famílies on els dos membres de la parella treballen fora de la llar.

La transformació produïda per la incorporació laboral de les dones va ser propiciada per la societat industrial. Conceptualment, la idea està plenament acceptada i consolidada, però la seva evolució des de la perspectiva de gènere no es pot dir que sigui plenament satisfactòria.

Així, cal tenir present que les tasques reproductives dificulten en moltes ocasions la incorporació plena al mercat de treball, fet que podria explicar perquè la taxa d'activitat femenina del nostre país no sigui tan elevada com la que s'observa en altres països europeus. També, en el nostre territori es poden detectar clarament les deficiències entre la conciliació de la vida familiar i laboral ja que són nombrosos els casos on no hi ha adequació horària que faciliti la combinació dels dos àmbits. A més, s'observa que si bé les dones s'han incorporat a l'àmbit públic i en particular a l'ocupació, la incorporació dels homes a l'àmbit privat i més concretament a les tasques de cura dels infants es realitza amb molta més lentitud (López Puig, 2007).

La incorporació de les dones a l'educació superior i al treball remunerat en condicions d'igualtat, com a mínim davant de les lleis, ha suposat una independència econòmica i afectiva per a moltes dones, però a la societat en la pràctica li continua costant d'acceptar que els rols masculins i femenins en el si de la família ja no són el que eren. Aquesta manca de coresponsabilitat que es detecta en moltes ocasions té alguns efectes per a la població femenina ja que segons Alberdi i Escario (2007, p25) "la desigualtat entre homes i dones en el repartiment de responsabilitats domèstiques i en la cura familiar influeix en la desigualtat d'oportunitats laborals."

- Els **efectes de l'emigració cap a entorns urbans**, segons assenyala Flaquer (1990), fa que en molts centres rurals del territori espanyol les estructures familiars siguin més heterogènies i reduïdes, mentre que a les ciutats predominen i es consoliden les anomenades famílies nuclears. Territorialment, hi ha diferències entre l'evolució que ha tingut lloc en funció de l'espai residencial. Aquest mateix autor constata que "en algunes regions agràries es mantenen algunes diferències notables a causa de les resistències amb les quals es troba la transició cap a aquest sistema" d'estructura nuclear. (Flaquer, 1990, p.532)

Val a dir que, malgrat que molts autors atribueixen la família extensa a entorns agraris mentre que la família nuclear -cap a la que s'ha evolucionat- a societats industrials modernes, hi ha un corrent d'historiadors socials que discrepa d'aquesta idea (Rodríguez-Jaime i Martín, 2008). Aquest corrent demostra que la família nuclear ja existia en les societats pre-industrials, excepte al Japó, inclús en percentatges superiors als de la família extensa (Conde, 1983). També creuen que la família extensa modificada és la que millor s'adapta a las societats modernes, entenent com a tal "la família nuclear que manté contactes amb parents més llunyans i rep assistència pràctica en diverses tasques, des de la criança dels fills fins a la compra d'una casa".

- La reducció de la mida de les llars propiciada per l'**envelliment** poblacional. En moltes ocasions les famílies nuclears amb el temps evolucionen fins a constituir parelles en la fase denominada de "niu buit", ja que els fills i filles ja grans s'han emancipat, de tal forma que la parella resta durant molt de temps residint ella sola. Amb tot, cal tenir present que en l'actualitat els joves abandonen la llar familiar més tard, tal com s'analitza en el següent punt. Però l'efecte de l'envelliment propicia que la parella visqui molt de temps sola. Això succeeix fins el moment en el qual un d'ells es queda vidu o vídua, constituint aleshores una estructura unipersonal, fent més evident la reducció residencial.

En relació a les llars unipersonals, Flaquer constata que predominen en l'entorn rural i que és un fenomen molt lligat a l'envelliment de la població. Aquesta percepció també s'extreia en l'anàlisi del Cens 1991 publicada per l'Idescat on s'evidenciava "la presència cada vegada més significativa de llars unipersonals és un dels trets més rellevants de l'evolució recent de la composició de les llars catalanes", si bé ampliava l'efecte a àrees amb "un alt grau d'urbanització, com és el cas del Barcelonès, com a altres més rurals on el procés d'envelliment de l'estructura per edats és més accentuat, per exemple les regions pirinenques o de l'interior de Tarragona" (Idescat, 1997).

- Les **dificultats d'emancipació** de les persones joves també perpetuen la convivència amb les famílies d'origen i dificulten la creació de noves estructures familiars. Les complicacions per trobar una feina, determinades situacions laborals, les dures condicions d'accés a un habitatge, ja sigui de compra o de lloguer, per part de la gent jove perpetuen la seva permanència en les llars familiars. Altrament, aquestes dificultats tenen repercussions en el retard la formació de llars familiars pròpies (retard en la nupcialitat i en la cohabitació) i en la maternitat (baixes taxes de fecunditat) (Enquesta a la joventut de Catalunya, 2012). Autors com P. Marí-Klose, Julià i Cano i M. Marí-Klose assenyalen que "la forta interrelació entre sortida de la llar parental i formació d'una nova família, sembla raonable pensar que de les dificultats d'emancipació de la joventut catalana es deriven també dificultats per formar noves famílies" (2012, p.228).

Amb tot, els mateixos autors constaten que no només hi ha un retard en l'emancipació per motius socioeconòmics sinó que interactuen altres factors com que ara els joves planifiquen la seva "emancipació responsable"¹⁷ o la transformació que han sofert els criteris per a la constitució de la família. Aquest darrer argument es basa en que "en els darrers temps les relacions d'intimitat es fonamenten de manera cada vegada més rotunda en expectatives i aspiracions personals", mentre que en altres moments el vincle de la parella servia com a palanca per assolir finalitats econòmiques (autosuficiència) o institucionals (llinatge o transmissió patrimonial) (P. Marí-Klose, Julià i Cano i M. Marí-Klose, 2012, p.229). Val a dir que en aquest context també influeix la dilatació dels anys de formació, incrementada pel creixent accés a l'ensenyament universitari, que el propi mercat de treball estableix com un requisit ineludible per a determinats llocs de treball.

- Per alguns autors una de les vies que ha cooperat en l'augment de la diversitat familiar és l'**increment de les ruptures conjugals** que propicia el creixement de la monoparentalitat -en la seva accepció social i no sempre legal- i el de les famílies reconstituïdes.

Les famílies monoparentals estan majoritàriament encapçalades per dones (Meil, 2006),¹⁸ "per bé que a Catalunya el pas dels pares solitaris amb fills està augmentant en els darrers anys, fet que indica lleus canvis de tendència en els models familiars del futur que, ben segur, suposaran plantejaments nous per a la paternitat en soledat." (Almeda dir., 2004). La importància de la monoparentalitat en la transformació de les estructures familiars també la recull Requena (2005), si bé l'autor l'amplia els possibles supòsits fent referència a altres opcions. Així, l'autor considera que algunes de les noves formes familiars són "el resultat de la criança al marge de la parella, de les separacions i divorcis, de la cohabitació, de la reconstrucció de les llars amb membres que procedeixen de famílies diferents o de l'opció de viure en soledat" (Requena, 2005, p.5).

I, seguint la línia marcada per aquest autor, es constata que un altre dels efectes derivats de les ruptures conjugals és l'increment en el volum de les segones núpcies, i amb elles el nombre de famílies reconstituïdes. Val a dir que aquesta forma familiar ja pervivia en altres èpoques on les reconstruccions familiars eren esteses i comunes, si bé els motius eren altres, com les baixes esperances de vida o les dificultats financeres que obligaven a vidus i vídues a cercar nous matrimonis (Cartié i Gimeno, 2011). Malgrat tenir aquests antecedents, en l'actualitat el volum de les segones núpcies és

¹⁷ "Emancipació responsable" fa referència a que els joves decideixen emancipar-se quan valoren que s'assoleixen les condicions per a que aquesta sigui viable, com ara que el projecte de convivència de la parella sigui viable a llarg termini. Hi ha una valoració estudiada prèviament.

¹⁸ També s'observa un increment del nombre de persones que viuen soles per decisió personal, sovint joves, els anomenats segons la terminologia anglesa "singles".

vital en la formació d'aquestes famílies. Amb tot, estadísticament tenen un recompte difícil ja que en moltes ocasions s'inclouen en el recompte de les llars en què hi ha dos adults i fills/es i com no es pregunta sobre la filiació biològica o adoptiva d'aquests, sovint es confonen amb les famílies nuclears.

- També és important valorar els efectes de la **desinstitucionalització de la família**, de la pèrdua del predomini de la seva concepció tradicional, és a dir vista com una institució que agrupa persones amb relacions personals i/o familiars i que se sustenta pels vincles del matrimoni. Per tant, els canvis socials, culturals i religiosos han fet concebre la família d'una forma de convivència menys estructurada, és a dir sense la necessitat d'un vincle contractual que determini el seu projecte en comú. La desinstitucionalització del matrimoni s'enfronta a diferents alternatives, ja acceptades socialment, com són les famílies reconstituïdes, les famílies monoparentals/monomarentals i la cohabitació. Així, el nombre de parelles de fet ha augmentat considerablement els darrers anys, especialment entre les parelles joves. Per a Flaquer (1990) davant d'aquesta situació "l'interrogant que es planteja és si cal interpretar la cohabitació com una etapa de transició que condueix a les primeres núpcies o si, al contrari, podem parlar de desinstitucionalització del matrimoni" (l'autor cita a Harris, 1986, p.203). Altres autors consideren que l'augment substancial de naixements fora del matrimoni a Espanya en els darrers anys ja indica una tendència important cap a la desinstitucionalització de la família.

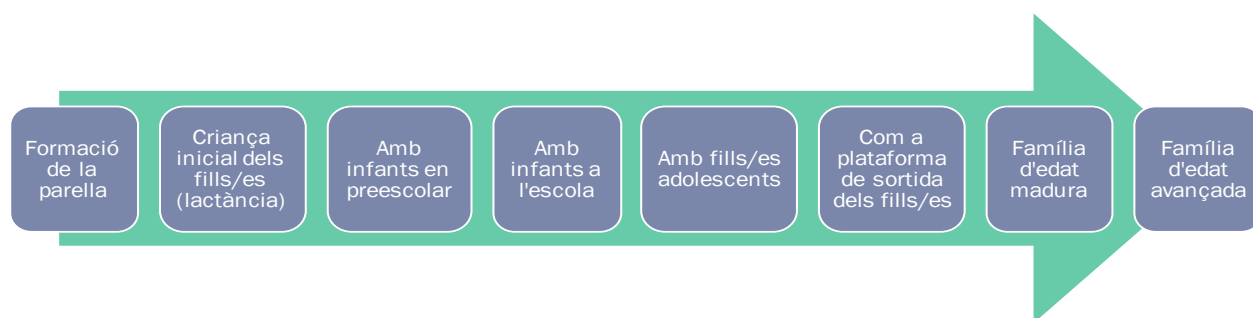
En aquest marc, s'expressen Quilodran i Castro (2009) que assenyalen que els canvis familiars es vinculen a nous escenaris conjugals i reproductius que modifiquen el model de família tradicional, lligat en part a creixents aspiracions d'autonomia individual i d'igualtat de gènere i a la pèrdua de legitimitat de les institucions públiques i religioses a l'hora de regular la vida privada. D'altra banda, segons cita Roca (2010, p. 3) "els estudis realitzats per Roussel (1980 y 1992) sobre el grau de desinstitucionalització de la família es fonamenten en dos aspectes: el primer, legal, que es basa en la dissolubilitat del vincle matrimonial o la instauració del divorci, i, el segon, que es caracteritza en la privatització de la família".

3.1.4. EL CICLE DE VIDA DE LES FAMÍLIES

Les estructures familiars tenen un caràcter dinàmic. Al llarg de la vida les famílies transiten per diferents etapes i experimenten canvis constants en la seva funció i composició. Les ciències socials anomenen a aquest procés "cicle vital de les famílies". La importància del coneixement del cicle vital de la família és que és una eina que permet predir, acompanyar i intervenir, si escau, en les diferents necessitats de les famílies al llarg de la seva vida en funció de l'etapa o de la situació en la qual es trobin. Perquè un dels fets que no admet gaires discussions és que les necessitats i els requeriments d'ajuda i d'acompanyament de les famílies no són les mateixes segons sigui la seva tipologia, la seva composició i el moment que viuen.

Tenint en compte que és difícil establir etapes estàndard per a totes les famílies, esmentar que una de les expertes en relació al cicle familiar, E. Duvall, el 1977 ja va plantejar 8 etapes de l'evolució familiar. En aquest cicle estableixen trets i problemàtiques diferenciades per a cada etapa, si bé algunes són recurrents.

FIGURA 4. Cicle vital familiar d'acord a les etapes de Duvall

Font: elaboració pròpia.

Cal tenir present dues idees crítiques sobre el cicle esmentat. En primer lloc, no es pot obviar que aquest cicle està basat en l'evolució possible d'una família nuclear i que no estudia les fases de les altres tipologies familiars que ben segur seran diferents en determinats moments. En segon terme, cal valorar que el concepte de cicle evolutiu comporta l'assumpció d'una successió evolutiva, d'un pas per diferents etapes de manera seqüencial des del seu inici fins a la seva dissolució. Però, en l'actualitat no sempre és així. Els canvis com el retard en la natalitat o la natalitat en solitari, la renúncia voluntària de la maternitat, les transformacions en els rols de les dones i dels homes, la presència cada vegada més comuna de les ruptures familiars, les posteriors formacions familiars o les dificultats d'emancipació dels joves, entre d'altres, poden allargar o escurçar algunes de les etapes o bé provocar cicles vitals alternatius on s'altera l'esmentada seqüència o s'eliminen algunes etapes.

3.2. LES ESTRUCTURES FAMILIARS A CATALUNYA. SITUACIÓ ACTUAL I TENDÈNCIES

Un bon disseny, una bona gestió i una bona execució de les polítiques de suport a les famílies repercuteixen en la millora de les condicions de vida de les famílies com a grup social i de les persones que el conformen a títol individual.

Conèixer la realitat del nostre entorn constitueix un dels pilars fonamentals per incidir en els processos orientats a definir i formular les polítiques públiques. Per aquest motiu, a continuació s'analitzen algunes dades estadístiques sobre factors demogràfics, socials i econòmics que poden aproximar-nos a les realitats de les estructures familiars i les necessitats que poden tenir.

Adaptació de les polítiques de suport a les famílies a realitat de les estructures familiars

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de l'adaptació de les polítiques de suport a les famílies a la realitat de les estructures familiars sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Roser Galí. Directora general de Famílies. Departament de Treball, Afers socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.

La família com a institució ha existit sempre i seguirà existint canviant la seva forma. Aquesta constatació ens obliga a establir uns mínims de conceptualització en els quals estiguem d'acord i a partir d'aquests continuar treballant. Per tant, el problema primer és conceptualitzar què entenem per família, perquè sinó no podrem dissenyar polítiques. Hem d'arribar a uns mínims d'acord sobre què significa i què es considera família, més enllà de la visió sociològica, la legal, l'econòmica i/o la biològica. Podem decidir, si tots estem d'acord, en que la família és una unitat clau per a la societat, en la seva diversitat, en el seu dinamisme i que l'element que la defineix és el vincle afectiu entre els seus membres.

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

Les polítiques familiars a Espanya no estan adaptades a les necessitats de la gent. Això és deu a que no se'ls pregunta.

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

Actualment no hi ha una adaptació real de les polítiques familiars i de natalitat. La percepció que hi ha és que es tendeix a afavorir el model tradicional de família.

David Rodríguez. Membre fundador i president Fundació Main. Membre del patronat, treballador social i educador social Fundació Idea.

A nivell global el que està passant és que estant canviant alguns dels que abans consideràvem indicadors de risc i que ens servien per planificar la intervenció social. Aquesta situació es pot complicar en determinats grups de famílies que, si bé són minoritàries, poden tenir pautes de comportament diferents a les estàndard. Tal és el cas del col·lectiu gitano romanès que manté relacions de família extensa amb uns comportaments diferents vers els infants. També s'ha hagut de modificar la consideració i graduació d'alguns dels indicadors de risc, per exemple els relatius a l'habitatge i referents a l'amuntegament familiar, ja que hi ha famílies que són funcionals que viuen en una habitació.

3.2.1. ESTRUCTURES FAMILIARS A CATALUNYA

Segons el Cens de població i habitatges del 2001, una família està formada per un grup de persones (dues o més) que resideixen en un mateix habitatge i tenen vincles de parentiu, de sang o polítics, amb independència del seu grau.

Cal tenir present que l'anàlisi estadístic de l'evolució de les estructures familiars comporta algunes dificultats ja que algunes dades es poden extreure dels censos demogràfics però el marge temporal entre ells és força ampli. La informació censal s'obté cada 10 anys i el darrer Cens de població i habitatge realitzat és del 2011. Aquesta situació condiona l'estudi de l'evolució d'algunes variables més afectades per l'entorn social i econòmic, les fluctuacions de les quals resten invisibles en l'interior de la dècada. Alhora, al llarg d'aquest temps sorgeixen noves variables, més adequades a la realitat actual, que fan reestructurar l'anàlisi de determinades sèries de forma sobtada.

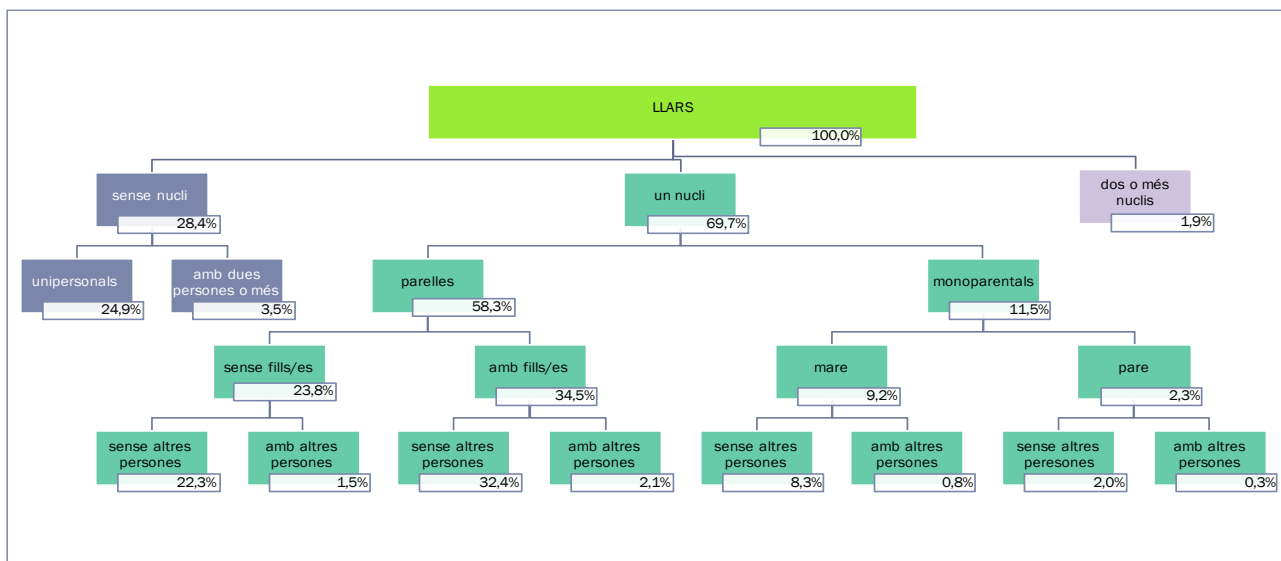
És veritat que mitjançant altres fonts es poden obtenir algunes aproximacions sobre les famílies, però sempre amb alguna limitació, bé perquè sigui una enquesta puntual com l'Enquesta demogràfica 2007 a Catalunya o bé perquè el tipus de família s'acoti a uns paràmetres més reduïts, com és el cas de l'Enquesta contínua de llars que es publica anualment des de 2014. Aquesta Enquesta s'apropa al concepte de família mitjançant el nucli familiar que, restringeix la família als vincles de parentiu més estrets, seguint les pautes dels nuclis establerts en els cens del 2001. En aquesta Enquesta es tracten quatre tipus de nuclis familiars: parella sense fills, parella amb un fill o més, pare amb un fill o més i mare amb un fill o més.

3.2.1.1. LA SITUACIÓ ACTUAL I EVOLUCIÓ RECENT

Les dades més recents sobre l'entorn residencial de la família recollides en l'Enquesta contínua de llars mostren que el 2016 a Catalunya hi ha un total de 2.949.700 llars. La dimensió mitjana de la llar és de 2,48 persones, xifra que ha anat reduint-se al llarg dels darrers anys.

El perfil més comú en les llars amb nucli familiar (71,6% del total de les llars) són les parelles (58,3%), la major part d'elles amb fills/es (34,5%). Cal constatar que l'11,5% de les llars són monoparentals. Dins d'aquesta tipologia, les més comunes són aquelles on la persona progenitora és una dona (9,2% de les llars), mentre que quan el titular és un home el percentatge és del 2,3%.

GRÀFIC 2. Pes relatiu de les llars segons tipus de nucli. Catalunya 2016

Unitats: milers de llars i percentatges.

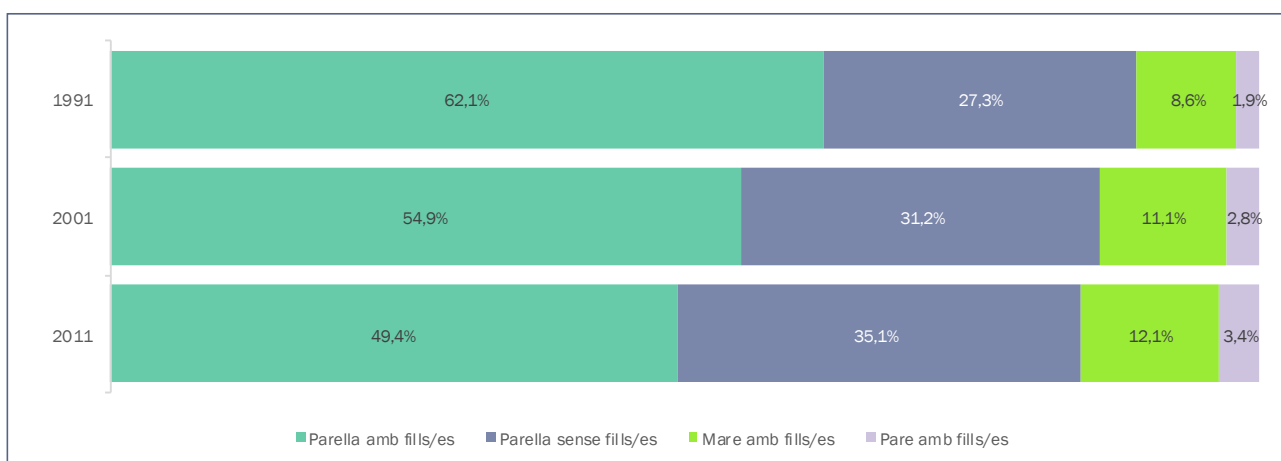
Nota: En aquesta enquesta l'aproximació a la família es fa amb la limitació dels quatre tipus de nuclis familiars: parella sense fills, parella amb un fill o més, pare amb un fill o més i mare amb un fill o més.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta continua de llars, Idescat.

Vista la situació actual, cal orientar la mirada a com ha estat la recent evolució de les estructures familiars. En els gràfics següents es pot apreciar de forma sintètica el comportament de les principals tipologies de famílies entre les dues dècades que separen el cens de població i habitatge del 1991 i el del 2011.

En el primer d'ells, es pot observar com el nombre de nuclis amb una proporció més elevada és el constituït per parelles amb fills/es, però també es pot visualitzar clarament com estan perdent pes relatiu. La tendència s'orienta cap a una major pluralitat de les estructures familiars, en tant que altres formes adquireixen més pes progressivament.

GRÀFIC 3. Evolució del pes relatiu dels principals nuclis familiars. Catalunya 1991-2011

Unitats: percentatges.

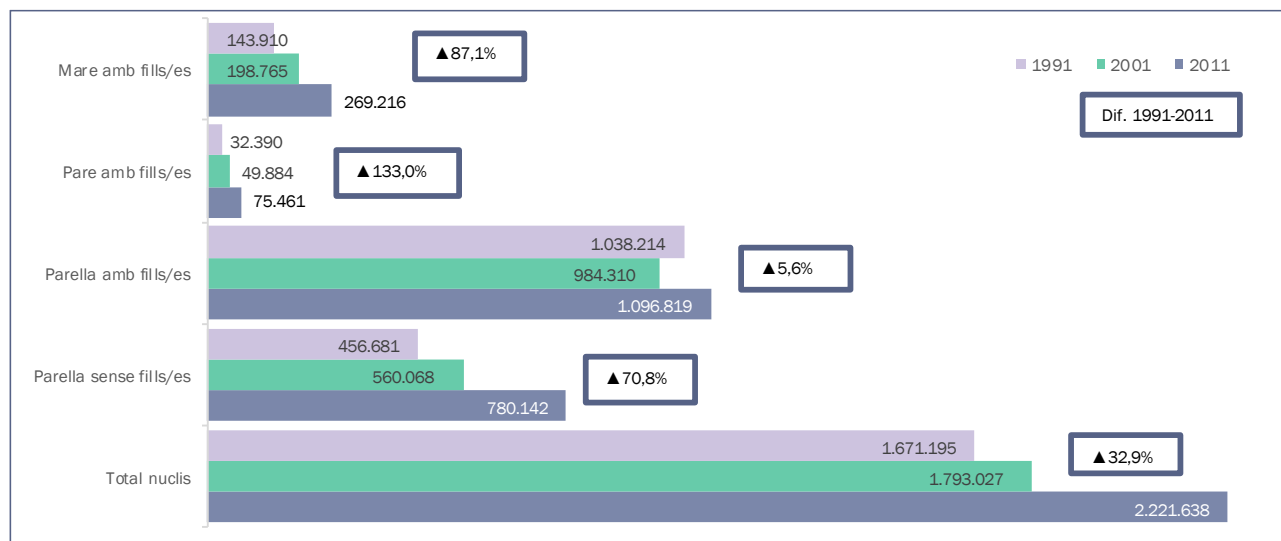
Nota: En els Censos de població i habitatges 1991 i 2001 l'aproximació a la família es fa a partir dels quatre tipus de nuclis familiars: parella sense fills, parella amb un fill o més, pare amb un fill o més i mare amb un fill o més. En el Cens de població i habitatges de 2011 ja hi ha més desagregació.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Cens de població i habitatges 1991, 2001 i 2011.

En la mateixa línia se situa el següent gràfic, si bé en ell es pot observar com ha estat l'evolució del nombre de nuclis en termes absoluts i relatius. En primer lloc, cal destacar l'augment del nombre de nuclis a Catalunya, que creix en el 32,9%.

Pel que fa als diferents tipus de nuclis, crida l'atenció que, malgrat l'increment global, el nombre de nuclis constituït per parelles amb fills/es és el que menys ha crescut percentualment, a més de patir un retrocés l'any 2001. Per contra, les llars monoparentals creixen de forma significativa, especialment aquelles constituïdes per un progenitor home. També s'aprecia un fort increment del nombre de nuclis de parelles sense fills/es (70,8%).

GRÀFIC 4. Evolució del nombre de les principals tipologies de nuclis. Catalunya 1991-2011

Unitats: nombres de nuclis i percentatge de variació relativa 1991-2011.

Nota: el cens estableix 4 tipus de nuclis: la parella sense fills/es, la parella amb fills/es, el pare amb fills/es i la mare amb fills/es.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Censos de població i habitatges 1991, 2001 i 2011.

Altrament, els Censos ofereixen informació sobre la dimensió dels nuclis familiars. L'anàlisi en aquests tres punts temporals evidencia alguns trets significatius, ja que la família cada vegada més s'orienta cap a una menor dimensió.

Així, amb les xifres de l'any 2011 es constata una reducció de les famílies amb 5 membres o més que absorbeixen el 4,3% del total de nuclis, fet que confirma la minva respecte el 2001 quan n'eren el 6,2%, i respecte el 1991 quan el seu volum ascendia al 12,8% del total. L'efecte contrari s'observa en les famílies constituïdes per dues persones ja que en aquesta ocasió incrementen el seu pes relatiu. El 2011 concentren el 46,0% del total, vers el 40,3% del 2001 i el 33,9% del 1991.

Per tant, les dades analitzades dels nuclis familiars a partir de l'explotació dels Censos posen de manifest que la pluralitat familiar cada cop està més present en la societat catalana mentre que, paral·lelament, la dimensió disminueix.

3.2.1.2. EL CICLE DE VIDA DE LES FAMÍLIES

Formació de les famílies: la nupcialitat, les parelles de fet i altres famílies

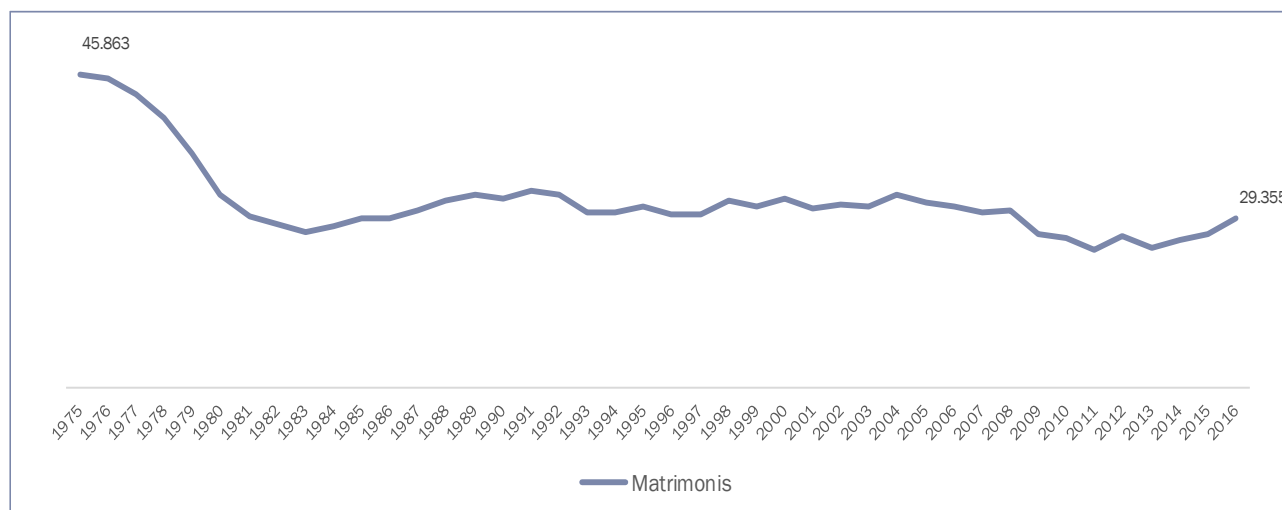
El primer pas en la constitució de les famílies es produeix a partir del moment en que la població jove s'emancipa. Però, l'autonomia residencial de les persones joves no és fàcil i el retard en l'edat d'emancipació, com s'analitza més endavant, ha estat continu i progressiu des de l'any 2007. El context de crisi econòmica i financera, la situació del mercat laboral i de l'habitatge, entre d'altres causes, dificulten

aquesta emancipació, fins al punt que el 2017 només una de cada quatre persones joves (entre 16 i 29 anys) està emancipada a Catalunya.

La nupcialitat és una de les pautes tradicionals per aquelles persones joves que poden emancipar-se, alhora que és una de les vies per a la configuració de les famílies. Però també, com es veurà a continuació, ha deixat de ser l'única forma de constitució de les famílies, ja que el pes de les parelles de fet creix progressivament en la nostra societat, així com altres opcions familiars.

L'evolució de les xifres dels matrimonis registrats mostra com les darreres dècades aquesta forma de constitució familiar ha decaïgut i es manté en xifres més discretes. La nupcialitat registrada a Catalunya el 2016 ascendeix a 29.355 matrimonis. Respecte a l'assolida fa 40 anys (45.863 el 1975) evidencia un descens del -36,0%. En la mateixa línia s'orienta la taxa de nupcialitat. L'any 2000, primera dada disponible d'aquest indicador, es van registrar 5,1 matrimonis per cada 1.000 habitants mentre que l'any 2016, només 16 anys més tard, la xifra davalla fins els 3,6 matrimonis per cada 1.000 habitants.

GRÀFIC 5. Evolució del nombre de matrimonis. Catalunya 1975-2016

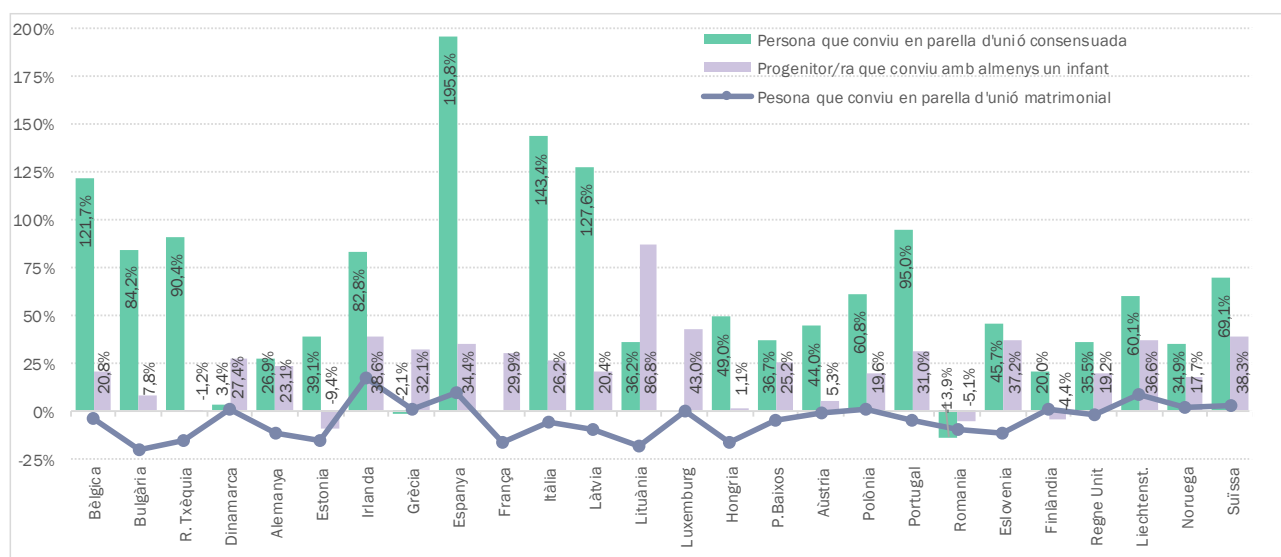
Unitats: nombres absoluts.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Moviment natural de la població d'Idescat.

A part de la reducció en el nombre, la nupcialitat posa en evidència altres canvis socials. En primer lloc, l'increment del nombre de matrimonis en segones núpcies o posteriors per al menys un dels cònjuges, que són els que percentualment més han augmentat i que ja representen aproximadament el 20% del total de matrimonis (19,8% per a un dels cònjuges i 20,9% per a l'altre). En segon terme, creix l'edat mitjana al primer matrimoni, en tant que segueix endarrerint-se progressivament, i supera els 35 anys en el cas dels homes i els 33 anys en el cas de les dones. Finalment, l'altra de les tendències que hores d'ara ja està consolidada, és el canvi en el tipus de celebració dels matrimonis, ja que el 85,5% d'ells són exclusivament civils, el 13,7% són catòlics i el 0,8% s'han celebrat seguint el ritus d'altres religions.

La nupcialitat decreix i, paral·lelament, la cohabitació cada vegada pren més importància com a forma de convivència de les famílies. El seu nombre, però, es manté inferior al de les parelles d'unió matrimonial. Moltes parelles inicien la seva trajectòria en comú a partir de la cohabitació i, malgrat que algunes més endavant opten per la unió matrimonial, altres mantenen aquesta opció al llarg de tot el cicle de vida familiar.

GRÀFIC 6. Variació del nombre de persones segons la situació de convivència familiar declarada l'any 2001 i l'any 2011 en alguns països europeus.

Unitats: percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir del Cens de població i habitatge europeu 2001 i 2011, Eurostat.

L'anterior gràfic posa de manifest aquesta tendència. En ell s'observa com en molts països europeus la variació del nombre de persones segons la seva forma de convivència familiar que més augmenta és la relativa a les parelles d'unió consensuada. Espanya és el país on més creix aquesta opció. També és fa evident el creixement de les famílies monoparentals. Per contra, el nombre de persones que viuen en parelles d'unió matrimonial, fins i tot veuen minvades les seves xifres en alguns dels països analitzats.

A Catalunya, a partir de l'Enquesta continua de llars s'obté una aproximació a les dades relatives a la cohabitació, si la mirada s'orienta cap els nuclis (independentment si viuen en llars amb un nucli o més) en comptes de centrar-se en les llars. El pes de les parelles de fet s'han mantingut estable els darrers tres anys (14,5%). En termes absoluts, el 2016 hi ha 317.800 parelles de fet i 1.476.600 parelles legalment casades, mentre que el nombre de nuclis monoparentals és de 374.500.

Tanmateix, l'edat dels membres de la parella de fet és relativament menor que en el cas dels matrimonis. En prop del 70% de les parelles de fet els membres tenen edats que oscil·len entre els 25 i els 44 anys, mentre que en el cas dels matrimonis aquestes franges d'edat només concentren el 29,3% dels matrimonis. Aquesta situació pot respondre al fet que algunes parelles opten pel matrimoni passats alguns anys com a parella de fet (a vegades com a conseqüència de la no equiparació entre la parella de fet i el matrimoni en l'àmbit fiscal i econòmic) o bé perquè aquesta opció de convivència és relativament recent en la nostra societat, factor que explica que els matrimonis tinguin una edat mitjana superior.

Un altre element important al voltant de les parelles de fet, i que a la llarga pot reflectir una consolidació d'aquesta opció, és que la meitat d'elles tenen descendència (el 49,6%).

Finalment, i d'acord amb la pluralitat familiar abans analitzada, cal esmentar que algunes famílies no es constitueixen a partir de les parelles ja que cada vegada són més comunes les famílies monoparentals que no provenen d'una ruptura de parella matrimonial o d'una parella de fet, opcions que sí que tindrien el seu origen en parelles anteriorment formades. Com tampoc es pot obviar que una família formada per dues persones també inclou aquelles persones unides per relacions de consanguinitat que comparteixen residència, com ara dos germans o germanes que conviuen, entre d'altres opcions. Val a dir que, malgrat que sigui interessant fer una referència, aquestes darreres formes familiars no són les més comunes al nostre entorn.

La natalitat i els fills/es

Les dades relatives a la natalitat mostren unes xifres que continuen sent baixes si es té en compte la sèrie històrica precedent. A més, l'evolució dels darrers anys al nostre país no fa preveure increments a curt termini. La darrera disponible sobre el nombre de naixements registrats a Catalunya és de l'any 2017 i correspon a 66.495 naixements. El descens de la natalitat mostra certa cronificació, ja que persisteix la tendència negativa iniciada el 2008, si bé en la dècada anterior va viure moments de creixement progressius.¹⁹ La taxa bruta de natalitat el 2017 se situa en 8,9 naixements per cada mil habitants, mentre que només cinc anys enrere era del 10,3‰ (2012) i abans del 12,1‰ (2008).

El retard en la maternitat i la baixada de la fecunditat

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant del retard en la maternitat i la baixada de la fecunditat sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Roser Galí. Directora general de Famílies. Departament de Treball, Afers socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.

No és útil fer polítiques natalistes per fomentar la natalitat sense prèviament haver-se preguntat perquè la maternitat és tardana i perquè hi ha tan pocs fills/es per dona. Si les dones diuen que volen tenir fills entre els 20-30 i els tenen als 39 cal preguntar-se perquè. Algunes de les raons són els costos d'oportunitat que acostumen a ser durs, la interacció amb el mercat de treball, els rols dins la família, la no coresponsabilitat en la criança i la visió de gènere, entre d'altres. La política familiar perfecta és la que permet que dones i homes tinguin el nombre de fills que desitgen, els que poden criar amb les millors condicions. Una política familiar, una política de prestacions o de més serveis de 3 o 5 anys no canviarà les taxes de fecunditat.

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

El condicionant de la vida ha canviat en les darreres dècades, els joves es plantegen tenir fills/es més tard. Als anys 70 l'edat de la dona en el primer fill era de 25 anys, l'home un més, mentre que el 2015 són els 31 anys per elles. Roman la idea de que les persones es preocupen més de la seva vida que de la societat en general, hi ha una visió més basada en l'individu, i els joves entre 20 i 30 anys ni es plantegen tenir fills. La fecunditat ha baixat des dels anys del *baby boom* (anys 70) d'un nivell de 2,5 o 3 fills per dona a nivells mínims en els anys 90 (1,13-1,15 fills per dona). L'any 2010 el nivell de fecunditat és molt similar a Espanya i a Catalunya i se situa en 1,3.

Mercedes Ayuso. Catedràtica de la UB. Departament d'econometria, estadística i economia espanyola.

La disminució de la fertilitat es relaciona amb la disminució de la mortalitat infantil (la probabilitat de supervivència dels fills és ara molt més elevada), amb els mètodes anticonceptius moderns, amb la creixent urbanització i amb l'educació de les dones. En aquest procés cal destacar l'augment de les taxes d'ocupació de les dones així com el fet de que nivells d'ingressos familiars més elevats porten els pares a invertir sovint més en la qualitat de l'educació dels seus fills que en la quantitat de fills/es a tenir (prefereixen tenir un únic fill però que la seva educació sigui la més elevada possible) [...] En els països desenvolupats la caiguda dels nivells de fertilitat ha anat lligada a l'ajornament de l'edat a la primera maternitat (es formen parelles més tard). Amb tot, l'experiència d'alguns països amb un sòlid estat del benestar, amb unes condicions millors per a les dones i la conciliació familiar, amb un suport institucional més gran (països escandinaus, França, Irlanda), suggereixen que es pot conciliar el desig de tenir fills/es amb les aspiracions professionals i familiars de les dones.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Si bé és molt positiu que les dones esdevinguin mares quan hagin assolit uns certs nivells de maduresa emocional i d'estabilitat econòmica, no sembla aconsellable que la maternitat tingui lloc cada vegada més en edats avançades. Aquesta tendència reflecteix les dificultats en l'emancipació dels fills, que en el nostre país és desproporcionadament tardana i aquest retard redueix la natalitat.

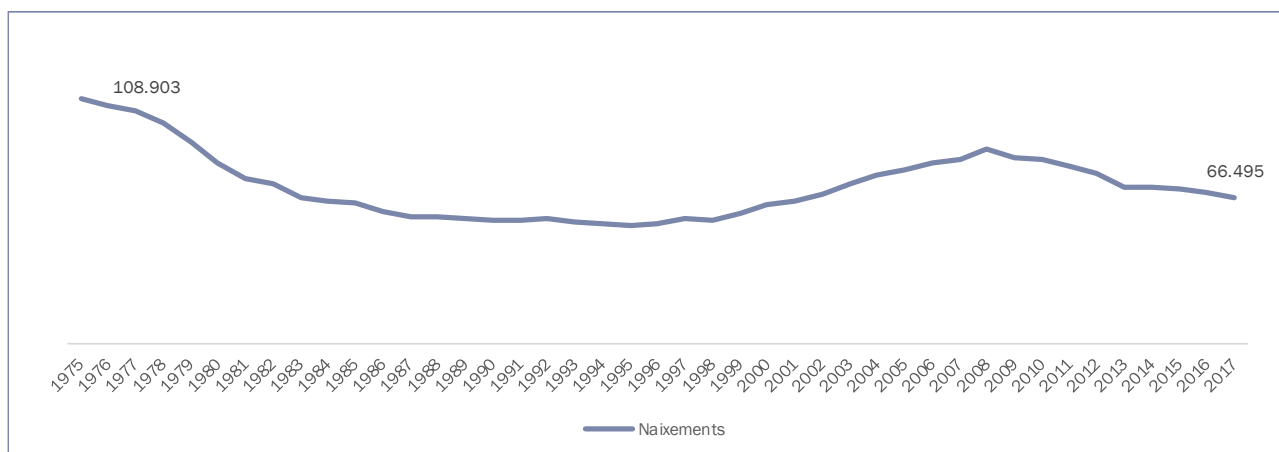
¹⁹ A més, segon les Projeccions de població de Catalunya 2013-2051 elaborades per Idescat el descens es mantindrà fins a la tercera dècada del segle.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

A partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017, hem estimat que de les dues terceres parts dels joves adults de 30 a 34 anys que encara no tenen fills, un 66% afirmen voler ser pares més endavant, sols un 10% afirmen que no en volen tenir, i un 14,2% no sap/no contesta. Des del punt de vista de política pública, tant aquest 66% com el 14,2% indecís, indica un marge d'actuació. Un de cada tres joves indica motius econòmics (20,5%) o d'inseguretat laboral (13,8%) per ajornar la parentalitat, aspectes sobre els quals les polítiques socials podrien més fàcilment incidir amb mecanismes de suport a la solvència econòmica i a la seguretat laboral de les persones en aquesta fase del seu cicle vital.

A Catalunya la taxa de fecunditat es manté en nivells baixos en termes comparatius amb els països del nostre entorn. Les dones catalanes el 2017 tenen 1,36 fills/es front els 1,58 de mitjana a la UE i els 1,33 a Espanya (les dues darreres dades d'Eurostat, 2015) i els 1,70 de mitjana als països l'OCDE (2014). La xifra catalana, sens dubte, resta molt allunyada del nivell de reemplaçament generacional (2,1 fills/es per dona). A més, la realitat catalana contrasta amb altres països propers, com ara els països nòrdics o França, que han assolit certa estabilitat a l'entorn dels dos fills/es per dona (Esping-Andersen, cord., 2013). Les dades recollides per Eurostat (2015) assenyalen que a França les dones tenen com a mitjana 1,96 fills/es, a Irlanda 1,92, Suècia 1,85 i Regne Unit i Islàndia 1,8 fills/es.

GRÀFIC 7. Evolució del nombre de naixements. Catalunya 1975-2017

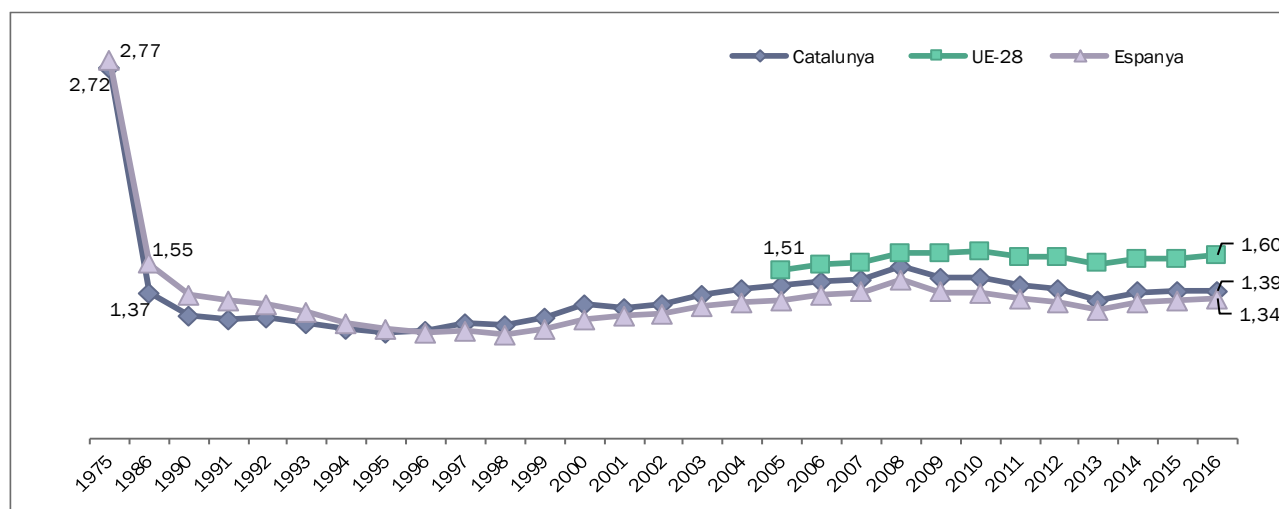

Unitats: nombres absoluts.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Moviment natural de la població d'Idescat.

La tendència mostra una dràstica caiguda de la fecunditat viscuda els anys setanta quan el promig de fills/es per dona se situa en 2,72 fins als 1,36 actuals. Amb tot, a partir de l'any 2002 semblava que es produís un repunt en la fecunditat, com a conseqüència de l'augment de la immigració, però el que és cert és que torna a decaure des de l'any 2008 coincidint amb l'inici del període de crisi econòmica i financera viscuda al país. Però, si bé cal tenir present aquestes fluctuacions no deixen de ser poc significatives ja que no hi ha gaires variacions numèriques els darrers anys. Per contra, la baixa fecunditat globalment considerada sí que sembla un canvi consolidat els darrers 40 anys.

GRÀFIC 8. Evolució de l'indicador conjuntural de fecunditat. Catalunya 1986-2016, UE-28 i Espanya 2006-2016

Unitats: nombre de fills/es per dona en edat fèrtil.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Moviment natural de la població d'Idescat i Eurostat.

Una de les causes que explicarien la baixada de la natalitat és la disminució del nombre de dones en edat fèrtil, però també l'ajornament de la maternitat es presenta com un dels factors que té més impacte sobre la fecunditat. Les dades estadístiques constaten que l'edat mitjana al naixement del primer fill/a és de 31,0 anys a Catalunya el 2017, mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en 32,15 anys. En els darrers trenta anys s'ha endarrerit aproximadament 4 anys (26,1 anys i 28,5 anys, respectivament el 1986).

Llavors, el període en el qual les dones poden ser mares es redueix, provocant entre d'altres motius, un menor nombre de fills/es.²⁰ En aquestes condicions també es dona la circumstància que moltes persones tenen menys fills/es dels veritablement desitjats o decideixen no tenir cap. Així, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població a Catalunya de l'any 2006 mostra que el nombre de fills tinguts en mitjana va ser d'1,49 mentre que el nombre de fills/es desitjats n'era de 2,35.

La bretxa entre la fecunditat observada i la desitjada

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de la bretxa entre la fecunditat observada i la desitjada sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

La baixada de la natalitat i de la fecunditat és una adaptació al context socioeconòmic. En realitat, tenir 1,4 fills no és una elecció de les persones, voldrien tenir un més. Quan se'ls pregunta pel seu desig de descendència, la resposta és que voldrien tenir un més, situant-se la proporció en 2,4. A Espanya i a Catalunya cal resoldre el perquè es triga tant en tenir el primer fill, que fa difícil aquesta decisió entre els joves, perquè és un problema. Opino que és un problema i no una elecció. Aquest problema està provocat per la inestabilitat laboral, l'atur, l'accés a l'habitatge, etc. A més, a Espanya els fills s'emancipen més tard, tenen parelles més tard i, per tant, també tenen més tard els fills. En el context de crisi la resposta de les famílies ha estat esperar a tenir els fills més tard i, és clar, si ja es parteix d'un retard en general i aleshores les persones tenen entre 30 i 35 anys, l'espera pot complicar la probabilitat de poder tenir-los.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

²⁰ Per exemple, l'any 2016, la única fecunditat de les dones que augmentava de forma notòria és la de les de 40 a 44 anys -de16,9 a 17,7 nascuts vius per cada 1.000 d'aquestes edats-, la resta de franges d'edat disminueixen la seva fecunditat. L'excepció és l'augment de la taxa de fecunditat de les dones de 45 a 49 anys que passen de 1,2 a 1,5, si bé les xifres són molt baixes. Igualment, destaca que el 8,1% dels nadons tenen mares de 40 anys o més (5.681), mentre que 10 anys enrere la proporció només aglutinava el 3,1% dels nascuts vius.

Hi ha un consens entre els experts sobre alguns punts que afavoreixen el descens de la natalitat. En primer lloc, cal tenir en compte el cost d'oportunitat de les mares, que cada cop és més alt a mesura que creixen els seus nivells educatius, des de fa anys ja molt superiors als dels pares. Els permisos parentals, entre d'altres avantatges i beneficis, permeten reduir el cost d'oportunitat de la maternitat i, en aquest sentit, són una de les mesures favorables a impulsar. En segon terme, cal parar esment en l'indicador de l'anomenat "*child gap*" (o bretxa de natalitat), és a dir, el diferencial entre el nombre de fills desitjats i els realment tinguts. A Catalunya aquest diferencial és més alt que a altres països de referència i això ens indica que hi ha marge per al creixement de la natalitat.

Albert Esteve, Director Centre d'Estudis Demogràfics i professor associat de la UAB. Departament de Geografia.

Les causes d'endarreriment o de la decisió de no tenir descendència són diverses i tenen a veure amb la societat actual. En destaquen quatre:

1. *No vull tenir.* Aquest motiu concentra el 5 o 6% de la població segons la darrera enquesta del CIS del 2006 i d'enquestes europees forquilla entre el 5-8%.
2. *Vull tenir però sóc molt jove* (al voltant dels 20 anys). Socialment la vida ha canviat, necessitem assentar-nos en mercat laboral, volem estudiar, hi ha canvis de valors culturals segons els quals la maternitat/paternitat s'ajorna perquè hi ha altre inquietuds i necessitats per cobrir abans.
3. *Vull però hi ha alguns determinants estructurals que m'ho impedeixen.* Són impediments com que encara no tinc parella o estabilitat econòmica i/o laboral o dificultats en l'accés a l'habitatge o encara m'estic formant, entre d'altres.
4. *Vull però no puc.* La maternitat s'ha ajornat tant i s'apuren els límits biològics de possibilitat d'embaràs que s'entra en la infertilitat biològica. Aleshores les parelles/persones han de passar per tractaments de fertilitat i molts no arriben a tenir-ne.

Seguint aquesta línia, les polítiques no han d'intervenir en convèncer un home o una dona en tenir fills/es quan no està en els seus plans de vida, ni en accelerar que una noia sigui mare als 24 anys en comptes dels 28. Però sí que poden actuar quan s'està en el moment en qual ja es vol ser mare i no es fa com a conseqüència de la precarietat laboral, la manca d'habitatge, etc. La franja d'edat entre els 25-35 anys aproximadament cal mimar-la molt. Cal fer pedagogia de que el rellotge biològic té un límit, cal posar a l'abast de les persones aquesta informació, perquè ajudaria a evidenciar i evitar frustracions quan als 40 anys s'han de fer tractaments de fertilitat, frustrants i costosos. En aquests 10 anys aproximadament s'ha de posar la lupa.

En aquest context de nou cal destacar que les dinàmiques familiars estan canviant i, en conseqüència, també ho fan les pautes de natalitat. En primer terme, la natalitat es fa ressò de les noves formes de convivència i cada vegada hi ha més nadons de mares no casades. Aquesta tendència s'ha anat mantenint els darrers anys. El 2017 hi ha 36.618 naixements de mare casada (en primera o posteriors núpcies) i 29.877 naixements de mares no casades.

La proporció de nadons nascuts fora del matrimoni ascendeix al 44,9%. Amb tot, la situació de convivència es manté com un factor definitiu front la maternitat ja que en el 74,1% dels nascuts vius la mare declara tenir una unió estable (matrimonial o de parella de fet). Així, amb independència de l'estat civil de les parelles, segons l'Enquesta contínua de llars, el nombre de fills/es que conviuen amb els seus i les seves progenitores a les llars s'eleva fins a 2.218,1 milers.

Per últim, és important subratllar la proporció cada vegada més elevada de dones i/o de parelles que decideixen de forma voluntària renunciar a la maternitat/paternitat. Els motius d'aquesta decisió són variats: el treball, llibertat, més temps per la parella, manca d'estabilitat laboral i econòmica, etc.

La infecunditat

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de la infecunditat sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

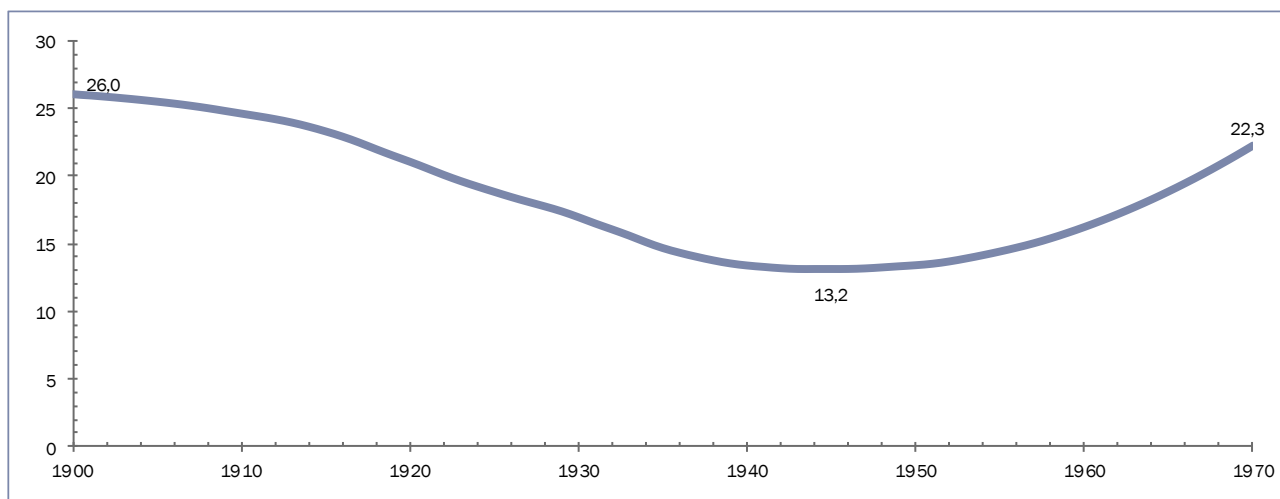
Entre les dones nascudes els anys 60, amb el *baby boom*, la proporció d'elles sense fills/es se situa en nivells mínims, d'aproximadament el 12%. En les generacions nascudes els anys 70 aquesta proporció s'eleva fins el 20-23%. Si s'analitzen els condicionants del perquè passa aquesta situació s'observa que la gent espera molt per tenir el primer fill, i aleshores pren força el condicionant biològic, ja que la fecunditat a partir de los 35 anys es més complicada. La probabilitat d'embaràs va disminuint i augmenta la d'avortament. Les parelles ja de formació tardana, es divorcien, provocant aleshores un altre condicionant.

Albert Esteve. Director Centre d'Estudis Demogràfics i professor associat de la UAB. Departament de Geografia.

En l'actualitat ens trobem que les dones nascudes en l'any 1975 tindran uns nivells de infecunditat d'un 25%. Això vol dir que 1 de cada 4 nascudes l'any 1975 no tindran cap fill. Això no havia passat mai. El fet que a Catalunya tinguem una fecunditat molt baixa, no és deu tant a fecunditat de les dones que ja són mares sinó al nombre de dones que no tindran cap. El que veiem de les dones que tenen fills, la mitjana és de 1,9, poca gent es queda amb un fill. En canvi, actualment cada vegada més hi ha gent que no té fills. Les dades també mostren que l'edat mitjana a la que es té el primer fill en molts països europeus és molt tardana. A l'any 1970 era als 23 anys, actualment està en més dels 31 anys a Espanya. Des del 1980, Espanya, Catalunya i Itàlia són els països de la Unió Europea on les dones tenen els fills més tard. L'endarreriment continu al primer fill porta a aquells nivells d'infecunditat tan elevats.

Així, el nivell d'infecunditat de les generacions de dones nascudes a partir de 1940 mostra una evolució creixent fins arribar als punts més àlgids en les generacions nascudes a partir del 1970. Per aquestes generacions el grau d'infecunditat és molt elevat ja que es calcula que entre un 25% i un 30% de les nascudes en la segona meitat dels anys 70 no serà mare. Segons Esteve, Devolder i Domingo (2016), "tot apunta que els nivells d'infecunditat actuals estan associats al retard en l'edat a la primera maternitat i a les condicions materials i conjugals que envolten la decisió de tenir fills entre els 25 i 40 anys d'edat".

GRÀFIC 9. Nivell d'infecunditat de les generacions nascudes entre 1900 y 1970 a Espanya

Unitats: percentatges.

Font: dades d'Espanya facilitades per Devolder (2017).

Aquestes dades contrasten amb les dades extretes de l'Enquesta de fecunditat i família i valors del 2006 (CIS), on només un 5% de les dones declaraven no desitjar tenir fills, un 1% més del que afirmaven en la mateixa enquesta del 1994.

Però, també cal tenir present que la infertilitat és un problema de salut pública mundial que afecta al 15% de totes les parelles en edat reproductiva.²¹

La infertilitat pot originar-se tant per causes relacionades amb les dones com amb els homes, si bé aquesta darrera sovint no se'n parla gaire. Els factors masculins, inclosa la disminució de la qualitat de l'esperma,²² són responsables d'aproximadament del 25% d'aquests casos segons algunes fonts,²³ mentre que d'altres eleven el percentatge de les causes masculines a 4 de cada 10 casos -altres 4 són per causes femenines i 2 per causes desconegudes o mixtes- (Grup IVI) o a més del 70% quan l'esterilitat es dona durant llarg temps en la parella (Associació Espanyola d'andrologia- ASES)

Les separacions i els divorcis

Paral·lelament a la nupcialitat registrada se situen les xifres de nul·litats, separacions i divorcis també procedents d'un registre de l'àmbit judicial, és a dir la facilitada pels jutjats de primera instància, de primera instància i instrucció i de violència sobre la dona.

El nombre de nul·litats, separacions i divorcis registrat s'eleva a 18.221 el 2017. Quasi la totalitat d'aquesta xifra es absorbida pels divorcis ja que el seu nombre s'eleva fins a 17.532, el 96,2% del total.²⁴ Però, aquesta circumstància és relativament recent ja que no és fins el 2005 quan el volum de divorcis supera el de separacions que fins aleshores n'era l'opció predominant, com a conseqüència de l'aprovació de la reforma de la llei de divorci de 1981.²⁵

El gràfic següent proporciona informació sobre l'evolució de les xifres del registre administratiu de les nul·litats, separacions i divorcis que s'elabora a partir de la informació sobre sentències proporcionada pels diferents òrgans judicials competents en la matèria.

En aquesta matèria cal esmentar que les estadístiques oficials de l'INE sobre separacions i divorcis no inclouen les ruptures de parelles de fet. Per aquest motiu, en el gràfic també s'exposa el recompte dels nuclis de parelles de fet a partir de les dades dels censos de població i habitatge dels anys 2001 i 2011, amb la intenció d'observar com en moments on els registres administratius de les ruptures matrimonials mostren un descens en les dades hi ha una proporció elevada de parelles de fet, la ruptura de les quals no resta recollida en les sèries estadístiques.

²¹ Segons la Guia clínica sobre la infertilitat masculina de l'associació Europea d'urologia (abril 2010), aproximadament el 15% de les parelles no assoleixen un embaràs en el termini d'un any i sol·liciten un tractament mèdic d'infertilitat.

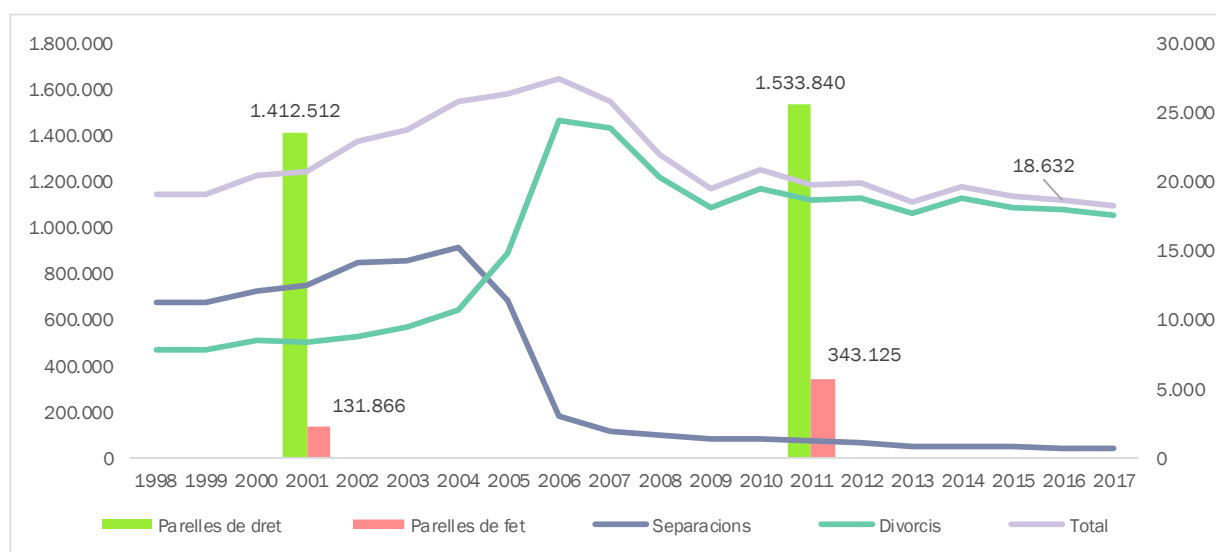
²² La disminució de la qualitat de l'esperma ha estat estudiada per Levine et al, els qual en una anàlisi de més de 7.500 estudis dels darrers 40 anys determinen que la concentració d'espermatozoides ha disminuït en el 52,4% i la quantitat en el 59,3%. Aquesta disminució de la qualitat afecta principalment a homes europeus, australians, neozelandesos i de l'Amèrica del Nord, mentre que no afecta tant als homes d'Amèrica del Sud, Àsia i Àfrica.

²³ Segons s'exposa al Dietary patterns, foods and nutrients in male fertility parameters and fecundability: a systematic review of observational studies Albert Salas-Huetos Mònica Bulló Jordi Salas-Salvadó (Salas-Huetos et al).

²⁴ Comparativament la taxa bruta de divorcis, és a dir el nombre de divorcis per cada 1.000 habitants, és més elevada a Catalunya ja que se situa en 2,5, tres dècimes per sobre de la mateixa taxa a l'Estat espanyol i 5 dècimes si es compara amb la UE-28.

²⁵ Amb la reforma se suprimeix la separació com a pas previ obligatori al divorci i s'eliminava la necessitat d'al·legar causes. També es permetia la custòdia compartida dels fills/es encara que no hi hagués acord. [Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifica el Codi Civil i la Llei d'Enjudiciament Civil en matèria de separació i divorci](#) (BOE núm. 163, de 9.07.2005).

GRÀFIC 10. Evolució del nombre de separacions i divorcis i nombre de parelles de fet. Catalunya 1998-2017

Unitats: nombres absoluts.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de les estadístiques de separacions, nul·litats i divorcis dels anys 1998 a 2016 d'Idescat i del Cens de població i habitatges 2001 i Cens de població i habitatges 2011 de l'INE.

Retornant a les dades registrals, s'observa que en poc més de la meitat de les demandes de divorci plantejades entre cònjuges de diferent sexe procedeix determinar la custòdia dels fills/es. L'any 2016, darreres dades disponibles en aquesta matèria, les custòdies dels fills/es menors o dependents són exercides per les mares en el 51,9% de les ocasions (4.726), si bé s'observa un creixement progressiu del nombre de custòdies compartides que ja s'aplica en el 42,3% dels divorcis (3.855). Aquest fet reflecteix un canvi recent ja que amb les dades relatives a l'any 2008 –només 8 anys enrere– els percentatges són força diferents.²⁶ Aleshores les custòdies exercides per les mares concentraven el 82,1% (8.649), mentre que les compartides estaven relegades al 13,1% dels divorcis entre parelles de diferent sexe (1.384).

Malauradament no es disposa de les dades estadístiques de les custòdies resultants de les ruptures de les parelles de fet a Catalunya. A mode d'exemple, però, les dades analitzades per Solsona i Ajenjo (2017) relatives als jutjats de família de la ciutat de Barcelona el 2014 mostraven que la custòdia compartida era més freqüent en les parelles d'unions matrimonials (30,1%) que en les parelles de fet (16,9%).

3.2.2. FACTORS QUE IMPACTEN EN L'EVOLUCIÓ DE LES FAMÍLIES

L'emancipació dels joves

Les possibilitats efectives de la població jove (de 16 a 29 anys) de fer el trànsit de la dependència a l'autonomia residencial es veuen influïdes per diverses variables. La primera d'elles té a veure a la situació del mercat laboral (taxes d'ocupació, temporalitat laboral, salaris, subocupació per insuficiència d'hores, taxes d'atur, etc). La incidència de la relació laboral que tingui la població jove, com a reflex de la seva autonomia econòmica, serà la que majoritàriament marcarà el pas a l'emancipació. Però també influeix la facilitat o dificultat en l'accés a l'habitatge (compra o lloguer), la durada del temps formatiu i el nivell adquirit.

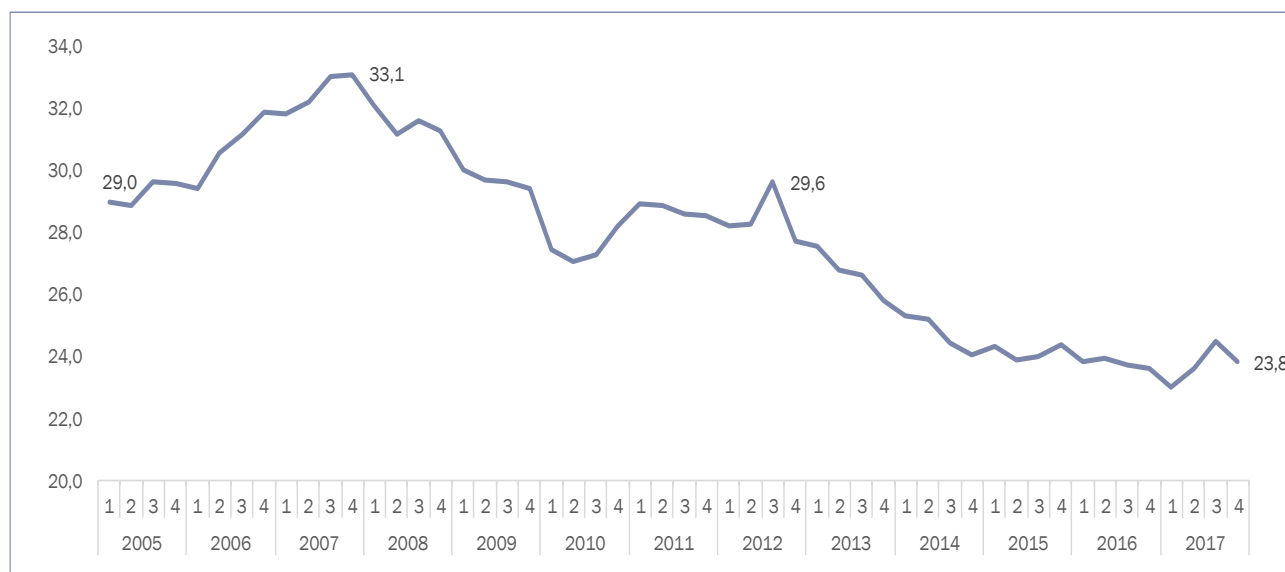
L'emancipació de la joventut a Catalunya és cada vegada més difícil. Segons les dades de l'Observatori d'emancipació del Consell de la Joventut d'Espanya relatives al primer semestre del 2017 només una de cada quatre persones joves de 16 a 29 anys a Catalunya, exactament un 23,6%, resideix en un habitatge

²⁶ Per a l'explicació teòrica d'aquesta situació vegeu apartat anterior.

independent. Aquesta xifra en altres moments ha estat més elevada, tal com s'observa en l'anterior gràfic. El 2007 n'eren 1 de cada 3 persones, el 33,1% dels i de les joves, si bé es produeix una davallada a partir de l'entrada en el context de crisi econòmica i financera.

La comparació amb altres territoris del nostre entorn presenta dos escenaris diferenciats. Catalunya mostra un cert avantatge en la comparativa amb l'Estat espanyol però quan s'amplia el focus d'atenció als altres estats europeus els resultats són decebedors.

GRÀFIC 11. Evolució de la taxa d'emancipació residencial de la població de 16 a 29 anys. Catalunya 2005-2017

Unitats: percentatges.

Nota: taxa d'emancipació: percentatge de persones que resideixen fora de la llar d'origen sobre el total de la seva mateixa edat.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA).

Comparativament amb l'Estat espanyol (19,4% d'emancipació), la xifra del 2017 catalana representa la segona taxa d'emancipació més alta de tot l'Estat. Això, segons analitza l'Observatori es deu a un posicionament millor de la població jove al mercat de treball i a un nivell formatiu més alt de la població catalana (el 27,1% dels i de les joves té estudis superiors, quasi 3 punts més que a la resta d'Espanya). El nivell formatiu assolit té incidència en l'emancipació ja que les dades mostren una taxa d'emancipació polaritzada, més alta entre el col·lectiu que té estudis superiors (38,5%), seguida dels joves amb estudis primaris (36,5%). Alhora, la taxa és més elevada entre aquelles persones que no cursen estudis, independentment del nivell formatiu assolit. Per contra, el mercat immobiliari català és dels més excloents. En aquesta línia, s'observa que el salari mitjà d'una persona jove dificulta econòmicament emprendre l'autonomia residencial en solitari, cal doncs sumar els ingressos de varies persones per tal de tenir prou garanties de solvència per fer front a la compra o el lloguer d'un habitatge. L'Informe de l'Observatori considera rellevant que el preu de l'habitatge sigui tan elevat, especialment pel que fa al lloguer, ja que aquesta és una de les vies més emprades en l'emancipació.

Pel que fa a la relació amb l'activitat laboral, les dades de l'Enquesta de població activa (EPA) mostren que el 48,1% de les persones joves a Catalunya treballen, si bé la proporció és inferior a la registrada en altres franges d'edat (55,1% en els de 30 anys i més). La taxa d'activitat se situa en el 60,9%. L'atur juvenil encara resta en valors força elevats, fet que dificulta l'emancipació dels joves. L'atur juvenil el 4rt trimestre de 2017 encara no ha baixat del 20%, i se situa en el 21% de la població activa. Cal tenir present, que els darrers anys el descens de la taxa d'activitat ha contribuït a entendre perquè es produïa una millora en la taxa d'atur, mentre que els darrers trimestres s'explica per la millora de l'ocupació.

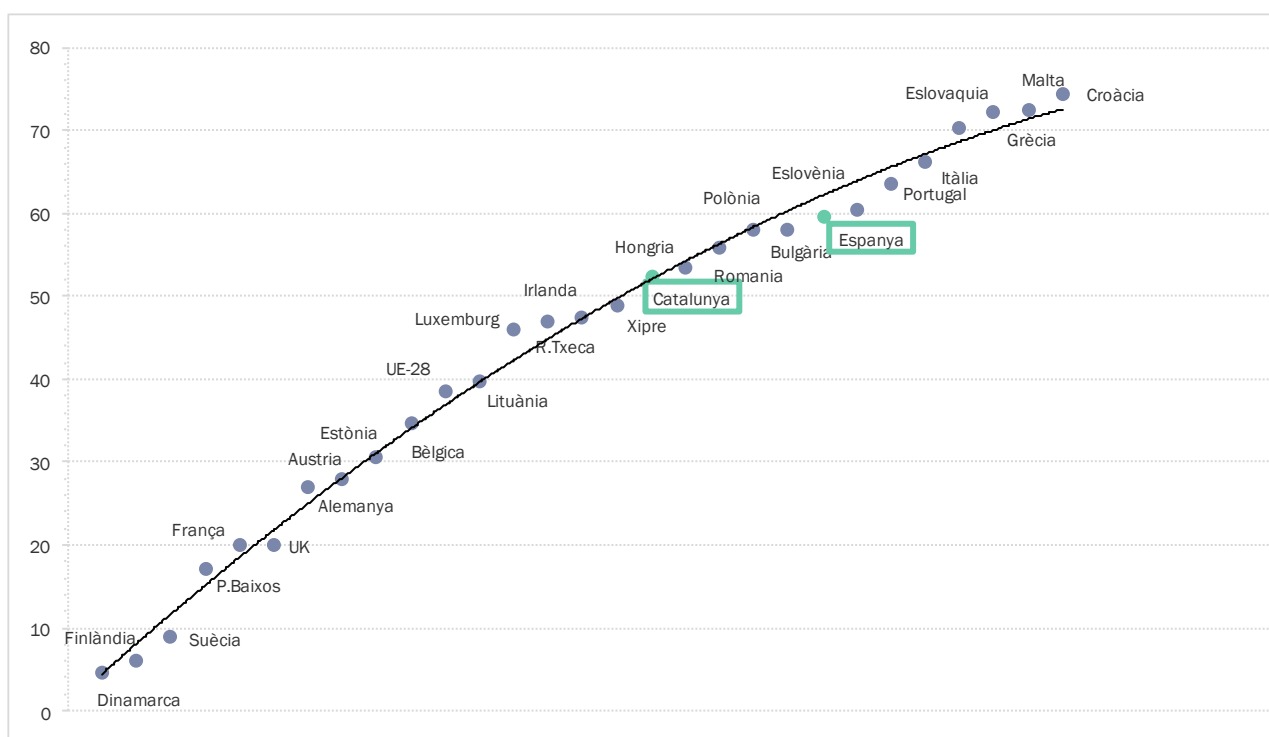

Així, com els darrers trimestres s'ha viscut un ascens en la taxa d'ocupació i la taxa d'activitat, la tendència decreixent d'emancipació ha iniciat una lleu remuntada, cosa que no succeïa des de l'inici de la crisi, per bé que el darrer trimestre del 2007 ha caigut mig punt. Amb tot, en el gràfic anterior es pot apreciar fàcilment com ha influït el context de crisi econòmica i financera en l'emancipació juvenil.

La comparativa amb altres països d'Europa de les dades analitzades per Eurostat evidencien una significativa distància entre el grau i l'edat d'emancipació de la joventut a Catalunya i els de la majoria de països europeus, en especial respecte els països nòrdics i alguns centreeuropeus.

El percentatge de població jove, d'entre 25 i 29 anys, que viu en les llars familiars dels seus pares s'eleva fins al 52,6% en el cas de Catalunya i al 60,5% en el cas d'Espanya, fet que situa els dos territoris entre els països on l'emancipació de les persones joves és més difícil.

GRÀFIC 12. Percentatge de persones de 25 a 29 anys que viuen en les llars parentals. Països europeus 2016

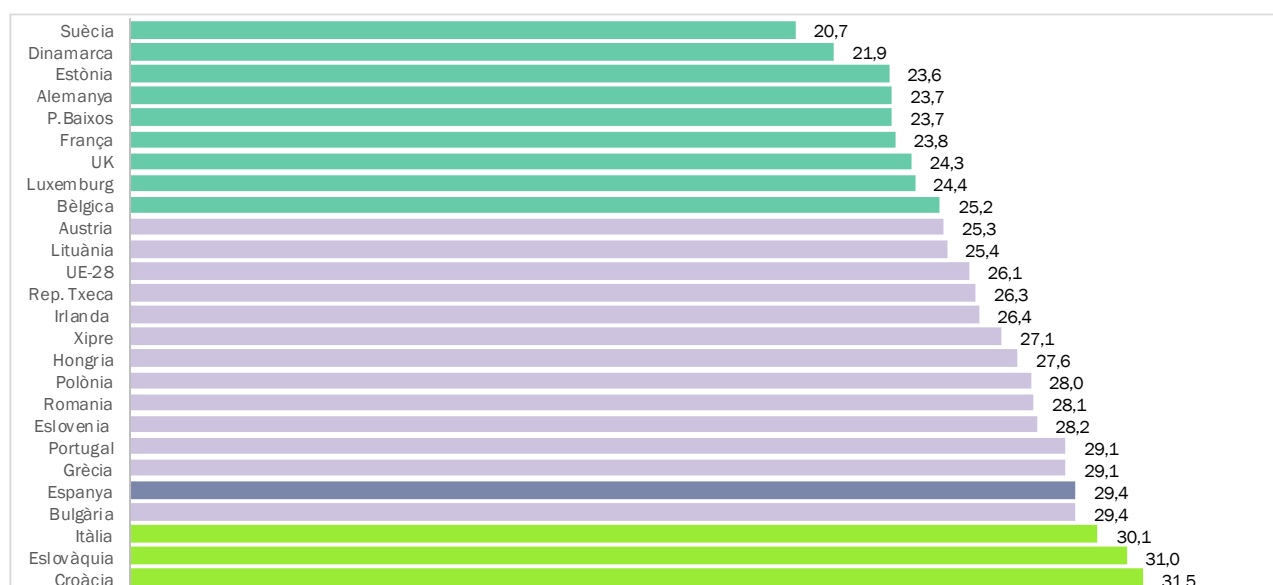

Unitats: percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Eurostat.

També l'anàlisi de l'edat mitjana en la qual les persones joves abandonen la llar parental mostra diferències notòries entre els països de l'UE-28. Així, les xifres oscil·len entre els 20,7 anys de mitjana a Suècia fins els 31,5 anys de mitjana a Croàcia. Espanya juntament amb Bulgària, se situen en la franja d'edat més elevada, els 29,4 anys, només per sota d'Itàlia, Eslovàquia i Croàcia, situació que evidència les emancipacions tardanes. Per tant, les xifres mostren que són pocs els països on les persones joves visquin fins una edat tant avançada en les llars parentals.

GRÀFIC 13. Edat mitjana estimada de les persones joves que deixen la llar parental. UE-28, 2016

Unitats: nombres absoluts.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Eurostat.

Els factors relacionals o socials: els indicadors de la coresponsabilitat familiar (el repartiment de les tasques a les llars)

Un altre dels trets importants a l'hora de dissenyar les polítiques de suport a les famílies recau en conèixer quin és el repartiment de les tasques relacionades amb la família entre els membres que la componen. Així, si escau, se'ls pot ajudar o corregir els desequilibris.

Una de les definicions sobre la coresponsabilitat és la que fa referència a un repartiment equilibrat de les tasques domèstiques i de les responsabilitats de la llar. Entre les tasques i les responsabilitats en destaquen, per la seva transcendència l'organització de la llar, la cura de les persones dependents i la cura i l'educació dels infants, entre d'altres. L'objectiu de la coresponsabilitat és distribuir de manera justa els temps de vida de les dones i els homes.

Però, malgrat alguns avenços, la coresponsabilitat resta lluny de ser una realitat en el nostre país com verifiquen les dades que s'analitzen a continuació. En elles s'observa que són majoritàriament les dones les que assumeixen les tasques i responsabilitats de cura dels infants i de les persones dependents de la llar, així com les feines domèstiques a les quals dediquen més temps que els homes.

Seguint la pauta marcada pel cicle de vida de les famílies, cal començar per fixar-se en les dades més properes a la natalitat. però hi ha pares i mares que estadísticament no poden accedir a aquestes prestacions pel règim d'adscripció als diferents règims de la SS. Les prestacions de maternitat i paternitat que elabora el Ministeri d'ocupació i seguretat social mostren com l'any 2017 (darreres dades disponibles) es van tramitar a Catalunya un total de 46.415 expedients per a la concessió de prestacions de maternitat, de les quals només el 2,0% (923) van ser percebudes pels pares.²⁷ Val a dir que aquest percentatge s'ha mantingut més o menys constant la darrera dècada, ja que si mirem les xifres relatives a l'any 2004 el pes de les prestacions de maternitat gaudides pels pares se situava ja en l'1,8%.

Un dels motius possibles pels quals els homes no utilitzen gaire aquesta prestació és que només poden accedir mitjançant el dret de gaudi de les dones, ja que aquestes -sempre a partir de les 6 setmanes

²⁷ El Ministeri ha publicat les dades relatives a l'acumulat dels mesos de gener a setembre del 2017 on consta que hi ha 35.656 s'han tramitat 35.656 prestacions de maternitat, de les quals 34.967 han estat percebudes per la mare i 689 pel pare.

posteriors al part- haurien de renunciar en favor dels homes. No és un dret de titularitat individual. L'exigència de la renúncia de les dones del dret de gaudi pot provocar que sovint les cessions de la prestació envers els homes siguin de curta durada. També cal tenir present que no totes les dones que tenen un infant tenen dret a aquesta prestació ja que s'han de reunir una sèrie de requisits per gaudir-la.

TAULA 2. Evolució de les prestacions de maternitat i de paternitat. Catalunya, 2004-2017

	Pr. Maternitat processos percebuts per la mare	Pr. Maternitat processos percebuts pel pare	% Pr. Maternitat percebuts pel pare	Pr. Paternitat
2004	53.696	989	1,8%	-
2005	56.649	1.102	1,9%	-
2006	59.403	1.044	1,7%	-
2007	60.725	980	1,6%	33.252
2008	63.378	996	1,5%	52.778
2009	60.312	1.011	1,6%	52.661
2010	57.925	971	1,6%	52.893
2011	56.340	1.004	1,8%	51.174
2012	51.837	831	1,6%	46.496
2013	49.598	817	1,6%	44.643
2014	48.185	814	1,7%	44.407
2015	48.656	885	1,8%	45.499
2016	47.832	982	2,1%	45.924
2017	46.415	923	2,0%	49.990

Unitats: nombre de processos i percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de l'anuari del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social.

En aquest context, i per avançar en matèria de coresponsabilitat, convé fer referència a l'empenta legislativa que va tenir lloc el 24 de març de 2007 quan va entrar en vigor la prestació de paternitat, que volia suposar un pas endavant en l'afavoriment de la conciliació de la vida familiar i laboral en termes d'igualtat. En aquesta prestació poden ser beneficiàries totes les persones treballadores, qualsevol que sigui el seu sexe, i protegeix les mateixes situacions que la maternitat (períodes de descans/cessament/permís en l'activitat derivats del naixement d'un fill/a, guarda amb finalitat d'adopció o acolliment), per la qual cosa el gaudi d'ambdues prestacions estan relacionats.²⁸ Inicialment la durada prevista era de 13 dies amb la intenció d'ampliar-la abans del 2013. Però no és fins a partir de l'1 de gener de 2017 que ha estat estesa a 4 setmanes, ampliables en 2 dies més per cada infant a partir del segon, en els supòsits de part, adopció, acolliment múltiples, setmanes que es poden gaudir a temps parcial.²⁹

Les prestacions de paternitat a Catalunya han estat 49.990 el 2017, fet que ha suposat un import de 80.358,99€, cost sens dubte més elevat que el del 2016 que va ser de 41.710,32€, possiblement com a conseqüència de l'increment del nombre de dies.

En l'evolució reflectida en la darrera taula cal tenir present que la darrera dècada hi ha una baixada de la natalitat, tal com s'ha recollit en el primer punt d'aquest apartat, que podria ser una de les explicacions

²⁸ És compatible i independent del gaudi compartit dels períodes de descans per maternitat, si bé en el moment de sol·licitar-lo a l'INSS cal especificar si es comparteix o no la prestació de maternitat.

²⁹ Segons la disposició transitòria novena, la norma preveia assolir l'extensió de les quatre setmanes del permís de paternitat en el termini dels 6 anys a partir de la seva entrada en vigor, el 2013. Malgrat la previsió, l'ampliació de 13 dies a 4 setmanes no s'ha produït fins el gener de 2017.

al descens en el nombre de beneficiaris. Amb tot, el nombre de processos de paternitat és molt inferior al nombre de parts.

Més endavant en el temps, un cop finalitzat el termini de les 16 setmanes previst en la prestació de maternitat i el de les 4 de la de paternitat, són les dones les que prioritzen dins de les famílies la dedicació a les tasques de cura davant de l'ocupació i les carreres professionals. Són elles les que fan més ús de les excedències per cura de familiars (fills/es i altres familiars) que són permisos no retribuïts però que comptabilitzen a efectes de jubilació, antiguitat i classes passives. La durada és diferent segons es tracti de la cura d'infants o d'altres familiars.

Així, les dades constaten que les excedències per a la cura de familiars són majoritàriament demandades per les dones i, si bé les xifres deixen visualitzar certes millores, novament és difícil parlar de coresponsabilitat. La raó és que, malgrat poder ser gaudit tant per les dones com pels homes de la llar, el 2017 a Catalunya el 91,2% dels processos han estat demandats per les dones, percentatge que s'eleva en l'opció de cura dels infants i es redueix quan es tracta de la cura de familiars, com es pot veure a la taula següent.

TAULA 3. Excedència per cura de familiars. Catalunya 2017

Total				Per cura d'infants				Per cura d'altres familiars			
Total	Dones	Homes	% Dones	Total	Dones	Homes	% Dones	Total	Dones	Homes	% Dones
8.162	7.441	721	91,2%	6.887	6.389	498	92,8%	1.275	1.052	223	82,5%

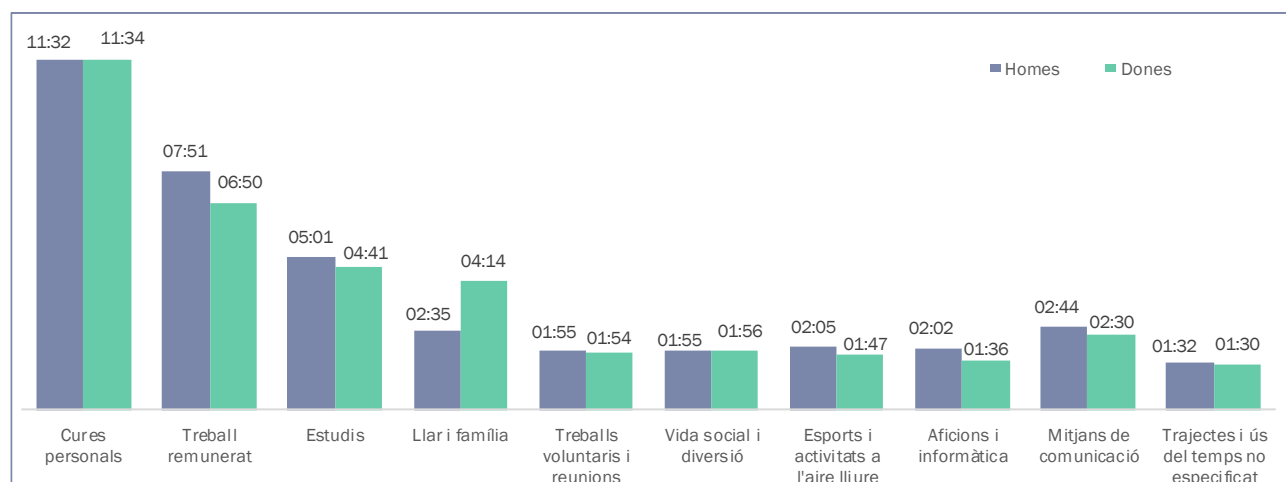
Unitats: nombre de processos.

Font: elaboració pròpia a partir de l'anuari del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social.

Val a dir que el gaudi majoritari de les prestacions i excedències per part de les dones, com a conseqüència d'un major grau d'assumpció de les responsabilitats de cura, les situa en una posició de desavantatge en el mercat de treball, fet que pot suposar un accés a pitjors llocs de treball o ingressos inferiors. Tal com assenyala Blázquez (2017) aleshores es provoca una discriminació laboral indirecta.

Tanmateix, la incorporació de les dones al mercat laboral moltes vegades no suposa una reducció de les tasques domèstiques, fet que fa que s'enfrontin a "jornades dobles". En aquesta línia, una altra de les fonts que permeten visualitzar que el repartiment de les tasques i responsabilitats de l'àmbit privat no és equitatiu són les que recullen els usos del temps a les llars.

GRÀFIC 14. Participació i durada mitjana de les activitats diàries detallades per sexe. Catalunya 2011

Unitats: hores.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta d'ús del temps d'IDESCAT.

Les dades revelen que el temps emprat pels dos sexes en dos dels ítems, en la llar i la família, d'una banda, i en el treball remunerat, de l'altra, constitueixen els usos més diferenciats entre els homes i les dones. Així, el temps de dedicació a la cura familiar i de la llar en les dones supera en quasi dues hores, el doble, al dels homes, mentre que ells en dediquen una hora més diària al treball remunerat.

És la cura una obligació per a les dones?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de la cura com obligació de les dones sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Begoña Roman. Presidenta del Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya. Professora de la UB. Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica.

En ètica dels deures es parteix de dos axiomes: un diu, “si haig de, puc” i l'altre, “si puc, haig de”. La cura potser tindrà una vessant biològic-instintiva o compassiva, però s'educa i s'educa en *ligatios*, en lligams. Nosaltres hem educat molt en una figura masculina que és el “més dur”, que no es posa mai malalt, que és jove, que no necessita res ni ningú i fonamentalment que li interessa conquerir i conquistar, mentre que la dona s'ocupa de les cures. Quan entra l'ètica de tenir cura i de la responsabilitat, al voltant del segle XX, moltes dones passen a tenir una noció patològica del deure, és a dir, sorgeix el “jo haig de, i no puc” i això va en perjudici de la seva salut. Els estudis de salut pública diuen que el consum d'ansiolítics i antidepressius de les dones en certes franges d'edat 45-60 anys a Catalunya és molt elevat, i això és perquè tenen una consciència patològica del deure i de la cura. Però conforme al axioma “si no puc, no haig de” calen les polítiques públiques que han de contextualitzar si “no es vol” o “no es pot”. És diferent el “no la vull cuidar” del “no la puc cuidar”; i a cuidar s'aprèn, s'educa: i algú ho ha de fer i bé, independentment del gènere

Ara seguim fent polítiques de gènere i potser l'hem de superar. Per poder-ho superar cal entendre la fragilitat i la vulnerabilitat universal i constitutivament humanes.

Teresa Torns. Professora jubilada de la UAB. Departament de Sociologia.

La cura és la preocupació pels altres i això t'ho eduquen, no és biològic. És especialment conflictiva en aquest moment, i no només pel procés d'envelliment i per la conflictivitat dels models familiars vigents, sinó perquè estem en un procés d'individualització. Hi ha una exaltació de la individualitat molt narcisista, està en voga ser individualista, trets propis de la societat del consum. L'estructura sexuada de la vida quotidiana té unes desigualtats implícitament naturalitzades que fa que després els homes i les dones ens comportem de manera que la convivència sigui quotidianament difícil.

En l'escenari masculí hi ha la centralitat del temps de treball, la disponibilitat laboral absoluta com horitzó i el temps de no treball vist com a descans. No hi ha temps per a l'altre treball, el treball de cura, que no té prou significat pels homes. En l'escenari femení té lloc la jornada interminable perquè la gran majoria de les dones procuren cuidar als demés, malgrat això signifiqui fabricar disponibilitat laboral a costa de la pròpia i això explica en part de les desigualtats de gènere en el mercat de treball. També es dona l'emergència del temps de lliure disposició personal, que és un indicador de l'ús desigual entre dones i homes. Cal actuar sobre la tolerància social de l'absentisme masculí davant la divisió sexual del treball i la conciliació.

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

Habitualment és la dona la que assumeix el rol de persona cuidadora i qui ha de fer més sacrificis a nivell personal i laboral. I la compatibilitat i la conciliació familiar amb el món laboral és fa més difícil. S'ha d'avançar cap a l'equitat de gènere, començant sobretot per modificar l'actual normativa entorn a les baixes per maternitat i paternitat.

Albert Esteve. Director Centre d'Estudis Demogràfics i professor associat de la UAB. Departament de Geografia.

Les últimes teories de la fecunditat diuen que aquells països on s'ha completat la revolució de gènere, on els homes s'han posat el “davantal” la fecunditat està pujant. Està discutit perquè també hi ha qui diu que quan els homes s'adonen de la feina que és tenir un fill ja no en volen tenir més. La fecunditat augmentaria si tinguéssim parelles més igualitàries. És probable que augmenti el nombre de fills de les parelles formades, que tenen més qualitat, més ben avingudes, més compromeses que tindran més fills però també és veritat que al mateix temps hi ha un canvi social gran conforme la gent no s'emparella i no vol compromisos a llarg termini.

El temps més gran invertit en el treball remunerat dels homes en el conjunt de les activitats diàries té el seu reflex en la mitjana d'hores de treball remunerat setmanal de la població ocupada, ja que per als homes l'enquesta valora que les hores emprades són 41:03h, mentre que en el cas de les dones són 33:54h.

Les diferències entre el temps dedicat a la llar i la família no depenen exclusivament de la relació amb l'activitat laboral, com es pot observar en la següent taula. En ella, es constata que el temps dedicat per les dones en aquestes activitats sempre és més elevat, independentment de la seva activitat laboral.

TAULA 4. Temps mitjà diari de les activitats de la llar i la família per tipus i quotidianitat segons sexe i relació amb l'activitat. Catalunya 2011

Activitats per tipus i quotidianitat	Homes				Dones			
	Ocupats	Aturats	Inactius	Total	Ocupades	Aturades	Inactives	Total
Tasques de manteniment quotidià de la llar	01:00	01:47	01:11	01:10	02:18	03:30	03:06	02:47
Tasques de manteniment puntual de la llar	00:12	00:19	00:26	00:18	00:08	00:13	00:19	00:14
Tasques de gestió i organització de la llar	00:09	00:12	00:13	00:11	00:14	00:18	00:16	00:15
Tasques de cura dels nens/es i d'adults a la llar	00:31	00:24	00:05	00:22	00:42	01:06	00:23	00:36
Activitats relacionades amb la llar i la família	01:55	02:48	01:58	02:02	03:24	05:09	04:06	03:54

Unitats: hores.

Font: Enquesta d'ús del temps d'IDESCAT.

Els factors laborals: l'ocupació i la conciliació

El treball és un rol bàsic i central en la vida de les persones, per la quantia de temps que dediquen i perquè permet la satisfacció de certes necessitats econòmiques i la interrelació amb altres àrees de la vida. La interacció entre la família i el treball és constant, de tal forma que cal organitzar i definir el seu funcionament quotidià i conjunt, però també la seva interrelació futura. Per tant, cal fer atenció a determinades polítiques laborals que tenen un paper important en la formació i funcionament de les estructures familiars, agreujar algunes situacions de "doble jornada" que viuen moltes dones, dificultar la constitució d'estructures familiars i la fecunditat o bé, més positivament, contribuir a la conciliació de la vida familiar i laboral.

Les xifres sobre la situació del mercat laboral en l'actualitat evidencien alguns aspectes que tenen incidència tant en l'organització com de la llar i en la implicació dels seus membres. A més, del greu problema de l'atur que afecta a moltes llars com a conseqüència de la crisi econòmica i financera, les dades d'ocupació mostren que existeix una bretxa de gènere a l'entorn de l'ocupació.

La bretxa de gènere és la diferència en punts percentuals entre la taxa d'ocupació de les dones i la dels homes. Novament, els anys anteriors a la crisi la bretxa era més elevada, sent de 13,6 punts el 2007, com a conseqüència de la menor taxa d'ocupació de les dones (68,6% els homes i 48,7% les dones), però el 2011 s'havia reduït fins als 7,6 punts per l'increment d'ocupació de les dones en el període de crisi.

TAULA 5. Taxes d'activitat, ocupació i atur segons sexe. Catalunya 2T 2018

	Total			De 16 a 64 anys		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
	2017T3	2017T3	2017T3	2017T3	2017T3	2017T3
Taxa d'activitat	61,3	66,6	56,3	78,0	82,3	73,8
Taxa d'ocupació	54,3	59,3	49,6	69,1	73,2	65,0
Taxa d'atur	11,4	10,9	11,9	11,5	11,0	12,0

Unitats: percentatges.

Font: Enquesta de població activa, INE.

A més de la importància de l'ocupació laboral en les persones de la llar, hi ha altres aspectes que incideixen en la relació treball-família i que poden comportar conflictes, com ara, la durada de les jornades laborals, que sovint actuen en detriment del temps destinat a la família. En general, aquesta és una situació transversal i independent del tipus d'ocupació i del tipus d'estructura familiar ja que el temps dedicat a les tasques laborals és similar. Així, es constata en l'Enquesta d'ús del temps que la mitjana d'hores de treball remunerat setmanal de la població ocupada se situa al voltant de les 38 hores. En el cas de les llars unipersonals i les de les parelles amb fills/es que conviuen amb altres persones és una mica inferior, sobre les 37 hores, mentre que les llars monoparentals i les llars amb parelles sense fills/es i amb altres persones s'incrementa per sobre de les 38:30 hores. Altres tipus de llars no especificades poden augmentar el temps de treball fins a les 39 hores.

Val a dir que, al temps dedicat al treball remunerat, cal afegir algunes de les dificultats per conciliar la vida laboral i la personal i familiar derivades de la seva distribució setmanal i diària. Quant al tipus d'horari laboral diari, s'observa un predomini de la distribució horària extensa, ja que la major part de la població fa una distribució de la jornada partida i gaudeix d'una pausa de dues hores a l'hora de dinar. Pel que fa a la distribució setmanal, cal tenir presents les dificultats en determinades ocasions poden ocasionar en matèria de conciliació les distribucions irregulars de les jornades laborals. Altrament, cal preguntar-se si realment aquestes situacions afecten igual a tots els membres de la família. La realitat mostra que quan a les llars hi ha càrregues familiars són les dones les que redueixen el temps de treball en mitjana setmanal.

TAULA 6. Mitjana d'hores de treball remunerat setmanal de la població ocupada per sexe i càrregues familiars a la llar. Catalunya 2011

	Homes	Dones	Total
Amb càrregues familiars a la llar	40:30	33:06	37:12
Sense càrregues familiars a la llar	41:20	34:16	37:58
Total	41:03	33:54	37:42

Unitats: hores.

Font: Enquesta d'ús del temps d'IDESCAT.

En aquest marc, la Llei 3/2007 per a la igualtat efectiva d'homes i dones³⁰ estableix en el seu preàmbul la necessitat de prestar una atenció especial a la correcció de la desigualtat en l'àmbit específic de les relacions laborals. Es reconeix el dret a la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, i es fomenta una coresponsabilitat més gran entre dones i homes en l'assumpció d'obligacions familiars. Anteriorment, en la Llei 39/1999 també es promou la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones

³⁰ Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. BOE núm. 71, de 23.03.2007.

treballadores.³¹ Aquesta Llei igualment establí en el preàmbul la voluntat de garantir un equilibri per afavorir els permisos per maternitat i paternitat sense que això afectés negativament les possibilitats d'accés a l'ocupació, a les condicions de treball i a l'accés a llocs d'especial responsabilitat a les dones. A més volia facilitar que els homes poguessin ser copartípics de la cura dels fills/es des del primer moment d'arribada a la família.

Per tant, legislativament es regulen un conjunt de mesures com els permisos retribuïts, les excedències per cura de familiars, la reducció de jornada, orientats a facilitar l'equilibri de la vida personal, familiar i laboral en les famílies que, en ocasions, han estat ampliadats mitjançant la negociació col·lectiva. En els convenis destaquen les mesures relacionades amb la flexibilitat dels horaris de treball (flexibilitat d'entrada i sortida, jornada reduïda i contínua, etc.), així com l'ús de les noves tecnologies que permeten altres formes de treball flexible, com el teletreball i l'e-treball (flexibilitat locativa) o l'increment dels permisos i llicències per motius laborals, a vegades mitjançant la recuperació horària en altres franges.³²

Però, malgrat la voluntat legislativa i de la negociació col·lectiva, la coresponsabilitat en l'àmbit de la conciliació no acaba de resoldre's, ja que l'aplicació pràctica de les mesures de conciliació es decanta de forma desigual entre els homes i les dones i, en conseqüència, genera diferències en el mercat laboral. Així, si les dones són les principals destinatàries dels permisos per naixement, de jornades flexibles i de reduccions i d'adequacions de jornada, entre d'altres, la bretxa de gènere es de preveure que persisteixi.

D'altra banda, a més de l'ús de les mesures de conciliació, les diferències ocupacionals entre les dones i els homes i l'assumpció per part d'elles de les responsabilitats de cura en les famílies també tenen el seu ressò en el nombre de persones que manifesten estar ocupades a temps parcial per aquests serveis de cura.

En aquest marc, a Espanya -no es disposen de dades per Catalunya-, l'any 2016 els motius principalment al·legats per les dones per treballar a temps parcial són els següents: no poder trobar treball a jornada completa (59,8%), altres motius no especificats (15,3%) i la cura de nens/es o adults malalts o persones amb discapacitats o gent gran (13,1%). Per contra, en els homes aquesta darrera opció no apareix com a prioritària, ja que per a ells els principals motius són: no trobar treball a jornada completa (67,8%), altres motius no especificats (16,4%) i assistir a cursos d'educació o formació (11,8%).³³ Endemés, són les dones les que més contractació a temps parcial tenen ja que el percentatge d'ocupades a temps parcial sobre el total d'ocupades ascendeix al 21,7%, mentre que l'ocupació a temps parcial en els homes és del 7,1%. Sense oblidar que també són les dones les que més ús fan de les excedències per cura de familiars.

Els efectes del grau d'ocupació i de la reducció de jornades de les dones tenen conseqüències en els seus nivells d'ingressos actuals i futurs.³⁴ Un exemple d'aquestes repercussions s'observa en les pensions substitutives de salaris, les pensions de jubilació, que tenen imports més reduïts fruit de la inferioritat salarial en molts llocs de feina, de les dificultats d'accés al món laboral i d'una menor permanència en ell, entre d'altres. Aquestes circumstàncies fan que les dones tinguin unes bases de cotització més baixes i un menor nombre d'anys cotitzats en relació als homes, situació que es confirma en els valors diferents de les pensions mitjanes percebudes (1.213,8 euros en els homes el 2016 i 725,1 euros en les dones).

³¹ Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores. BOE núm. 266, de 6.11.1999.

³² Per a més informació vegeu [La gestió del temps de treball remunerat en el context de la reforma horària](#), CTESC 2015.

³³ Segons la informació que publica l'INE sobre les explotacions específiques de l'EPA del 2010 sobre conciliació i vida laboral i familiar "el 97,3% de les persones ocupades a temps parcial per fer-se càrrec de la cura de fills/es de 14 i menys anys (propis o de la parella) eren dones i el 53,3% d'elles al·legava com a raó principal l'alt preu dels serveis de cura d'infants". Publicació INE [Mujeres y Hombres en España](#).

³⁴ A aquestes diferències en l'ocupació cal afegir que moltes dones s'incorporen a activitats econòmiques del sector terciari, en ocupacions altament feminitzades i en ocasions de baixa qualificació, fet que, juntament amb la desigualtat salarial, suposa un conjunt de conseqüències desfavorables vers els seus nivells d'ingressos.

Els factors econòmics: l'impacte de la pobresa en les famílies

La Comissió Europea considera que una persona o una família està en situació de pobresa quan es troba en una situació de clar desavantatge econòmic i social respecte a la resta de persones del seu entorn. En el context estadístic es considera que la població està en una situació de risc de pobresa quan té una renda per sota del que es considera nivell de vida mitjà en la societat en què es resideix, és a dir el llindar de pobresa. El llindar s'estableix a partir de l'anàlisi de la distribució de la renda entre totes les llars i la població objecte d'estudi i es fixa com el 60% de la mediana dels ingressos disponibles anuals de les persones. En aquesta línia, la taxa de risc és el percentatge de persones que queden per sota d'aquest llindar.

Segons l'ECV 2017 a Catalunya hi ha 1.472,3 milers de persones en risc de pobresa, situació que és equivalent al 20% de la població, mentre que el 2016 afectava el 19,2% de la població.

TAULA 7. Població i taxa de risc de pobresa segons la composició de la llar. Catalunya 2013 i 2017

	2013		2017	
	Milers	Taxa %	Milers	Taxa %
Sense fills dependents*	522,2	14,5	550,6	15,6
Unipersonal	150,1	21,6	209,2	27,6
Dos adults sense fills dependents	253,3	14,1	201,7	11,8
Altres llars sense fills dependents	118,8	10,8	139,8	13
Amb fills dependents*	940,9	24,8	908,5	24,2
Un adult amb un o més fills dependents	75,4	43,3	92,7	35,3
Dos adults amb un o més fills dependents	705,4	24,1	598,8	22,3
Altres llars amb fills dependents	160	22,8	217	26,8
No consta	-	-	13,2	23,1
Total	1.463,1	19,8	1.472,3	20,0

Unitat: milers de persones i percentatges.

Nota* A partir del 2008, els fills dependents són la població menor de 18 anys i la que té entre 18 i 24 que viu almenys amb un dels pares i que és econòmicament inactiva.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'ECV, Idescat.

La desagregació segons la composició de la llar posa de manifest algunes diferències. Així, les taxes més elevades de risc de pobresa són per a les persones que viuen en famílies monoparentals (35,3% de la població d'aquestes llars) i en les llars unipersonals (27,6%). I, tot i que la taxa es redueix en les famílies amb dos adults amb un o més fills/es dependents fins el 22,3%, en nombres absoluts afecta a moltes persones, 598,8 milers. Respecte a les dades del 2013, tal com s'observa a la taula, destaca la reducció de la taxa de les llars monoparentals, així com l'augment de la taxa de les llars unipersonals.

Cal assenyalar que l'ECV 2017 fixa el llindar d'ingressos anuals³⁵ per sota del qual es considera que una persona es troba en risc de pobresa en els 10.096,5 euros nets anuals en les llars d'una persona, de 13.125,5 euros nets anuals en les llars d'una persona adulta amb un infant i en 21.114,2 euros nets anuals en les llars amb dues persones adultes i dos infants, entre d'altres.

A més de la composició de la llar, el perfil de la pobresa varia en funció del sexe i l'edat. Per edats, el risc de pobresa és més acusat en els infants menors de 16 anys, amb una taxa del 28,5% de la població, xifra que descendeix fins el 27,7% si la forquilla d'edat s'amplia fins els 18 anys.

³⁵ La renda recollida correspon a l'any natural anterior al de l'enquesta.

En l'extrem oposat se situa la població d'edats de 65 anys i més tenen una taxa de risc de pobresa del 15,5%. Aquesta dada però està condicionada per un comportament dels sexes desigual, en tant que justament en les cohorts de dones de 65 anys i més la taxa s'eleva fins el 19,1%, mentre que els homes d'aquestes edats decreix fins el 10,9%. També s'observen diferències en els sexes entre la població menor de 18 anys, ja que les dones tenen una taxa del 29,7% i els homes de 25,9%.

L'impacte de la intervenció de l'Administració pública en els nivells de risc de pobresa es fa palès quan es comparen les taxes abans i després de transferències socials. L'ECV 2017 mostra que la taxa de risc de pobresa abans de transferències és del 40,9%, la qual passa al 24,8% després de pensions de vellesa i supervivència i al 20% després de totes les transferències.

Val a dir que la taxa de risc de pobresa fa referència a la pobresa només en termes monetaris. Per oferir una visió multidimensional de la pobresa, s'utilitza la taxa de risc de pobresa o exclusió social (*At-risk-of poverty or exclusion*, AROPE). Aquest indicador intenta anar més enllà de la visió estrictament monetària que ofereix la taxa de risc de pobresa, i recull tres factors distints:

- la proporció de població que es troba en situació de risc de pobresa,
- la proporció de població que es troba en situació de privació material greu³⁶ i
- la proporció de població que viu en llars amb intensitat de treball molt baixa³⁷

Així, les dades desagregades per components de l'indicador AROPE mostren que el 20,0% de la població està en risc de pobresa, que la persones que viuen amb una privació material severa absorbeixen el 5,0% de la població i que la proporció de persones que viuen en llars amb una intensitat del treball baixa és del 8,8%. La taxa de risc de pobresa o exclusió social (ARPE) és del 23,8% de la població (22,5% el 2016).

La desagregació de la taxa de risc de pobresa o exclusió social (ARPE) segons la composició de la llar està limitada per dues úniques opcions: les llars amb fills/es dependents i les llars sense fills/es dependents.³⁸ A més, les darreres dades disponibles són les de l'ECV 2016, quan les taxes eren del 24,9% i del 19,9%, respectivament. Tot i així, l'afectació en les llars amb infants resta clara, a més que en termes absoluts el volum de persones és força elevat, 957,5 milers de persones, mentre que la població de les llars sense infants dependents és de 695,6 milers de persones.

En el conjunt de la població, un fet a destacar és que el component de l'ARPE sobre privació material severa s'ha reduït lleugerament respecte a l'any anterior (5,5% el 2016). Amb tot, l'any 2017 afecta a 369,6 milers de persones. Atenent al perfil de les persones afectades per la privació material severa, la taxa s'intensifica en els infants menors de 16 anys, ja que s'eleva al 6,8% de la població (xifra allunyada de la taxa del 2,5% de les persones de 65 i més), i en les dones, del 5,5% (4,5% en els homes).

Altrament, cal destacar que a partir de l'ECV 2016 s'incorporen noves preguntes sobre privacions de les llars. Així, l'any 2017 el 8,5% (6,5% el 2016) de les llars catalanes declaren haver demanat ajuda a familiars, amics o entitats privades o religioses per a béns bàsics (aliments, roba, etc.). A més, el 0,9% de les llars catalanes han manifestat que durant l'any s'han vist privades, per motius econòmics i almenys en una ocasió, d'alguna font d'energia necessària per realitzar les activitats de la vida diària. I,

³⁶ La població amb privació material greu inclou aquelles persones que tenen unes condicions de vida restringides per la manca de recursos i que no es poden permetre com a mínim 4 dels 9 ítems següents: pagar les factures del lloguer, hipoteca o serveis públics; mantenir la llar adequadament calenta; assumir despeses inesperades; menjar carn o proteïnes de manera regular; anar de vacances; disposar de cotxe; disposar de rentadora; disposar d'aparell de televisió en color, i disposar de telèfon.

³⁷ La població que viu en llars amb intensitat de treball molt baixa inclou aquelles persones de 0 a 59 anys que viuen en llars on els adults (de 18 a 59 anys) han treballat menys del 20% del seu potencial de treball durant el darrer any.

³⁸ Fill dependent: es consideren fills dependents la població menor de 18 anys i la població entre 18 i 24 anys que viuen almenys amb un dels pares i que són econòmicament inactius.

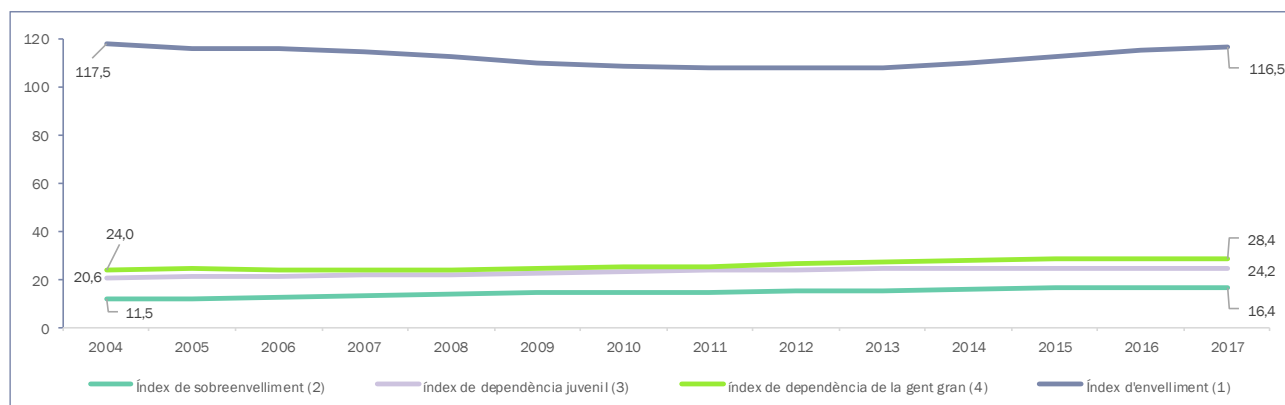
per acabar, el 2,9% de la població declara que no pot substituir la roba feta malbé, el 0,2% que no té dos parells de sabates o un d'adequat per a l'època de l'any i l'1,7% té ambdues privacions alhora.

Amb relació al tercer component de l'ARPE, cal dir que el 8,8% de la població catalana (490,3 milers de persones, 7,2% el 2016) viu en una llar amb una intensitat del treball molt baixa, d'acord amb l'ECV del 2017 (referida al treball desenvolupat al llarg del 2016). Aquest indicador, que proporciona informació sobre l'impacte de l'atur a les llars, està relacionat amb situacions de pobresa i exclusió social i de vulnerabilitat de la infància.

L'envelliment poblacional

Una de les característiques més rellevants de les darreres dècades ha estat la millora de les expectatives de vida de les persones en edat madura i avançada. En conseqüència, els augments sostinguts de l'esperança de vida propicien un creixement de la cúspide la piràmide.³⁹ La combinació entre l'augment de l'esperança de vida combinat amb un declivi de la natalitat provoca un envelliment de la població, i especialment de sobreenvelliment, que té implicacions sobre la composició i l'estructura de les llars.

GRÀFIC 15. Evolució dels principals indicadors demogràfics. Catalunya 2004-2017

Unitats: percentatges.

(1) Índex d'envelliment: quocient entre el nombre de persones de 65 anys i més i el nombre de joves menors de 15 anys

(2) Índex de sobreenvelliment: quocient entre el nombre de persones de 85 anys i més i el nombre de persones de 65 anys i més.

(3) Índex de dependència juvenil: quocient entre el nombre de joves menors de 15 anys i el nombre de persones de 15 a 64 anys.

(4) Índex de dependència de la gent gran: quocient entre el nombre de persones de 65 anys i més i el nombre de persones de 15 a 64 anys.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'IDESCAT, indicadors demogràfics.

Les dades verifiquen un augment de les cohorts d'edats més avançades en la piràmide poblacional. La proporció del grup de més edat (65 anys i més) és del 18,5%, xifra que manté l'ascens dels darrers anys, ja que l'any 2000 era de 17,3%.⁴⁰ Concretament, segons el padró a 1 de gener del 2017 el nombre de persones de 65 i més anys és de 1.399.174 persones, de les quals 692.713 tenen més de 75 anys (el 9,2% de la població total, 7,6% el 2000).

El 2016 (darrera dada disponible), l'esperança de vida en néixer a Catalunya és de 86,29 anys per a les dones i 80,83 anys per als homes (en conjunt 83,63 anys). Respecte a la darrera dècada els homes augmenten més de 2 anys l'esperança de vida mentre que les dones ho fan en més d'1 any, fent que la

³⁹ Aquest efecte és compartit amb altres països de la UE. L'informe conjunt de la Comissió Europea i l'OCDE *Health at a Glance: Europe 2016* publicat el mes de novembre de 2016, mostra que l'esperança de vida supera en l'actualitat els 80 anys en la major part dels països de la UE. Amb tot, en l'informe s'adverteix que aquesta xifra record no sempre es correspon amb anys de vida amb bona salut. Segons les estimacions realitzades, al voltant de 50 milions de persones en la UE pateixen dos o més afeccions cròniques i la major part d'aquestes persones tenen més de 65 anys. Conclusions similars es recullen a l'*Informe de salut 2016* presentat per la Generalitat de Catalunya. Per a més informació vegeu apartat de Salut d'aquest mateix capítol.

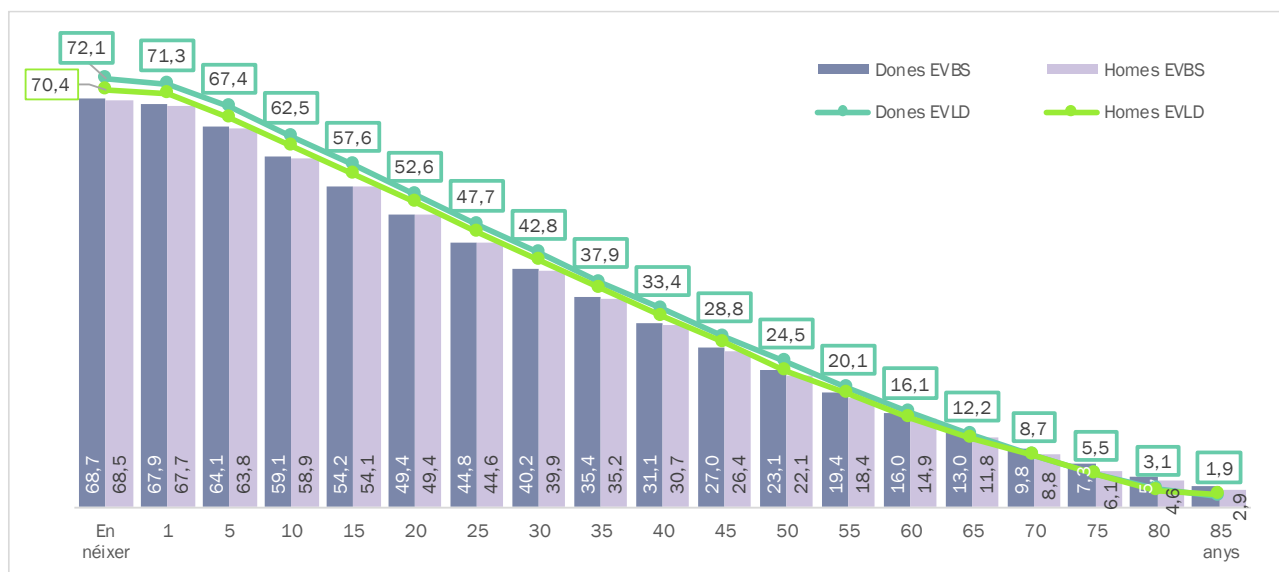
⁴⁰ La proporció de persones més grans de 65 anys catalana és lleugerament menor que la mitjana de la UE-28 a 1 de gener de 2016 que se situa en 19,2%. Itàlia, Grècia i Alemanya encapçalen la relació de països amb un percentatge més alt de persones de 65 anys (Itàlia el 22,0%, 21,3% a Grècia i Alemanya el 21,1%).

bretxa de l'esperança de vida entre els homes i les dones s'escurci. L'esperança de vida als 65 anys és de 23,25 anys per a les dones i de 19,30 anys per als homes.

Els efectes de l'estructura d'edats de la població sobre les composicions de les llars mostren com en l'actualitat els joves conviuen durant més temps a la llar familiar i que les persones grans també viuen més temps en llars independents. Alhora, l'augment de la longevitat combinat amb una millora de les condicions de salut en les edats avançades fa que les generacions de persones grans puguin ser expe- nedores de serveis de suport als fills/es, emancipats o no, atenció als néts i, en ocasions, també de cura dels seus pares que sobreviuen.

Però, en altres ocasions l'esperança de vida no té perquè representar un bon estat físic o psíquic de les persones grans i és aleshores quan cal tenir presents l'esperança de vida saludable i l'esperança de vida lliure de discapacitat. A Catalunya, l'esperança de vida en bona salut en néixer l'any 2016, darrera dada disponible, se situa en 68,7 anys per a les dones i 68,5 per als homes i, segons l'Informe de salut 2016 publicat pel Departament de Salut, segueix la tendència d'augment dels anys anteriors tant en els homes com en les dones i en la majoria de grups d'edat. Alhora, l'esperança de vida lliure de discapacitat en néixer (EVLD) és de 72,1 per a les dones i 70,4 per als homes. Així, tal com indica l'Informe de l'anàlisi de la mortalitat a Catalunya del Departament de Salut, la proporció d'anys en bona salut sobre el conjunt de l'esperança de vida és del 79,6% en les dones i de 84,7% en els homes. La incidència d'una esperança de vida més alta també té els seus efectes sobre la mitjana d'anys que es viuen lliures de discapacitat. En aquesta ocasió la mitjana per a les dones és del 83,6% i pels homes del 87,1%.

GRÀFIC 16. Esperança de vida segons edat i sexe. Catalunya 2016

Unitat: nombres absoluts.

EVBS: Esperança de vida en bona salut.

EVLD: Esperança de vida lliure de discapacitat.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Anàlisi de la mortalitat de Catalunya 2016, Departament de salut.

Aquesta situació ens apropa a una altra circumstància, que s'explicarà en el punt següent, ja que en tant que l'envelliment fa que, quan les persones grans no poden valer-se per si mateixes, moltes famílies hagin de tenir cura alhora dels ascendents i descendents que encara són petits com a conseqüència del retard en la natalitat. A la generació que es troba en aquesta situació sovint se l'anomena generació sandvitx.

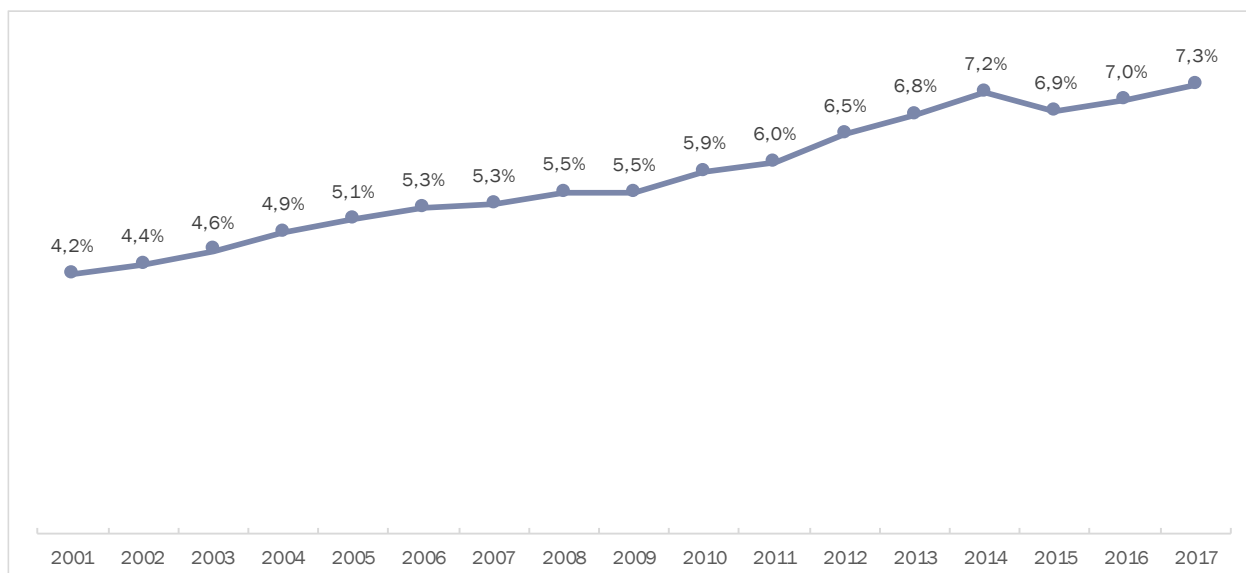
Atenció a la dependència: les persones grans dependents i les persones amb discapacitats

Altres dels col·lectius que cal tenir molt presents per al bon disseny de les polítiques de suport a les famílies és el relatiu a les persones que pateixen alguna discapacitat o tenen algun tipus de dependència per una pèrdua d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial. Per a aquestes persones l'elaboració de polítiques públiques que permetin millorar les realitats tan complexes que viuen en determinades ocasions és vital.

A Catalunya el 2017, el nombre de persones que pateixen alguna discapacitat en grau superior al 33% s'eleva fins a 551.440.⁴¹ Les principals discapacitats que pateix la població són de tipus físic (303.687 persones), especialment les que afecten la capacitat motora (188.861). També tenen especial transcendència les malalties mentals que afecten a 110.333 persones i les intel·lectuals a 57.647 persones.

Aquestes xifres són força rellevants ja que, en conjunt, el nombre de persones amb una discapacitat reconeguda superior al 33% congrega el 7,3% de la població de l'any 2017 i mostra una tendència creixent.

GRÀFIC 17. Evolució del pes relatiu de les persones amb discapacitat sobre el conjunt de la població. Catalunya 2001-2017

Unitats: nombre de persones.

Nota: Les dades a partir de l'any 2015 mostren una disminució amb el nombre de persones amb discapacitat degut fonamentalment a una depuració a la base de dades.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Benestar i Família, Secretaria General.

L'evolució també mostra que el nombre de persones amb discapacitats ha crescut de forma notòria els darrers anys. Entre els anys reflectits al gràfic, 2001-2017, el nombre de persones a les quals se les ha valorat una discapacitat ha crescut en 283.452 persones. D'elles, el nombre més elevat correspon a l'increment de persones amb discapacitats de grau entre el 33% i el 64% (+188.153, el 130,7% més). També creixen el nombre de persones amb discapacitats dels graus entre 65% i 74% creixen en 60.607 i

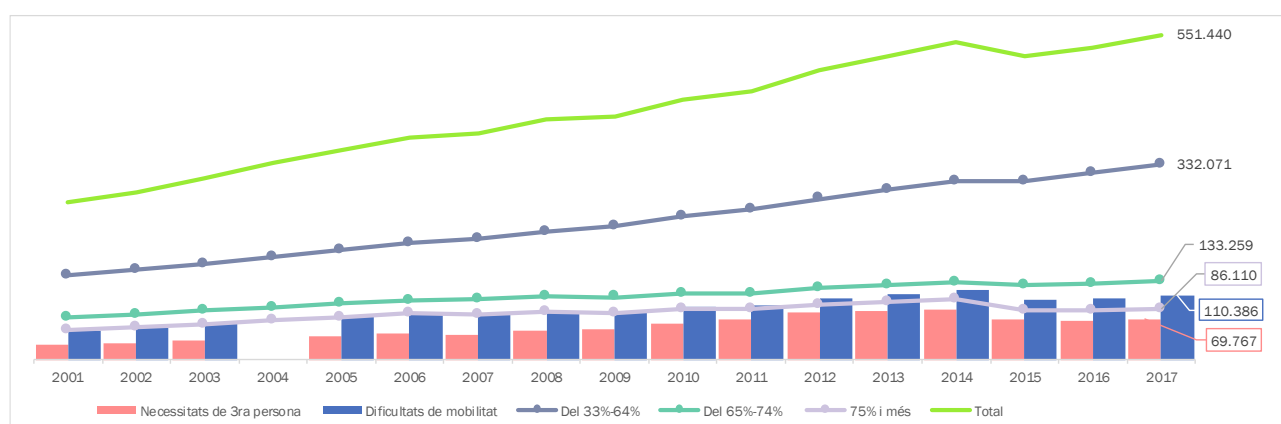
⁴¹ A partir de les dades procedents del reconeixement legal de la condició de persona amb discapacitat que gestiona l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials. L'obtenció de la certificació corresponent és un pas imprescindible per al gaudiment de qualsevol dels avantatges i prestacions previstos per a les persones amb determinats nivells de discapacitat. Cal tenir en compte però que cadascuna de les mesures, serveis i prestacions, tenen els seus requisits específics en relació a variables com: un grau de discapacitat determinat, la necessitat de tercera persona, dificultats de mobilitat, l'edat, la situació familiar, laboral, cultural, econòmica etc. Atès les variables que intervenen, és convenient sol·licitar informació específica als CAD. La necessitat d'ajuda de terceres persones o la mobilitat reduïda haurà d'igualment acreditar-se mitjançant certificat o resolució segons dictamen dels Equips de Valoració i Orientació competents.

34.692, respectivament.⁴² Aquestes darreres xifres, si bé són més discretes que les anteriors, són força importants ja que a partir dels graus de discapacitat superiors al 65% les possibilitats d'integració social i laboral plena són més reduïdes i les persones requereixen d'ajudes i mesures d'acompanyament importants.

En aquesta línia, un altre fet important és l'augment de persones que requereixen d'una tercera persona, 43.934 més, i les que tenen dificultats de mobilitat, 60.096 persones. L'any 2001 la necessitat d'assistència d'una tercera persona era requerida per a 25.833 persones, mentre que l'any 2017 ja la necessiten 69.767. En el cas de les persones amb dificultats de mobilitat, també es disparen les xifres de 50.290 a 110.386, respectivament.

Les persones amb el barem de necessitat de tercera persona informat positivament representen el 12,7% de les persones amb discapacitats, i les que tenen informat positivament el de dificultats de mobilitat el 20,0%.

GRÀFIC 18. Evolució del nombre de persones amb discapacitats segons grau i barem de necessitat de tercera persona i de dificultat de mobilitat informat positivament. Catalunya 2001-2017

Unitats: nombre de persones.

Nota: Les dades a partir de l'any 2015 mostren una disminució amb el nombre de persones amb discapacitat degut fonamentalment a una depuració a la base de dades.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Benestar i Família, Secretaria General.

La distribució segons els trams d'edat permet oferir una informació més ajustada per a la planificació i l'assignació de recursos i serveis a les persones amb discapacitat. La taula següent ofereix una visió clara de com el nombre de persones amb alguna discapacitat i la seva gravetat creix amb l'edat.⁴³ També permet visualitzar el volum de persones que, per la seva curta edat, necessitaran afegir polítiques educatives, a més de les altres generals de caire social, econòmiques o sanitàries, mentre que per a d'altres persones per la seva edat seran necessàries certes polítiques laborals.

⁴² Els graus de discapacitat es distribueixen en tres grans grups. El primer agrupa els graus de discapacitat entre el 33% i el 64% i en ell s'inclouen les persones amb discapacitat amb un nivell d'autonomia personal prou important per inserir-se socialment i laboralment, si més no, en un sistema de treball protegit. En el segon grup que aplega els graus de discapacitat entre el 65% i el 74% s'inclouen les persones que, en termes generals, presenten més dificultats per aconseguir una integració social i laboral plena. El tercer grup, amb graus de discapacitat iguals o superiors al 75% inclou persones molt afectades que són susceptibles de requerir instruments altament especialitzats per a la seva integració social.

⁴³ Aquesta circumstància no exclou que no totes les persones grans estan afectades per alguna discapacitat o tenen dependència greu o severa, tal com s'ha explicat en l'apartat anterior.

TAULA 8. Persones amb discapacitat per grau igual o superior al 33% i grup d'edat. Catalunya 2017 dades noves

	Del 33% al 64%		Del 65% al 74%		Del 75% i més		Total	
	Persones	%	Persones	%	Persones	%	Persones	%
Fins a 15 anys	18.183	5,48%	2.820	2,12%	2.426	2,82%	23.429	4,25%
De 16 a 44 anys	55.941	16,85%	23.617	17,72%	13.417	15,58%	92.975	16,86%
De 45 a 64 anys	123.313	37,13%	48.606	36,47%	21.059	24,46%	192.978	35,00%
De 65 i més	134.634	40,54%	58.216	43,69%	49.208	57,15%	242.058	43,90%
Total	332.071	100,00%	133.259	100,00%	86.110	100,00%	551.440	100,00%

Unitats: nombre de persones i percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de persones amb discapacitat del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

La situació de residència d'aquestes persones també és un factor a tenir en compte a l'hora de dissenyar les polítiques adients. Malauradament, les darreres dades disponibles relatives a la distribució de les persones amb discapacitat segons el tipus de llar són de l'any 2008, quan es va elaborar l'Enquesta de discapacitat, autonomia personal i situació de dependència a l'INE. En aquesta Enquesta s'estableix que a Catalunya hi ha 511,7 milers de persones amb alguna discapacitat, xifra propera a les 529.104 registrades a l'ICASS el 2016, si bé el 2017 en les dades s'incrementa la diferència (551.440). Però, malgrat la diferència de les xifres actuals, convé fer una referència a l'esmentada Enquesta per veure en quines unitats de convivència viu el col·lectiu. Les dades mostren que el 51,6% de les persones amb discapacitat viu en parella amb fills/es o sense, el 15,3% en llars unipersonals i el 8,6% en famílies monoparentals. El 24,4% restant viu en altres tipologies de llars no especificades.

TAULA 9. Població i pes relatiu de població de 6 a 64 anys amb discapacitat segons tipus de llar. Catalunya 2008

	Població de 6 a 64 anys		Població de 65 anys i més		Total	
	Milers	%	Milers	%	Milers	%
Llar unipersonal	16,3	7,7%	62,2	20,8%	78,5	15,3%
Parella sola	42	19,8%	98,5	32,9%	140,5	27,5%
Parella amb fills/es	94,6	44,6%	29,1	9,7%	123,7	24,2%
Pare o mare sol, amb un fill/a	21,4	10,1%	22,7	7,6%	44,1	8,6%
Altres tipus de llar	37,7	17,8%	87	29,0%	124,7	24,4%
Total	212,1	100,0%	299,5	100,0%	511,6	100,0%

Unitats: milers de persones i percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Idescat de l'Enquesta sobre discapacitats, autonomia personal i situacions de dependència de l'INE 2008.

Però, sens dubte, un dels factors rellevants en aquest grup és l'anàlisi de les necessitats d'assistència. Segons s'assenyala en l'Informe de salut del 2016, a partir de l'Enquesta de salut a Catalunya del 2015, "el 10,6% de la població de 15 anys i més necessita l'ajuda, regularment o puntualment, d'altres persones per dur a terme les activitats habituals de la vida quotidiana a causa d'un problema de salut. El 4,3% de la població adulta necessita ajuda o companyia de manera regular i el 6,3% en necessita de manera puntual. La manca d'autonomia personal es manifesta especialment en les edats més avançades i de manera més freqüent en les dones. En la població de 75 anys i més, el 32,1% dels homes i el 43,0% de les dones són dependents d'altres persones." (Informe de salut, 2016, p. 42)

També les dades sobre la dependència, entesa com la necessitat d'ajuda que té una persona per realitzar les activitats bàsiques de la vida diària, derivada de l'edat, la malaltia i/o la discapacitat i lligada a la manca o a la pèrdua d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial, mostren una alta demanda.

Les darreres dades disponibles corresponents al 30 de juny del 2018 recullen que s'han rebut 662.432 sol·licituds. Quant al perfil de les persones sol·licitants, destaca que el 62,2% són dones i el 54% són persones d'edat avançada, ja que tenen més de 80 anys (360.730). Tot i que les dades més significatives recauen en les persones grans també cal tenir present que els infants i joves de fins a 18 anys concentren el 2,9% de les sol·licituds (18.453, 3.434 els infants menors de 3 anys i 15.019 de 3 a 18 anys).

En una línia similar se situen les dades de persones amb discapacitats relatives a la necessitat d'una tercera persona que valoren, ja que s'ha emès un informe favorable, que es requereix per a 67.453 persones amb discapacitat reconeguda. En 34.263 dels casos es necessita per fer front a discapacitats físiques, en 16.314 per discapacitats mentals i en 13.142 per discapacitats intel·lectuals.

Finalment, en el terreny econòmic les ajudes rebudes a través de la prestació per fill/a o menor acollit a càrrec de l'any 2016 també ens aproximen a les necessitats del col·lectiu. Cal tenir present que aquesta prestació familiar exigeix acreditar un límit d'ingressos quan el fill/a o menor a càrrec té menys de 18 anys, però no és així si l'infant té una discapacitat igual o superior al 65 per cent. Tal com s'aprecia en la taula següent, la majoria d'aquestes prestacions són per causants de menys de 18 anys sense discapacitat, el 77,8%. Altrament, l'11,9% d'aquestes prestacions són per causants amb 18 o més anys amb alguna discapacitat i el 10,3% per menors de 18 anys amb alguna discapacitat.

TAULA 10. Prestació per fill/a o menor acollit a càrrec segons edat i grau de discapacitat. Catalunya, 2016

			Causants amb 18 o més anys						Total			
Sense discapacitat		Amb discapacitat ≥33%		Total		Amb discapacitat ≥65%		Amb discapacitat ≥75%		Total		
Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre		%	Nombre	%
167.921	77,8	22.130	10,3	190.051	88,1	15.829	7,3	9.821	4,6	25.650	11,9	215.701

Unitats: nombres absoluts i percentatges.

Font: Memòria socioeconòmica i laboral 2016, CTESC.

3.2.3. EL PAPER DE L'ESTAT I LA PROTECCIÓ SOCIAL

En darrer lloc cal fer una referència a la despesa en la protecció social de les famílies a Catalunya. Abans d'entrar en l'anàlisi cal tenir present que qualsevol política pública pot beneficiar les famílies, ja siguin polítiques de caire econòmic, fiscals, sanitàries o educatives, per posar alguns exemples. En aquest apartat es fa esment de les polítiques de protecció social per ser les més específiques dirigides a les famílies.

En conjunt, les despeses en protecció social de Catalunya l'any 2014 (darrera dada disponible) van arribar al 21,3% del PIB, mentre que a Espanya representen el 25,0%, un percentatge inferior al 27,7% que registrava de mitjana la UE el mateix any.⁴⁴

TAULA 11. Despesa en prestacions de protecció social per funcions en percentatge del PIB. Catalunya, Espanya i UE-28, 2013-2014

	Catalunya			Espanya			UE-26		
	2013	2014	2013-2014	2013	2014	2013-2014	2013	2014	2013-2014
Total	21,3	21,3	0,0	25,4	25,0	-0,4	27,6	27,7	0,1
Vellesa	8,3	8,6	0,3	9,6	9,8	0,2	11,1	11,1	0,0
Salut	5,1	5,3	0,2	6,5	6,5	0,0	8,0	8,1	0,1
Atur	2,8	2,4	-0,4	3,3	2,7	-0,6	1,5	1,4	-0,1
Viduat	2,0	2,0	0,0	2,4	2,5	0,1	1,6	1,6	0,0
Discapacitat	1,6	1,6	0,0	1,9	1,8	-0,1	2,0	2,0	0,0
Família	0,9	0,8	-0,1	1,4	1,3	-0,1	2,3	2,4	0,1
Exclusió social	0,5	0,5	0,0	0,2	0,3	0,1	0,5	0,5	0,0
Habitatge	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,6	0,6	0,0

Unitats: percentatges.

Font: Memòria socioeconòmica i laboral 2016 del CTESC, Capítol IV de Condicions de vida.

L'anàlisi segons les prestacions posa de manifest que el percentatge de PIB destinat a les prestacions a la família és molt reduït, del 0,8%. En relació a totes les funcions de la protecció social, les prestacions familiars absorbeixen el 3,9%, una xifra que representa 1.670.123€. A més, cal destacar que en la darrer quinquenni el PIB destinat a les polítiques de suport a les famílies ha caigut de forma notòria (el 23,1%), ja que el 2009 n'era de l'1,1% del PIB. La diferència en imports també és rellevant ja que aleshores l'import destinat era de 2.171.651€ (501.528€ més). Així, tenint en compte que les polítiques de suport a les famílies mai han estat prioritàries, sens dubte aquest descens s'ha vist agreujat pel context de crisi econòmica i financera.

El pressupost tan limitat d'aquesta funció fa preveure dificultats per cobrir les necessitats de les famílies, ja que el volum d'ajudes o s'ha de restringir o bé s'han d'aplicar requeriments que exclouen a moltes famílies. Aquesta percepció encara s'agreuja més si es realitza una comparativa amb altres països del nostre entorn on la despesa és molt més elevada.

TAULA 12. Comparació territorial de la funció família/fills segons la proporció sobre el PIB. 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Catalunya	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8
Espanya	1,5	1,4	1,3	1,4	1,3

⁴⁴ D'acord amb el SEEPROS, el concepte de protecció social "inclou totes les intervencions d'organismes públics o privats destinades a alleugerir les càrregues que representa per a les llars i individus una sèrie establerta de riscos o necessitats, sempre que no existeixi un acord simultani i recíproc ni individual". Aquesta definició es complementa positivament amb la relació de funcions (o riscos i necessitats) de la protecció social que, per conveni, és la següent: Malaltia/assistència sanitària (1. manteniment de la renda i suport en efectiu a causa d'una malaltia física o mental, amb l'excepció dels casos d'invalidesa i 2. assistència sanitària destinada a conservar, restablir o millorar l'estat de salut de les persones protegides); Invalidesa (manteniment de la renda i suport en efectiu o en espècies, exceptuant l'assistència sanitària, relacionada amb la incapacitat de les persones disminuïdes físiques o psíquiques); Vellesa (manteniment de la renda i suport en efectiu o en espècies, exceptuant assistència sanitària, relacionada amb la vellesa); Supervivència (manteniment de la renda i suport en efectiu o en espècies relacionada amb la mort d'un membre de la família); Família/fills (assistència en efectiu o en espècies, exceptuant assistència sanitària, relacionada amb l'embaràs, el naixement i l'adopció, l'atenció d'infants i altres familiars); Atur (manteniment de la renda i assistència relacionades amb la situació d'atur); Habitatge (ajut per al finançament de l'habitatge) i Exclusió social no classificada en una altra part (prestacions en efectiu o en espècies, excepte assistència sanitària, destinades a lluitar contra l'exclusió social, sempre que no siguin considerades en una altra funció).

Suècia	2,9	2,9	3	3,1	3,1
Regne Unit	3,2	3,2	3,1	3	2,8
Alemanya	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
França	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Itàlia	1,1	1,2	1,2	1,2	1,6
Portugal	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2
Hongria	2,9	2,7	2,6	2,5	2,3
Romania	1,7	1,7	1,3	1,2	1,2
UE (28 països)	2,4	2,3	2,3	2,3	2,4
Euro àrea (18 països)	2,2	2,2	2,2	2,2	2,3

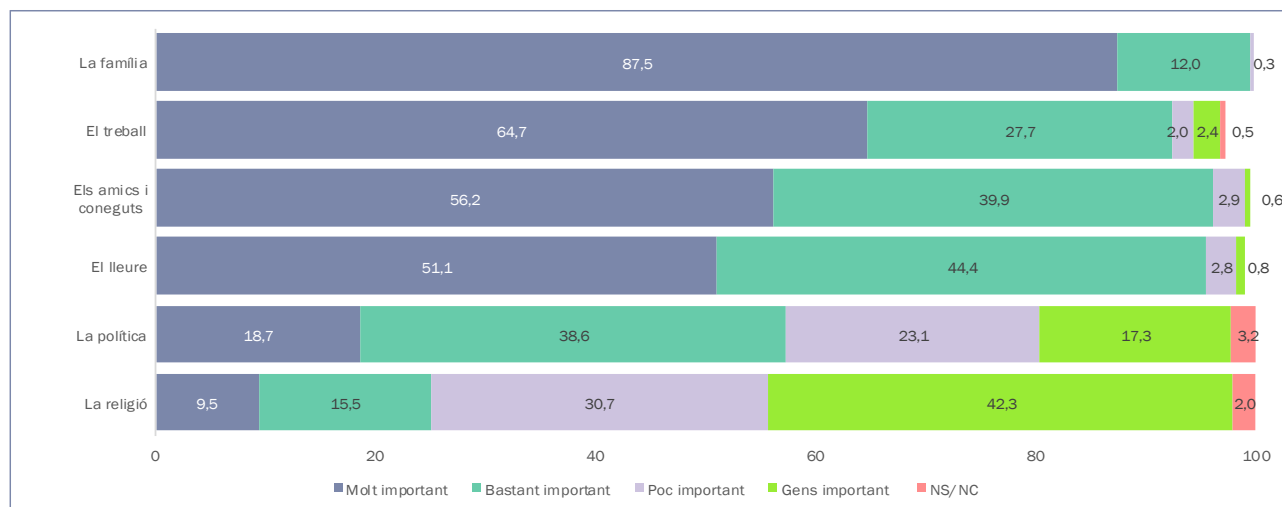
Unitats: percentatges.

Font: Idescat.

3.2.4. PERCEPCIÓ DE LA SOCIETAT CATALANA SOBRE LES FAMÍLIES

La percepció de la ciutadania catalana sobre la família és decanta clarament com una institució molt important en les seves vides. El 87,5% de les persones opinen que és molt important, seguides del 12,0% que la defineixen com bastant important. Val a dir que aquest grau d'importància és molt elevat si es compara amb altres factors vitals pels quals també se'ls pregunta com ara el treball, els amics o coneguts, el lleure, la política i la religió.

GRÀFIC 19. Grau d'importància que les persones atorguen a diferents àmbits de la vida. Catalunya 2015

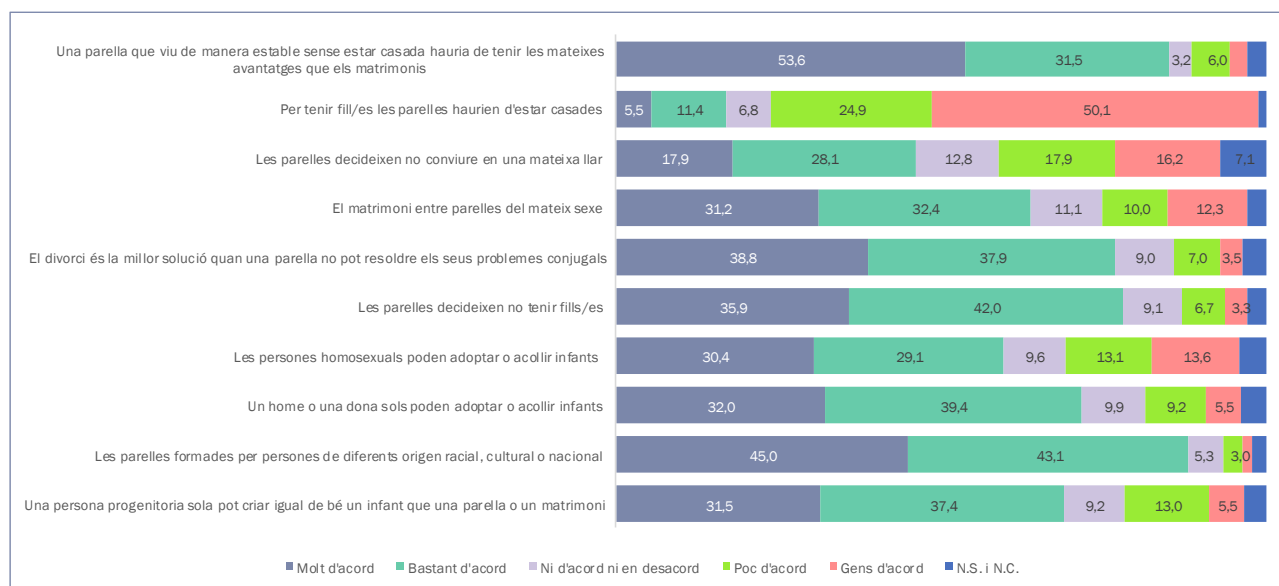

Unitats: percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de dades dels Valors socials i polítics a Catalunya del Centre d'Estudis d'Opinió (2015).

L'estudi sobre les Opinions i actituds sobre la família elaborat pel CIS a nivell estatal permet fer una aproximació a les quines són les valoracions que fa la ciutadania sobre alguns temes relacionats amb la família. Val a dir que les preguntes no permeten avaluar l'evolució ja que a excepció de la primera que també es va incloure en l'enquesta realitzada el 2004, la resta són de nova incorporació. En aquest cas excepcional sí que es veu una evolució en l'acceptació de la cohabitació, ja que la proporció de persones que manifestaven estar d'acord aleshores ascendia al 77,4% (el 13,5% opinava que no i el 9,1% s'inclouïa en la categoria de no sap o no contesta). En l'enquesta del 2014, les persones que tenen una resposta d'acord amb la igualtat de condicions entre els matrimonis i les parelles de fet s'eleva fins el 85,1%.

GRÀFIC 20. Opinió sobre les noves tendències en els comportaments de les famílies. Espanya 2014

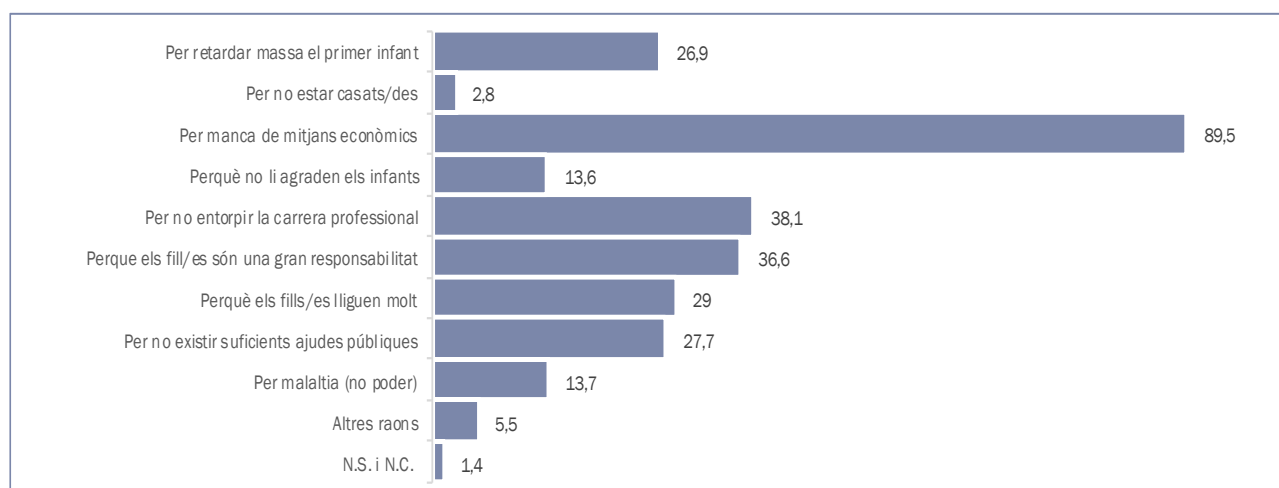
Unitats: percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de l'estudi d'Opinions i actituds sobre la família del CIS (2014).

També relacionat amb la cohabitació destaca el desacord de les persones entrevistades respecte a la necessitat del matrimoni com a pas previ per tenir fills/es. L'efecte contrari s'observa en l'acceptació per àmplia majoria de les parelles homosexuals i la monoparentalitat i la possibilitat de tenir descendència. Amb tot, les valoracions més favorables se situen al voltant de la parella heterosexuals, especialment adreçades a les parelles multiculturals, i sobre les decisions que aquestes puguin prendre sobre no tenir descendència i sobre les possibilitats de divorci en cas de ruptura.

En aquesta mateixa enquesta estatal també s'analitzen les principals raons per les quals les persones tenen pocs fills/es. És de destacar la importància que tenen els mitjans econòmics per justificar la menor natalitat de la població.

GRÀFIC 21. Principals raons per les quals les persones tenen pocs fills/es.* Espanya 2014

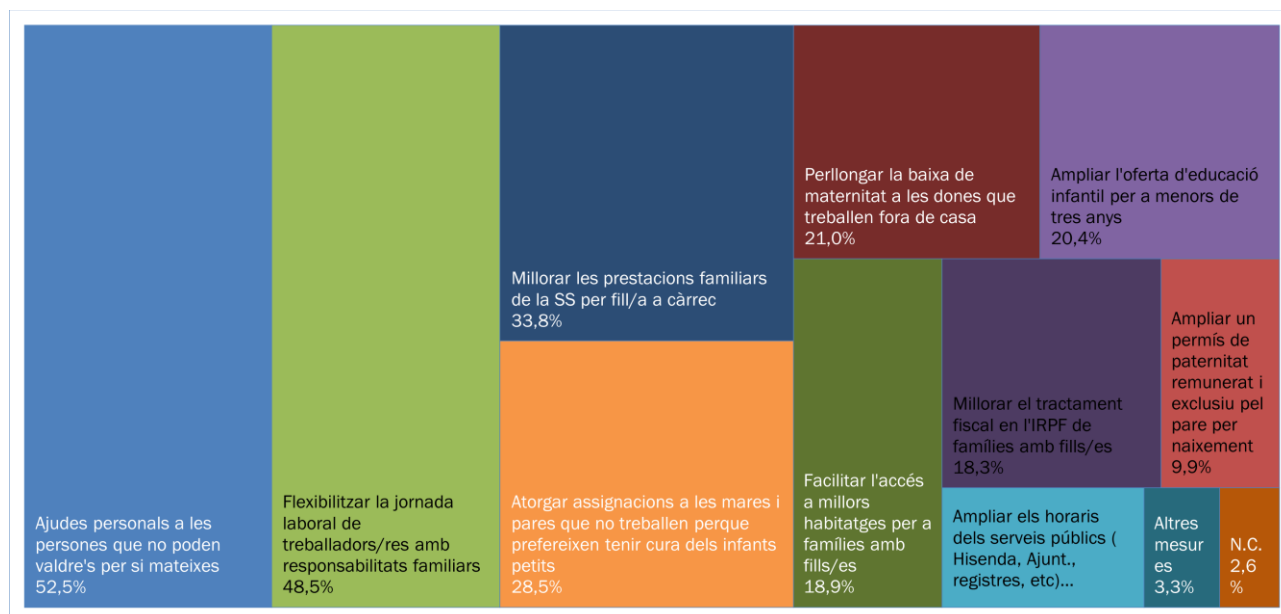
Unitats: percentatges.

Nota: pregunta de resposta múltiple.

Font: elaboració pròpia a partir de l'estudi d'Opinions i actituds sobre la família del CIS (2014).

Finalment, es recullen un conjunt de mesures que les persones enquestades consideren que són importants per facilitar la vida familiar i que poden constituir pautes a seguir per les polítiques de suport a les famílies.

GRÀFIC 22. En la seva opinió quines mesures hauria d'impulsar el Govern per facilitar la vida familiar? * Espanya 2014

Unitats: percentatges.

Nota: pregunta de resposta múltiple, màxim tres respostes.

Font: elaboració pròpia a partir de l'estudi d'Opinions i actituds sobre la família del CIS (2014).

4. EL DISSENY DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

4.1. QUÈ SÓN LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES?

Els canvis socials que s'han produït en els dos darrers decennis, així com l'adveniment de la societat postindustrial, evidencien una sèrie de conseqüències en el model tradicional de família, tal com posa de manifest l'anàlisi del capítol anterior d'aquest informe. Si bé és cert que els països europeus presenten diferències tant pel que fa a l'estructura de la família com a les polítiques de suport a les famílies, les tendències a llarg termini són semblants (Flaquer, 2000). Bona mostra d'això n'és el model compartit de la dinàmica de la població europea, caracteritzat per una baixa mortalitat i una taxa de fecunditat per sota de la taxa de reemplaçament generacional, en major o menor mesura segons el país de què es tracti. Tot i així, alguns països europeus com el Regne Unit, França, els Països Baixos i els països escandinaus han assolit en els darrers anys un equilibri de la fecunditat estable al voltant de 2 fills/es per dona. Un altre tret comú entre els països és l'increment de la incorporació de la dona al mercat de treball. També cal destacar que els matrimonis són menys nombrosos, menys estables i es produeixen més tard, mentre que el nombre de naixements fora del matrimoni està augmentant a tots els països.

Les conseqüències més destacables d'aquestes tendències són una acceleració en l'envelliment de la població, una atornització dels estils de vida, una reducció en la dimensió de les famílies, un increment de les persones que viuen soles i de famílies monoparentals, així com la proliferació de noves formes de convivència. Aquest conjunt de noves tendències rep el nom de segona transició demogràfica (Bégeot i Fernández – Cordón, 1997).

Aquests canvis s'han traduït en una preocupació creixent per l'impacte de les transformacions socials sobre el benestar de les famílies i dels infants. Dins del conjunt de polítiques socials, les familiars representen un dels camps on no hi ha consens absolut sobre la seva definició, objectius i instruments. Els acadèmics han defensat diverses concepcions de polítiques de suport a les famílies, atès que, d'una banda, no sempre és fàcil donar resposta unànime a què tenen d'específic respecte d'altres polítiques socials (Alegre, 2017) i, d'altra banda, no es pot obviar que la família és un camp institucional amb un component ideològic (Flaquer, 1994). Així doncs, existeix una pluralitat d'opcions i una varietat de models de política de suport a la família, tant des del punt de vista polític i ideològic, com des del punt de vista de les tradicions culturals dels diversos països.

Per tal de donar més arguments a la manca d'una definició unívoca, cal tenir en compte que les dificultats que pot experimentar una família estan motivades sovint per problemes viscuts per algun dels seus membres, les quals no sempre es troben vinculades exclusivament al fet de viure en família. Així, pot ser que les dificultats tinguin origen i/o repercussions en instàncies o institucions més enllà de la família, com ara l'àmbit laboral, educatiu, habitatge i sanitat, entre d'altres.

Segons alguns autors (Iglesias de Ussel, 1998), la definició clàssica de política de suport a la família és aquella que incorpora el benestar familiar com a criteri, és a dir, que introdueix consideracions familiars i una perspectiva familiar a l'àmbit polític, tant pel que fa a l'establiment d'objectius polítics com a la mediació de resultats. Dumon qualifica com a política familiar “tota mesura adoptada pel Govern per a mantenir, sostenir o canviar l'estructura i la vida familiar”. De manera anàloga, Kamerman i Kahn defineixen política familiar com “allò que fa o deixa de fer l'Estat a favor de les persones en qualitat d'incumbents de rols familiars o per influir en el futur de la família com a institució”. Flaquer,⁴⁵ entén la política de suport a la família com un conjunt de mesures públiques destinades a aportar recursos a les persones amb responsabilitats familiars perquè puguin desenvolupar en les millors condicions possibles les tasques i les activitats que se'n deriven (Flaquer, 2000).

⁴⁵ De la mateixa manera que altres autors com Meil Landwerlin, 1992 i Brullet, 1999.

Tenint en compte la definició donada pels acadèmics i polítics principals, podem dir que la tendència majoritària és la d'aproximar-se al terme "polítiques de suport a les famílies" des d'un enfocament de caràcter holístic. Des d'aquesta perspectiva, es considerarien polítiques de suport a les famílies:

- Aquelles actuacions que s'ocupen de problemàtiques que afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les quals es produeix principalment en l'àmbit familiar.
- Aquelles intervencions que, encara que puguin envair altres àmbits de benestar, afecten de forma específica les relacions entre els membres de la llar o les seves oportunitats econòmiques i socials.

Aquesta tendència també és compartida per diferents organismes i institucions, nacionals i internacionals. Com a exemple, podem citar el CESE,⁴⁶ que assigna les finalitats següents a les polítiques de suport a les famílies:

- Reduir la pobresa de les famílies.
- Ajudar a la primera infància i al desenvolupament ple de l'infant.
- Afavorir la conciliació de la vida professional i la vida familiar.
- Vetllar per la igualtat de gènere.
- Permetre als pares i mares tenir el nombre d'infants desitjat.

Quines són les necessitats actuals de les famílies i sobre quins col·lectius han de posar el focus les polítiques de suport a les famílies.

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de les necessitats actuals de les famílies sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Roser Galí. Directora general de Famílies. Departament de Treball, Afers socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.

La família és un grup de persones que viuen junts i que els uneix un vincle. Després d'haver preparat el Pla de govern de la família s'han detectat quatre grups de necessitats per a les quals es preveuen múltiples actuacions. Les necessitats bàsiques més destacables són l'habitatge i les necessitats econòmiques per a les quals es preveu desenvolupar la Renda Garantida de Ciutadania. En segon terme, les mesures previstes fixen l'atenció sobre el vincle entre les famílies i el seu cicle de vida, perquè en poden esdevenir situacions diverses (problemes amb els adolescents, accidents sobtats, divorcis, etc). El tercer grup d'actuacions s'adreça a totes les famílies amb necessitats específiques (amb discapacitats, amb persones grans dependents, monoparentals, reagrupaments especials, etc). Finalment, el quart gran grup té a veure amb la conciliació familiar i laboral, perquè cal una visió de gènere que canviï la percepció del paper de la dona en la societat, ja que el cost d'oportunitat de les dones en la criança i en la cura dels familiars que envelleixen és elevat.

Mercedes Ayuso. Catedràtica de la UB. Departament d'econometria, estadística i economia espanyola.

Ara es parla molt de la població de la part més alta de la piràmide, d'aquest envelliment, de la població més gran, i això porta de vegades a oblidar la part central que és la que alimenta tota la piràmide en general. [...] La població jove passa sovint desapercebuda i té enfront un repte laboral i de vida difícil. Això fa que aquestes persones es plantegin si tenir o no descendència perquè no saben si la podran mantenir. La situació de les persones joves no és fàcil, perquè el nivell d'atur és molt elevat i els salaris són més baixos. En aquest entorn, les polítiques de lloguer han de guanyar més pes, ja que no tothom podrà adquirir un habitatge de propietat.

⁴⁶ Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre "El paper de la política familiar en el canvi demogràfic: compartir les millors pràctiques entre els Estats membres". DOUE C218/7, de 23.07.11

Begoña Roman. Presidenta del Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya. Professora de la UB. Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica.

Quan treballem en polítiques familiars és cabdal el nucli infància-adolescència, perquè la psicologia evolutiva ens demostra que la personalitat se la juga en aquesta esfera primera de reconeixement que és la família. Un altre tema és la nova problemàtica que genera l'atenció a la malaltia i a les cures en unes societats que hem considerat la malaltia de fenomen excepcional i rar. L'acompanyament a les famílies és fonamentalment per ajudar en les tasques de les cures i de les malalties cròniques.

David Rodríguez. Membre fundador i president Fundació Main. Membre del patronat, treballador social i educador social Fundació Idea.

En l'atenció als serveis socials s'ha observat un canvi en el tipus de famílies que requereixen serveis i ajudes. Si mirem enrere la intervenció social podia establir unes tipologies de famílies més o menys clara, les famílies pobres i les no tan pobres i, en un altre camp, les famílies amb membres disfuncionals o sense membres disfuncionals. En l'actualitat ens trobem que la moltes de les intervencions són a famílies que, no havent estat en contacte amb serveis socials amb anterioritat, de forma sobtada es veuen obligades a cercar el recolzament davant episodis de pobresa o de disfuncionalitat. La fragilitat d'aquestes noves tipologies és molt més elevada perquè la seva situació és nova no saben com moure's i sobreviure. També hi ha el tema de l'estigmatització per fer ús dels serveis socials. El problema amb els fills/es d'aquestes famílies so-vint no és la infància sinó l'adolescència.

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

La família necessita una atenció integral de les seves necessitats, tant com a grup com individualment, de cada un dels seus membres i al llarg de tot el seu cicle vital. És fonamental estar atents en moments clau i especialment vulnerables del cicle vital de la família, en aquest sentit el moment de la maternitat i la criança en la primera infància són moments clau. Val a dir que en les famílies a vegades coincideix el cicle vital de criança de fills/es amb greus dificultats de desenvolupament, malalties, discapacitats o dependències i convivència amb avis, també amb un alt grau de dependència. Els horaris laborals i les llargues jornades laborals impedeixen la criança dels fills, ser-hi, estar amatents de les dificultats i/o problemàtiques que poden sorgir al si de la família.

Entre les mesures urgents cal transformar les polítiques socials de suport a les famílies, per a que parteixin d'una visió integral i global de la família, i que tinguin en compte els drets de tots els seus membres, especialment dels infants i les persones dependents i amb necessitats especials. També caldria crear polítiques específiques per facilitar l'emancipació i la inserció laboral dels joves.

Teresa Torns. Professora jubilada de la UAB. Departament de Sociologia.

És un èxit de les societats del nostre entorn que les persones puguin envellir però, alhora, emergeix un fracàs, que és el no saber què fer per atendre-les. En l'àmbit de la família cal tenir present que en el futur caldrà cuidar a moltes persones grans, agradi o no. La manca de serveis, de recursos i d'informació dels professionals implicats i de les famílies fa que sigui més difícil. Quan tens una criatura hi ha serveis, com ara les escoles bressol que donen suport a les famílies, però la societat actual no està preparada per a l'envelliment i en aquestes circumstàncies és la família qui té el problema. Tenim més consensos per a les criatures que per a les persones grans. També hi ha l'oblit de persones discapacitades o amb malalties cròniques.

Els serveis de cura de llarga durada tenen algunes dificultats de caire concret, com l'organització i la coordinació i el contingut del treball (naturalització de les competències), i d'altres més simbòliques. Entre aquestes darreres convé tenir present que en l'ideari majoritari hi ha qui prefereix la cura a casa i amb la família, que hi ha una identitat femenina que naturalitza la cura i que té sentiment de culpa i, en darrer terme, que hi ha uns costos físics, mentals i emocionals en la cura, especialment en els moments finals.

En aquest apartat s'ha optat per descriure el disseny de les polítiques de suport a les famílies des de la vessant de les mesures de conciliació de la vida laboral i familiar, els ajuts econòmics i transferències monetàries i els serveis d'atenció i cura a la infància i a la dependència. Tot i això, cal ser conscients que el cicle de vida de les famílies és més ampli i comprèn altres etapes com ara l'emancipació o sortida dels fills/es. D'altra banda, també cal tenir en compte que no es poden concebre les polítiques de suport a les famílies com a compartiments estancs ja que altres àmbits com la salut, l'educació, l'habitatge, la justícia, els afers socials o la coresponsabilitat també tenen integrada transversalment la visió de família.

No obstant això, a la majoria de països europeus no són considerades polítiques de suport a les famílies en sentit estricte.

4.2. TENDÈNCIES EN POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES. TRETS COMUNS

Si bé el disseny de les polítiques de suport a les famílies és una realitat arreu del món, a l'hora de fer-ne una anàlisi ens hem basat fonamentalment en les polítiques de la Unió Europea, sens perjudici de fer referència a altres països en el cas de tenir algun tret destacable. Tot i que a nivell europeu no existeix una política comuna resultant d'una voluntat política única, existeixen maneres d'actuar comunes que val la pena destacar (Commaille i Singly, 1997). Reflex d'això n'és l'existència de la Confederació d'Organitzacions familiars de la Comunitat europea (COFACE), que reuneix grups d'organitzacions dels països membres que representen diferents interessos al voltant de la família i aglutina un *know how* sobre solucions adoptades per altres Estats membres. D'altra banda, no podem obviar els principis generals de les recomanacions o Directives de la Unió Europea en matèria de drets socials mínims. Aquests no es refereixen concretament al camp familiar, però fan que es vagin produint adaptacions inspirades en una filosofia comuna.

Quins elements de les polítiques de suport a les famílies expliquen les diferències entre països?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de quins elements de les polítiques de suport a les famílies expliquen les diferències entre països sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Podem constatar que els països de la Unió Europea dediquen una proporció molt diferent de recursos a favor de les famílies amb fills. A Europa el país que més destaca és Dinamarca, amb una despesa en polítiques familiars del 4% del PIB, mentre que a Espanya només és d'1,3% i a Catalunya del 0,9%. La diferència entre Catalunya i Espanya s'explica sobretot perquè el PIB de Catalunya és més alt i per tant la nostra despesa hauria de ser també superior.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

Les diferències poden ser de diversos tipus: 1. En termes de volum i orientació de la despesa pública, 2. Segons incorporen amb més o menys claredat els criteris d'igualtat de gènere i de ciutadania de la infància (hi ha països que han aconseguit que els nens tinguin menys risc relatiu de pobresa), 3. Serveis i prestacions públiques amb criteris de major o menor universalització 4. En termes d'extensió d'una xarxa de serveis públics universal en major o menor cooperació amb tercer sector, 5. Cultura de responsabilitat social corporativa en l'àmbit econòmic i empresarial, 6. Cultura cívica i confiança (compromís fiscal, lluita contra la informalitat, el frau, cuidar els béns públics).

Dit això i, a banda de les diferències entre països, podem ressaltar una sèrie de trets cap als quals tendeixen les polítiques de suport a les famílies:

- Una de les característiques més marcades de les polítiques familiars de la UE és l'universalisme, és a dir, que els seus destinataris són totes les famílies independentment del seu nivell de renda. Malgrat això, a causa de les restriccions pressupostàries s'han atorgat un gran nombre de prestacions amb caràcter focalitzat, si bé la tradició europea expressa una vocació majoritària i no tant de signe assistencial o paliatiu.
- Predomina també una concepció preventiva de les polítiques (*preparing rather than repairing*), que tenen com a finalitat una inversió més que no pas una despesa. Aquesta idea es correspon amb el model de l'Estat social inversor, que concep les polítiques socials com a element productiu en contraposició a una càrrega econòmica (Morel, Palier i Palma, 2012). En aquest sentit, el seu esperit és el

de generar benestar a la població (*welfare-mix*), tant material (*welfare*) com subjectiu (*well-being*) i, conseqüentment, impedir que es produeixin problemàtiques que es puguin evitar prèviament.

- D'altra banda, si bé l'origen de moltes de les polítiques de suport a les famílies és de caràcter natalista, actualment s'està abandonant aquesta concepció. Tot i que el debat segueix obert, les polítiques tendeixen a afavorir les condicions de benestar en les famílies perquè aquestes puguin lliurement tenir el nombre d'infants desitjat.
- No podem obviar que els canvis socials que s'han produït en les darreres dècades han repercutit directament en l'organització familiar. Així, la incorporació generalitzada de la dona al mercat de treball ha produït un clar viratge de les polítiques, les quals tenen per objecte una major coresponsabilitat dels homes i les dones en les tasques domèstiques i de cura en l'àmbit de la família i unes ajudes i serveis sense biaix de gènere.

Quins han de ser els objectius de les polítiques de suport a les famílies?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant dels objectius de les polítiques de suport a les famílies sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Begoña Roman. Presidenta del Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya. Professora de la UB. Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica.

La finalitat de les polítiques és crear estabilitat, assossegat, donar calma, generar estabilitat, vincles i capacitats. L'estabilitat, les unions i les capacitats van dirigides a la autonomia, a que la persona s'apropii de la seva vida. Això només ho assolirem amb la participació de les principals persones afectades. Moltes vegades caldrà generar l'apoderament mitjançant la participació, elles han de participar en les decisions sobre la mesura adequada pel seu entorn i valors.

Teresa Torns. Professora jubilada de la UAB. Departament de Sociologia.

Cal organitzar socialment la cura quotidiana via la conceptualització de la cura com un servei públic a partir de: respectar l'autonomia personal i de decisió de la persona cuidada; reconsiderar l'exclusiva adscripció femenina al treball de cura (repartir càrrega quotidiana de treball entre homes i dones i tenir present l'ètica); completar o substituir el treball de cura informal amb serveis públics professionalitzats (serveis de cura de llarga durada) i acceptar la intervenció de la comunitat (voluntariat, veïnatge, beneficència...).

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

Les polítiques familiars han de començar per facilitar l'accés als serveis més bàsics, imprescindibles per assegurar la plena autonomia de famílies. Alhora, les polítiques han de ser transversals, universals i equitatives a tots els nivells, ajustades a totes les diversitats familiars que existeixen i sempre des de la perspectiva de gènere. Una bona pràctica en l'àmbit de les polítiques familiars ha de tenir en compte la prevenció, la informació, la formació, l'acompanyament i el vincle amb la comunitat. També s'ha de vetllar per l'estabilitat emocional i relacional de les famílies, i afavorir les condicions òptimes perquè els joves puguin afrontar dignament el seu projecte de família. Ens referim a aspectes tals com l'emancipació de la gent més jove, garantir l'accés a un habitatge digne i millorar les condicions laborals.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

Els objectius de les polítiques familiars són: facilitar l'emancipació dels joves, la formació familiar, la protecció de la infància (i d'altres situacions de dependència) i reconeixement del seu valor social; reconeixement del valor del treball reproductiu i educatiu al sí de les famílies; millorar la conciliació entre la vida familiar i laboral des del punt de vista de les mares i els pares, dels cuidadors informals, com també dels suports a les empreses per encaixar millor aquestes situacions; la lluita contra la pobresa infantil, contra l'exclusió social o contra la violència familiar, o el suport a unes bones relacions intergeneracionals necessàries en tota organització social sostenible.

4.3. DIFERENTS MODELS

Una vegada identificades les tendències comunes principals, val a dir que existeixen diferències evidents entre països, com ja s'ha apuntat anteriorment i s'anirà veient en l'anàlisi sobre els diferents tipus de política, a continuació. Tota política de suport a la família vehicula opcions polítiques o normatives a favor d'un model de família o un altre i, d'aquesta manera, intenta tenir incidència sobre les formes de vida i comportaments familiars i individuals.

Val a dir que el caràcter explícit d'aquestes polítiques va sovint unit al seu grau d'institucionalització. Així, als països en què hi ha associacions i organismes especialitzats en la família, una part dels programes o plans que s'aproven són el resultat dels suggeriments fets per grups d'interès familiar. Podem destacar França com a cas paradigmàtic de forta institucionalització familiar i, a sensu contrari, el Regne Unit com a exemple d'institucionalització en estat més embrionari. En el cas d'Espanya, la política social que afecta les famílies es troba fragmentada entre les accions, els objectius de les quals apunten al benestar de diverses categories familiars o socials, sense que hi hagi necessàriament una visió de conjunt.

Les propostes principals de política de suport a la família actuals s'associen amb determinats règims de benestar que s'han desenvolupat històricament en el món occidental. Així doncs, a l'hora de fer un mapa sobre les principals tendències pel que fa a la política de suport a la família, resulta de gran utilitat classificar els estats del benestar. Un dels models més utilitzats, tot i que no ha estat exempt de crítiques, és el de Esping- Andersen (1990). Aquest autor dibuixa tres models de règims d'estat de benestar a partir de les relacions entre Estat, mercat i família. Un concepte clau en la seva anàlisi és la desmercantilització, que es refereix als esforços per part del govern per reduir la dependència que tenen els individus del mercat i de la seva pròpia mà d'obra per tenir accés a una vida socialment acceptable. Aquest autor distingeix entre tres models d'estats del benestar: el socialdemòcrata, el corporatiu i el liberal. Pel que fa al primer, originari dels països escandinaus, és el que ha anat més lluny en l'extensió dels principis de desmercantilització i universalisme. En canvi, en els altres dos models l'Estat és molt poc intervencionista, si bé en el model corporatiu la família assumeix totes les tasques i, en canvi, en el model liberal el grau de mercantilització és més elevat.

Una de les crítiques a la classificació d'Esping- Andersen és que no inclou els països del sud d'Europa dins de la classificació anterior, la qual cosa ha estat objecte de literatura abundant⁴⁷. Aquesta destaca com a característiques rellevants d'aquests països el familisme, entès com la confiança permanent en la família, en la seva solidaritat intergeneracional i en la seva estructura de gènere (Saraceno, 1995 i Nadini, 2003). Segons aquesta concepció, la família és tant la proveïdora d'ingressos de la unitat familiar com de serveis assistencials i de cura. El recurs a serveis de suport extern és de caràcter subsidiari.

Tal com s'ha dit, també es pot abordar les diferències entre països tenint en compte altres factors, com ara el repartiment dels treballs de cura segons el gènere (Pfau-Effinger, 2004). Segons aquest criteri, podem trobar diferents models:

- Economia familiar en què les dones assumeixen gairebé en exclusiva les tasques de reproducció i cura i també participen àmpliament en la producció.
- Model sustentador masculí/mestressa de casa, en què els homes s'encarreguen en exclusiva del sosteniment de la llar a través del salari i les dones es dediquen únicament a les tasques de l'àmbit privat de la llar.

⁴⁷ Veure la revista *South European Society and Politics*.

- Model sustentador masculí/cuidadora a temps parcial, el qual parteix de l'acceptació de la integració limitada de les dones al mercat de treball, sense que els això suposi abandonar bona part de les activitats de cura.
- Model doble sustentador/cures externes, que consisteix en la participació de pares i mares en el mercat de treball, gràcies a una important externalització dels serveis de cura.
- Model doble sustentador/doble cuidador, que implica la participació igualitària d'homes i dones, tant en el treball remunerat com en les tasques de cura.

TAULA 13. Règims de benestar i models familiars

Règims de benestar	Models familiars	Tendències
Socialdemòcrata	Doble sustentador/cures externes	Universalitat, polítiques redistributives, preventives i igualació rols de gènere.
Corporatiu	Sustentador masculí/cuidadora a temps parcial	Polítiques de caire subsidiari, focalitzades, no promoció de les dones al mercat de treball.
Mediterrani		Solidaritat familiar i de parentiu.
Liberal	Doble sustentador/cures externes i doble cuidador	Poca intervenció de l'Estat, actuacions només per evitar efectes de la pobresa. Es considera el mercat com a proveïdor del benestar.

Quines són les millors les polítiques de suport a les famílies, les universals o les focalitzades/específiques?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de quines són les millors polítiques de suport a les famílies, si les de caràcter universal o bé les focalitzades o específiques, sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Roser Galí. Directora general de Famílies. Departament de Treball, Afers socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.

La universalització d'algun tipus de serveis genera desigualtat, no podem tractar igual als desiguals.

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

La millor política pública no és la unipersonal, sinó la que tingui moltes polítiques que es vagin adaptant a les necessitats de les famílies. Cal preguntar a les persones per quines són les seves necessitats.

Mercedes Ayuso. Catedràtica de la UB. Departament d'econometria, estadística i economia espanyola.

Les polítiques familiars universals no acaben de funcionar, s'ha de tenir en compte les característiques econòmiques, socials i culturals específiques de cada país.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Els resultats dels estats de benestar universalistes són millors que els d'altres tipus, però òbviament la seva implantació requereix un consens i un suport entre la població que no sempre és fàcil d'aconseguir. Un avantatge de l'universalisme és que les mesures socials beneficien a tots els sectors de la població, incloent-hi les classes mitjanes i les benestants, que són les que més mobilitzen i això és una garantia contra intents de retrocés en els drets socials i de disminució dels nivells de prestacions i serveis. A més, un sistema de benestar universalista evita els greuges comparatius que es poden produir quan els escassos recursos assistencials van a parar als sectors més empobrits (per exemple, els immigrants).

Begoña Roman. Presidenta del Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya. Professora de la UB. Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica.

Hi hauria polítiques que són específiques que tenen a veure amb la deferència a la diferència i en la seva peculiaritat, el que efectivament aquella persona necessita. S'entra així en polítiques específiques, de deferència a la especificitat, de flexibilitat a la persona. Per això els professionals han de contar amb un marge de maniobra que no és arbitrarietat, però sí és discreció i també certa autonomia. Els professionals i les organitzacions han de jugar amb un marge de discrecionalitat per saber adequar-se a la millor intervenció per aquella família en aquell moment de la seva vida, perquè passa sovint que quan ja teníem la resposta més o menys adequada, canvien les circumstàncies i haurem de tornar a canviar les respostes.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

Han de ser universals i defugir d'etiquetatges. Orientades al benestar i no tan sols a pal·liar el malestar. Cal estudiar i millorar els impactes en tipologies de famílies que sabem són més vulnerables (amb un sol ingrés, amb un sol progenitor, amb problemes de salut, en fases de ruptura o recomposició, en processos de superació de dificultats diverses...). Cal fomentar l'orientació, prestacions i serveis universals amb menys costos de tramitació i que es complementin amb l'atenció a la diversitat. La universalitat evita frau i costos de gestió.

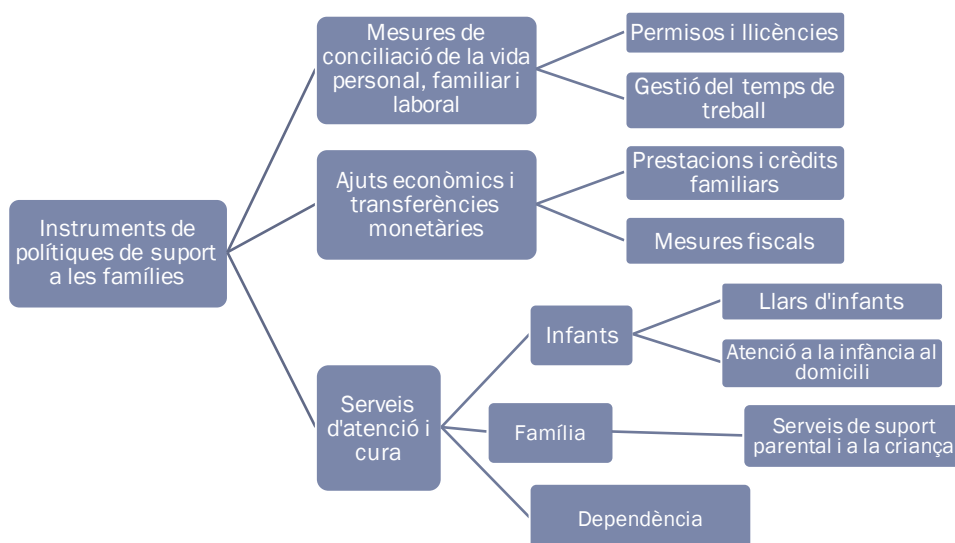
4.4. TIPUS DE POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

El 2007 la Comissió Europea va concretar les bases de les polítiques de suport a les famílies ja que va establir que han de contenir tres punts clau: la compensació de les despeses directes i indirectes associades a la família, els serveis d'ajuda als progenitors en temes relatius a l'educació i la cura dels fills/es, la cura i supervisió dels adolescents i, cada vegada més, serveis destinats a les persones dependents en una societat que està envellint i l'adaptació de les condicions de treball, com la flexibilitat dels horaris i d'accés als serveis locals.

Tenint en compte aquests aspectes podem classificar les polítiques de suport a les famílies en tres grans grups:

- Mesures de conciliació de la vida personal, laboral i familiar
- Ajuts econòmics i transferències monetàries
- Serveis d'atenció i cura

FIGURA 5. Instruments de polítiques de suport a les famílies

Quin tipus de polítiques de suport a les famílies són les més eficients: les mesures de conciliació, els ajuts econòmics o els serveis d'atenció i cura?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de quins tipus de polítiques de suport de famílies són les més eficients sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Daniel Devolder. Investigador i professor associat de la UAB. Departament d'economia i història econòmica.

Les millors polítiques relacionades amb la natalitat, són les polítiques que s'adapten a la vida de cada família, són molt detallistes. Han d'haver diferents tipus de polítiques: llars d'infants, conciliació, permisos, etc. Les mesures de conciliació actuals sí que afavoreixen la natalitat. Hi ha persones que sense la conciliació ni es plantejarien tenir fills. Els permisos de maternitat són útils i necessaris. Les polítiques de maternitat tenen que ser moltes i molt diverses, tant per a homes com per a dones.

Teresa Torns. Professora jubilada de la UAB. Departament de Sociologia.

Algunes de les polítiques de conciliació corresponsable acceptables són:

1. Conciliació de la vida personal, familiar i laboral per a tota la població activa que és una qüestió de permisos i de serveis. Els permisos han de ser de paternitat, maternitat, necessitats familiars i lliure disposició personal. Cal preguntar-se perquè no reduïm les jornades laborals al llarg del cicle de la vida, segons les necessitats personals del cicle de vida per a tothom i no només les maternitats. Els serveis són d'assistència a la dependència universals i individualitzats, cal que es professionalitzi i revalorin aquests serveis. Hem de parlar de qui finança i de qui ho paga i no només en diners sinó també amb temps de vida.
2. Les empreses han d'anar a la reordenació de la jornada laboral diària i oblidar la dinàmica de pactar per negociació col·lectiva només jornades laborals anuals.
3. Les administracions públiques, necessiten garantir i tutelar les polítiques públiques del benestar quotidià de la ciutadania. Tenim ja avaluacions detectades de bones pràctiques.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Per tal que les polítiques siguin més eficients cal: a) millorar la cobertura i la qualitat dels sistema públic de llars d'infants; b) establir un sistema de permisos parentals congruent amb l'organització de l'educació de l'etapa 0-3; c) avançar cap a la universalització de les prestacions per fill a càrrec; d) garantir el pagament de les pensions d'aliments en cas de separació i divorci i e) constituir una xarxa territorial de punts d'atenció a les famílies, que podria estar vinculada amb el sistema escolar o de salut.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

Destacaria la necessitat de millorar el sistema de llicències parentals i per motius familiars, per tal de fer-ho simple, més generós per a les famílies i per a les empreses, a partir de les constatacions ben demostrades: que les llicències sols funcionen bé si estan prou ben retribuïdes pels sistemes de seguretat social, segon que són usades pel homes quan en disposen d'una part individualitzada, i tercer que les llicències maternals han mostrat ser molt efectives i protectores, però no quan són massa curtes (i les actuals 16 setmanes són molt poc en la cura d'un nadó i en termes comparatius) ja que això motiva que les dones en circumstàncies sociolaborals menys facilitadores deixin l'ocupació, generant així desprotecció.

Les llicències parentals individualitzades i ben retribuïdes per a homes i dones s'han convertit en un referent simbòlic, actualment al centre del debat social al nostre país. És un tipus de política molt efectiva que genera molta adhesió social (s'ha convertit en un símbol a les polítiques d'igualtat). Però han de ser ben finançades dins el sistema de seguretat social (a vegades s'oblida que la part de suport econòmic a les famílies és essencial). En diferents països la recerca ha constatat que els homes que han gaudit més d'un mes en llicències parentals després s'impliquen en la criança dels nens amb major coresponsabilitat. I es pensa que això té també un im-

pacte positiu en termes de clima laboral a les empreses. L'ús és diferent segons el país. Allà on la llicència parental és un dret familiar que pot ser compartida entre la parella, els homes utilitzen només una petita proporció (no més del 10%). Però si la llicència és concebuda al menys en part com un dret individual intransferible i està relativament ben remunerada, l'ús entre els homes del temps que tenen d'ús exclusiu es normalitza i generalitza (assolint el 60-90% dels pares).

Les prestacions mensuals universals per fills a càrrec són també un instrument eficient que millora l'economia de les famílies amb fills i redueix el risc de pobresa infantil. El pitjor en polítiques familiars són les desgravacions fiscals. Són opaques i poc redistributives, en canvi molt millor posar diners en mans de la gent quan ho necessita, sobretot a les mares. I els serveis infantils i d'atenció a les persones dependents de qualitat creen també un impacte important en el benestar de la població, en la ocupació, i són més resilents amb la crisi.

1. Mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral

Els objectius de les mesures de conciliació, ja siguin permisos, llicències o mesures relatives a la gestió del temps de treball, són garantir el vincle laboral dels progenitors, facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar i incidir en els indicadors de fecunditat, estimulant la natalitat, si s'escau, segons la tendència predominant a cada Estat.

Així, la posició que cada govern adopta en relació amb la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, en el mercat de treball i en la família orienta d'una manera o altra les mesures concretes que s'han de dur a terme, tal com s'ha apuntat a la classificació dels estats del benestar. Uns països consideren que el que seria més desitjable és que les dones continuessin sent les principals protagonistes de l'atenció de la família i se les estimula a participar en el mercat de treball amb jornades a temps parcial o variable, o bé a dedicar-se exclusivament a la família mentre els seus membres ho necessitin. D'altres plantegen que les mares puguin mantenir la seva participació activa en el mercat de treball i que els pares augmentin la seva contribució al treball familiar, en el sentit que s'assoleixi una major corresponsabilitat.

Independentment d'aquestes posicions politicoideològiques, la recerca comparada assenyala que les mesures de conciliació permeten una millor gestió de les trajectòries vitals de les persones i faciliten que una part de la població pugui tenir el nombre de fills/es desitjat.

Pel que fa al vincle laboral, la majoria d'estudis assenyalen que els permisos laborals poden millorar les perspectives laborals de les dones. Pel que fa als permisos de maternitat, els esquemes més efectius serien els que cobreixen un període entre 16 i 20 setmanes i comporten una quantia propera al 100% del salari. Aquest tipus de permisos estan presents a la majoria de països europeus.

Quant als permisos parentals, la recerca comparada no és unànime sobre la durada que maximitza els beneficis d'aquests sobre la participació i condicions salarials de les dones, si bé alguns estudis conclouen que a partir del novè més (270 dies) decauen els efectes laborals positius.

En relació amb la conciliació i la igualtat de gènere, els permisos de paternitat no transferibles són una mesura molt demandada a aquells països on s'ofereix i tenen una durada d'entre dues i quatre setmanes. Segons alguns estudis, el seu gaudi aconsegueix incrementar la participació dels pares en les tasques de la llar i cura dels infants, tant durant la seva vigència com posteriorment. Altres veus matisen que els incentius que poden generar els permisos en la implicació dels pares es poden afirmar a curt termini, però no és una mesura que tingui efectes a llarg termini (Patnaik, 2015; Bartel et al., 2015). Pel que fa als permisos transferibles, són més utilitzats per les dones que pels homes.

En relació amb les mesures de racionalització dels horaris laborals, cada vegada més presents al conjunt d'Europa, hi ha indicis que poden tenir efectes positius sobre la gestió del temps de treball de les persones treballadores.

Algunes investigacions (OCDE, 2011) apunten que no sembla que els permisos laborals tinguin impacte sobre les taxes de natalitat, si bé la seva existència pot modular el moment en què les dones tenen fills/es. En aquest sentit, els permisos poden induir les dones a retardar la maternitat fins que estiguin prou ben establertes al mercat laboral com per poder gaudir d'aquest dret i també a escurçar el temps entre el naixement del primer infant i el/s següent/s (vegeu Capítol III, sobre les polítiques de suport a les famílies a Europa).

2. Ajuts econòmics i transferències monetàries

Les prestacions monetàries representen un reconeixement per part de la societat de la càrrega financera que representa mantenir una família, amb un doble objectiu: lluitar contra la vulnerabilitat de les famílies i facilitar que pares i mares puguin tenir el nombre de fills/es desitjat.

Es poden distingir dos tipus d'ajuts: les prestacions i crèdits familiars i les mesures fiscals. Les primeres són transferències monetàries fetes a les famílies amb càrrec a la tresoreria de la Seguretat Social o als Pressupostos Generals de l'Estat amb l'objectiu d'augmentar la seva renda disponible i les segones representen diversos tipus de condonacions dels impostos que graven les rendes de les famílies, que també tenen com a objectiu augmentar-ne la seva disponibilitat financera.

Pel que fa a la lluita contra la vulnerabilitat, existeix certa controvèrsia sobre quins esquemes de transferència són més efectius, si els universals o els focalitzats. En un règim d'ajuts universals totes les famílies que tenen infants a càrrec menors d'una certa edat tenen dret a percebre les assignacions monetàries, independentment del seu nivell de renda. En canvi, en un règim de prestacions sota condició de recursos només hi tenen dret aquelles famílies que obtenen uns ingressos per sota d'un llindar determinat.

Diversos autors (Cantó, 2014) sostenen que, dins de les prestacions econòmiques, les de caire universal són les més efectives i les que contribueixen en major mesura a reduir la pobresa. En canvi, hi ha altres autors (Van Lancker, Van Mechelen, 2015; Marx, Salanauskaite, Verbis, 2013), que, contràriament, conclouen que els esquemes focalitzats o sotmesos a la renda dels destinataris redistribueixen millor els recursos. Per tant, el debat sobre la universalitat o no de les prestacions encara roman obert a l'actualitat.

Tot i això, la tendència dominant a Europa és l'universalisme, tal com s'ha comentat anteriorment. De fet, hi ha únicament sis països a la Unió Europea que no disposen d'esquemes universals (Espanya, Itàlia, Grècia, Portugal, Lituània i Romania).

A causa de les restriccions pressupostàries i l'augment de la pobresa, alguns estudis apunten que les estratègies focalitzades, sobretot quan són de quantia generosa, aconsegueixen redistribuir millor els recursos que les universals i, per tant, són més efectives en la lluita contra la pobresa. En canvi, d'altres autors adverteixen dels costos associats a aquest sistema, com ara els administratius, de gestió i polítics, així com dels possibles desincentius a la cerca de feina en aquells casos en què l'ingrés salarial potencial se situa al voltant del llindar de renda que marca el dret a la prestació (Currie et al, 2008). Alguns autors assenyalen que el fet que la majoria de països europeus opti per prestacions de signe universalista, rau en la voluntat que també se'n puguin beneficiar les classes mitjanes i no se sentin agreujades perquè el gaudi de les prestacions vagi a parar sobretot a les classes més marginals, com succeeix als estats del benestar liberals o de caire més familiarista.

Dins de l'esquema focalitzat, hi ha alguns estudis que afirmen que tant les prestacions de quantia modulada per renda, pròpia dels països anglosaxons (sistemes de tax crèdit), com les transferències de caràcter condicionat (ajuts condicionats a l'escolarització dels fills/es o programes de garantia de rendes condicionats a la participació en mesures d'activació laboral, etc.) són especialment efectives.

Hi ha programes la finalitat primordial dels quals és compensar el detriment financer que representa tenir fills/es i criar-los. D'altres, en canvi, pretenen a més, incentivar oferint una protecció addicional a les famílies nombroses. Històricament molts dels programes intentaven combinar les dues finalitats però actualment alguns països tendeixen a abandonar la tendència natalista com, per exemple, Suècia on a partir de 1996 es tracten tots els fills/es igual, independentment del rang, i tenen els mateixos beneficis.

La recerca posa en evidència que les prestacions econòmiques per infants a càrrec, ja siguin focalitzades o universals, poden tenir un impacte positiu sobre els indicadors de fecunditat (González Luna, 2011), especialment en el cas de famílies amb menor renda i entre dones amb un nivell de qualificació més baix. Tot i que és cert que la capacitat de les prestacions econòmiques pot incidir en les decisions familiars referents a la fecunditat augmenta com més elevada és la quantia dels ajuts, també sembla contrastat que aquests programes troben limitacions importants per arribar a cobrir els costos d'oportunitat de la maternitat, especialment entre les dones millor posicionades en el mercat de treball (Gauthier et al, 1997).

Pel que fa a les mesures fiscals, si bé es tenen en compte les característiques familiars en diversos impostos, l'espina dorsal és l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques. És important tenir en compte que les diferències en la pressió fiscal, entesa com la taxa que relaciona els impostos recaptats amb el PIB, entre els països europeus són considerables. La mitjana europea es situa en el 40%, segons dades de l'OCDE (2015). Els països que se situen per sobre d'aquesta i que, per tant, tenen una major pressió fiscal són França, Dinamarca i Bèlgica, seguits d'Àustria, Suècia, Finlàndia i Itàlia. En canvi, en el grup de països amb un nivell més baix destaquen Irlanda, Romania, Bulgària, Lituània i Letònia. Espanya té una pressió fiscal del 34,6%. Aquesta informació també és un element que serveix per entendre les divergències entre països pel que fa als recursos destinats a la protecció de les famílies (vegeu capítol III sobre les polítiques de suport a les famílies a Europa).

3. Serveis d'atenció i cura:

a. Infants

Els serveis d'atenció i cura a la petita infància representen un instrument d'externalització d'un conjunt d'activitats tradicionalment assumides dins del marc familiar, especialment per les dones. Aquests serveis els pot prestar directament l'Administració, gratuïtament o en contrapartida al pagament d'una taxa, o bé el mercat, ja sigui a preus subvencionats o no. En el seu disseny també es fa palesa la disjuntiva entre opcions universalistes i focalitzades, així com els efectes que unes o altres poden tenir sobre la lluita contra la pobresa o el foment de la natalitat (de la mateixa manera que les prestacions econòmiques).

En aquest apartat ens interessen els serveis de guarda i custòdia dels infants ja que una de les dificultats que els pares i mares de nens menors de sis anys, que és quan comença normalment en els països europeus el sistema educatiu formal, experimenten per compatibilitzar la vida laboral amb la familiar. Tot i això, a molts països la gran majoria d'infants estan escolaritzats a partir dels tres anys. Cal tenir en compte, però, que les polítiques de primera infància no només tenen per objectiu la conciliació familiar-feina dels progenitors sinó que en persegueixen d'altres: prevenir les desigualtats educatives, evitar la pobresa infantil, igualar les oportunitats entre dones i homes, permetre que les persones puguin tenir el nombre de fills/es desitjat i proveir els infants d'una bona primera infància.

Cal destacar l'existència d'una gran variabilitat sobre què es consideren serveis educatius i d'atenció a la primera infància a cada país ja que pot comprendre des de serveis amb caràcter educatiu fins a d'altres limitats a la cura dels infants, al mateix temps que el nombre d'hores és molt dispar entre països.

Si bé és cert que les polítiques d'atenció a la primera infància es vehiculen principalment a través de les llars d'infants o escoles bressol, existeixen algunes iniciatives, públiques o privades, que intenten atendre

les famílies que o bé no demanden serveis d'atenció i cura o bé tenen demandes o peticions específiques. Tal i com veurem a continuació, se'n poden destacar dues: l'atenció a la infància al domicili i els serveis de suport parental i a la criança.

Les llars d'infants

Si bé els serveis de llars d'infants es van destinar originàriament a les classes més desafavorides de la societat, actualment en la majoria de països el desenvolupament de guarderies per a nens de 0 a 3 anys es considera bàsic per a la conciliació entre ocupació i família, així com un mitjà per assegurar una millor igualtat entre homes i dones en el mercat de treball. Així, s'observa una tendència a l'augment del benestar mixt (*welfare mix*).

Cal assenyalar també que en alguns països també es conceben els serveis de llar d'infants com una preparació per a l'ingrés al sistema escolar i, per tant, responen bàsicament a criteris pedagògics i de socialització. A tots els països augmenta el caràcter escolar d'aquests serveis a mesura que l'edat dels nens s'acosta als sis anys. D'altra banda, i tal com s'ha anat fent palès en aquest apartat, la provisió de places de guarderia també té un component ideològic del país sobre la conveniència que els primers anys de vida sigui la mare l'encarregada d'atendre els infants o bé que pugui compatibilitzar la criança, en coresponsabilitat amb el pare, amb el seu desenvolupament professional.

Els països que es troben més ben situats en el camp de l'educació preescolar són França i Bèlgica, si bé Dinamarca (vegeu capítol III, sobre les polítiques de suport a les famílies a Europa) i Suècia es troben més avançades pel que fa a l'atenció a la primera infància. Itàlia és un dels països on l'educació preescolar per als nens de 3-6 anys es troba molt desenvolupada però no, en canvi, la de 0-3 anys. El Regne Unit és un dels països on la provisió pública de places ha trobat una resposta més reticent per part de les autoritats.

En el cas d'Espanya, l'escolarització de 3-6 anys és pràcticament universal, no sent així la de 0 a 3 anys. Això respon a diversos factors, entre els quals en podem destacar el desenvolupament insuficient de centres públics en determinats municipis i la manca de demanda registrada, a causa de les elevades taxes d'atur i l'existència d'avis laboralment inactius que es fan càrrec dels seus néts. En altres ocasions, els progenitors decideixen no portar els seus fills/es a les llars d'infants per motius culturals, com poden ser la convicció que la criança a la llar durant els primers anys de vida de l'infant pot ser més positiva per al seu desenvolupament. En alguns casos, el preu de les llars d'infants també suposa una barrera d'entrada, segons la renda mitjana de les famílies.

Pel que fa al finançament, públic o privat, cal assenyalar que en la majoria de països de la UE el sistema és mixt, en proporcions diferents segons el país. No sol existir el dret a l'educació en la primera infància universal i gratuïta però el sector públic, habitualment municipal, tendeix a assumir la provisió del servei per a una part de la població. Aquesta provisió coexisteix amb l'oferta privada, que pot estar sostinguda parcialment amb fons públics.

La recerca comparada demostra que els serveis de cura i atenció als infants poden tenir un efecte positiu significatiu sobre la inserció laboral de les dones en aquells països on s'ha tendit a universalitzar l'accés. Aquests beneficis recauen sobretot entre les mares més formades i sense fills/es menors als que es matriculen.

Pel que fa al foment de la natalitat, s'evidencia que l'expansió de l'oferta de serveis d'atenció i a la infància podria tenir una repercussió en les decisions de fecunditat, especialment entre les dones treballadores poc formades que es plantegen tenir el primer fill/a. Quan més augmenta el preu del recurs, més gran es fa el biaix socioeconòmic en l'accés i, per tant, disminueix la seva incidència positiva sobre la natalitat. Mostra d'això en són les elevades taxes de fecunditat d'aquells països que aposten pel finançament públic d'aquest tipus de serveis, com els països nòrdics o França.

Els impactes de l'escolarització de la petita infància sobre les competències i oportunitats educatives dels nens i nenes són especialment significatius entre els infants de famílies desfavorides o pertanyents a minories ètniques o immigrades, tal com assenyalen alguns estudis. Des d'aquest punt de vista, tal com indiquen algunes recomanacions europees,⁴⁸ la inversió en els primers anys de vida dels infants mitjançant un enfocament preventiu pot contribuir a reduir el risc de pobresa i exclusió social.

Atenció a la infància al domicili

Actualment hi ha un debat important sobre si cal continuar ampliant «l'escolarització» dels infants de 0-3 anys o si cal repensar quina és la criança més beneficiosa per als infants segons la seva edat i situació familiar. Un sector ampli de professionals i famílies considera que durant el primer any de vida, la situació òptima per a l'infant és la criança per part dels progenitors o familiars més propers, per tal de poder construir vincles afectius i emocionals fermes que afavoreixin la seva autonomia i sociabilitat futura. En aquest sentit, moltes famílies que no contempen l'opció de portar els fills a l'escola bressol durant els primers anys de vida estarien disposades a compartir la criança amb altres infants i famílies algunes hores al dia o a la setmana, creant xarxa social i relacions d'ajuda mútua.

Així, el servei d'atenció a la infància al domicili es caracteritza per desenvolupar-se a la mateixa llar de la persona cuidadora dels infants, amb un nombre d'infants reduït que estan a càrrec d'una persona autoocupada que treballa sola i assumeix les diverses tasques pròpies de cura, educació i alimentació; interacció amb les famílies dels infants i gestió i administració del servei.

Actualment, aquest recurs està regulat a països molt diversos, que poden pertànyer, segons la classificació d'Esping Andersen descrita a l'inici d'aquest apartat, tant al règim liberal, corporatiu o socialdemòcrata. Així, el trobem a Austràlia, Canadà, Anglaterra i Gal·les, Escòcia, Alemanya, Irlanda, Japó, Noruega, Nova Zelanda, Suècia, Suïssa i els EUA. Tal com es pot veure al capítol III de l'informe, també hi ha pràctiques d'atenció de la infància al domicili a Navarra, el País Basc i Galícia.

Segons un estudi dut a terme per la *International Family Day Care Organisation*, el recurs a aquest servei es justifica d'una banda, per la preferència per l'ambient propi d'una llar, amb una ràtio baixa d'infants per adult i una única persona que es fa càrrec dels infants. D'altra banda, aquest servei aporta més facilitats per a la conciliació familiar i laboral, derivada d'una flexibilitat d'horaris més gran que la que pot oferir una llar d'infants. Aquest mateix estudi, a partir de l'anàlisi de deu països, detecta una sèrie de reptes que afronta aquest servei. Entre d'altres, l'informe destaca que els requisits per operar són excessivament laxos i, en aquest sentit, cal fer més restrictius segons informe els requisits d'acreditació de professionals, i que cal garantir un enfocament educatiu més gran. Els reptes també es focalitzen en el desenvolupament de sistemes de suport per garantir unes condicions de treball adequades per a les professionals que duen a terme aquest servei.

b. Família

Serveis de suport parental i a la criança

Un altre servei d'educació i cura a la primera infància són les polítiques de suport o apoderament parental, l'element singular de les quals és que no actuen sobre els infants, sinó sobre els seus progenitors, si bé el seu objectiu final és la millora en el benestar, el desenvolupament i l'educació dels infants (Daly, 2013). A partir d'aquest tipus de política es dibuixa una tendència de les polítiques públiques a implicar-se en la manera com els progenitors tenen cura dels infants, aspecte que fins no fa gaire estava reservat estrictament a la vida privada de les persones i indica també l'afluència de polítiques de caire més preventiu que correctiu.

⁴⁸ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/c_2013_778_en.pdf

Dins d'aquests serveis, cal fer menció dels espais familiars, que són serveis d'atenció a les famílies amb infants de 0 a 3 anys i consisteixen en sessions grupals per compartir aspectes sobre el procés de criança, amb l'acompanyament d'un/a professional.

Cal destacar també algunes iniciatives que es poden englobar sota el paraigües de les iniciatives del procomú en la provisió de serveis. Aquestes estan autogestionades i tenen base cooperativa. Així mateix, parteixen de la capacitat i la voluntat de la ciutadania per resoldre els seus problemes i necessitats compartides, al marge del mercat i de la intervenció pública. És per aquest motiu que no es tracta d'una política pública *stricto sensu* i no té caràcter formal.

Dins d'aquestes podem destacar, en primer lloc, els grups de criança, que funcionen de manera anàloga als espais familiars i poden disposar d'acompanyant educador o no. Serveixen com a espai de comaternitat i copaternitat per enfortir els vincles i ampliar el suport familiar. En segon lloc, els espais de criança, que funcionen de manera anàloga a una llar d'infants i sempre disposen de personal contractat, atenen les necessitats de conciliació de les famílies.

Tal com hem anat veient amb totes les polítiques, aquestes també prenen diverses formes segons el país de què es tracti. A tall d'exemple, a Anglaterra aquestes polítiques disposen d'una estructura molt elaborada, tant a nivell nacional, com municipal. En canvi, a França aquests programes estan destinats a l'acció conjunta entre família i escola i es basen únicament en intervencions dissenyades i proveïdes localment, tal com es fa palès al capítol III.

Podem destacar també els programes d'atenció domiciliària (*home visiting programs*),⁴⁹ que tenen una llarga trajectòria als EUA, els quals s'adrecen a dones embarassades o amb infants menors de cinc anys, sovint dones sense parella i habitualment en situació de risc d'exclusió social.

c. Serveis d'atenció a la dependència

Les persones en situació de dependència també representen un col·lectiu important pel que fa a les polítiques de suport a les famílies. Tal com assenyalen alguns acadèmics (Zalakain, 2017) existeixen una sèrie de característiques comunes pel que fa als sistemes europeus d'atenció a la dependència i, al mateix temps, diferències notables relacionades amb els règims de benestar, les opcions polítiques i els trets culturals de cada país.

Com a elements comuns de les polítiques adreçades a les persones en situació de dependència podem destacar que:

- No substitueixen les famílies, especialment en el cas de les persones afectades per situacions més severes de dependència (Bonsang, 2009), tot i que impliquin un esforç per socialitzar la dedicació que aquestes assumeixen.
- Combinen prestacions econòmiques (en general dirigides a les persones cuidadores) i/o a la compra de serveis d'atenció directa, atenció residencial i serveis domiciliaris. És menys habitual la provisió d'altres tipus de serveis, com els de promoció de l'autonomia personal, els d'assessorament, orientació i gestió de casos, etc.
- Estan públicament regulats i finançats, si bé l'assumpció com a dret social és tardana.
- La definició de les situacions de necessitats cobertes i la concreció del dret a la prestació dels serveis o prestacions és més laxa que en altres sistemes de protecció social, com ara l'educació o la sanitat.

---

⁴⁹ Ivàlua, "Les polítiques familiars: modalitats, impacte i reptes per a Catalunya", 2017.

- Les persones usuàries participen en el finançament del sistema.
- La provisió de serveis és mixta: sector públic, sector privat i tercer sector.
- Existeix un cert nivell de coordinació o integració amb el sistema de salut.

Pel que fa als trets diferencials en relació amb l'atenció a la dependència, Rodríguez Cabrero i Marbán (2013) distingeixen quatre models en funció de la seva orientació general, sistemes de finançament, prestacions contemplades, models de gestió i grau de suport a la xarxa informal.⁵⁰ Tal com es pot observar a la taula següent, aquesta classificació recull les classificacions en relació als règims de benestar a Europa, descrites anteriorment.

TAULA 14. Classificació dels models d'atenció a la dependència en funció dels règims clàssics de benestar

Models	Característiques
Nòrdic (Suècia, Finlàndia i Dinamarca)	Dret universal, finançat mitjançant impostos generals i copagament Serveis d'atenció directa i ajudes tècniques Gestió municipal, combinació de provisió pública i privada (creixent) Dóna suport i substitueix la família cuidadora
Corporatiu (Alemanya, França, Àustria, Holanda, Bèlgica)	Dret universal amb nivell contributiu (cotitzacions) i no contributiu (impostos). Copagament Serveis, ajudes tècniques i prestacions econòmiques topades Seguretat Social, regions i municipis Suport ampli al cuidador/a informal
Mediterrani (Espanya, Itàlia i Portugal)	Orientació assistencial, en evolució cap a orientació universal Impostos generals i copagament Serveis d'atenció directa, ajudes tècniques i prestacions econòmiques topades Provisió i gestió per part d'ajuntaments i regions, tercer sector i sector privat Suport limitat al cuidador/a informal
Liberal (Regne Unit i Irlanda)	Orientació selectiva i assistencial, finançat mitjançant impostos generals i copagament Serveis, ajudes tècniques i prestacions econòmiques Gestió municipal, provisió mixta Suport limitat a la persona cuidadora i elevada responsabilitat individual

⁵⁰ La Comissió Europea (2016) estableix una classificació basada en cinc grans grups o clústers que, si bé difereix en certa mesura de la més clàssica presentada per Rodríguez Cabrero i Marbán, en recull els elements bàsics.

5. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES A EUROPA

5.1. MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL

5.1.1. PERMISOS I LLICÈNCIES

Així, els països nòrdics són el referent en l'àmbit de la política de conciliació entre el treball, la família i l'oci, mitjançant una oferta de permisos parentals retribuïts per l'Estat que procuren fomentar l'ocupació femenina i es poden qualificar de: extensos quant a la durada i generosos quant a la remuneració. En canvi, altres països, com ara, el Regne Unit, els EUA i, en general, els anglosaxons, han traslladat aquesta responsabilitat a l'àmbit privat, és a dir, a les empreses i a la negociació col·lectiva.

5.1.1.1. CRIANÇA PARENTAL

Els països nòrdics han liderat des de fa dècades les polítiques de suport a les famílies destinades a conciliar la vida personal, familiar i laboral, tant pel que fa a la durada i la retribució dels permisos, com a la possibilitat de demanar llicències voluntàries a les empreses. De fet, els destinataris d'aquests permisos són les persones treballadores amb infants dependents i es poden agrupar en tres tipus: de maternitat, de paternitat i parentals, tal com es descriuen a continuació:

- **Permís de maternitat:** dret de les mares a la salut i el benestar, tret dels pocs casos en què part del permís es pot transferir a una altra persona cuidadora. És una mesura destinada a protegir la salut, tant de la mare com del nadó, es pot gaudir just abans, durant i, immediatament després del naixement.
- **Permís de paternitat:** dret exclusiu dels pares que han de gaudir sense massa dilació després del naixement del fill o filla. És una mesura que permet al pare disposar de temps per estar amb la parella, el nadó i els altres fills o filles més grans.
- **Permís parental:** disponible tant pel pare com per la mare de manera equitativa, segons el país el permís parental consisteix en un dret: a) **individual intransferible**, per exemple, quan ambdós pares tenen dret a la mateixa durada i retribució del permís; b) **individual transferible**, és a dir, que es pot transferir el dret a l'altre progenitor, menys freqüent i no representat a la taula, c) **familiar**, els progenitors se'l poden repartir com vulguin entre ells; d) **mixt**, amb una part individual intransferible i una altra familiar. És una mesura perquè els progenitors atenguin els infants en condicions d'igualtat i corresponsabilitat. Alguns països permeten gaudir-lo a temps parcial, a les parelles del mateix sexe; d'altres estats, complementen el permís parental amb altres permisos d'atenció a la infància, la dependència o de cura a la llar.

Cal tenir en compte que en la majoria de països, el permís de maternitat segueix un esquema tradicional lligat a l'embaràs, el naixement i els primers mesos de vida i, el de paternitat, d'ajuda a la mare; però des de fa pocs anys ha sorgit la idea de transformar-los en un permís parental genèric amb períodes de gaudiment separats per la mare i el pare, per exemple a Suècia, on només existeix un únic permís parental genèric que reserva de manera obligatòria 2 setmanes a la dona.

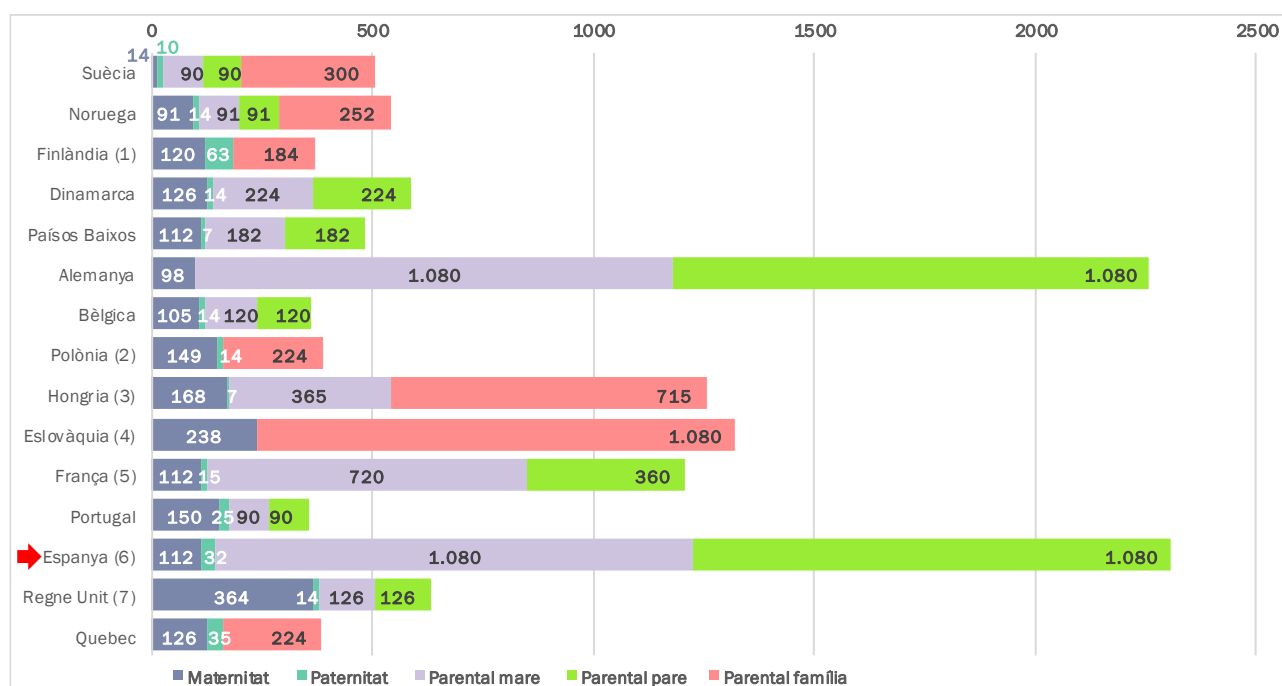
Així, en el context de la criança parental, els permisos es poden classificar en funció de la durada total, del grau de retribució i de la flexibilitat en el moment de gaudir-los, en altres paraules: 1) del màxim de dies a què les persones tenen dret si se sumen els permisos de maternitat, paternitat i parental; 2) del nombre de dies de permís retribuïts, per sobre del 66,6% del salari o per sota i, del de dies no retribuïts; 3) del grau de flexibilitat a l'hora de gaudir els permisos. A continuació es descriuen les principals diferències en funció d'aquestes tres variables.

Durada total dels permisos

La durada total s'entén com la suma de dies de permís, en funció de qui pot gaudir-los: la mare, el pare o els progenitors de la família, sense considerar un element cabdal, si són o no dies retribuïts, aspecte que es desenvolupa en el subapartat següent. Així, es discriminen tres grups:

- Primer, els països amb models de cria parental de permisos individuals molt llargs, com ara, el d'excedències a l'Estat espanyol (2.304 dies) i el de permisos a l'Estat alemany (2.258 dies) i, a més distància, a França (1.207 dies).
- Segon, els països amb models de cria de permisos familiars llargs, per exemple països de l'Est d'Europa com Hongria i Eslovàquia (1.255 i 1.318 dies respectivament).
- Tercer, la resta de països, amb un total de dies de permís d'entre 367 i 588 i que configuren un grup heterogeni en el qual convergeixen diferents models de cria parental: el de permisos individuals del Regne Unit, Dinamarca i Països Baixos, el familiar de Polònia, Finlàndia i Canadà (Quebec) i el mixt (individual + familiar) de Noruega i Suècia, tal com s'observa al gràfic següent i la taula de més endavant.

GRÀFIC 23. Durada total dels permisos: maternitat, paternitat i parental, per països 2017

(1) Els progenitors no poden agafar el permís al mateix temps.

(2) Els progenitors el poden agafar al mateix temps, però el dret del pare està subjecte a l'ús compartit del permís de maternitat.

(3) El primer any només té dret la mare.

(4) Només el pot utilitzar un dels progenitors.

(5) Fins que l'infant faci els 3 anys. Si el permís no es comparteix, un progenitor té 292 dies i l'altre 195.

(6) Fins que l'infant faci els 3 anys, per tant, l'han de gaudir al mateix temps.

(7) 126 dies per progenitor no continuats (56 dies per any).

Unitats: dies (eix de les abscisses, X).

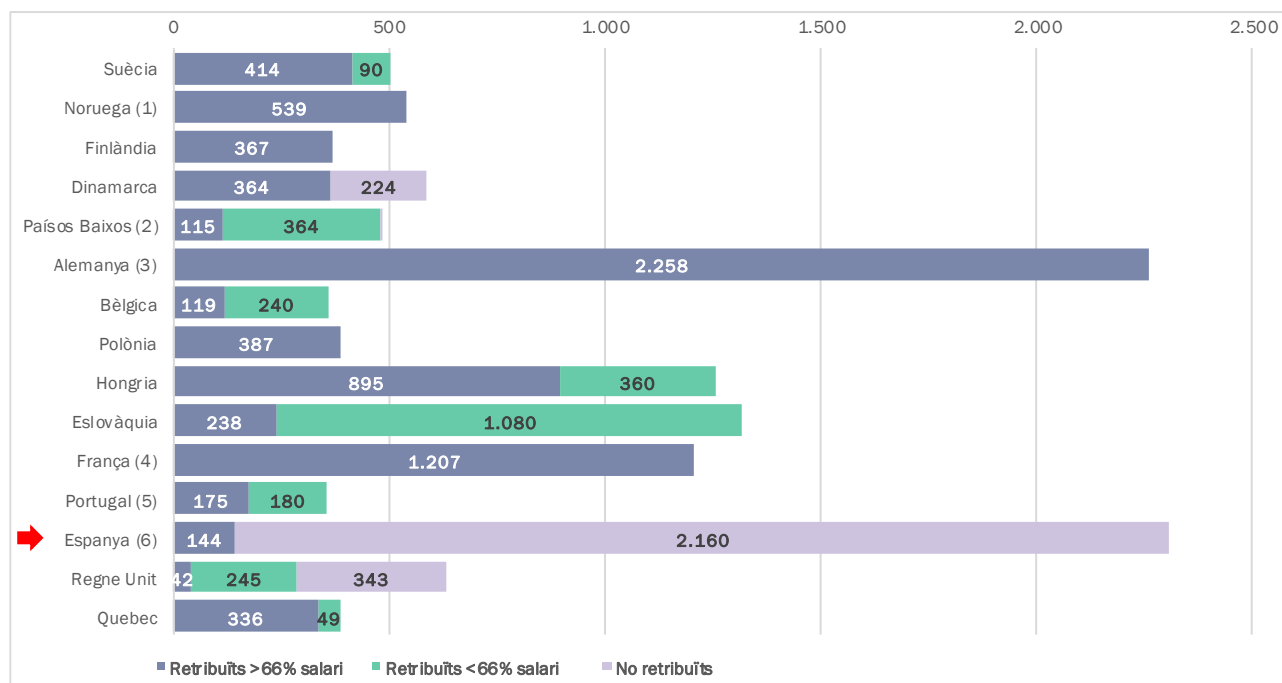
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'OCDE i de Blum, Koslowski i Moss (2017).

Retribució dels permisos

La retribució dels dies de permís és molt important perquè les famílies decideixen beneficiar-se d'aquestes mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, de manera que tenint en compte l'indicador de retribució que utilitza la UE des de l'any 2010 per monitorar la convergència dels estats membres en l'àmbit de l'ocupació: remuneració per sobre o per sota del 66% del salari, els països es poden agrupar en quatre grans grups:

- En primer lloc, els estats que remuneren molts dies de permís per sobre del 66% del salari de mitjana, com ara: Alemanya (2.258 dies remunerats entre el 65-67% del salari), França (1.207 dies ben remunerats sempre que es comparteixi el permís parental) i Hongria (895 dies retribuïts amb el 70% del salari).
- En segon lloc estarien els països nòrdics, que retribueixen menys dies que el grup anterior (entre 364 i 539 dies) però més generosament, és a dir, amb el 70-80% del salari de mitjana, per exemple: Noruega, Suècia, Dinamarca i Finlàndia, en aquest grup s'hauria d'incloure també Polònia.
- En tercer lloc, els països que retribueixen entre 287 i 479 dies de permís, però la meitat o més d'aquests per sota del 66% del salari de mitjana, com ara: els Països Baixos, Bèlgica, Portugal (el 25% del salari de mitjana) o el Regne Unit; Eslovàquia seria l'excepció amb 1.318 dies remunerats per sota del 66% del salari.
- El darrer grup estaria format per països com Espanya amb molts dies de permís, tot i que pocs retribuïts, 144 dies amb el 100% del salari, tal com s'observa al gràfic següent

GRÀFIC 24. Dies de permís retribuïts, per països 2017

(1) La negociació col·lectiva estableix la retribució dels 14 dies del permís del pare.

(2) La negociació col·lectiva estableix la retribució dels 364 dies de permís parental.

(3) La retribució és entre el 65% i el 67% del salari.

(4) La retribució és >66% del salari sempre que es comparteixi el permís parental. Fins que l'infant faci els 3 anys.

(5) Sempre que el permís no es gaudeixi al mateix temps.

(6) Fins que l'infant faci els 3 anys, per tant, l'han de gaudir al mateix temps.

Unitats: retribució dels dies de permís en percentatge del salari (eix de les abscisses, X).

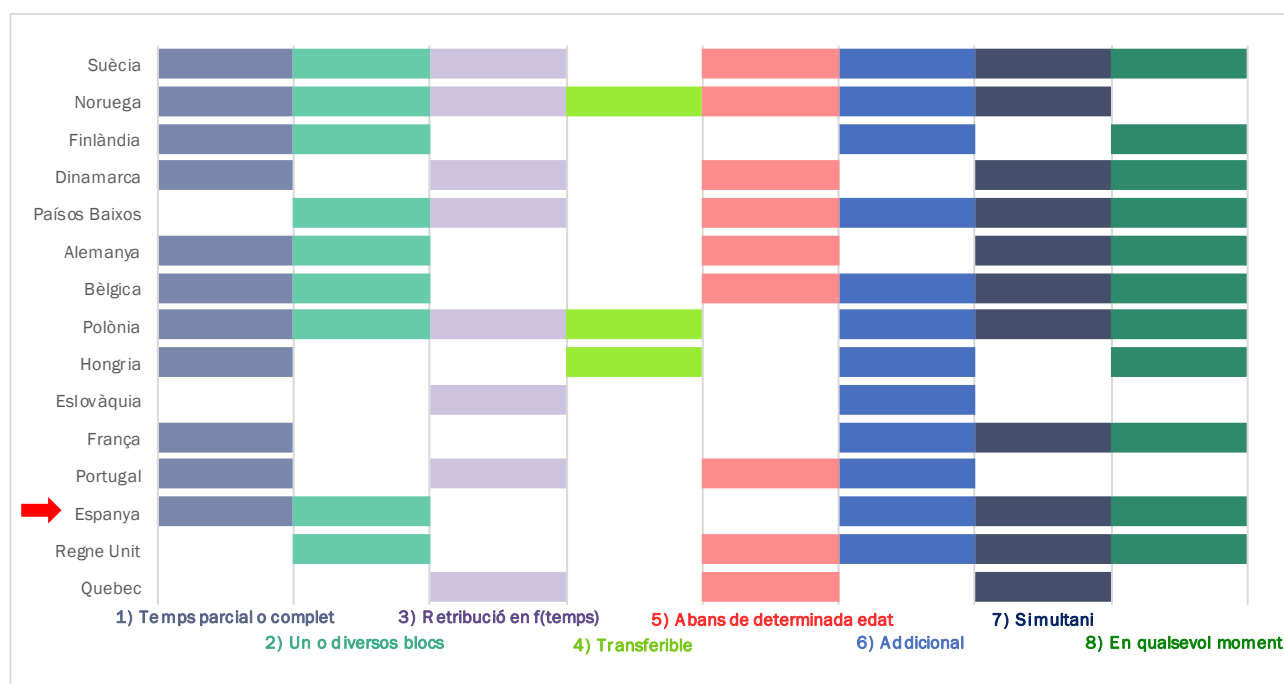
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'OCDE i de Blum, Koslowski i Moss (2017).

Flexibilitat dels permisos

Un punt important que se suma a la durada i la retribució dels permisos de maternitat, paternitat i parental és el de la flexibilitat a l'hora de gaudir-los:

- Així, una de les categories més freqüents i compartida per un gran nombre de països consisteix en la possibilitat de beneficiar-se d'un permís addicional en cas de part múltiple, ordre de naixement, complicacions mèdiques o malaltia i discapacitat de l'infant (número 6 del gràfic següent). Ara bé, altres categories de flexibilitat també molt esteses són, per exemple: la possibilitat de gaudir del permís a temps parcial o a temps complet (número 1); el dret d'ambdós pares d'agafar tot el permís al mateix temps (número 7); o bé, de beneficiar-se del permís de paternitat en qualsevol moment, durant un període de temps concret després del naixement (número 8).
- En segon lloc se situen les categories de flexibilitat que són bastant freqüents, com ara: poder gaudir del permís en un bloc de temps o en diversos (número 2); per un període de temps curt i pagat per damunt del 66% del salari, o bé, per un període de temps llarg i pagat per sota del 66% del salari (número 3); i per últim, la de gaudir de tot o part del permís, abans que l'infant assoleixi una determinada edat (número 5).
- En canvi, un dels elements de flexibilitat menys freqüent és el fet que les persones beneficiàries puguin transferir el permís a una altra persona que no sigui progenitora (número 4 del gràfic), possibilitat que només s'observa en països com ara Noruega, però també a Polònia i Hongria.

GRÀFIC 25. Grau de flexibilitat per gaudir dels permisos, per països 2017

Unitats: existència o no d'alguna de les 8 categories que conformen el grau de flexibilitat dels permisos de maternitat, paternitat i, especialment, parental, de manera que la flexibilitat consisteix en que el permís pot ser: 1) a temps parcial o a temps complet, 2) gaudit en un bloc de temps o en diversos, 3) per un període temps curt i ben pagat o per un període de temps llarg i no tan ben pagat, 4) transferit a altres persones diferents dels progenitors, 5) gaudit, tot o part, abans que l'infant assoleixi una determinada edat, 6) perllongat amb un permís addicional en cas de part múltiple, ordre de naixement, complicacions mèdiques o malaltia i discapacitat de l'infant, 7) gaudit tot per ambdós progenitors al mateix temps, 8) gaudit en qualsevol moment durant un període de temps concret després del naixement (permís de paternitat).

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat, l'OCDE i Blum, Koslowski i Moss (2017).

El grau de flexibilitat dels països també varia, de manera que es poden discriminar tres grups, tant pel que fa a la distribució del temps de permís com en la manera de gaudir-lo:

- La majoria dels països tenen dret a permisos que es caracteritzen per tenir flexibilitats mitjanes, és a dir, cinc categories de flexibilitat de les vuit recollides, per exemple: Dinamarca, Alemanya, Espanya o el Regne Unit, o bé quatre, com ara: Finlàndia, Hongria, França i Portugal.
- No obstant això, un grup de països encapçalats per Suècia, Noruega i Polònia tenen una àmplia flexibilitat, és a dir, les persones que tenen dret al permís es poden beneficiar de gairebé tots els elements a l'hora de gaudir dels permisos, els Països Baixos i Bèlgica també estan en aquest grup amb sis o set elements de flexibilitat.
- Per contra, entre els països que tenen menys flexibilitat a l'hora de gaudir dels permisos parentals estan Eslovàquia i Canadà (Quebec), amb només dues o tres categories de flexibilitat, tal com s'observa al gràfic anterior.

La taula següent ofereix més detall de quines són les característiques del model, la durada dels permisos, la retribució i el grau de flexibilitat de cadascun. Els països s'han ordenat de la manera següent: països nòrdics, del centre d'Europa, de l'Est, del Sud i els anglosaxons i altres.

TAULA 15. Permisos de maternitat, paternitat i parentals, per països, 2017

País	Variables	Tipus de permís		
		Maternitat	Paternitat	Parental
Suècia	Dret o model	Abans o després del naixement	Després del naixement Neutre quant al gènere	Mixt: mare + pare + familiar
	Durada màxima	14 dies	10 dies	480 dies: 90 dies (mare) + 90 dies (pare) + 300 dies (familiar)
	Retribució (1)	77,6% salari	77,6% salari	77,6% salari 390 dies (195 x 2) <66% salari 90 dies (45 x 2)
	Flexibilitat (2)	No	6 i 8	Alta: 1,2,3,5,6,7
Noruega	Dret i model	Abans i després del naixement	Pare o una altra persona que ajudi la mare, avis...	Mixt: mare + pare + familiar
	Durada màxima	91 dies: 21 dies abans + 70 després	14 dies	434 dies: 91 dies (mare) + 91 dies (pare) + 252 dies (familiar)
	Retribució (1)	100% salari	Negociació col·lectiva	80% salari 434 dies
	Flexibilitat (2)	No	2 i 4	Màxima: 1,2,3,4,5,6,7
Finlàndia	Dret i model	Abans i després del naixement	Una part es pot gaudir amb la mare, 18 dies	Familiar, però els progenitors no el poden agafar al mateix temps
	Durada màxima	120 dies: mín. 14 dies abans + 106 després	63 dies	184 dies
	Retribució (1)	90% salari 56 dies, resta 70% salari	70% salari	70% salari 184 dies
	Flexibilitat (2)	No	2 i 8	Baixa: 1,2,6
Dinamarca	Dret i model	Abans i després del naixement	Després del naixement Parelles del mateix sexe	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	126 dies: 28 dies abans + 98 després	14 dies	448 dies: 224 dies (mare) + 224 dies (pare)
	Retribució (1)	>66% salari	>66% salari	>66% salari 224 dies no retribuïts 224 dies
	Flexibilitat (2)	No	8	Mitjana: 1,3,5,7
Països Baixos	Dret i model	Abans i després del naixement	Al voltant del naixement Parelles del mateix sexe	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	112 dies: mín. 28 dies abans + 84 després	7 dies	364 dies: 182 dies (mare) + 182 dies (pare)
	Retribució (1)	100% salari	100% salari 3 dies, resta no retribuïts	<66% salari 364 dies (182 x 2) en funció de la negociació col·lectiva
	Flexibilitat (2)	6	8	Alta: 2,3,5,6,7
Alemanya	Dret i model	Abans i després del naixement	No regulat	Individual intransferible: mare + pare

País	Variables	Tipus de permís		
		Maternitat	Paternitat	Parental
	Durada màxima	98 dies: 42 dies abans + 56 després	No regulat	2.160 dies: 1.080 dies (mare) + 1.080 dies (pare), inclòs el premi per compartir (180 dies cadascun)
	Retribució (1)	100% salari	No regulat	65-67% salari 2.160 (900 x 2 = 1.800 + 180 x 2 de premi = 360)
	Flexibilitat (2)	6	No regulat	Mitjana: 1,2,5,7
Bèlgica	Dret i model	Abans i després del naixement	Després del naixement Parelles mateix sexe	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	105 dies: 7 dies abans + 98 després	14 dies	240 dies: 120 dies (mare) + 120 dies (pare)
	Retribució (1)	82% salari 30 dies, resta 75% salari	100% salari 3 dies, resta 82% salari	<66% salari
	Flexibilitat (2)	6	2 i 8	Alta: 1,2,5,6,7
Polònia	Dret i model	Abans i després del naixement, transferible part al pare (el 80%)	Després del naixement	Familiar, els progenitors el poden agafar al mateix temps. Tot i que el dret del pare està subjecte a l'ús compartit del permís de maternitat.
	Durada màxima	149 dies: 42 dies abans + 107 després	14 dies	224 dies
	Retribució (1)	2 opcions: a) 80% salari o b) 100% salari	100% salari	2 opcions: a) 80% salari o b) 100% salari 42 dies + 60% salari 182 dies
	Flexibilitat (2)	6	2 i 8	Alta: 1,2,3,4,7
Hongria	Dret i model	Abans i després del naixement	Després del naixement	Familiar (1er any només te dret la mare), si el fill te més de 6 mesos es pot treballar i rebre la prestació
	Durada màxima	168 dies: 14 dies abans + 154 després	7 dies	1.080 dies (fins als 3 anys de l'infant)
	Retribució (1)	70% salari	100% salari	70% salari 720 dies <66% salari 360 dies
	Flexibilitat (2)	No	6 i 8	Baixa: 1,4,6
Eslovàquia	Dret i model	Abans o després del naixement, transferibles 42 dies després al pare si te cura de l'infant i no treballa	No regulat	Familiar (només el pot utilitzar un dels progenitors), es pot treballar i rebre la prestació al mateix temps
	Durada màxima	238 dies: 56 dies es poden agafar abans	No regulat	1.080 dies (fins als 3 anys de l'infant)
	Retribució (1)	75% salari	No regulat	<66% salari
	Flexibilitat (2)	6	No regulat	Baixa: 3 i 6
França	Dret i model	Abans o després del naixement	Després del naixement	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	112 dies: 14 dies es poden agafar abans	15 dies	1.080 dies (fins que l'infant faci 3 anys) = 720 (progenitor 1) + 360 (progenitor 2)
	Retribució (1)	100% salari	100% salari	<66% salari >66% salari si es comparteix 1.080 dies: 720 (progenitor 1) + 360 (progenitor 2), si hi ha 2 infants o més 360 dies: 180 (mare) + 180 (pare), si només hi ha 1 fill o filla
	Flexibilitat (2)	6	8	Baixa: 1,6,7
Portugal	Dret i model	Abans o després del naixement, 42 dies després transferibles al pare	Després del naixement	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	150 dies: 120 + 30 premi per compartir, 30 dies es poden agafar abans	25 dies: 5 seguit al naixement + 10 el 1er mes + 10 amb maternitat	180 dies: 90 (mare) + 90 (pare)
	Retribució (1)	2 opcions: a) 100% salari 120 dies o b) 80% salari 150 dies	100% salari	25% mitjana salari, si el permís segueix al de maternitat i no es gaudeix al mateix temps

País	Variables	Tipus de permís		
		Maternitat	Paternitat	Parental
	Flexibilitat (2)	3,6	6	Baixa: 1,3,5
Espanya	Dret i model	Abans o després del naixement, transferibles al pare el 62,5% si comparteixen	Després del naixement	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	112 dies: 42 dies obligatoris per la mare després del part o adopció	32 dies, durant o després del permís de maternitat	2.160 dies: 1.080 dies (mare) + 1.080 dies (pare), fins als 3 anys del fill o filla
	Retribució (1)	100% salari	100% salari	No retribuït, tret del País Basc i la Rioja (preu fix en funció dels ingressos < 66% salari)
	Flexibilitat (2)	1 i 6	6 i 8	Baixa: 2,6,7
Regne Unit	Dret i model	Abans o després del naixement, transferibles al pare (96,2%)	Després del naixement	Individual intransferible: mare + pare
	Durada màxima	364 dies: obligatori 14 després del naixement	14 dies	252 dies: 126 (mare) +126 (pare), no continuats, 56 dies per any
	Retribució (1)	90% salari 42 dies <66% salari 231 dies	<66% salari	No retribuïts
	Flexibilitat (2)	No	6 i 8	Mitja: 2,5,6,7
Canada (Quebec)	Dret i model	Abans o després des naixement	Després del naixement	Familiar
	Durada màxima	126 dies	35 dies	224 dies
	Retribució (1)	70% salari, fins al 80% famílies ingressos baixos	70% salari	70% salari 175 dies i 55% salari 49 dies, fins al 80% ingressos baixos
	Flexibilitat (2)	3	3	Baixa: 3,5,7

(1) En alguns casos s'ha utilitzat l'indicador de retribució <66% o >66% del salari que fa servir la Comissió Europea des de l'any 2010 per monitoritzar la convergència dels estats membres en l'àmbit de l'ocupació, atès que no s'ha trobat la retribució en percentatge del salari.

(2) La flexibilitat consisteix en el fet que el permís: 1) pot ser a temps parcial o a temps complet, 2) es pot agafar en un bloc de temps o en diversos, 3) pot ser per un període de temps curt i ben pagat o per un període de temps llarg i menys ben pagat, 4) es pot transferir a altres persones diferents dels progenitors, 5) tot o part del permís es pot agafar abans que l'infant assoleixi una determinada edat, 6) existeix un permís addicional en cas de part múltiple, ordre de naixement, complicacions mèdiques o malaltia i discapacitat de l'infant, 7) ambdós pares poden gaudir de tot el permís al mateix temps, 8) es pot agafar en qualsevol moment durant un període de temps concret després del naixement. Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat, l'OCDE i Blum, Koslowski i Moss (2017).

La CE ha elaborat una proposta de directiva de conciliació de la vida laboral i familiar destinada als progenitors i persones cuidadores, amb la finalitat d'incentivar la participació dels homes en les tasques d'atenció i cura a la infància i la dependència (Janta i Stewart, 2018). La proposta de directiva està motivada per la constatació que els pares s'involucren més en l'atenció a la infància i la dependència quan el permís de paternitat o parental és un dret: individual, intransferible, retribuït i flexible; n'és un exemple, la "quota del pare" dels països nòrdics. En definitiva, la proposta pretén garantir els següents punts: 10 dies de permís de paternitat retribuït, 4 mesos de permís parental retribuït intransferible a gaudir abans dels 12 anys de l'infant i, permisos retribuïts per a persones treballadores que atenguin familiars en situació de dependència, de 5 dies per any.

A continuació s'exposa com a exemple de conciliació de la vida personal, laboral i familiar, el model de criança parental de Suècia, vista la singularitat i, el fet, que significa un referent en aquest àmbit.

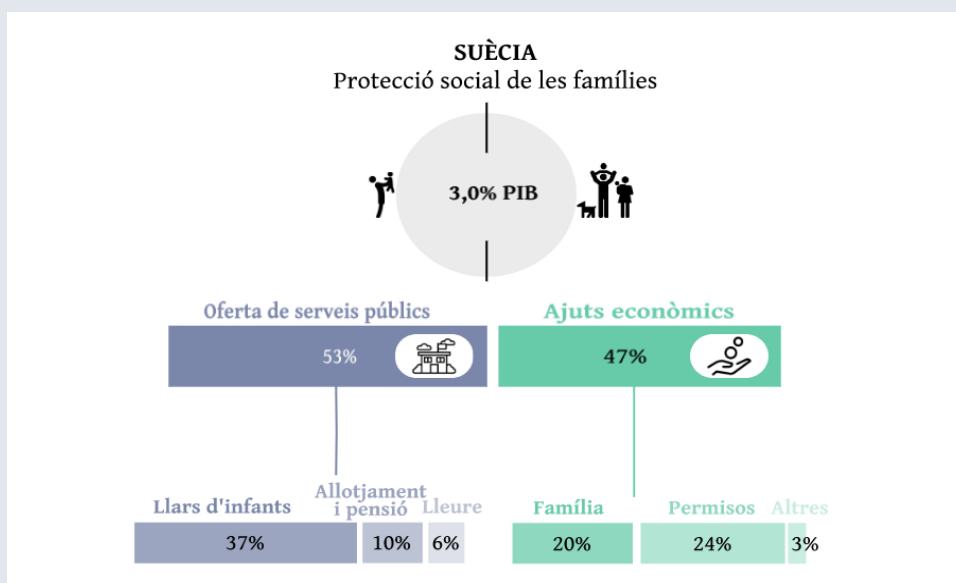
Els permisos parentals retribuïts, individualitzats i flexibles per atendre fills menors de dotze anys a Suècia

L'envelliment de la població i la reducció de les taxes de fecunditat tenen un impacte socioeconòmic i laboral. Ara bé, no tots els països encaren les baixes taxes de fecunditat de la mateixa manera, per exemple, Suècia, que va ser un dels primers països en preocupar-se'n, va apostar per fomentar les polítiques de maternitat i paternitat voluntària i la conciliació de la vida personal, familiar i laboral. També ho va fer França i el Quebec (Canadà), tot i que en aquests països les polítiques anaven dirigides més aviat a augmentar la natalitat. Altres països, com ara Noruega, Dinamarca i Itàlia, han intentat implicar els pares en la criança, ampliant el permís parental durant un mes sempre que l'usi el pare, si no el perd.

REQUADRE 1. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies a Suècia

Segons les darreres dades de l'Eurostat (2015), la despesa en protecció social de les famílies a Suècia se situa en el grup que encapçala el rànquing de la UE, amb el 3% del PIB. La despesa es distribueix de manera bastant equilibrada entre l'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància (el 53%) d'una banda, i, les prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança (el 47%) de l'altra, tal com es veu a la figura següent.

La majoria dels pagaments en espècie són en serveis públics de llars d'infants o d'acollida d'infants de 0 a 5 anys en centres o en llars personals durant el dia, l'1,1% del PIB (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses). Menys importància té la despesa en serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida i residències (0,3% del PIB), així com, la relacionada amb els serveis de planificació familiar i lleure (0,2% del PIB).

Les transferències monetàries periòdiques es distribueixen en tres grups: 1) la part del salari pagada pel sistema de seguretat social per compensar la pèrdua d'ingressos durant la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (permisos parentals) que signifiquen el 0,7% del PIB; 2) les prestacions familiars o per fill, és a dir, pagaments regulars a un membre de la família amb infants a càrrec o persones dependents, per ajudar-la en la criança (el 0,6% del PIB); 3) altres prestacions periòdiques destinades a protegir les llars amb necessitats especials, com ara: les famílies monoparentals o amb persones discapacitades (0,1% del PIB).

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Förster i Verbist (2014) van observar que el 78,8% dels infants suecs menors de 6 anys percebien una prestació tant monetària com en espècie que representava, en general, el 28,3% de la renda familiar ampliada a Suècia (és a dir sumant els pagaments en espècie a la renda) i, el 30,6% de la de les famílies amb menys renda.

Suècia i Noruega van transformar el permís de maternitat en un permís parental durant els anys 70. De fet, Suècia va introduir l'any 1974 el permís parental de 6 mesos remunerat amb el 90% del salari per protegir els infants fins als 8 anys i encoratjar els pares a compartir-lo i compaginar-lo amb la feina com volguessin. El permís es va ampliar a 12 mesos l'any 1980 i 3 més retribuïts amb una quantia fixa. Els pares no ocupats també rebien una prestació, però més baixa. No obstant això, amb la crisi dels anys 90 la quantia de la prestació va baixar al 75% del sou i actualment és del 78%.

Tot i que en principi, el permís de maternitat retribuït suec pot semblar curt, si es compara amb el del Regne Unit o el d'alguns països de l'Est, com per exemple, Eslovàquia i Hongria; Suècia disposa d'un dels

permisos parentals retribuïts més llargs i flexibles (Thévenon i Neyer, 2014). De fet, el permís de maternitat a Suècia s'ha transformat en un de parental que promou la igualtat de gènere i atorga suport estable i rellevant als progenitors amb fills menors de 12 anys que treballen. Aquest permís ha passat de ser un dret familiar a mixt, amb una part individual que gaudeix cada progenitor de forma separada. A continuació es resumeixen les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, relacionades amb els permisos i llicències de Suècia (nota de país de Duvander, Haas i Hwang a Blum, Koslowki i Moss, 2017):

- **Graviditetsspenning** o permís de maternitat. Les dones han d'agafar obligatòriament 2 setmanes de permís abans o després del naixement. Les embarassades que facin treballs que representin un risc per al fetus o físicament durs poden gaudir d'un permís retribuït amb el 78% del salari durant tot l'embaràs o de 50 dies els 2 darrers mesos respectivament.
- **Tillfällig foraldrapenning** o permís temporal per ajudar la mare, de paternitat, tot i que se'n pot beneficiar qualsevol progenitor/a o persona propera. La mesura és neutra pel que fa al gènere i adaptable per motius familiars o per delegació del permís en una persona diferent de la mare, de manera que el progenitor/a o persona cuidadora disposa de 10 dies retribuïts amb el 78% del salari per ajudar la mare a l'hospital o a casa durant dos mesos (60 dies) després del naixement, més dies per part múltiple.
- **Föräldraförsäkring** o permís parental. Cada progenitor/a té dret a un permís a temps complet fins als 18 mesos d'edat de l'infant, al marge dels ajuts econòmics que percebi. No obstant això, des de l'any 2014 aquest permís es pot sol·licitar fins als 12 anys del fill o filla, tot i que només 96 dies es poden utilitzar després dels 4 anys de l'infant. Dels 240 dies per progenitor, 195 són retribuïts amb el 78% del salari i 45 a un preu fix (18-26 €/dia); la negociació col·lectiva i els acords solen complementar-ne la retribució; els pares se'ls poden transferir amb consentiment, tret de 90 dies que té cadascun i que conformen la quota de la mare (*mammamånader*) i del pare (*pappamånader*).

En primer lloc, el permís parental a Suècia es va introduir per aconseguir la igualtat de gènere, per això es va establir el mes del pare l'any 1995, per incentivar els pares a compartir el permís parental i millorar les oportunitats laborals de les dones. L'any 2002 es van ampliar a 2 mesos (10 setmanes), i, posteriorment, es va aplicar la gratificació per gènere en forma de desgravació fiscal si els dos pares compartien el permís de manera equitativa, tal com es comenta a l'apartat següent. La quota del pare no era transferible i tenia la finalitat d'implicar els homes en les tasques de la llar i de cura dels infants, vist que els permisos parentals intercanviables entre mare i pare no ho havien aconseguit del tot, en ser més utilitzats per les mares.

De fet, la primera reforma i, en menor grau, la segona, són les que més van influir en la igualtat de gènere quant a la cria dels fills, atès que l'ús en percentatge del permís parental per part del pare es va multiplicar per 45 d'ençà de l'any 1974. Ara bé, les qüestions econòmiques, els factors personals, l'ordre dels naixements i l'origen dels pares influeixen també en la participació dels homes (Duvander i Johansson, 2010).

Segon, la flexibilitat per gaudir d'aquest permís parental retribuït és alta, a diferència d'altres països, només l'igualen països com Noruega, les característiques són les següents: 1) el permís parental retribuït es compta amb dies laborals; 2) es pot gaudir del permís a temps complet o parcial (una octava, quarta o mitja part de la jornada); 3) es pot combinar amb permisos no retribuïts per estar més temps a casa; 4) es pot gaudir del permís de manera continuada o en diferents blocs de temps diversos (màxim tres per any); 5) els pares poden agafar més de 30 dies de permís al mateix temps (dies dobles) abans que l'infant faci l'any. Un dels impactes demostrats del permís parental retribuït ha estat l'escurçament del temps entre el naixement dels fills.

Tercer, el permís es pot adaptar a les circumstàncies familiars, per exemple, si només un dels progenitors ostenta la custòdia i, s'amplia en altres, com ara: per part múltiple, malaltia o discapacitat de l'infant o la mare i per famílies monoparentals.

- **Vårdnadsbidrag** o subsidi de custòdia o assistència als infants en el domicili que hi havia en l'àmbit municipal suec i que va deixar d'aplicar-se el mes de febrer de l'any 2016. Aquesta mesura proporcionava un sou als pares amb fills menors de 3 anys que complissin unes condicions familiars concretes, com ara no haver utilitzat els serveis de guarderia pública i haver fet servir un mínim de 250 dies del permís parental retribuït.

5.1.1.2. ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

En general, la responsabilitat pública d'atendre les necessitats de les persones grans està més desatesa que la dels infants. També estan menys garantides tant l'autonomia financera com l'atenció familiar, a més, la majoria dels permisos són curts i no retribuïts. En altres paraules, la concessió de permisos i llicències per cuidar persones dependents o grans i conciliar la vida personal, familiar i laboral, només l'han desenvolupat alguns països europeus com ara: Alemanya, Àustria i Bèlgica, o d'altres com Japó. A la taula següent s'observa la diversitat d'aquests permisos.

TAULA 16. Permisos i temps de cura per atendre familiars dependents per països, 2017

Permisos País	Permisos retribuïts		Permisos no retribuïts	
	Infants	Altres familiars	Infants	Altres familiars
Suècia	120 dies a l'any fins als 12 anys Retribució (1) >66% del salari			
Noruega	10-30 dies a l'any fins als 12 anys Cash for care (fills d'1 a 2 anys) Retribució (1) >66% del salari (2)		1 any de permís després del permís parental	
Finlàndia	4 dies a l'any fins als 10 anys Retribució (1) >66% del salari (negociació col·lectiva)			
Dinamarca	1-2 dies a l'any Retribució (1) >66% del salari o més (negociació col·lectiva)	Permisos per atendre un familiar o amic a casa amb malaltia terminal. L'administració local decideix la durada i la retribució. No regulat		
Països Baixos	Jornada laboral setmanal x 2 Retribució (1) >66% salari	Jornada laboral setmanal x 2, pot ser un membre de la llar o amic Retribució 70% salari	Jornada laboral setmanal x 6	Jornada laboral setmanal x 6
Alemanya	25 dies a l'any per treballador/a Retribució (1) >66% del salari	Reducció jornada i ingressos per dependència Retribució (1) <66% del salari (3)		10 dies a l'any per malaltia + 6 mesos per dependència
Bèlgica	1-12 mesos per malaltia greu + 2 mesos cures paliatives Retribució (1) <66% del salari	1-12 mesos per malaltia greu + 2 mesos cures paliatives Retribució (1) <66% del salari	10 dies a l'any per treballador/a	10 dies a l'any per treballador/a
Polònia	14 dies a l'any per treballador/a 60 dies <8 anys Retribució (1) >66% del salari	14 dies a l'any per treballador/a per malaltia Retribució (1) >66% del salari		
Hongria	Sense límit si l'infant és menor d'1 any i fins a 14 dies a l'any per treballador/a si l'infant és més gran Retribució (1) <66% del salari			
Eslovàquia	10 dies per episodi Retribució (1) <66% del salari	10 dies per episodi d'un familiar que visqui a la llar Retribució (1) <66% del salari		

Permisos	Permisos retribuïts		Permisos no retribuïts		
	País	Infants	Altres familiars	Infants	Altres familiars
França		310 dies per malaltia o discapacitat greu Retribuició (1) <66% del salari	Fins a 3 anys per malaltia terminal d'un familiar Retribuició (1) 310 dies a <66% del salari	3 dies per any	
Portugal		30 dies a l'any per família fins als 12 anys de l'infant, 15 si és més gran de 12 anys Retribuició (1) <66% del salari			15 dies a l'any per un parent proper + 15 dies a l'any per discapacitat greu o malaltia crònica de la parella
Espanya		2-5 dies a l'any per treballador/a + 30 dies de reducció de jornada laboral per malaltia molt greu al <u>sector públic</u> Retribuició (1) >66% del salari	2-5 dies a l'any per treballador/ a + 30 dies de reducció de jornada laboral per malaltia molt greu d'un familiar de 1er. grau al <u>sector públic</u> . Retribuició (1) >66% del salari	2 anys d'excedència per cuidar un infant; + reducció de la jornada laboral; 3 anys al <u>sector públic</u>	2 anys d'excedència per cuidar un familiar + reducció de la jornada laboral; 3 anys al <u>sector públic</u>
Regne Unit				Temps raonable per tenir cura d'un infant	Temps raonable per tenir cura d'un familiar dependent
Japó		93 dies per infant amb malaltia greu o discapacitat que requereixi 2 setmanes o mes de cures constants Retribuició (1) >66% del salari	93 dies per familiar amb malaltia greu o discapacitat que requereixi 2 setmanes o mes de cures constants Retribuició (1) >66% del salari	5-10 dies a l'any per treballador/a amb infants menors de 6 anys	

(1) L'indicador de Retribució <66% o >66% del salari, l'utilitza la Comissió Europea des de l'any 2010 per monitoritzar la convergència dels estats membres en l'àmbit de l'ocupació.

(2) Per progenitor i pagats per l'empresari. Permis retribuït per malaltia greu d'un fill fins als 18 anys. Esquema *cash for care*, per tenir cura d'un fill d'entre 1 i 2 anys. Prestació per tenir cura d'infants destinada a dones aturades a partir de l'1 de gener de l'any 2017.

(3) Tot i que és una mesura relacionada amb la reducció horària i flexibilitat laboral s'ha reflectit també aquí.

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat, l'OCDE i Blum, Koslowski i Moss (2017).

Així, com a exemple de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, a continuació es descriu el model d'atenció a la dependència d'Alemanya.

L'atenció a la dependència al llarg de la vida: els permisos retribuïts i de temps lliure per atendre les persones dependents i grans d'Alemanya

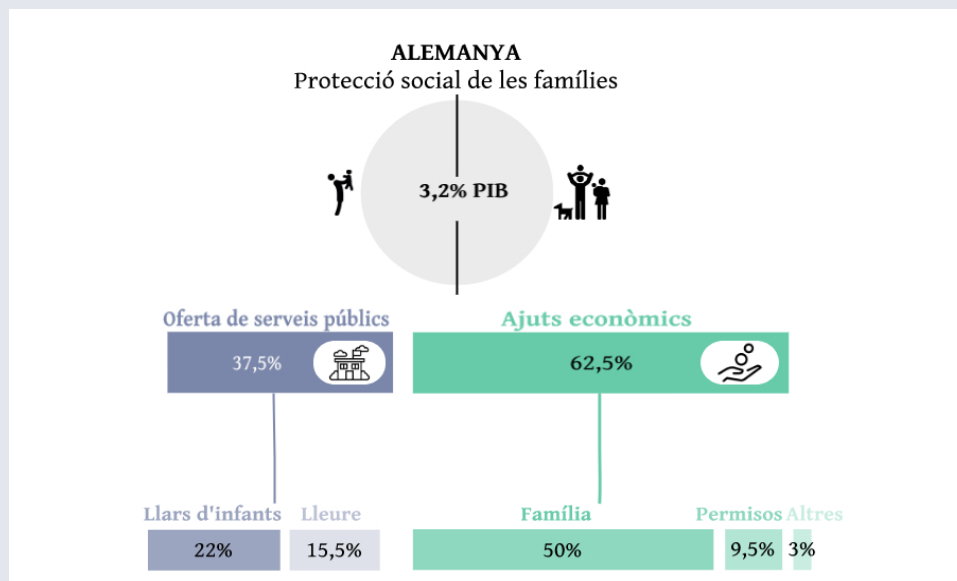
Les dades de l'OCDE mostren que el percentatge d'alemanys que poden atendre les obligacions familiars i laborals de manera adequada és superior a la mitjana de la UE-28 (82%), cosa que planteja la hipòtesi que en una societat envellida, la possibilitat de gaudir de permisos retribuïts per atendre familiars amb dependència i persones grans podria estar associada. A continuació es detalla algunes de les característiques del sistema de protecció social de les famílies d'Alemanya i, concretament, d'atenció a les persones dependents i grans.

REQUADRE 2. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies a Alemanya

La despesa en protecció social de les famílies a Alemanya ocupa les primeres posicions de la UE amb el 3,2% del PIB, segons les dades d'Eurostat (2015). Predominen les prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança i l'atenció a la dependència (62,5%). Més lluny se situa la despesa en serveis públics d'atenció a la família i la infància (37,5%).

Les transferències monetàries periòdiques es distribueixen en tres grups: 1) les familiars o per fill, és a dir, els pagaments a un membre de la família amb persones dependents o infants a càrrec, per ajudar-lo en l'atenció del familiar o a la criança (l'1,6% del PIB); 2) els permisos o part del salari pagat pel sistema de seguretat social per compensar la pèrdua d'ingressos durant, d'una banda, la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (permís de maternitat i paternitat) i, de l'altra, la interrupció de la vida laboral per atendre un familiar o infant en situació de dependència (permís parental), el 0,1% i el 0,2% del PIB respectivament; 3) altres transferències monetàries regulars destinades a protegir les llars amb necessitats especials, com ara les famílies monoparentals i les que tenen familiars discapacitats (0,1% del PIB).

La despesa en espècies, que té menys pes, la conformen dos grups: 1) l'oferta de serveis públics de llars d'infants o acollida d'infants de 0 a 5 anys durant el dia, tant en centres com en llars personals (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses), el 0,7% del PIB i, els serveis de planificació familiar o lleure, el 0,6% del Producte Interior Brut.

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

En primer lloc, d'Alemanya destaca la diversitat de permisos per atendre la dependència al llarg de la vida que és àmplia; alguns són remunerats i d'altres no (Nota de país de Reimer, Erler i Blum a Blum, Koslowki i Moss, 2017), entre els **retribuïts** l'any 2017 destaquen els següents:

- Els pares i mares amb fills menors de 12 anys que treballen i tenen l'assegurança mèdica pública (no privada) poden gaudir de 10 dies de permís remunerat (80% del salari) per fill, cadascun d'ells; 20 dies en cas de famílies monoparentals. S'estableix respectivament un màxim de 25 o 50 dies per any.
- **Familienpflegezeit** o temps de cura familiar: el personal que necessiti atendre un familiar dependent pot reduir la jornada laboral fins a un mínim de 15 hores de treball a la setmana durant 2 anys, amb una reducció salarial inferior a la que li correspondria per les hores treballades, però que continua un cop la persona s'ha incorporat a la feina, el temps necessari.

Per exemple, si un empleat redueix la jornada laboral a la meitat (el 50%) durant dos anys, percebrà el 75% del sou durant quatre anys, els dos de temps de cura del familiar i els dos següents a la reincorporació laboral.

Des del mes de gener de l'any 2015 aquest permís és un dret legal que té el personal que continuï treballant un mínim de 15 hores a la setmana.

- **Pflegezeit** o temps de cura: dret que té el personal amb familiars dependents i grans a sol·licitar fins a 10 dies de permís retribuït (90% del salari) per any en el marc de l'atenció a la dependència al llarg de la vida i sense consentiment de l'empresari. El finançament del salari de substitució va a càrrec del sistema públic que assegura l'atenció a la dependència. No obstant això, per gaudir-lo es necessita un certificat mèdic que justifiqui la dependència del familiar.

Entre els permisos **no retribuïts** vigents l'any 2017 hi ha els següents:

- **Nicht bezahlte Pflegezeit** o temps de cura no retribuït. Els empleats amb familiars dependents tenen dret a demanar fins a sis mesos de permís per atendre'ls, pot ser a temps parcial o a temps complet,

sense que faci falta el consentiment de l'empresa i, tal com es desenvolupa més endavant en l'apartat 3. Ajuts econòmics i transferències monetàries; també poden demanar un crèdit sense interessos.

- Les persones amb un familiar en situació de dependència tenen dret a un permís curt i no retribuït de 10 dies, en cas que el familiar es posi malalt inesperadament, així com a un permís llarg no remunerat de sis mesos per atendre'l.

Per acabar, en aquest àmbit destaquen els acords d'enguany (2018) entre les patronals i els sindicats alemanys del metall de la regió de Baden-Württemberg, que han possibilitat la introducció de la jornada laboral opcional de 28 hores durant 2 anys per atendre infants, persones grans i familiars, amb una reducció percentual del sou, cosa que pot influir en la participació dels homes en la criança dels infants i l'atenció a la dependència.

5.1.2. GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL

Tal com s'observa a la taula següent, els països han desenvolupat polítiques familiars que promouen la conciliació de la vida personal, familiar i laboral mitjançant diverses mesures, entre les més freqüents hi ha: la reducció de la jornada laboral, la flexibilitat horària de la jornada durant el període de lactància i la reducció del temps de treball per atendre familiars dependents. Aquest tipus de polítiques s'han estructurat i han evolucionat cap a un dret general que poden fer servir els progenitors per motius diversos, alguns d'aquests exemples es poden veure a Portugal, els Països Baixos, el Japó, però també a l'Estat espanyol.

TAULA 17. Mesures de gestió del temps de treball per motius familiars per països, 2017

Permisos	Reducció horària de la jornada laboral		Flexibilitat del temps de treball
País	Lactància (retribuïda > 66% sou)	Altres (retribuïda o no)	Tipus de dret (retribuïda o no)
Suècia	No regulada	Reducció fins al 25% de la jornada laboral fins als 8 anys d'edat de l'infant No retribuïda	
Noruega	1 hora al dia durant el primer any de vida del fill o filla	Jornada a temps parcial fins els 10 anys de l'infant No retribuïda	
Finlàndia	No regulada	Reducció de la jornada laboral fins el segon any d'escolarització del fill o filla Retribució < 66% salari	Prestació econòmica pels pares amb fills < 3 anys que treballin < del 60% o 80% de la jornada Retribució < 66% salari
Dinamarca	No regulada	No regulada	Career breaks o llicències que dependen de la negociació col·lectiva i del contracte laboral
Països Baixos	Reducció fins al 25% de la jornada laboral fins als 9 mesos d'edat de l'infant No retribuïda	jornada laboral setmanal x 6 a temps parcial, per atendre una persona dependent (1) No retribuïda	Dret a augmentar, reduir o ajustar la jornada laboral i a treballar des de casa en empreses amb plantilles > 10
Alemanya	Entre 60 i 90 minuts de descans al dia durant 28 mesos després del naixement	Dret a reduir les hores de treball de 15 a 30 a la setmana (de mitjana mensual), després del permís parental en empreses amb plantilles > 15	Dret al treball a temps parcial o hores per atendre familiars dependents Retribuïda < 66% del salari
Bèlgica	30 minuts, si es treballen 7 ½ o 1 hora si se'n treballen més	No regulada	

Polònia	30 minuts de descans, 2 cops al dia		
Hongria	2 descansos d'1 hora al dia fins als 6 mesos d'edat i 1 descans d'1 hora al dia fins als 9 mesos	Els progenitors de famílies amb 3 fills o més <18 anys poden reduir les hores de treball setmanal per atendre fills o filles d'entre 3 i 8 anys Retribuïda < 66% del salari	
França	No regulada	Treball a temps parcial per motius familiars al sector públic	Incentius financers per fomentar mesures de conciliació dirigits a les empreses
Portugal	2 a 3 hores diàries fins als 12 mesos d'edat que poden gaudir ambdós pares	Treball a temps parcial durant 2-4 anys, fins als 12 anys de l'infant o més si hi ha malaltia crònica o discapacitat	Teletreball i esquema de flexibilitat horària dins uns límits per pares amb fills <12 anys, o bé, malaltia crònica i discapacitat
Espanya	1 hora al dia transferible al pare fins als 9 mesos d'edat al sector privat i 12 mesos al públic, consolidables en 2-4 setmanes	Reducció entre 8% i els 50% de la jornada fins els 12 anys o 18 anys si el descendent té una discapacitat o malaltia crònica	Esquema de flexibilitat horària al sector públic principalment, excedències voluntàries
Regne Unit	No regulada	Dret legal a sol·licitar la reducció horària de la jornada laboral, l'empresari té l'obligació legal de concedir-la o rebutjar-la de manera argumentada.	Dret legal a sol·licitar la flexibilitat horària (<i>flexitime</i>), l'empresari té l'obligació legal de concedir-la o rebutjar-la de manera argumentada
Japó	Descansos de 30 minuts, 2 vegades al dia, dones amb fills <1 any	Reducció de l'horari de la jornada laboral fins a 6 hores al dia pels pares amb fills <3 anys sempre que hi hagi conveni col·lectiu No retribuïdes	Descansos de 30 minuts, 2 vegades al dia, dones amb fills <1 any i no per lactància Limitació de les hores extres i la nocturnitat pels pares amb fills escolaritzats obligatòriament

(1) Si la setmana laboral és de 40 hores, $40 \times 6 = 240$ hores, a temps parcial es poden fer 240 hores, de manera que, per exemple, es pot treballar durant 12 setmanes la meitat de la jornada, en altres paraules, 20 hores a la setmana, $20 \times 12 = 240$ hores.

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat, l'OCDE i Blum, Koslowski i Moss (2017).

A l'Estat espanyol, algunes comunitats, com per exemple: el País Basc, Navarra, Castella, la Rioja i Galícia han introduït incentius econòmics per fomentar el treball a temps parcial dels pares, amb retribucions fixes proporcionals al temps de reducció de la jornada laboral. A Catalunya, des de l'any 2002, les persones empleades del sector públic poden reduir les hores de treball entre el 30-50% amb un 20-40% de reducció del salari si el fill o filla és menor de sis anys –es poden consolidar durant els primers 12 mesos després del naixement en forma de permís- o bé, si s'ha d'atendre un familiar amb discapacitat.

Com a exemple de bones pràctiques en l'àmbit de la gestió del temps de treball, concretament, de la flexibilitat laboral i el treball a temps parcial, es descriuen dos models rellevants i diferents a continuació, el de Portugal i el dels Països Baixos.

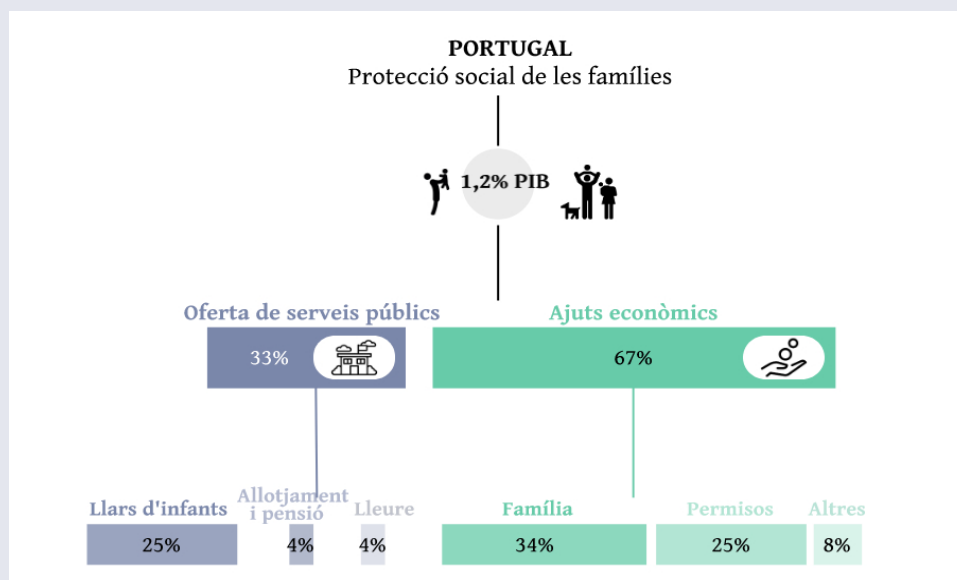
Flexibilitat laboral i treball a temps parcial a Portugal

REQUADRE 3. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies a Portugal

Segons les dades d'Eurostat 2015, la despesa en protecció social de les famílies a Portugal, a l'igual de l'Estat espanyol, ocupa les darreres posicions de la UE, l'1,2% del PIB. Predominen les prestacions o ajudes econòmiques que representen el 67% de la despesa total, tal com s'observa al gràfic.

Així, les transferències monetàries de caràcter regular es distribueixen en tres grups: 1) les familiars o per fill, és a dir, els pagaments a un membre de la família amb infants a càrrec per ajudar-lo en la criança (el 0,4% del PIB); 2) els permisos o part del salari pagada pel sistema de seguretat social per compensar la pèrdua d'ingressos

durant la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (permís de maternitat i paternitat), o bé, la interrupció de la vida laboral per atendre un infant en situació de dependència (permís parental), el 0,3% del PIB; 3) altres transferències monetàries regulars destinades a protegir les llars amb necessitats especials, com ara les famílies monoparentals i les que tenen familiars discapacitats (0,1% del PIB).

La despesa en serveis, que té menys pes, el 33% la conformen tres grups: 1) l'oferta de serveis públics de llars d'infants o acollida d'infants de 0 a 5 anys durant el dia, tant en centres com en llars personals (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses), el 0,3% del PIB i, amb més distància, 2) els serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida i residències amb només el 0,05% del PIB i 3) la despesa relacionada amb els serveis de planificació familiar i lleure, el 0,05% del PIB.

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Pel que fa a la gestió del temps de treball, alguns països, com ara Portugal, han reconegut legalment el dret a la flexibilitat laboral (treball flexible) en determinades circumstàncies. A continuació es descriuen algunes de les mesures relacionades amb la jornada laboral i la flexibilitat horària.

- **Teletreball.** Els pares amb infants menors de tres anys tenen dret al teletreball o a treballar des de casa, sempre que les funcions que desenvolupin s'escaiguin o que l'empresa tingui recursos suficients. Els empresaris no es poden oposar a aquesta modalitat.
- **Horari de treball flexible per empleats amb responsabilitats.** Els pares i mares amb fills menor de 12 anys o, més grans amb discapacitat o malaltia crònica que visquin a la mateixa llar, tenen dret al treball flexible, en altres paraules, a decidir l'inici i el final de la jornada laboral, dins d'uns límits, de manera que poden treballar fins a 6 hores seguides o fins a 10 hores diàries sempre que facin el còmput d'hores de la jornada laboral setmanal. Ambdós pares tenen el dret.
- **Treball a temps parcial per empleats amb responsabilitats.** Els pares i mares amb fills menor de 12 anys o més grans amb discapacitat o malaltia crònica que visquin a la mateixa llar, tenen dret a treballar a temps parcial un cop hagin gaudit del permís parental addicional, bé un d'ells o bé ambdós amb alternança. Poden treballar durant 5 dies a temps parcial o durant 3 dies a la setmana a temps complet, però també d'una altra manera, previ acord amb l'empresa. La durada del treball a temps parcial és de dos anys, tres anys en cas de tres fills o més i quatre en cas de malaltia crònica o discapacitat.
- Els progenitors que treballin amb horari de treball flexible o a temps parcial no poden ser penalitzats en matèria d'avaluació, promoció i carrera professional.

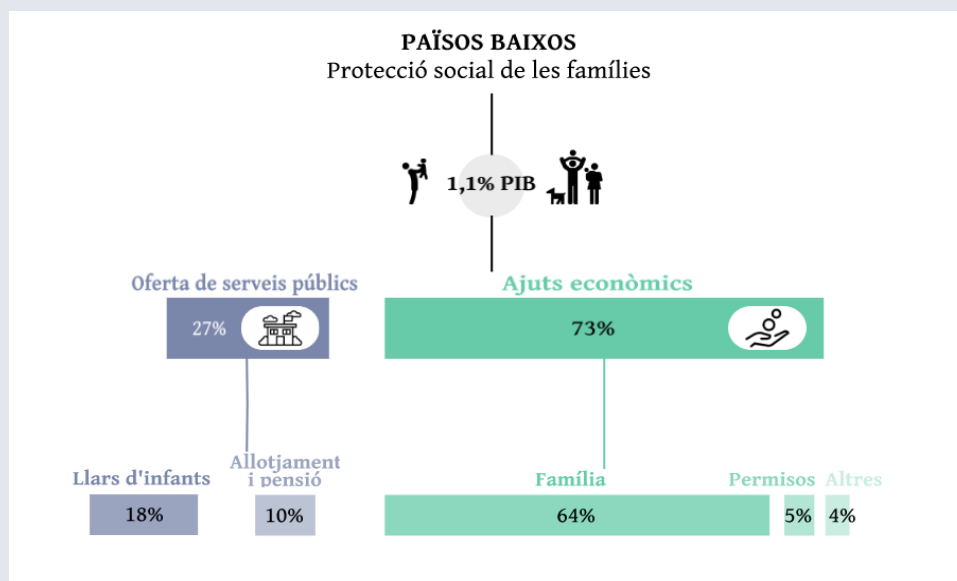
- A més, els pares poden fer fins a tres absències de la feina per acompanyar les mares a les cites de preparació pel naixement, els pares adoptius també, fins a tres absències del treball per anar a les reunions relacionades amb l'adopció. A més, els pares tenen dret a 4 hores de permís retribuït en concepte d'escola fins als 18 anys del fill o filla.
- En cas que els pares d'un fill amb malaltia crònica o discapacitat menor d'un any treballin, un d'ells pot demanar fins a 5 hores de reducció de la jornada laboral setmanal.

Flexibilitat laboral als Països Baixos

REQUADRE 4. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies als Països Baixos

Segons les dades d'Eurostat (2015), la despesa en protecció social destinada a les famílies dels Països Baixos és de les més baixes de la UE (l'1,1% del PIB) i se situa una mica per sota de la de Portugal (1,2% del PIB) i de la de l'Estat espanyol (1,3% del PIB). La majoria dels diners es destinen a prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança i l'atenció a la dependència (73%). Més lluny se situa la despesa en serveis públics d'atenció a la família i la infància (27%), configurant un model més semblant a l'alemany i al del Regne Unit, tal com s'observa a la figura següent.

Les transferències monetàries periòdiques es distribueixen en tres blocs: el de més pes, les familiars o per fill, és a dir, els pagaments a un membre de la família amb infants a càrrec o persones dependents, per ajudar-lo en la criança o l'atenció del familiar (l'0,7% del PIB); els altres blocs, és a dir, els permisos de maternitat, paternitat i parentals i, la protecció de les llars amb necessitats especials, signifiquen només el 0,1% del PIB.

La despesa en espècies la conformen dos blocs: 1) el més important (0,2% del PIB), l'oferta de serveis públics de llars d'infants o acollida d'infants de 0 a 5 anys durant el dia, tant en centres com en llars personals (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses) i 2) els serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida i residències, el 0,1% del PIB.

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Als **Països Baixos**, els pares tenen el dret legal a sol·licitar la jornada laboral flexible a l'empresari que només els la pot denegar en cas d'afectació greu i objectiva del servei o negoci. De fet, s'evidencia una àmplia flexibilitat en com els pares gaudeixen dels permisos parentals, vist que ho poden fer al mateix temps i amb la garantia d'adaptar-los a les seves necessitat, sempre i que no hi hagi un conflicte greu amb els interessos de l'empresa (nota de país de den Dulk a Blum, Koslowski i Moss, 2017). A més, entre les mesures de flexibilitat en el treball destaquen les següents:

- Les mares que després del permís de maternitat s'incorporin al treball tenen dret a alimentar els seus nadons durant les hores de treball fins als 9 mesos d'edat, així com a gaudir de descansos, és a dir, a reduir la jornada laboral fins a una quarta part. Les empreses han d'oferir un espai adequat i retribuir aquestes hores.
- La *Flexible Working Act 2016*. Les persones empleades que hagin treballat a l'empresa sis mesos continuats, tenen dret a augmentar, reduir o ajustar la jornada laboral a les necessitats, així com, a treballar des de casa. Tanmateix, el dret a la flexibilitat laboral està subjecte a les necessitats del servei o negoci, de manera que l'empresari el pot negar si causa una afectació greu en el normal funcionament d'aquest. La norma de flexibilitat laboral no s'aplica a les empreses amb plantilles inferiors a 10 persones.

5.2. AJUTS ECONÒMICS I TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES

Alguns estudis avalen que les transferències de diners milloren el funcionament del mercat privat de provisió de serveis d'atenció a la infància i la resposta d'aquest a les preferències de les famílies, en augmentar la competència, així com, l'oferta de serveis d'atenció a la infància i persones dependents i, la llibertat d'elecció. Països com ara el Regne Unit i Irlanda, més lliberals, procuren garantir un determinat nivell de renda i deixen al beneficiari la decisió de com usar-la (Vaquero i Lago, 2018).

Altres països, com ara els del centre d'Europa, Alemanya i Bèlgica, o bé, els de l'Est, Hongria i Eslovàquia, destinen un percentatge elevat del PIB a prestacions econòmiques per ajudar a la mare o el pare en la criança. Mentre que els del Nord d'Europa, com ara Finlàndia, pretenen cobrir els ingressos durant els permisos parentals i la reducció de la jornada laboral, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de conciliar la vida familiar i laboral. Cal observar que tant els països de l'Est com els Nòrdics són els que tenen les taxes d'ocupació femenina i de fertilitat més altes.

Així, si s'analitza la despesa pública en prestacions, subsidis, crèdits i altres ajudes de caràcter econòmic, els països es poden classificar, d'una banda, en funció del euros per habitant destinats a ajudar econòmicament les famílies i, de l'altra, en funció del percentatge del PIB que destinen a pagaments regulars o únics per ajudar les famílies, tal com s'observa a la taula següent.

TAULA 18. Euros per habitant i percentatge del Producte Interior Brut (PIB) destinat a ajuts econòmics (família) per tipus, 2015

Ajuts econòmics	€ per habitant (a preus constants)	Percentatge del PIB en ajuts econòmics		
		Total (% PIB)	Pagaments regulars	Pagaments únics
Suècia	565,2	1,4	1,4	0,0
Noruega	904,1	1,4	1,4	0,0
Finlàndia	512,0	1,6	1,6	0,0
Dinamarca	619,3	1,4	1,4	0,0
Països Baixos	286,1	0,7	0,7	0,0
Alemanya	688,0	2,0	2,0	0,0
Bèlgica	604,2	1,8	1,7	0,1
Polònia	82,1	0,8	0,8	0,0
Hongria	193,7	1,6	1,6	0,0
Eslovàquia	194,1	1,6	1,5	0,1
França	482,8	1,5	1,4	0,1

Ajuts econòmics	€ per habitant (a preus constants)	Percentatge del PIB en ajuts econòmics		
		Total (% PIB)	Pagaments regulars	Pagaments únics
Portugal	124,4	0,8	0,8	0,0
Espanya	117,7	0,5	0,5	0,0
Regne Unit	664,5	2,2	2,2	0,0

Unitats: euros (sense tenir en compte l'increment de preus) i percentatges (%) del PIB.
Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

Pel que fa als euros per habitant destinats a ajuts econòmics per donar suport a les famílies, l'estat més generós és Noruega, superat per Luxemburg amb 2.104,1 €/habitant (no figura a la taula). En canvi, Polònia és un dels països que menys diners transfereix a les famílies, després de Romania i Bulgària, amb 70,1 i 71,5 €/capita respectivament (no figuren a la taula). L'Estat espanyol no és gaire més generós, i se situa a la cua dels països de la UE-28, sobretot, en percentatge del PIB destinat a ajuts econòmics. No obstant això, algunes coses han canviat en els darrers tres anys, per exemple, el govern conservador polonès ha iniciat un programa universal d'ajuts econòmics a les famílies amb dos o més infants l'any 2017 anomenat *Family 500+* que també inclou les famílies amb pocs ingressos o infants discapacitats, tal com es descriu a continuació:

El programa *Family 500+* de Polònia. És un programa universal d'ajut econòmic a les famílies amb dos fills o més, de 500 zlotys (115 €) mensuals per infant, a partir del segon fill o filla i els següents. Les famílies amb rendes per sota dels 800 PLN nets per persona (185 €), tenen dret al pagament a partir del primer infant, també si només en tenen un. A més, el criteri de renda s'eleva fins als 1.200 PLN nets per persona (277 €) per les famílies amb un infant en situació de discapacitat. La prestació no depèn de l'estat civil dels pares, per tant, poden rebre-la les parelles de fet i divorciades o les famílies monoparentals sempre que compleixin els requisits de renda o situació familiar. L'ajut *Family 500+* no tributa ni se suma al càlcul del nivell de renda (*Ministry of Family, Labour and Social Policy, 2018*).

Quant a les transferències monetàries, la majoria són pagaments regulars i, l'estat que més proporció del PIB hi destina és el Regne Unit, seguit d'Alemanya i Bèlgica. Els països nòrdics, en prioritzar els serveis públics, inverteixen poc en prestacions econòmiques i transferències monetàries que no siguin els permisos parentals retribuïts.

En general, aquestes ajudes econòmiques destinades als infants depenen de la renda familiar i no estan subjectes a l'impost sobre la renda. Ara bé, en alguns països el suport econòmic a les famílies considera també variables com ara: el nombre d'infants (Alemanya, Polònia i el Regne Unit), l'edat d'aquests, especialment si tenen 3 o menys anys (Dinamarca), o, ambdues variables (França).

A més, els ajuts econòmics i les transferències monetàries, a banda de ser classificades com a pagaments regulars o únics, es poden diferenciar en funció de la finalitat, és a dir, si es tracta de prestacions, subsidis i crèdits familiars, o bé, de deduccions o desgravacions fiscals per a les famílies, tal com es descriu en els subapartats que es desenvolupen a continuació.

5.2.1. PRESTACIONS I CRÈDITS FAMILIARS

Prestacions econòmiques familiars

Alguns autors han teoritzat sobre com les prestacions a les famílies faciliten la decisió de tenir el nombre de fills desitjats i ajuden a augmentar les taxes de fecunditat. El percentatge del PIB que cada país destina a aquest concepte, va del 0,5% del PIB de l'Estat espanyol al 2,0% del Regne Unit (2015). No obstant això, en l'àmbit de les prestacions a les famílies s'inclouen els conceptes següents: pagaments regulars per cobrir els salaris durant els permisos de maternitat, paternitat o parentals, comentats a l'apartat 1

de Mesures de conciliació de la vida laboral i familiar, prestacions per fill a càrrec i prestacions per naixement o adopció, tal com es descriuen a continuació:

- Pagaments regulars destinats a compensar la pèrdua d'ingressos per permisos parentals a causa del naixement o adopció d'un infant, és a dir, a mantenir la renda, pagats pel sistema de la seguretat social de cada país i que pretén donar continuïtat al salari durant la baixa per maternitat o el permís de paternitat, comentats a l'apartat 1 sobre Mesures de conciliació de la vida laboral i familiar anteriorment esmentat i, estimats mitjançant l'enquesta de costos laborals.
- Prestació regular durant el permís parental, pagada a la mare o al pare, en cas que s'hagi interromput la vida laboral o reduït la jornada laboral per tenir cura d'un infant o persona dependent i que forma part també de les mesures de conciliació de la vida familiar i laboral analitzades a l'apartat 1 d'aquest capítol.
- Prestació regular familiar o per infant, és a dir, pagaments regulars a un membre de la família amb infants dependents per ajudar-lo en la criança.
- Pagament únic perquè la mare o el pare gaudeixin d'un permís parental després d'interrompre la vida laboral o per reduir la jornada de treball i tenir cura d'un infant, habitualment, de pocs anys.
- Pagament únic per fill a càrrec, després del naixement o adopció d'un infant.

Algunes simulacions han dut a determinats autors a considerar que si el pagament únic per fill a càrrec després del naixement o adopció d'un infant fos universal, es podria reduir el risc de pobresa infantil una cinquena part (Marí-Klose i Marí-Klose, 2015).

Els països més generosos quant a transferències econòmiques directes a les famílies són, d'una banda, el Regne Unit amb el 2,0% del PIB i, de l'altra, Alemanya i Bèlgica, amb l'1,9 i l'1,7% del PIB respectivament, especialment, en forma de pagaments regulars a un membre de la família amb infants dependents per ajudar-lo en la criança. Tanmateix, un dels països que fa servir un ventall més ampli de mesures econòmiques per ajudar les famílies és Eslovàquia.

TAULA 19. Percentatge del Producte Interior Brut (PIB) destinat a prestacions econòmiques familiars, 2015

País	Pagaments (% del PIB)	Totals	Regulars			Únics	
			Permis de maternitat i paternitat	Permisos parentals	Ajuts a la criança	Per gaudir d'un permís parental	Per fill a càrrec
Suècia	1,3	1,3	0,7	0,0	0,6	0,0	0,0
Noruega	1,2	1,2	0,6	0,1	0,5	0,0	0,0
Finlàndia	1,5	1,5	0,6	0,2	0,7	0,0	0,0
Dinamarca	1,4	1,4	0,5	0,0	0,9	0,0	0,0
Països Baixos	0,7	0,7	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0
Alemanya	1,9	1,9	0,1	0,2	1,6	0,0	0,0
Bèlgica	1,7	1,7	0,2	0,0	1,5	0,0	0,0
Polònia	0,7	0,7	0,1	0,4	0,2	0,0	0,0
Hongria	1,6	1,6	0,1	0,6	0,9	0,0	0,0
Eslovàquia	1,5	1,5	0,2	0,5	0,7	0,0	0,1
França	1,4	1,4	0,2	0,1	1,1	0,0	0,0

Pagaments (% del PIB)	Totals	Regulars			Únics	
País	Totals	Permís de maternitat i paternitat	Permisos parentals	Ajuts a la criança	Per gaudir d'un permís parental	Per fill a càrrec
Portugal	0,7	0,3	0,0	0,4	0,0	0,0
Espanya	0,5	0,2	0,0	0,3	0,0	0,0
Regne Unit	2,0	0,2	0,0	1,8	0,0	0,0

Unitats: percentatge (%) sobre el PIB.

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

Ajuts econòmics destinats a llars amb necessitats especials

En favor dels subsidis o crèdits hi ha l'argument que poden ajudar a mantenir els ingressos i reduir, en alguns casos, la pobresa de les famílies i, d'alguna manera, la pobresa infantil (Marí-Klose i Marí-Klose, 2015), atès que representen un conjunt de mesures destinades a compensar el cost econòmic dels infants i la dependència. En aquest àmbit s'inclouen:

- Subsidis regulars o crèdits destinats a ajudar les llars amb necessitat especials, com ara, famílies monoparentals, amb fills en situació de discapacitat o diversitat funcional, famílies nombroses, mares en situació de discapacitat, situacions de part o adopció múltiple.
- Altres subvencions o crèdits en forma de pagament únic, així com les ajudes a l'habitatge dels països nòrdics (Noruega, Suècia, Dinamarca i Finlàndia) o a l'educació.

TAULA 20. Percentatge del Producte Interior Brut (PIB) destinat a finançar llars amb necessitats especials, 2015

Pagaments (% del PIB)	Totals	Regulars	Únics
País	Totals	Llars amb necessitats especials	Altres
Suècia	0,1	0,1	0,0
Noruega	0,2	0,2	0,0
Finlàndia	0,1	0,1	0,0
Dinamarca	0,0	0,0	0,0
Països Baixos	0,0	0,0	0,0
Alemanya	0,1	0,1	0,0
Bèlgica	0,1	0,0	0,1
Polònia	0,1	0,1	0,0
Hongria	0,0	0,0	0,0
Eslovàquia	0,1	0,1	0,0
França	0,1	0,0	0,1
Portugal	0,1	0,1	0,0
Espanya	0,0	0,0	0,0
Regne Unit	0,2	0,2	0,0

Unitats: percentatge (%) del PIB.

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

Un exemple de política d'ajut a les famílies i, especialment, de lluita contra la pobresa infantil és el crèdit universal del Regne Unit que ha substituït els sis crèdits fiscals anteriors (per infant, habitatge, renda, subsidi de cerca de feina i subsidi d'ocupació basat en els ingressos i crèdit fiscal de treball), en un intent

de simplificar el sistema de renda bàsica, augmentar els incentius per treballar i buscar feina activament, així com, de disminuir tant els errors com el frau.

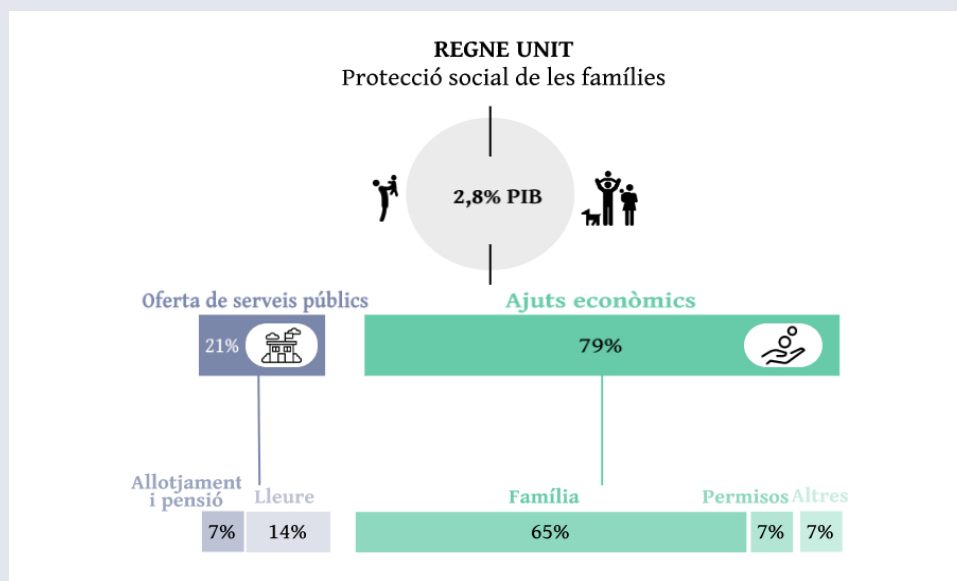
El Regne Unit i el crèdit universal

El Regne Unit destaca principalment per les mesures econòmiques destinades a les famílies amb necessitats especials o amb menys recursos, com ara les monoparentals o les que tenen persones amb discapacitat a càrrec. De fet, el Regne Unit dedica el 0,2% del PIB a les llars amb necessitats especials.

REQUADRE 5. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies al Regne Unit

La despesa en protecció social de les famílies del Regne Unit és intermèdia, el 2,8% del PIB, no és ni de les més altes, com ara, la de Dinamarca i Suècia ($\geq 3\%$ del PIB), ni de les més baixes, per exemple, la de l'Estat espanyol ($\leq 1,3\%$ del PIB), segons les últimes dades de l'Eurostat (2015). A diferència de Dinamarca, la despesa principal és en transferències monetàries o ajudes econòmiques per mantenir els ingressos i facilitar la criança, el 79% del total. La despesa en espècies, és a dir, l'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància, representa només el 21% restant, tal com s'observa a la figura següent.

La part de la despesa més important és la de les ajudes econòmiques en forma de transferència monetària periòdica, concretament, els pagaments regulars a un membre de la família que té persones dependents o infants a càrrec, per ajudar-la en la cura o criança, vist que representa l'1,8% del PIB. A més distància se situen les quanties pagades pel sistema de seguretat social destinades a compensar la pèrdua d'ingressos durant la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (prestacions de maternitat i paternitat), el 0,2% del PIB; així com, les altres prestacions regulars destinades a protegir les llars amb necessitats especials, com ara: les famílies monoparentals o amb persones discapacitades (0,2% del PIB).

En canvi, la despesa en espècies o en serveis públics, no supera el 0,6% del PIB i, a diferència dels països nòrdics, els diners es destinen a serveis de planificació familiar o de lleure de les famílies (0,4% del PIB) i serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara, famílies d'acollida i residències (0,2% del PIB), en comptes d'en llars d'infants o serveis d'acollida d'infants menors de 5 anys.

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

El Regne Unit, a l'igual d'Irlanda, proporciona suport econòmic a les famílies situades a la part inferior de l'escala d'ingressos, especialment, les famílies de persones treballadores en situació de risc de pobresa, més que a les famílies que han de viure de la protecció social. Així, les llars amb menys ingressos reben ajut econòmic mitjançant un sistema de suport a les famílies de tipus redistributiu i vertical, és a dir, que afavoreix les famílies amb rendes més baixes i que té per objectiu reduir el percentatge d'infants, que es troben a llars en situació de risc de pobresa (Fagnani i Math, 2008).

De fet, és el país que proporciona més assistència a les famílies amb rendes baixes i que ajuda de manera significativa les famílies de persones treballadores en situació de risc de pobresa mitjançant el **crèdit universal**. L'*universal credit* del Regne Unit conforma un sistema de redistribució dels recursos cap a les famílies amb infants, sobretot, si la renda familiar és baixa. No obstant això, les famílies amb infants de més renda, també es poden beneficiar d'avantatges fiscals en l'impost sobre la renda.

El crèdit universal garanteix:

- Una renda bàsica determinada per viure, en funció de l'edat i la situació de la unitat familiar.
- Un seguit de complements a la renda bàsica: d'atenció a la infància, per fills o filles a càrrec, de discapacitat, d'atenció i cura informal i d'habitatge.

La prestació va destinada a les persones amb ingressos baixos o aturades i es paga mensualment; ara bé, no pot superar el salari mitjà d'una parella amb fills o filles o d'una persona sola amb infants.

5.2.2. MESURES FISCALLS

Com s'ha comentat en el capítol II sobre disseny de les polítiques socials de suport a les famílies, la fiscalitat també en forma part, atès que les mesures fiscals, entre les quals destaquen les deduccions i desgravacions tributàries, poden contribuir a reduir les desigualtats socials mitjançant la redistribució econòmica de la despesa social. Els avantatges fiscals integren les deduccions, bonificacions i desgravacions fiscals, així com, les rendes no subjectes a tributació i les exemptes.

En la majoria de països, els beneficis fiscals se centren, especialment, en l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF), mitjançant un mínim familiar per infant menor d'una determinada edat, deduccions destinades a beneficiar les mares treballadores amb infants petits, o, les famílies nombroses. Ara bé, hi ha estats que també apliquen deduccions en altres tributs, com ara, l'Impost de Matriculació, així com, descomptes en els títols de transport, determinats consums, per exemple, l'elèctric o el d'aigua, i, el pagament de taxes i preus públics.

Pel que fa als indicadors, n'hi ha dos de rellevants:

- El percentatge del PIB dedicat a beneficis fiscals. Així, pel que fa al règim fiscal per protegir les famílies, Alemanya i França i, països de l'Est, com ara, la República Txeca i Hongria, hi destinen un percentatge del PIB molt elevat. En canvi, els països nòrdics en general, tret dels Països Baixos, hi dediquen menys diners.
- La neutralitat del sistema fiscal. Un altre indicador interessant és la neutralitat del règim fiscal, vist que té a veure amb l'equitat de gènere i difereix molt entre països. La neutralitat del sistema tributari familiar i de beneficis fiscals es defineix de la manera següent:

Per assolir un nivell de renda determinat, les parelles amb fills poden escollir un ventall d'opcions laborals: treballar només un progenitor o ambdós, treballar a temps parcial o a temps complet, etc. De sistemes tributaris n'hi ha diversos, com ara: el familiar, el de parelles casades, l'individual i l'opcional, entre d'altres. A més, el sistema fiscal pot ser progressiu o no ser-ho, de manera que:

Un sistema tributari familiar o de beneficis fiscals neutral és aquell que ofereix a ambdós progenitors els mateixos incentius per treballar, en altres paraules, una fiscalitat en què els canvis en el treball remunerat de la parella no afecten la renda neta familiar o els diners que acaben pagant a l'Estat (OCDE).

La unitat de tributació (individual, conjunta o opcional) és molt important i influeix en la neutralitat del sistema tributari familiar, però no és l'únic factor.

Així, l'indicador sobre neutralitat del sistema tributari familiar i de beneficis fiscals, en altres paraules, d'igualtat de renda entre les parelles amb un i dos sous, calculada en dos nivells diferents de renda mitjana, el 133% i el 200%, proporciona informació sobre si la fiscalitat grava de manera diferent les famílies amb només un sou de les que en tenen dos i, en quin grau ho fa. El signe, positiu o negatiu, indica el sentit en què ho fa, és a dir, si és positiu, s'afavoreixen les llars amb només un sou respecte de les llars amb dos sous, en canvi, si és negatiu, s'afavoreixen les llars amb dos sous respecte de les llars amb només un sou.

En la majoria de països, el percentatge d'ingressos nets transferit de la família a l'Estat disminueix a mesura que els ingressos dels progenitors són més equitatius, és a dir, el sistema fiscal afavoreix les parelles amb dos sous respecte de les parelles amb només un sou, per això, el signe és negatiu, tal com s'observa a la taula següent. El sistema fiscal de l'Estat espanyol també té signe negatiu, no és neutral, vist que les parelles amb dos sous paguen menys que les parelles amb un de sol, en altres paraules, a igual nivell de renda familiar, beneficia fiscalment les primeres; per tant, incentiva la distribució equitativa del treball remunerat a la llar pel que fa al gènere a l'igual de molts països de l'OCDE. L'incentiu encara és més gran a Grècia, Irlanda, Itàlia, Països Baixos, Finlàndia i Suècia.

No obstant això, hi ha països amb sistemes tributaris més neutrals, on el valor és zero o proper al zero, com ara, països de l'Est: Hongria, República Txeca, Polònia i Eslovàquia i, d'altres, per exemple, França i Alemanya, que beneficien les llars amb només un sustentador o sou; ara bé, això s'explica en part, pel sistema de contribució a la Seguretat Social i de cobertura.

TAULA 21. Percentatge del Producte Interior Brut (PIB) destinat a deduccions fiscals i, neutralitat del sistema tributari familiar i de beneficis fiscals, 2014

Beneficis fiscals	Totals	Equitat de gènere	
		Neutralitat del sistema tributari familiar i de beneficis fiscals	
País	% PIB	Diferència en el percentatge d'ingressos nets transferits a l'Estat entre les famílies amb 1 i 2 sous quan els guanys familiars signifiquen el 133% de la renda mitjana	Diferència en el percentatge d'ingressos nets transferits a l'Estat entre les famílies amb 1 i 2 sous quan els guanys familiars signifiquen el 200% de la renda mitjana
Suècia	0,0	-33,0	-44,2
Noruega	0,1	-22,6	-22,7
Finlàndia	0,0	-36,7	-26,0
Dinamarca	0,0	-6,3	-16,2
Països Baixos	0,5	-41,4	-30,4
Alemanya	0,9	3,6	15,3
Bèlgica	0,5	-10,1	-9,3
Polònia	0,4	-1,5	-1,0
Hongria	0,6	0,5	0,0
Eslovàquia	0,0	1,2	0,0
República Txeca	0,9	1,1	0,0
França	0,7	2,4	2,7
Portugal	0,2	-25,0	-13,1
Espanya	0,1	-21,6	-19,2
Regne Unit	0,1	-31,6	-33,8

Unitats: percentatge (%) del PIB i, diferència en el percentatge (%) d'ingressos nets transferits a l'Estat.
Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

En general, la diferència en el percentatge d'ingressos transferits a l'Estat entre les llars amb només un sou i les llars amb dos sous es fa més petita quan la renda familiar augmenta, com a conseqüència de sistemes tributaris progressius. En altres paraules, quan els ingressos de la família augmenten i representen el 200% de la renda mitjana en lloc del 133%, proporcionalment, es paga menys a l'Estat, de manera que, els sistemes fiscals no només afavoreixen les parelles amb dos sous respecte de les parelles amb un de sol, sinó que beneficien també les que ingressen més respecte de les que ingressen menys. Ara bé, en alguns països passa tot el contrari, és el cas de Suècia, Dinamarca i el Regne Unit.

En conclusió, els incentius fiscals perquè el segon progenitor treballi de manera remunerada, varien d'un estat a l'altre, de manera que, l'entrada a la llar d'un segon sou està incentivada fiscalment a Finlàndia i Suècia, però no a Alemanya o França.

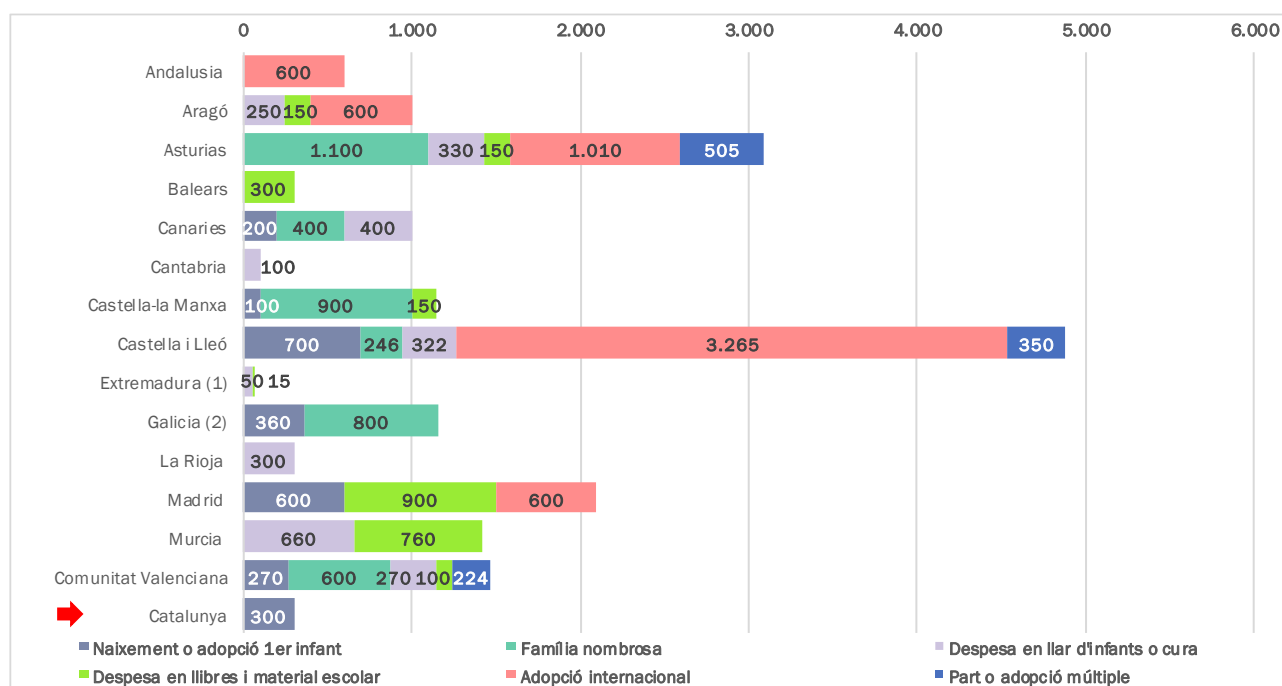
En general, el tipus impositiu aplicable al segon sou disminueix quan la renda de la llar augmenta, la qual cosa incentiva a buscar treballs més ben retribuïts. Tot i això, hi ha països com ara Eslovàquia que fan el contrari i l'augmenten, desincentivant d'alguna manera el treball remunerat de l'altre progenitor.

També s'ha de tenir en compte, el biaix cap a les parelles amb només un sou que introdueixen alguns subsidis i crèdits comentats a l'anterior subapartat, vist que tant les ajudes a l'habitatge com l'assistència social van dirigides a llars amb infants a càrrec i un nivell de renda baix; en altres paraules, aquestes ajudes econòmiques desincentiven l'entrada d'un segon sou que faci augmentar la renda familiar, sobretot, en països amb models familiars d'un sol sustentador del Nord d'Europa, Noruega i Finlàndia i de l'Est, Hongria, Eslovàquia i la república Txeca.

A l'Estat espanyol, els beneficis tributaris es concentren en el moment del naixement i els primers tres anys de vida i les deduccions més freqüents són per naixement i adopció, família nombrosa, despeses relacionades amb els serveis d'atenció a la infància de menors de 3 anys i amb l'adquisició de llibres de text i material escolar. Tanmateix, sense tenir en compte les comunitats que tenen un règim fiscal diferent i, per tant, més recursos econòmics, com ara, els règims forals de Navarra i el País Basc, també s'observen diferències entre les comunitats autònomes (Vaquero i Lago, 2017):

- Els beneficis fiscals més generosos per a les famílies, tant pel nombre de conceptes deduïbles, desgravables i amb descompte, com per la quantia són, per ordre d'importància, els de les comunitats següents: Castella i Lleó, Astúries i, Madrid i la Comunitat Valenciana a més distància.

GRÀFIC 26. Beneficis fiscals per a les famílies en euros i per comunitats autònomes 2017

(1) El 10% de l'import satisfet a la llar d'infants.

(2) Si es compleixen determinats requisits la deducció pel segon fill pot ser de 1.200 € i la del tercer i següents de 2.400 €.

Unitats: euros.

Font: Vaquero i Lago, 2017.

- Les deduccions i desgravacions per naixement o adopció i part múltiple augmenten a partir del segon fill o filla. Les més elevades s'observen a partir del tercer infant i següents, sobretot a: Castella i Lleó (4.702 €), Galícia (2.400 €) i Madrid (1.500 €).
- Per acabar, si s'analitzen els beneficis fiscals en concepte de protecció familiar per habitant, les comunitats autònomes que encapçalen el rànquing són segons Vaquero i Lago, 2017: Castella i Lleó (11,6 €/habitant), Galícia (7,4 €/capita) i la Comunitat Valenciana (4,4 €/capita).

D'entre tots els exemples de fiscalitat, destaquen el de Suècia i França per la singularitat, tal com es descriuen a continuació. Tanmateix, n'hi ha altres exemples que es podrien desenvolupar (SIIS Dokumentation eta ikerketa zentroa, 2013).

- Àustria i les deduccions fiscals destinades a famílies amb rendes baixes o en forma d'impost negatiu per les que no tributen. Així com les excepcions de tributació de les persones treballadores que no assoleixin un llindar d'ingressos i la compensació amb un percentatge de les cotitzacions abonades a la seguretat social.
- Finlàndia i les deduccions de tributs estatals, subjectes a la renda familiar i no vinculades a la presència d'infants a la llar.
- Eslovàquia i les deduccions per famílies amb infants i per persones treballadores amb salaris baixos.

La reducció de la càrrega impositiva del treball domèstic i la gratificació per igualtat de gènere a Suècia

Segons el requadre sobre la despesa en protecció social de les famílies a Suècia de l'apartat 1. Mesures de conciliació de la vida laboral i familiar d'aquest capítol, Suècia és un dels països que se situa al capdamunt del rànquing de despesa en protecció social de les famílies de la UE (Eurostat, 2015) amb el 3% del PIB. A més, la despesa es distribueix de manera bastant equilibrada entre l'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància (el 53%) d'una banda, i, les prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança (el 47%) de l'altra (vegeu el requadre número 1 d'aquest capítol).

Suècia és també un dels països que mitjançant les desgravacions tributàries més ha reduït les desigualtats entre les famílies, és a dir, on la fiscalitat ha tingut un efecte redistributiu més alt, vist que les taxes de pobresa dels infants menors de sis anys, abans i després dels beneficis fiscals o transferències monetàries s'han reduït considerablement (Förster i Verbist, 2014). Destaquen els punts següents:

- Primer, **la deducció per treballs a la llar** (anomenades RUT i ROT), una deducció de part de la càrrega impositiva que paga el consumidor de serveis a la llar, com ara, el de serveis d'atenció a la infància o a les persones grans i que acaba percebent el proveïdor del servei, es va aplicar per primera vegada l'any 2007. La finalitat d'aquesta deducció fiscal és, d'una banda, reduir el preu del servei i augmentar-ne la demanda i, de l'altra, incrementar el treball formal.

Alguns estudis avalen l'expansió del treball domèstic, així com de cura d'infants i de persones grans en llars privades que la introducció d'aquesta deducció ha representat a Suècia, tot i que també és un ajut que es dona a les persones amb més ingressos i que acaben fent dones poc qualificades i d'origen immigratori (Thévenon i Neyer, 2014).

- Segon, **la gratificació per igualtat de gènere**. Una desgravació fiscal condicionada al fet de que els pares comparteixin el permís parental de manera equitativa que es va introduir l'any 2008 i que va dirigida especialment als pares que treballen i als drets dels infants de gaudir de la seva presència, deixant de banda els pares que no treballen. Aquesta gratificació es paga uns anys després d'haver utilitzat el permís parental i això n'ha desincentivat l'ús.

El crèdit fiscal familiar que les empreses es poden deduir de l'impost sobre la renda o de l'impost de societats a França

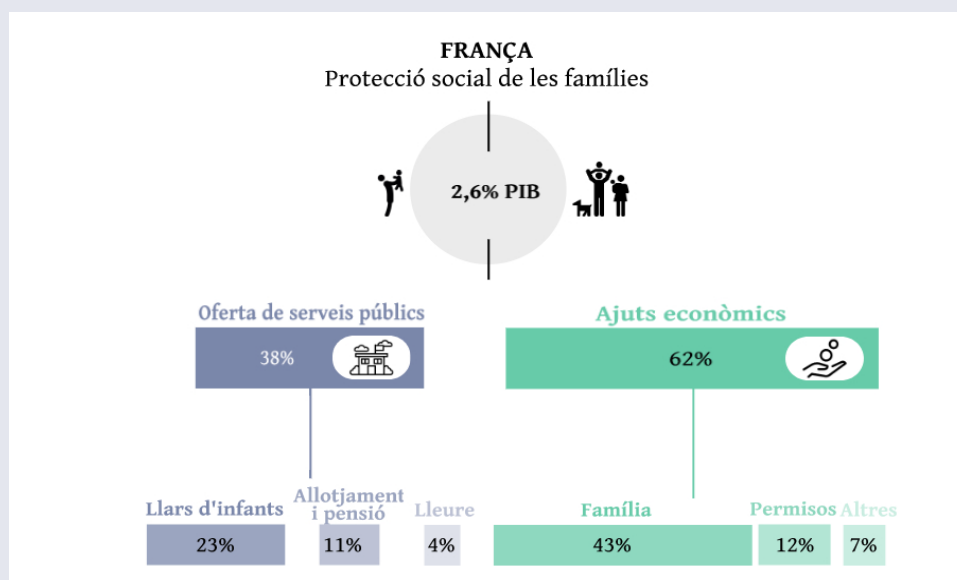
Històricament, l'Estat francès ha procurat, d'una banda, fer polítiques dirigides a compensar les persones treballadores amb sous baixos i, de l'altra, evitar la pèrdua d'incentiu per buscar feina que poden representar les rendes bàsiques per garantir els ingressos. Per això, les polítiques de suport a les famílies franceses estan tan vinculades a les polítiques d'ocupació. La definició d'aquestes polítiques familiars és explícita i tradicionalment han incentivat la natalitat i han afavorit les famílies nombroses, especialment, a partir del tercer fill, a més, es poden qualificar de generoses en termes monetaris.

REQUADRE 6. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies a França

La despesa en protecció social de les famílies a França no és de les més elevades de la UE, el 2,6% del PIB, però tampoc de les més baixes, segons les darreres dades de l'Eurostat (2015). La despesa és majoritàriament en prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança (el 62%). L'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància és del 38%, tal com es veu a la figura següent.

La majoria dels pagaments són en forma de prestació econòmica familiar i periòdica i es distribueixen en tres grups: 1) les prestacions familiars o per fill o filla, és a dir, pagaments regulars a un membre de la família amb infants a càrrec o persones dependents, per ajudar-la en la criança (l'1,1% del PIB); 2) la part del salari pagada pel sistema de seguretat social per compensar la pèrdua d'ingressos durant la baixa laboral o absència del lloc

de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (permisos parentals) que signifiquen el 0,3% del PIB; 3) altres ajuts econòmics en forma de pagament únic (0,2% del PIB).

Entre els pagaments en espècie destaca l'oferta de serveis públics en llars d'infants o d'acollida d'infants de 0 a 5 anys en centres o en llars personals durant el dia, el 0,6% del PIB (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses). Menys importància té la despesa en serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida i residències (0,3% del PIB), així com, la relacionada amb els serveis de planificació familiar i lleure (0,1% del PIB).

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Tot i que el sistema fiscal incentiva les parelles casades amb un sol sustentador, també ofereix un ampli suport a les mares treballadores i a l'atenció a la infància (Fagnani i Math, 2008). En els darrers anys les prestacions econòmiques per famílies amb rendes baixes, monoparentals i nombroses han augmentat, així com les restriccions a les famílies amb rendes més altes.

L'anomenat **crèdit fiscal familiar** (*crédit d'impôt famille* o *CIF*) introduït ja l'any 2004, s'ha configurat com un incentiu fiscal per les empreses amb la finalitat que desenvolupin iniciatives per fomentar el suport a les famílies de les persones empleades, és a dir, una deducció fiscal que tenen les empreses per fomentar l'atenció a la família. De fet, el *CIF* estableix que les empreses es poden deduir el 25% dels costos de l'impost de societats fins a un límit de 500.000 € per any i empresa.

No obstant això, des de l'any 2010 s'exclouen d'aquesta deducció els programes de formació per les persones empleades que estiguin de permís parental i els complements pagats a les persones treballadores que gaudeixin d'altres tipus de permisos relacionats amb la infància, així com, les microempreses i les persones autònomes.

Per acabar, a banda de les prestacions i crèdits familiars i de les mesures fiscals, també hi hauria un tercer grup d'ajuts econòmics per a les famílies, que es desenvolupa a continuació:

5.2.3. ALTRES AJUTS ECONÒMICS PER A LES FAMÍLIES

- **Alemanya i el suport a la família tradicional.** Alemanya, tot i que segueix incentivant la natalitat i afavorint el model de família tradicional nombrosa, ha canviat la política de permisos parentals i l'oferta d'atenció a la infància en els darrers anys. Així, les persones treballadores amb infants o familiars dependents que han demanat sis mesos de permís no retribuït (*Pflegezeit*), comentat anteriorment,

per atendre'ls tenen legalment el dret de sol·licitar un crèdit sense interessos a l'Oficina Federal de la Família i Garantia Social amb la finalitat de compensar la pèrdua d'ingressos.

En els darrers anys, els avantatges per a les famílies amb infants, tant generals com fiscals, han augmentat; així com els subsidis per infant en funció dels ingressos i els recursos de la unitat familiar. El suport a la família no depèn de la renda familiar i prioritza les parelles amb fills per sobre de les monoparentals.

- **Noruega i el subsidi de transició per a famílies monoparentals.** El subsidi de transició (*transicional benefit*) té la finalitat d'assegurar una determinada renda a mares i pares sols amb infants a càrrec, durant un període de temps limitat de 3 anys, sempre que l'infant sigui menor de 8 anys, o bé de 18 anys, si està malalt, té una discapacitat o problemes socials greus. La quantia és la renda bàsica de la Seguretat Social multiplicada per 2,25 que tributa com a renda, està subjecta a l'activitat laboral i es redueix proporcionalment a partir d'un determinat llindar d'ingressos.
- **França, Bèlgica i les subvencions per cobrir el cost dels infants.** França i Bèlgica ofereixen subvencions per cobrir el cost de les escoles bressol i les activitats extraescolars. De fet, subvencionen també el cost de l'atenció a la infància privada, és a dir, de mainaderes o educadors infantils qualificats en funció de la renda familiar. Només les famílies amb més renda queden excloses d'aquest tipus d'ajuts econòmics. A més, tant França com Bèlgica beneficien les famílies nombroses de tres o més infants. França, ofereix avantatges financers a les parelles amb fills, casades o no, mitjançant el quocient familiar (*quotient familial*).
- **Àustria i les mesures relacionades amb el transport escolar i els llibres de text.** D'una banda, el transport gratuït (*Schülerfreifahrt*) durant tot l'any escolar per donar suport a les famílies monoparentals i reconstituïdes, amb infants que han d'anar a l'escola des de cases diferents, d'un progenitor a l'altre i dels avis. De l'altra, els llibres de text gratuïts per a tots els escolars.

5.3. SERVEIS D'ATENCIÓ I CURA

Els serveis d'atenció i cura a la infància, la família i la dependència redueixen el cost d'oportunitat que representen aquestes funcions d'atenció, especialment per a les dones, i n'afavoreixen la participació laboral. Així, un dels arguments per augmentar l'oferta de serveis públics i millorar-la és el d'incentivar l'activitat i l'ocupació femenines; vist que en els països on l'accés als serveis d'atenció i cura és universal i gratuït, l'ocupació de les dones augmenta (Alegre, 2017). A més, segons l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE), les polítiques destinades a ampliar aquesta oferta, a banda d'influir en l'ocupació, contribueixen a reduir la desigualtat d'ingressos i ampliar la renda disponible de les famílies, tot i que és la qualitat d'aquesta oferta de serveis públics, una de les variables que més influeixen (Förster i Verbist, 2014).

TAULA 22. Percentatge del Producte Interior Brut (PIB) destinat a serveis d'atenció i cura per tipus, 2015

Serveis	País	Percentatge del PIB destinat a serveis d'atenció i cura			
		Total	Infància (servei de guarderia 0-5 anys i a la llar durant el dia)	Família (béns i serveis de lleure, pla- nificació familiar i a la llar)	Dependència (servei d'acollida i resi- dència, infants i adults)
	Suècia	1,6	1,1	0,2	0,3
	Noruega	1,9	1,3	0,2	0,4
	Finlàndia	1,7	1,2	0,1	0,4
	Dinamarca	2,1	1,3	0,4	0,4
	Països Baixos	0,3	0,2	0,0	0,1

Serveis	País	Percentatge del PIB destinat a serveis d'atenció i cura		
		Total	Infància (servei de guarderia 0-5 anys i a la llar durant el dia)	Família (béns i serveis de lleure, pla- nificació familiar i a la llar)
Alemanya	1,2	0,7	0,5	0,0
Àustria	0,8	0,7	0,0	0,1
Bèlgica	0,3	0,1	0,2	0,0
Polònia	0,7	0,6	0,0	0,1
Hongria	0,7	0,1	0,4	0,2
Eslovàquia	0,2	0,0	0,1	0,1
França	0,9	0,6	0,1	0,3
Portugal	0,5	0,3	0,1	0,1
Espanya	0,7	0,5	0,2	0,0
Regne Unit	0,6	0,0	0,4	0,2

Unitats: percentatge (%) del PIB.

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

Segons la darrera enquesta europea de condicions laborals, en un context d'envelliment de la població, en què les necessitats de cura augmenten, és essencial encoratjar que les persones s'incorporin al mercat de treball i s'hi quedin, és a dir, facilitar la conciliació de la vida personal, familiar i laboral; una manera de fer-ho és mitjançant l'oferta de serveis d'atenció i cura. També s'ha de tenir en compte que la necessitat d'atendre els infants, les persones dependents (grans i discapacitats) i la família és gran en determinats moments de la vida.

El 21% de la despesa social en família de la UE-28 es destina a serveis d'atenció i cura de caràcter universal, com per exemple, els serveis d'atenció a la infància; la majoria de països europeus desenvolupen un model universal de serveis d'atenció i cura, tret d'alguns (Portugal, Itàlia i Polònia). En aquest àmbit destaquen els països nòrdics, com ara Dinamarca i Noruega, atès que han prioritzat l'oferta de serveis públics d'atenció i cura, a mesura que la participació de la dona en el mercat de treball ha augmentat.

5.3.1. SERVEIS D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA

Invertir en infància i el seu benestar vol dir oferir als infants l'oportunitat que desenvolupin tot el seu potencial més enllà de les transferències monetàries, per generoses que siguin, ja que els infants són un bé comú i la responsabilitat del seu benestar no és una qüestió només privada sinó pública. Cal tenir en compte que en algunes de les llars amb ingressos més baixos, les prestacions de serveis, valorades econòmicament, més les monetàries, representen més d'un terç de la renda familiar, per exemple a Finlàndia.

A més, cada cop hi ha més recerca en polítiques de suport a la família que avalen la importància i els impactes positius dels serveis d'atenció a la infància en àmbits com ara: la millora de desenvolupament cognitiu i emocional dels infants; la reducció de les desigualtats en les competències dels infants en funció de l'origen socioeconòmic; la millora de la conciliació de la vida laboral i familiar i l'augment de la participació de les dones en el mercat de treball.

De fet, els serveis d'atenció a la infància formen part de l'edifici de drets socials bàsics de la UE i integren qualsevol tipus d'atenció i cura organitzada o gestionada tant pel sistema públic com pel privat.

Segons l'Eurostat, concretament, l'estadística d'ingressos i condicions de vida (EU-SILC), els **serveis formals d'atenció a la infància** es defineixen de la manera següent:

- Integren tot tipus d'atenció a la infància organitzada o supervisada per una institució pública o privada; és a dir, sense que hi hagi acord directe entre la persona cuidadora i els progenitors, però amb la intervenció d'una estructura organitzativa que molt sovint és l'entitat o l'empresa que contracta el personal qualificat.

Per exemple: llar d'infants o centres que atenen els infants durant el dia; llars d'infants organitzades per les famílies; establiments que agrupen els infants menors de 3 anys mentre els progenitors treballen i que funcionen sota la supervisió de personal especialitzat; atenció a la infància al domicili dirigida per una persona experta en el desenvolupament integral dels infants i supervisada per un organisme especialitzat; centres o entitats que ofereixen serveis extraescolars de tota mena. Ara bé, tot i que el lloc d'atenció i cura a la infància pot ser un centre o el domicili de la persona que atén l'infant (per exemple en les llars d'infants organitzades per famílies), les persones cuidadores han d'estar qualificades en educació infantil i organitzades mitjançant una estructura formal.

Aquests serveis cobreixen el 39% dels infants de la UE de 12 anys o menys, el 29% per serveis de pagament, total o parcial i, el 10% per serveis gratuïts. Tanmateix, les diferències entre països són considerables. Mentre el 86% dels infants danesos accedeixen a serveis d'atenció en un centre, com ara una llar d'infants o a la llar, només ho fan el 3% dels eslovacs. També hi ha diferències quant al pagament o gratuïtat dels serveis, tot i que a la majoria dels països de la UE els serveis de pagament superen els gratuïts, en alguns països, com ara al Regne Unit, passa el contrari (el 28% són de pagament i el 37% són gratuïts).

TAULA 23. Nombre d'infants coberts pels serveis formals d'atenció i cura, 2016

Infants País	Percentatge (%) d'infants de 12 o menys anys atesos			Satisfacció i ús del servei en %	
	Total	Servei de pagament (total o parcial)	Servei gratuït	Grau de satisfacció	Motiu principal per no fer-ne (més) ús
Suècia	70,4	70,4	0,0	89,1	1,8 horari d'atenció
Noruega	73,3	72,3	1,0	84,3	3,3 financers
Finlàndia	58,7	51,8	6,9	69,4	8,6 manca de places
Dinamarca	85,7	78,9	6,8	93,9	1,6 horari d'atenció
Països Baixos	55,5	55,5	0,0	69,4	18,5 financers
Àustria	58,2	49,7	8,5	75,6	11,7 financers
Alemanya	63,8	52,0	11,8	85,8	4,9 financers
Bèlgica	38,9	34,7	4,2	81,6	7,9 financers
Polònia	42,1	38,3	3,8	73,8	4,7 manca de places
Hongria	11,2	4,0	7,2	68,3	18,7 financers
Eslovàquia	2,5	2,5	0,0	41,1	13,6 financers
França	40,6	38,0	2,6	61,4	13,6 financers
Portugal	37,5	37,5	6,5	75,8	14,2 financers
Espanya	3,5	3,1	0,4	12,3	51,8 financers
Regne Unit	64,7	28,1	36,6	63,5	25,9 financers

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i l'OCDE.

Pel que fa a la satisfacció amb l'accés i l'ús dels serveis formals d'atenció a la infància, les llars daneses són les que estan més satisfetes i les espanyoles les que menys. És interessant observar a la taula, que les llars de l'Estat espanyol són les úniques que han al·legat com a principal motiu per no usar els serveis d'atenció i cura a la infància les dificultats de finançament (el 52%).

Els serveis d'atenció a la infància de qualitat també són rellevants per combatre la pobresa i les desigualtats socials. Alguns països, com ara el Regne Unit i els Països Baixos, subvencionen els progenitors perquè en facin ús, mitjançant un sistema de cupons i crèdits fiscals familiars; però deixen l'oferta de serveis en mans del mercat. D'altres, com per exemple, Bèlgica, França i Portugal, subvencionen els proveïdors de serveis d'atenció a la infància sense ànim de lucre; mentre que a Suècia i Dinamarca, el Govern proveeix els serveis d'atenció a la infància amb places públiques.

- **Suècia** (Van Lacker i Ghysels, 2012). A l'igual de Dinamarca, Suècia és un bon exemple d'ús equitatiu dels serveis d'atenció a la infància, tot i que això implica uns costos financers alts. L'aspecte més important és que la plaça en una llar d'infants està garantida, perquè n'hi ha suficients. A més, Suècia protegeix els grups socials més desfavorits, per exemple, les famílies amb rendes més baixes i monoparentals, ja que paguen menys per l'atenció a la infància, és a dir, es beneficien més del doble dels subsidis de l'Estat que les famílies amb rendes més altes. D'altra banda, Suècia no disposa d'un sistema de deduccions fiscals per atenció a la infància. En altres paraules, tots els grups socials accedeixen de manera equitativa a les places de les llars d'infants, la qual cosa permet alliberar els progenitors i, les mares especialment, per treballar de manera remunerada.

No obstant això, Van Lancker (2018) conclou que els serveis d'atenció a la infància són més utilitzats per les famílies amb més renda i, que augmentar-ne la despesa pública, no redueix les desigualtats socials directament, sinó indirectament; atès que el percentatge d'infants que hi participen incrementa. Així, per reduir les desigualtats, l'ampliació del nombre de places d'atenció a la infància ha de tenir en compte la distribució de la renda i, per assolir l'objectiu a curt termini, una estratègia de mercat que combini la subvenció de la demanda i l'oferta privada del servei pot servir.

Durant la crisi econòmica, alguns països, com ara Finlàndia, Àustria i Alemanya van ampliar els serveis d'atenció i cura d'infants. A continuació es comenten alguns exemples:

- **Àustria.** Els nou estats federats d'Àustria que tenien competències en atenció i cura d'infants, van signar durant la crisi econòmica, tres acords consecutius amb el Govern central per ampliar el nombre de places per infants de menys de tres anys i, en menor grau, per infants entre 3 i 6 anys (fins al 25% del pressupost). També van acordar invertir en la formació de professionals de l'educació infantil (*Tageseltern*) i en l'ampliació de l'escolarització durant tot el dia.
- **Polònia.** Durant la crisi econòmica, la inversió en llars d'infants i serveis de preescolar va augmentar i els serveis d'atenció a la infància es van diversificar, especialment, per a infants menors de 3 anys; atès que el Govern va augmentar la despesa i el cofinançament del Programa per a nens petits (Toddler), a més d'obligar als infants de 5 anys a fer un any de preescolar (5 hores mínim al dia) en una llar d'infants o centre de primària. Així, en més que duplicar-se el nombre de llars d'infants disponibles, els progenitors van disposar de més temps per buscar feina.

5.3.1.1. SERVEIS DE LLARS D'INFANTS

Moltes famílies amb infants dependents, especialment les monoparentals, però també les divorciades i reconstituïdes, tenen dificultats en conciliar la vida personal, familiar i laboral, així com més risc de pobresa i exclusió social, sobretot, durant els períodes de crisi econòmica; per això és aconsellable, proveir de serveis d'atenció i cura a la infància de qualitat, així com facilitar l'accés a la informació i la seva comprensió a les famílies més vulnerables (OCDE, 2018).

L'atenció a la infància universal i amb un estàndard de qualitat alt de Dinamarca

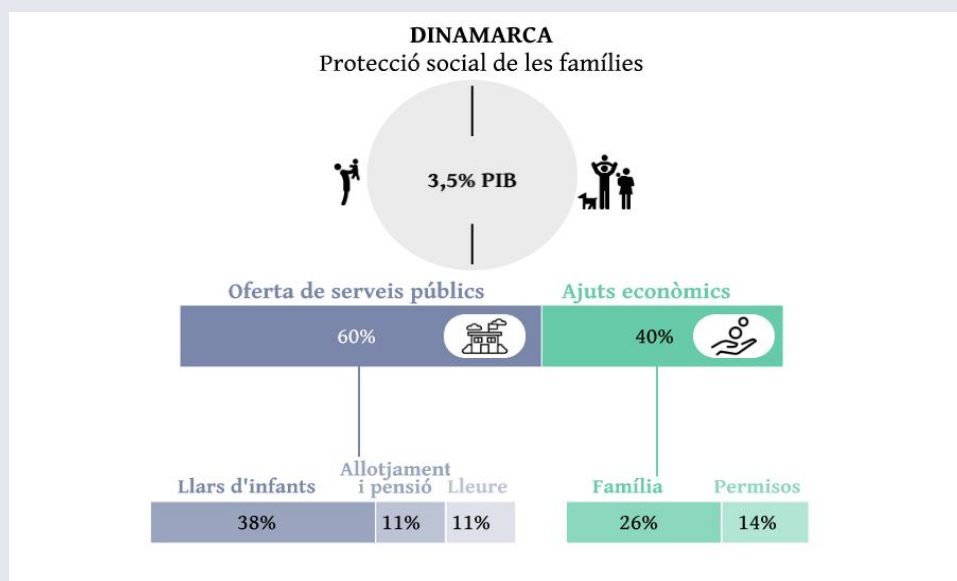
Dinamarca dedica l'1,6% del PIB a polítiques públiques d'atenció a la infància, el 3,3% si es tenen en compte els serveis públics, de manera que se situa al cap d'amunt del rànquing de despesa en protecció social en família i infància; la qual cosa es relaciona amb les taxes de fecunditat i la grandària de la població jove (Eurostat, 2018).

Les famílies daneses, a banda de rebre transferències monetàries, es beneficien d'una oferta àmplia de serveis formals d'atenció a la infància, tant en llars d'infants com en centres de preescolar i altres. Així, la cobertura dels nens i nenes de 0 a 2 anys és del 63,0%, el percentatge més alt d'Europa i, la dels infants de 3 a 5 anys és del 90,7% (Förster i Verbist, 2014). A més, l'accés és universal, gràcies a les subvencions públiques destinades a les famílies amb baixos ingressos o monoparentals i el copagament parental (Thévenon, 2011).

REQUADRE 7. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies daneses

Segons les últimes dades de l'Eurostat (2015), la despesa en protecció social de les famílies daneses és de les més altes de la UE, el 3,5% del PIB. La majoria dels beneficis són en espècie, és a dir, en oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància, el 60%. Les ajudes econòmiques o les transferències monetàries per mantenir els ingressos i facilitar la criança signifiquen el 40% restant, tal com s'observa a la figura.

D'una banda, la despesa principal en espècie és en serveis públics de llars d'infants o, d'acollida de nens i nenes de 0 a 5 anys en centres o llars personals durant el dia, l'1,3% del PIB (s'exclouen els serveis que ofereixen les empreses). A més distància se situa la despesa en serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida o residències (0,4% del PIB); així com, els relacionats amb la planificació familiar o el lleure de les famílies (0,4% del PIB).

De l'altra, totes les ajudes econòmiques són en forma de transferència monetària periòdica i es resumeixen en dos. En primer lloc, els pagaments regulars a un membre de la família que té persones dependents o infants a càrrec, per ajudar-la en la cura o criança, vist que representen el 0,9% del PIB. En segon lloc, les quanties pagades pels sistema de seguretat social destinades a compensar la pèrdua d'ingressos durant la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant (prestacions de maternitat i paternitat) que signifiquen el 0,5% del PIB.

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

El personal que atén els infants està pedagògicament qualificat, amb una formació universitària de dos anys mínim. Les ràtios són, d'una persona cuidadora per cada tres infants menors de 3 anys i per cada 7 de preescolar. La majoria dels nens i nenes reben atenció abans del primer any de vida, atès que el permís de maternitat i parental retribuït és de 18 i 32 setmanes respectivament, dos anys de llar d'infants i 3 anys de preescolar.

L'atenció preescolar pot ser de dos tipus, la majoria dels nens i nenes reben atenció qualificada en un centre públic, però un de cada tres són acollits per una cuidadora, no necessàriament qualificada, en una llar personal amb un màxim de cinc infants atesos.

Els resultats beneficien la mobilitat social entre generacions i, sobretot, el desenvolupament dels nens i nenes més vulnerables o amb dèficits educatius, tal com descriu Esping-Andersen, Garfinkel, Han et al. (2012). De fet, l'atenció a la infància amb un estàndard de qualitat, té una funció compensadora i igualadora si és universal i oferta pel sector públic, i, desemboca en millors resultats cognitius. En canvi, quan els ingressos familiars condicionen la qualitat del centre hi ha diferències en l'atenció que reben els infants menors de 3 anys, com és el cas dels EUA, els resultats cognitius dels infants més desfavorits en etapes posteriors són pitjors, més baixos que els dels infants danesos.

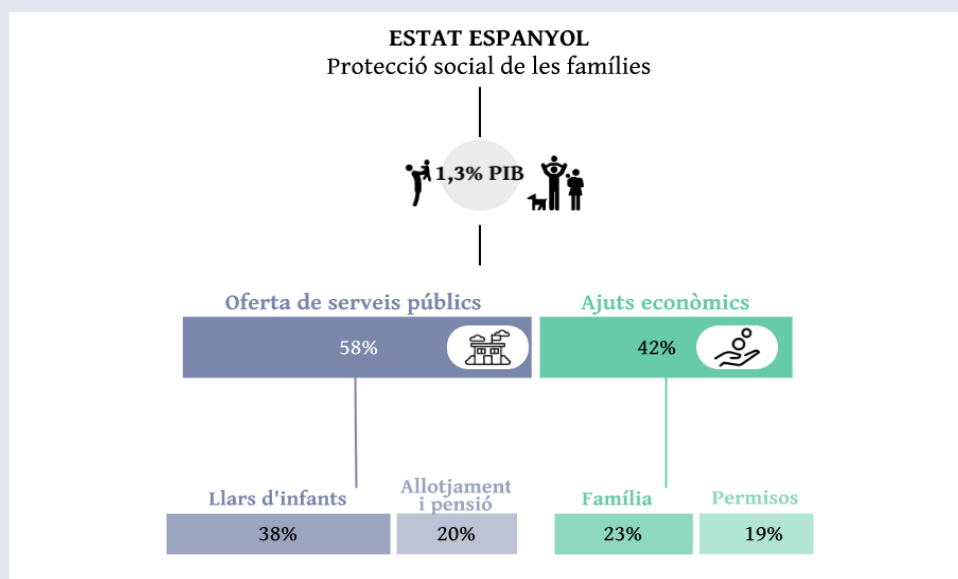
5.3.1.2. ATENCIÓ A LA INFÀNCIA AL DOMICILI

L'atenció a la infància al domicili amb un estàndard de qualitat a l'Estat espanyol: el cas de Navarra, País Basc i Galícia

REQUADRE 8. Distribució de la despesa en protecció social de les famílies a l'Estat espanyol

Segons les últimes dades de l'Eurostat (2015), la despesa en protecció social de les famílies espanyoles és de les més baixes de la UE, l'1,3% del PIB. El 58% d'aquests diners es destina a pagaments en espècie, en altres paraules, a l'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància. El 42% de la despesa restant es destina a ajuts econòmics o a transferències monetàries per mantenir els ingressos i facilitar la criança, tal com es veu a la figura.

La majoria de la despesa és en espècie, bé en serveis de llars d'infants o acollida d'infants de 0 a 5 anys en centres o llars personals durant el dia (el 0,5% del PIB), o bé en serveis d'allotjament i pensió proporcionats als infants i les famílies de manera permanent, com ara famílies d'acollida o residències (0,25% del PIB).

La despesa en ajuts econòmics és de caràcter periòdic i es distribueix de la manera següent: pagaments regulars

a un membre de la família que té persones dependents o infants a càrrec, per ajudar-lo en la cura o criança (el 0,30% del PIB), i, pagaments del sistema de seguretat social destinats a compensar la pèrdua d'ingressos durant la baixa laboral o absència del lloc de treball a causa del naixement o l'adopció d'un infant; és a dir, prestacions de maternitat i paternitat (el 0,25% del PIB).

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

El servei d'atenció a la infància al domicili de la persona cuidadora de Navarra, **Casas Amigas**, funciona des de l'any 2002 i el va iniciar una fundació privada amb ajuda del programa Equal de la UE. L'objectiu inicial del servei era incorporar les dones al mercat de treball en sectors econòmics i professionals emergents i formalitzar la professió de persona cuidadora. El govern de Navarra va continuar amb el servei i el va regular l'any 2006,⁵¹ avui dia el gestionen dues entitats no lucratives; el Govern de Navarra va retirar el cofinançament del 60% l'any 2013 en un context de retallades pressupostàries (Blasco, 2017). El servei regulat pel govern de Navarra té les característiques següents:

- Les persones cuidadores han de disposar d'una formació acadèmica o experiència acreditada i han d'estar coordinades per una persona amb titulació superior relacionada amb l'educació.
- Les activitats d'aquesta atenció a la infància han d'estar relacionades amb l'educació en la primera infància, l'alimentació i la higiene.
- Els requisits són que la ràtio d'infants per persona cuidadora sigui 4 i disposar d'un espai físic i material adequat.

El País Basc també va dissenyar un programa públic pilot anomenat **Haur Etxeak**, de mares de dia per dones amb fills que estiguessin a l'atur, que les acreditava amb 250 hores de formació per acollir infants a casa. El preu per a les famílies era fix (100 euros mensuals l'any 2011) i havien de respectar unes condicions laborals concretes. El programa de nius familiars es va cancel·lar l'any 2013 i avui dia alguna de les cases niu constituïdes en cooperativa donen el servei, però sense ajut públic.

Galícia també ha iniciat un projecte de **cases niu** per a menors de tres anys en municipis rurals en el marc del programa de política familiar 2015-2018. Les persones cuidadores s'han d'acreditar amb 175 hores de formació si tenen formació superior relacionada amb l'educació, o, amb 575 hores si no en tenen. S'ha iniciat un sistema d'ajuts per adequar les cases i s'ha establert una ràtio de 4 infants per persona cuidadora.

5.3.1.3. ELS SERVEIS DE SUPORT PARENTAL I A LA CRIANÇA

Les polítiques contingudes en aquest apartat van dirigits als progenitors i a millorar les capacitats parentals; és a dir, capacitar-los per la criança i l'educació dels fills perquè adquireixen habilitats i coneixements que tinguin efectes socials, un àmbit que fins ara havia estat privat. Destaquen les del Regne Unit i les de França.

Els programes de formació i capacitació parental avaluats del Regne Unit, Estats Units d'Amèrica i Irlanda

Durant els anys 90, les polítiques de capacitació parental van anar de la mà d'objectius de reducció de la pobresa infantil, èxit educatiu i mobilitat social; així com, de lluita contra l'exclusió social i els comportaments delictius.

Al Regne Unit, existeix una xarxa de centres de suport parental i, un conjunt de programes estandarditzats i aprovats, l'eficiència dels quals ha estat contrastada. Les escoles i els instituts disposen d'assessors

⁵¹ Ordre foral 27/2006.

en criança parental (*parenting comissionar*) que ajuden les famílies, formats per l'administració pública; així com, d'un seguit de programes concrets, destinats a les mares joves i les famílies amb infants en risc, entre d'altres, com ara, el programa de criança positiva **Triple P: Positive Parenting Program**, compartit pel Regne Unit, EUA i Austràlia.

El Programa està dissenyat per proporcionar estratègies als progenitors i familiars, amb la finalitat de prevenir problemes conductuals, emocionals i de desenvolupament durant la infància i l'adolescència. Segons Blanch i Badia (2015), el programa va destinat als pares i mares d'infants fins a 16 anys o altres familiars que facin aquesta funció, per exemple, els avis; així com, a parents d'infants amb discapacitat. S'orienta a grups socioeconòmics, lingüístics i ètnics diversos i es pot escollir el tipus de participació: en línia, individual o en grup; la durada és variable, entre 5 i 10 sessions i els suports també són diversos. La finalitat és crear un ambient segur, educatiu, estimulant que promogui l'aprenentatge positiu. Els professionals formadors provenen de diversos àmbits de la psicologia, l'educació i també de la salut, amb un màster en aquests àmbits.

Els resultats del programa evidencien una millora de les relacions entre els progenitors i els fills o filles, la reducció dels conflictes familiars, les dificultats conductuals i el maltractament infantil; de manera que les famílies se senten més segures, els progenitors milloren la confiança en ells mateixos, les relacions familiars i la comunicació amb la parella i, redueixen l'estrès, entre d'altres.

Mesures de suport per millorar la criança dels Estats Units i Irlanda

Es tracta de programes d'atenció domiciliària que milloren les pràctiques de criança des del punt de vista de la salut, estan molt arrelats, sobretot als països anglosaxons i formen part de la política familiar, per exemple: el *Home visiting programs (Healthy families America i Nurse family partnership)* dels Estats units o el *Preparing for life, Community mother o Lifestar* d'Irlanda. Aquest programes estan supervisats per personal qualificat i semblen millorar l'estat de salut de la mare i l'infant, els hàbits saludables i la preparació educativa dels fills i filles, especialment, de les famílies vulnerables o en situació de risc d'exclusió social.

L'efectivitat dels programes de visites domiciliàries s'ha constatat en dos casos: el *Healthy families America* i el *Nurse family partnership* (Sama-Miller, Akers, Mraz-Esposito et al., 2016), atès que les mesures han impactat positivament en la salut dels infants i de les mares, en el comportament escolar, la criança parental i la autosuficiència econòmica de les famílies; a més de reduir el maltractament infantil, la delinqüència juvenil i la violència familiar.

Els programes d'acció conjunta entre família i escola i espais per famílies de França

Tres indicadors clarifiquen el paper de la família en l'educació: 1) el pes del context familiar en l'èxit educatiu de l'alumnat, 2) els drets atorgats als progenitors i 3) la seva implicació en l'escolarització. El Codi d'educació francès fa dels progenitors membres de ple dret de la comunitat educativa i dels consells escolars; a més, a banda d'aquest dret de representació, els pares i mares participen en l'educació dels fills i filles gràcies a:

- **La malette des parents** (Rakocevic, 2014). A França hi ha els programes d'acció conjunta entre la família i l'escola, promoguts per les administracions locals, duts a terme sovint per les entitats del tercer sector i, que posen en marxa mesures que involucren les famílies en l'escolarització dels infants, així com, la participació dels pares i mares en la vida quotidiana de l'escola.

La *malette des parents* és un dispositiu de diàleg amb les famílies a les escoles públiques, una mena de tallers-debat als quals la família està convidada a participar, especialment, el darrer curs de l'edu-

cació primària. Integra també, un conjunt d'accions formatives complementaries destinades als progenitors. En resum, la idea de reforçar el diàleg amb les famílies per prevenir l'absentisme escolar, especialment amb les famílies desfavorides, ha donat resultats prometedors.

El dispositiu es posa en marxa en les etapes inicials dels cicles educatius i en moments clau del curs; és universal, però va dirigit especialment a les famílies amb menys recursos socials i culturals. Per exemple, les famílies amb infants que comencen la secundària (11 anys) poden participar en un mínim de tres trobades amb el director de l'escola, amb la finalitat que donin importància a l'acompanyament dels fills durant l'escolarització i d'orientar-les sobre quina és la millor manera de fer-ho.⁵²

- **Réseaux d'écoute, d'appui et d'accompagnement des parents.** Aquestes xarxes de suport d'àmbit municipal orienten els progenitors mitjançant l'assessorament entre iguals. Els grups de mares i pares proporcionen aquest suport; poden funcionar de manera autònoma o amb el suport d'un orientador professional. La participació és voluntària i universal, tot i que alguns municipis posen el focus en les famílies que tenen més riscos. Cal tenir present que a França, les famílies que reben una prestació de renda mínima o garantida, estan obligades a participar en activitats de capacitació parental en els casos en els quals es detectin dèficits parentals, com ara, l'absentisme escolar.

5.3.1.4. ALTRES SERVEIS DIRIGITS A LES FAMÍLIES

La crisi econòmica a partir de l'any 2008 ha tingut conseqüències importants per les famílies amb infants i ha augmentat el risc de pobresa en diversos estats membres; atès que molts països van aplicar mesures d'austeritat i retallades de la despesa social a partir de l'any 2011. No obstant això, destaquen alguns programes de suport a la família durant la crisi, relacionats amb l'habitatge i el transport, per exemple:

- **La xarxa de menjadors socials de Portugal.** Aquesta xarxa de menjadors gestionada pel tercer sector social ha ajudat moltes famílies durant els anys de crisi i ha introduït l'esmorzar gratuït a l'escola per als infants de famílies en situació de risc de pobresa.

5.3.2. SERVEIS D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

Si s'observen els indicadors demogràfics i macroeconòmics, concretament, les ràtios previsibles d'envel·liment i de dependència potencial; França supera la mitjana de la UE-27 en dos dels tres indicadors demogràfics i econòmics: la taxa de dependència total (vellesa + infància) i la taxa de dependència per vellesa, al igual de Finlàndia (vegeu la taula següent):

TAULA 24. Dades sobre dependència i serveis formals d'atenció i cura, 2016

Dependència	Taxes de dependència			Sistemes d'atenció a la dependència			
	País	Total: infància + vellesa (1)	Per vellesa (2)	Econòmica: per vellesa (3)	Model d'atenció i cura de llarga durada		
					Persona cuidadora		
					Dona	Home	
UE-27		53,2	29,9	43,5		60,2	39,8
Suècia		59,5	31,6	37,6	Universal i de suport al cuidador/a	60,5	39,5
Noruega		52,3	25,2	30,2	Universal i de suport al cuidador/a	62,9	37,1
Finlàndia		58,7	32,8	44,7	Universal i de suport al cuidador/a	57,4	42,7
Dinamarca		55,5	29,5	36,0	Universal i de suport al cuidador/a	72,8	27,2
Països Baixos		53,2	28,1	35,2	Centrat sobretot en la persona dependent	63,5	36,5

⁵² Per més informació, consulteu la web: <http://goo.fl/8P89pf>.

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

Dependència	Taxes de dependència			Sistemes d'atenció a la dependència			
	País	Total: infància + vellesa (1)	Per vellesa (2)	Econòmica: per vellesa (3)	Model d'atenció i cura de llarga durada	Persona cuidadora	
						Dona	Home
Alemanya	52,3	32,2	40,6	Centrat sobretot en la persona dependent	64,8	35,2	
Bèlgica	54,7	28,4	44,7	Centrat sobretot en la persona dependent	57,0	43,0	
Polònia	45,6	23,7	34,9	Familiar i sense suport al cuidador/a	60,9	39,1	
Hongria	49,1	27,5	40,4	Familiar i sense suport al cuidador/a	59,8	40,2	
Eslovàquia	42,9	21,0	31,4	Centrat sobretot en la persona dependent	62,2	37,8	
França	59,8	30,4	46,3	Centrat sobretot en la persona dependent	58,5	41,5	
Portugal	53,6	32,1	44,9	Centrat sobretot en la persona dependent	66,0	34,0	
Espanya	51,5	28,6	47,2	Centrat sobretot en la persona dependent	62,4	37,6	
Regne Unit	55,4	27,9	34,5	Centrat sobretot en la persona dependent	58,8	41,2	

(1) Pes de la població menor de 15 anys i més gran de 64 respecte de la població de 15 a 64 anys, en percentatge.

(2) Pes de la població de 65 i més anys respecte de la població de 15 a 64 anys, en percentatge.

(3) Pes de la població inactiva de 65 i més anys respecte de la població ocupada de 15 a 64 anys, en percentatge.

Unitats: percentatge (%).

Font: elaboració pròpia a partir de l'Eurostat i Bouget, Spasova i Vanhercke, 2016.

Portugal supera les dues taxes de dependència per vellesa de la UE-27, la general i l'econòmica i, l'Estat espanyol, només la darrera, és a dir, la taxa de dependència econòmica per vellesa, amb el 47,2% de població inactiva de 65 i més anys respecte de la població ocupada de 15 a 64 anys, sent la més alta de la UE-27. En canvi, el Regne Unit, que té el nombre de persones en situació de dependència més alt, no és dels països que més destaca quant a les taxes demogràfiques de dependència potencial.

La necessitat de cures al llarg de la trajectòria vital, és a dir, la dependència, és un risc social que afecta la família, especialment les dones, i que cal protegir mitjançant serveis d'atenció de llarga durada de qualitat. A més, l'atenció a la persona d'edat dependent a la majoria d'estats de la UE la fan els familiars.

Les diferències entre països en percentatge del PIB són heterogènies, tant pel que fa a la despesa en atenció i cura a la dependència com en la cobertura de l'atenció de llarga durada. Els països que dediquen un percentatge del PIB per sobre de la mitjana de la UE-27 són el nòrdics i els centrals, especialment: Noruega, Països Baixos, Alemanya i Suècia, per aquest ordre, tal com s'observa a la taula següent.

De fet, tant el nombre de persones en situació de dependència com el percentatge de persones que reben atenció de llarga durada sobre la població, varien d'un estat a l'altre. Així, el Regne Unit és un dels països amb més persones que reben atenció de llarga durada en xifres absolutes (3.491.600), seguit de França (3.018.500); l'Estat espanyol ocupa una posició intermèdia (1.549.100). En canvi, en percentatge, és a dir, en nombre de persones que reben atenció de llarga durada (institucional, al domicili o en diners) sobre el total de la població, destaquen: Finlàndia, Bèlgica, Àustria i Noruega, amb percentatges molt superiors al 4,4% del conjunt de la UE-27; l'Estat espanyol se situa per sota amb el 3,3%, tal com s'observa a la taula.

TAULA 25. Despesa en atenció a la dependència i cures de llarga durada, població i persones que reben atenció per països, UE 2016

País	Despesa en atenció de llarga durada (% del PIB)	Població (milions)	Persones que reben atenció (milions)	Persones que reben atenció (percentatge)
UE-27	1,6	445,3	19,5	4,4
Suècia	3,2	9,9	0,5	5,4
Noruega	3,7	5,2	0,4	7,1
Finlàndia	2,2	5,5	0,5	10,0
Dinamarca	2,5	5,7	0,2	2,8
Països Baixos	3,5	17,0	0,8	4,8
Alemanya	3,5	82,5	2,7	3,3
Àustria	1,9	8,7	0,7	8,4
Bèlgica	2,3	11,3	1,0	8,8
Polònia	0,5	38,0	1,9	4,9
Hongria	0,7	8,8	0,3	3,6
Eslovàquia	0,9	5,4	0,3	5,3
Txèquia	1,3	10,6	0,6	5,4
França	1,7	66,8	3,0	4,5
Portugal	0,5	10,3	0,3	3,2
Grècia	0,1	10,8	0,4	3,4
Espanya	0,9	46,4	1,5	3,3
Regne Unit	1,5	65,6	3,5	5,3

Unitats: percentatge (%) del Producte Interior Brut (PIB), població en milions i, persones que reben atenció de llarga durada: institucional, al domicili o en diners, en milions i en percentatge de la població (% població).

Font: European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2018).

El dret d'atenció i cures de les persones en situació de dependència en l'àmbit familiar, és a dir, les persones d'edat i les persones amb discapacitat, és cobert mitjançant cinc models: l'universal dels països nòrdics, el contributiu al sistema de seguretat social alemany i danès, el mixt dels Països Baixos, el subsidiari dels països del Sud i, l'assistencial del Regne Unit. D'altra banda, l'oferta i provisió de serveis d'atenció a la dependència és diversa i pot provenir de: l'Administració pública, el tercer sector social i l'empresa privada; una altra opció és que l'usuari pugui escollir els serveis que requereixi amb els diners que li proporciona l'Administració. A continuació es descriuen alguns dels models d'atenció a la dependència europeus (Arriba i Moreno, 2009; Bocquaire, 2015):

- La majoria dels **països nòrdics** tenen un model d'atenció a la dependència universal, redistributiu, públic i equitatiu; atès que les prestacions són homogènies i es finança mitjançant impostos, en general. La responsabilitat de l'atenció a la dependència és més de l'Estat que de la família o la comunitat. L'objectiu del sistema és promoure l'autonomia individual, tant per participar en la vida laboral com per desenvolupar una vida plena. Molts d'aquests països han ampliat la xarxa de protecció a la dependència en els darrers anys, a partir de la xarxa universal de serveis socio-sanitaris, així com, del pes central dels serveis socials.
- Els **països baixos**, se situen entremig dels països nòrdics i dels del centre d'Europa; l'atenció a la dependència es finança mitjançant impostos i contribucions a la seguretat social. Entenen l'atenció a la dependència com un sistema de cura de llarga durada que ha de promoure l'autonomia tant personal com familiar; en altres paraules, la incorporació al mercat de treball de la persona dependent.

La responsabilitat que s'atorga a la persona en situació de dependència comporta la participació en l'elecció dels proveïdors del servei, així com el seu finançament públic.

- Els països del **centre d'Europa**, per exemple Alemanya, vinculen l'atenció a la dependència al sistema contributiu de la seguretat social. Per tant, les prestacions i serveis d'atenció a la dependència ajuden les persones beneficiàries i les seves famílies, de manera proporcional a les cotitzacions socials de treballadors i empresaris durant la vida laboral. L'assegurança per aquest concepte és obligatòria per a totes les persones residents a Alemanya.
- Els països del Sud d'Europa apliquen el principi de subsidiarietat, entès com que l'Administració pública assumeix la responsabilitat del benestar de la persona en situació de dependència només quan la família no ho pot fer; tant l'avaluació com el subsidi es financen públicament, però els beneficis són limitats.

Per exemple, el subsidi personal d'autonomia francès al igual de l'espanyol, complementa els ingressos en funció del grau de dependència. El sistema calcula la quantia de l'ajut en funció dels ingressos i recursos de la persona beneficiària, prioritzant les prestacions en espècie (atenció domiciliaria, mitjans tècnics i estades residencials). Per contra, altres països com ara Itàlia, atorguen un ajut econòmic fix al marge del grau de dependència que es finança amb impostos. Així, l'orientació familiar del model, l'escassetat de l'oferta i la dificultat de finançar-lo han afavorit un mercat informal d'atenció a la dependència format per persones treballadores d'origen immigratori.

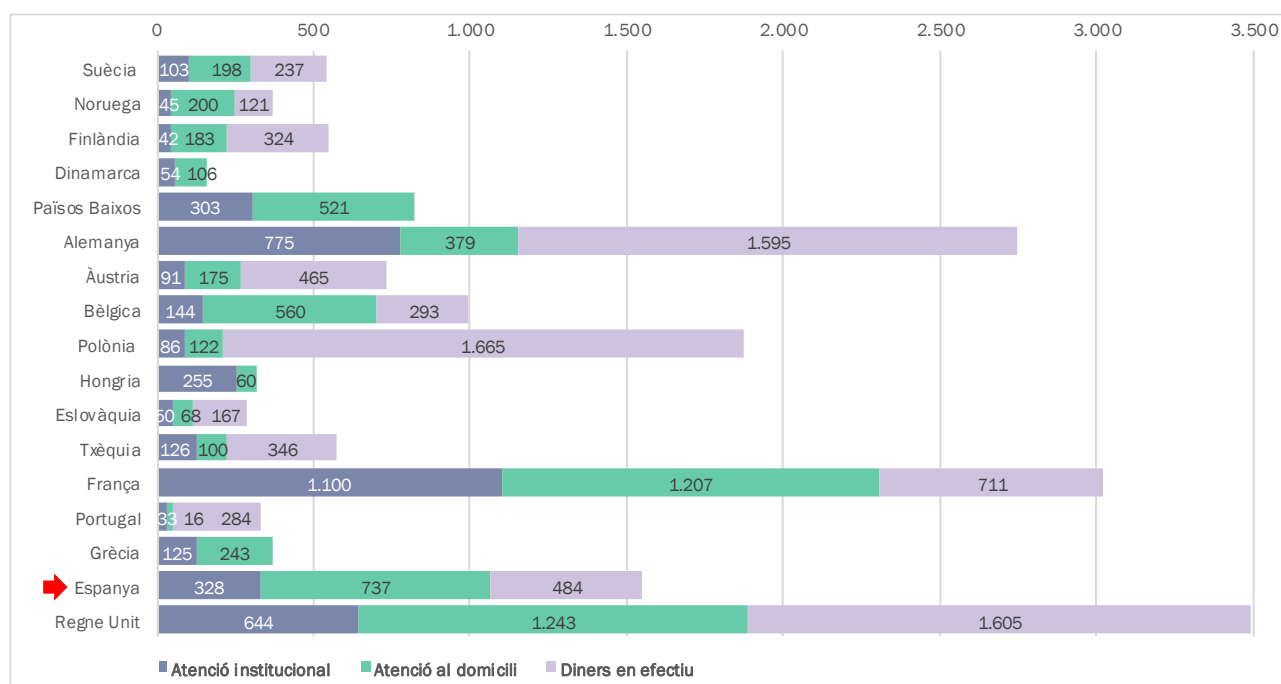
- Els països **anglosaxons**, com ara el Regne Unit, tenen un model d'atenció a la dependència assistencial que té en compte els recursos econòmics i patrimonials de la persona beneficiària i que es finança mitjançant impostos. L'objectiu és reduir el risc de pobresa i d'exclusió social que comporta l'envelliment, així com, promoure la reincorporació al mercat de treball, total o parcial, de les persones dependents. De fet, el mercat privat i les entitats del tercer sector social tenen un paper important en la provisió de serveis d'atenció i cura a la dependència i la discapacitat.

Un àmbit important per conciliar la vida laboral i familiar i que en general està poc desenvolupat és el de les polítiques destinades a ajudar les famílies amb persones en situació de dependència a càrrec per malaltia crònica, discapacitat o vulnerabilitat, que necessiten serveis de cura de llarga durada, per fer activitats de la vida quotidiana, especialment, en societats envellides. Tal com s'observa a la taula anterior, aquesta tasca la fan majoritàriament les dones, per exemple a Dinamarca el 72,8% de les persones cuidadores són dones; en canvi, a Bèlgica el 57,0%. L'Estat espanyol se situa entremig amb el 62,4% de dones que fan les tasques d'atenció a la dependència, per sobre de la mitjana de la UE-27 del 60,2%.

En general, els serveis de llarga durada per atendre persones grans de la família en situació de vulnerabilitat estan menys desenvolupats que els serveis per atendre infants amb discapacitat. A més, les diferències entre estats i entre regions d'un mateix estat són rellevants (Bouget, Spasova, Vanhercke, 2016). En funció del règim de benestar la responsabilitat de l'atenció i cura a la dependència pot ser una obligació: 1) familiar, sense alternativa, sense suport o 2) familiar amb suport de polítiques de dependència; 3) opcional, de manera que és un dret en comptes d'una obligació, amb opcions de descàrrega parcial de la responsabilitat d'atenció i cura; 4) institucional, és a dir, fora de l'àmbit familiar, gràcies a la disponibilitat de serveis públics o privats d'atenció i cura a la dependència.

Així, en l'àmbit de l'atenció a les persones en situació de dependència –persones amb discapacitat o d'edat avançada– els estats es poden situar en una escala que va des de la cura en l'entorn familiar a l'atenció institucional, en funció de la provisió de serveis públics d'atenció a la dependència, amb l'externalització d'aquests, la participació de les entitats del tercer sector social i l'oferta de serveis privada i mercantil, tant formal com informal. No obstant això, la tendència generalitzada als diversos estats és la d'evitar l'atenció institucional o residencial, excepte per les persones amb discapacitat severa i la de reforçar l'atenció domiciliaria, per una vida activa i saludable a casa i en un entorn familiar.

GRÀFIC 27. Persones dependents per tipus d'atenció: residencial, al domicili, diners en efectiu, UE-28 2016

Unitats: milers de persones.

Font: *The 2018 ageing report (EU, 2018)*.

- Primer, l'únic estat que opta majoritàriament per l'atenció residencial de la ciutadania en situació de dependència és Hongria. No obstant això, els tres països que tenen més persones en situació de dependència i, un percentatge de persones que reben atenció institucional i residencial per sobre de la mitjana de la UE-27 (el 24,4%) són: Hongria amb el 81,0% tal com s'ha comentat, els Països Baixos amb el 36,7% i França amb el 36,4% (vegeu el gràfic i el subapartat 3.3.1 sobre Serveis institucionals d'atenció a la dependència).
- Segon, els estats que elegeixen la cura al domicili de les persones en situació de dependència són: Noruega, Dinamarca, els Països Baixos, Bèlgica, França, Grècia i l'Estat espanyol, entre d'altres. Els tres països que més han desenvolupat l'atenció al domicili, en percentatges superiors als de la UE-27 (el 29,8%) són: Dinamarca amb el 66,3%, Grècia amb el 66,0% i els Països Baixos amb el 63,3% (vegeu el gràfic i el subapartat 3.3.2 sobre l'Atenció a la dependència al domicili).
- Per acabar, alguns estats escullen oferir diners en efectiu per comprar serveis d'atenció a la dependència, per exemple: Suècia, Finlàndia, Alemanya, Àustria, Polònia, Eslovàquia, Txèquia, Portugal i Regne Unit. Per exemple, Suècia és un dels països que permet a la persona en situació de dependència escollir com i on vol rebre l'atenció, si al domicili o en un centre, raó per la qual ofereix informació suficient a la persona dependent sobre les opcions disponibles.

Els tres països amb persones dependents que reben diners en efectiu per comprar serveis d'atenció i cura a la dependència, amb percentatges superiors al conjunt de la UE-27 (el 45,8%) són: Polònia amb el 88,9%, Portugal amb el 85,2% i Àustria amb el 63,7% (vegeu el gràfic).

5.3.2.1. ELS SERVEIS INSTITUCIONALS D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

Com s'ha descrit anteriorment, entre els estats que tenen un percentatge de persones en situació de dependència alt que reben atenció institucional i residencial està Hongria en primer lloc i, a més distància, els Països Baixos i França. En aquest cas, s'han escollit els Països Baixos com a exemple de programa públic d'atenció a la dependència, tot i que també destaquen per dedicar el 73% de la despesa en família

a prestacions econòmiques regulars, per mantenir els ingressos i ajudar les famílies en la criança i l'atenció a la dependència; és a dir, en mesures de flexibilitat laboral, tal com s'observa al requadre núm. de l'apartat 1.2 sobre Gestió del temps de treball.

El programa públic d'atenció de llarga durada institucional dels Països Baixos

La despesa en atenció i cura a la dependència de llarga durada dels Països Baixos és molt alta i representa el 3,5% del PIB. A més, el percentatge de persones en situació de dependència que necessiten atenció de llarga durada i està en centres residencials, també és dels més alts de la UE-27, concretament, del 36,7%. El finançament del sistema d'atenció a la dependència als Països Baixos és mixt, tal com s'ha comentat anteriorment, és a dir, mitjançant impostos i contribucions al sistema d'assegurança social.

Una Llei de l'any 1968⁵³ cobreix l'atenció de llarga durada de les persones en situació de dependència i molts dels serveis socials i mèdics necessaris; és a dir, els serveis de: cura personal, infermeria, assistència per organitzar la vida quotidiana, tractament, rehabilitació, tant al domicili com en centres residencials.

La Llei es va reformar l'any 1995 perquè les persones ateses en el domicili poguessin optar per una prestació econòmica i, així, escollir el proveïdor del servei; però vist l'augment de costos del programa, es va reformar de nou l'any 2007, amb la finalitat que les administracions locals es fessin responsables de l'atenció no relacionada amb l'assistència sanitària; en altres paraules, de l'atenció social i els serveis de: promoció de l'autonomia personal, ajuda en les activitats relacionades amb la llar, alimentació, tasques domèstiques i transport. En resum, el Govern central subvenciona l'Administració local en funció del perfil poblacional i, els ajuntaments poden demanar una contribució als beneficiaris del servei i regular-lo com desitgin.

L'avaluació de les persones beneficiàries es dissenya tenint en compte les seves necessitats i característiques, així com, els recursos dels què disposen, com ara, la renda disponible per comprar els béns i serveis necessaris al mercat.

5.3.2.2. ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA AL DOMICILI

Dos estats destaquen en l'àmbit de l'atenció a la dependència al domicili, Dinamarca i Alemanya, atès que han adaptat gradualment els serveis socials i de salut a les necessitats d'una població envellida. Ambdós països sobresurten per la despesa en protecció social de les famílies, el 3,5% del PIB i el 3,2% respectivament. Dinamarca destina el 60% de la despesa a beneficis en espècie, concretament, a l'oferta de serveis públics d'atenció a la família i la infància, tal com s'ha comentat en el subapartat 3.1.1 sobre Serveis de llars d'infants. En canvi, Alemanya destina el 62,5% dels diners per aquest concepte a prestacions econòmiques regulars per mantenir els ingressos i facilitar la criança i l'atenció a la dependència com s'observa en el subapartat 1.1.2 Atenció a la dependència de l'apartat 1. Permisos i Llicències.

El programa públic d'atenció i cures de llarga durada al domicili danès

El sistema d'atenció a la dependència danès es finança amb els impostos i subvencions del Govern central, però l'administració responsable d'oferir el servei d'atenció de llarga durada al domicili és la local, és a dir, els ajuntaments. En general, es cobreix el servei de cures de llarga durada sense atorgar cap prestació econòmica; tanmateix, l'administració pot concedir subsidis als familiars de persones dependents que els atenen. De fet, l'atenció a la llar de les persones en situació de dependència i amb

⁵³ Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ).

discapacitat pot incloure la prestació econòmica i la cotització a la Seguretat Social de la persona cuidadora. La finalitat és prestar un servei a qualsevol persona que el necessiti, independentment de l'edat, els ingressos, la situació familiar i les persones que potencialment la poden atendre.

Una acta de l'any 1949 va establir el principi universal d'accés a l'atenció sanitària de les persones grans i, la Llei de serveis social, garanteix que les persones tinguin accés als serveis de cura que necessitin per mantenir la qualitat de vida, les capacitats físiques i intel·lectuals i allargar al màxim l'estada a la llar. L'any 1987 es va prohibir la construcció de residències, no s'han construït centres nous des de llavors; no obstant això, es va promoure la construcció de cases sostenibles i adaptades a les persones amb discapacitat i situació de dependència. De fet, Dinamarca és el país que més diners dedica a l'assistència per dur a terme les tasques quotidianes, el 2,0% del PIB l'any 2015.

Els danesos han preferit ajudar les persones en situació de dependència perquè segueixin actives i visquin a la llar; a més, només viuen en residències el 4% de les persones més grans de 65 anys, que a més, estan obligades a contribuir amb un percentatge dels seus ingressos que pot anar del 10% al 20%, de manera que la majoria de persones cuidadores viuen al domicili. Tanmateix, les persones més grans amb necessitats especials tenen garantia d'allotjament en una residència si la necessiten.

Els ajuntaments han d'avaluar i proporcionar els serveis d'atenció necessaris, és a dir, l'ajuda domiciliaria, el mobiliari o en cas que sigui necessari, un habitatge equivalent adequat i l'accés a un centre de dia, de manera gratuïta i al marge de la situació econòmica de les persones beneficiàries. També tenen l'obligació de visitar dues vegades l'any totes les persones de 75 anys o més, encara que no rebin assistència, per identificar les necessitats tan aviat com sigui possible i oferir informació i consell.

El programa públic d'atenció i cures de llarga durada alemany

Com s'ha descrit anteriorment, l'atenció de llarga durada forma part del sistema de protecció de la seguretat social alemany i prioritza l'atenció domiciliaria sobre la institucional. De fet, una Llei de l'any 1994 va establir la cinquena branca del sistema de protecció social que inclou la cura de llarga durada i que cobreix qualsevol tipus de pèrdua d'autonomia, al marge de l'edat. Aquest sistema es finança mitjançant les cotitzacions a la seguretat social de les persones treballadores i empresàries. Les persones sense descendència contribueixen amb el 0,25% addicional i les persones jubilades amb un percentatge que està en funció dels seus actius.

Els beneficiaris del sistema públic d'atenció a la dependència han d'haver cotitzat un mínim de dos anys. De fet, el 90% de la ciutadania alemanya està coberta pel sistema de protecció social de la dependència públic, només el 10% ho està pel privat, obligatori, si es té una assegurança de salut privada.

Aquest sistema de protecció distingeix quatre graus de dependència i els serveis d'atenció personal i domiciliaria que són necessaris. Les persones beneficiàries del sistema públic d'atenció de llarga durada poden escollir entre el servei d'atenció domiciliaria o residencial i una prestació monetària. La majoria de les persones beneficiàries opten per ser ateses al domicili i per una prestació econòmica que els permeti contractar un servei de cura de llarga durada a una empresa privada, o bé, per ser ateses per un membre de la família. Cal esmentar que els serveis socials poden ajudar a pagar l'habitatge i les despeses quotidianes de persones amb ingressos baixos.

Si la persona beneficiària rep una prestació econòmica en comptes d'un servei d'atenció, es paga una quantitat fixa a la persona gran vulnerable o amb discapacitat, al marge dels seus ingressos i, en funció del grau de discapacitat, tant si es atesa al domicili com en un centre. La diferència entre la quantitat pagada i el cost real va a càrrec de la persona beneficiària sempre que pugui, si no pot, se'n fan càrrec els serveis socials. Les persones ateses al domicili, amb limitacions considerables per fer les activitats de la vida quotidiana, reben un subsidi addicional. En canvi, el sistema de protecció social paga un màxim del 75% del cost de l'atenció en una residència d'avis o persones dependents.

Els familiars de les persones que reben atenció al domicili de llarga durada compten amb un esquema de suport que inclou entre altres: el subsidi per cures d'infermeria, l'assegurança per accident, les cotitzacions socials per jubilació, la formació, les cures i estades fora del domicili i residencials i altres beneficis en espècie. A més, per assegurar la qualitat del servei, l'assegurança mèdica ha de fer visites obligades al domicili per assessorar, aconsellar, formar i donar un respir a la persona o persones cuidadores de la família.

5.3.2.3. ELS SERVEIS D'ASSISTÈNCIA A LES FAMÍLIES AMB PERSONES DEPENDENTS A CÀRREC

Una ajuda molt important per a les famílies de la persona en situació de dependència és la de proporcionar descans a la persona cuidadora o retribuir-la, en altres paraules, donar temps de repòs i lleure a les persones cuidadores de la família, a continuació s'exposen exemples d'alguns estats (Birtha i Holm, 2017):

- Els serveis d'**assistència familiar** belgues ofereixen seguretat social a la persona de la família que atén la persona en situació de dependència i l'ajuda en les tasques del dia a dia: preparar el menjar, comprar i donar de menjar, entre d'altres, amb la finalitat de donar-li suport.
- Els serveis de **suport psicològic als familiars** en centres de dia grecs. La ciutat d'Atenes compta amb centres de dia per a persones amb malalties mentals. Aquests centres proporcionen ajuda, tant als familiars com a les persones cuidadores, mitjançant la participació en grups d'educació psicosocial i grups de suport. La participació en aquests grups ha demostrat millorar el benestar de la persona amb trastorn mental, així com el dels seus familiars.
- Els **pagaments directes al familiar cuidador** del Regne Unit, és a dir, les autoritats locals transfereixen diners en funció del cost dels serveis que la persona en situació de dependència necessita. Així, una vegada calculat el cost dels serveis, es fa una transferència monetària a la persona cuidadora o dependent, de manera que la persona que rep els diners escull en quins serveis gastar-los.

5.3.2.4. ELS SERVEIS PREVENTIUS D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

L'augment de l'esperança de vida combinat amb la reducció de les taxes de natalitat projecten un increment de l'envelliment de la població de la Unió Europea. La població de 65 o més anys representarà el 29,2% de la població de la UE-27 l'any 2070 (Eurostat, 2018). Des de fa temps es venen desenvolupant un conjunt d'iniciatives per prevenir la situació de dependència de les persones més grans, destaquen les següents (Rodríguez i Rubiera, 2016; Vaquerizo, Hennekam, Knop *et al.*, 2011).

Les visites i revisions preventives

Les visites preventives fetes per una persona treballadora social o experta sanitària al domicili per millorar el sentiment de seguretat.

- Primer, destaca el projecte finès **Home Care Umbrella** que mitjançant grups d'informació i cursos guiats d'autoteràpia detecta precoçment la depressió en les persones d'edat per tractar-la.
- Segon, els **reconeixements mèdics preventius** dels Països Baixos o revisions per diagnosticar com més aviat millor l'estat de salut de les persones més grans.
- Tercer, el **servei de visitants voluntaris** al domicili per a persones grans o amb discapacitat, organitzat per les entitats del tercer sector social alemany i destinat a acompanyar-les en petites activitats del

dia a dia com passejar, llegir i conversar, amb la finalitat d'acompanyar la persona dependent i oferir un respir a la cuidadora.

- Quart, les **visites preventives al domicili** de persones daneses més grans de 75 anys que no han d'estar necessàriament en situació de dependència, per part del personal de l'ajuntament, amb la finalitat d'avaluar les necessitats individuals.

El model de vida activa

Fomentar un model de vida activa, és a dir, que les persones grans puguin fer exercici físic a la ciutat. Molts països han posat en marxa programes per millorar la salut, la capacitat funcional, l'autonomia i la qualitat de vida de les persones d'edat i prevenir malalties.

- El model de vida activa, els programes per millorar la forma física i els passejos per a la salut, per exemple: **Groningen** als Països Baixos, **Segueix caminant** a Finlàndia i, passejos de **Hambleton** al Regne Unit.

Els habitatges adaptats

Els **habitatges adaptats** per millorar la qualitat de vida de la població envellida, per exemple:

- Els **hotels per a pacients** en situació lleu o moderada de dependència que no requereixen els serveis integrals d'un hospital (Països Nòrdics i Regne Unit).
- Els **habitatges tutelats** i dissenyats per a persones grans amb un sistema de vigilància i assistència de 24 hores, molts d'ells compten amb tecnologia intel·ligent, sense barreres i amb sistemes automàtics d'accés, interruptors i alarmes mitjançant sensors (Finlàndia, Irlanda i el Regne Unit).

Els espais de trobada i comunicació

- El **telèfon d'ajuda per a les persones grans** d'Irlanda, que dóna un servei confidencial de suport i consell, mitjançant persones voluntàries més grans de 65 anys amb capacitat per escoltar altres persones grans.
- El **telèfon d'ajuda per a pacients amb Alzheimer** d'Itàlia, que proporciona suport als familiars o a la persona cuidadora d'un malalt d'Alzheimer, mitjançant una línia telefònica que dóna informació, dades i consell; a més, cerca entitats locals que poden ajudar. De fet, les persones de la família amb malalts d'Alzheimer a càrrec poden parlar amb experts o membres d'altres famílies en la mateixa situació mitjançant aquesta línia telefònica, així com, compartir experiències i obtenir fàcilment informació i consell.
- Els **cafès Alzheimer** de reunions mensuals amb les persones cuidadores, familiars i professionals als Països Baixos.
- Els **cafès sènior** de trobada de gent gran, organitzats pels ajuntament alemanys durant unes hores a la setmana, en els quals persones voluntàries es fan càrrec de la persona gran per alliberar els familiars cuidadors.

Oferir descans a les persones cuidadores

- Baluchon Alzheimer, és a dir, temps de respir per a les persones que atenen malalts d'Alzheimer a Bèlgica. Les persones cuidadores professionals substitueixen durant alguns dies la família al domicili, de manera que la persona malalta roman en un ambient conegut i sense canvis, mentre que es proporciona temps de repòs i lleure al familiar que l'atén.

6. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES A CATALUNYA

6.1. MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL

6.1.1. PERMISOS I LLICÈNCIES

Tal com hem esmentat a l'apartat del disseny de les polítiques de suport a les famílies, les mesures de conciliació de la vida personal, laboral i familiar són un dels pilars de les polítiques familiars.

Atesa la incorporació generalitzada de la dona al mercat de treball i l'aparició de noves estructures i models familiars es fa palesa la necessitat de configurar un sistema que tingui en compte les noves relacions socials sorgides i una nova manera de cooperació i compromís entre homes i dones que permeti un repartiment equilibrat de responsabilitats en la vida professional i en la privada.

Les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral a Catalunya es tradueixen en gran part en prestacions familiars en temps (maternitat, paternitat, permisos per altres causes i excedències) que deriven de preceptes legals. Dit en altres paraules, les polítiques de conciliació es relacionen amb la racionalització dels horaris en l'àmbit laboral i, al mateix temps, també estan estretament vinculades amb les polítiques de foment de la igualtat entre dones i homes, sobretot pel que fa a la distribució de tasques domèstiques i de cura.

En aquest apartat descriurem les mesures de conciliació distingint entre el sector privat i el públic ja que es poden observar algunes diferències i la normativa a la qual estan subjectes els treballadors/es és diferent.

Sector privat

Atesa la competència exclusiva de l'Estat en matèria laboral, les polítiques de conciliació en el **sector privat** estan regulades a l'Estatut dels Treballadors i els convenis col·lectius poden introduir millores i/o desenvolupar algun aspecte. No obstant això, aquest ha sofert diverses modificacions entre les quals cal mencionar-ne algunes, a causa de la importància dels canvis que ha suposat:

- La Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores⁵⁴ configura per primera vegada les polítiques de conciliació com a mesures dirigides tant als homes com a les dones, com a persones treballadores que ostenten responsabilitats familiars. Aquesta Llei reconeix nous drets de conciliació i amplia els ja existents, amb la incorporació del paradigma de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. A més, afegeix també l'excedència per cura de familiars en situació de dependència, tenint en compte la realitat social i les necessitats d'aquest col·lectiu.
- La Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes⁵⁵ reconeix el dret a la conciliació i fomenta la corresponsabilitat entre homes i dones en les obligacions familiars. Una de les mesures que introdueix és l'ampliació del permís de paternitat a tretze dies més que s'afegeixen als dos ja existents en cas de naixement, adopció o acolliment. Cal tenir en compte aquest permís ha estat ampliat a quatre setmanes.⁵⁶ La Llei estableix l'obligatorietat per a totes les empreses de respectar la igualtat de tracte i d'oportunitats en l'àmbit laboral. A més, inclou com a mesura destacable els plans d'igualtat, obligatoris per a les empreses de més de 250 treballadors/es. Així mateix,

⁵⁴ Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida laboral i familiar de les persones treballadores. BOE núm. 226, de 06.11.99

⁵⁵ Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. BOE núm. 71, de 23.03.07

⁵⁶ Estava previst per la Llei 9/2009, d'ampliació de la durada del permís de paternitat en els casos de naixement, adopció o acollida, si bé, per restriccions pressupostàries, no entra en vigor fins l'1 de gener de 2018.

la Llei preveu que les empreses també hauran d'elaborar i aplicar un pla d'igualtat quan ho estableixi el conveni col·lectiu aplicable i quan l'autoritat laboral ho hagi acordat en un procediment sancionador, com a substitució de les sancions accessòries. A la resta de casos, els plans d'igualtat són d'implantació voluntària. També estableix que l'administració competent ha d'elaborar programes de suport per a incentivar bones pràctiques en matèria de gestió del temps de treball i d'impuls del teletreball, amb l'objectiu de facilitar la conciliació de la vida personal, familiar i laboral. La Llei també regula altres mesures per promoure la igualtat, tant en el sector privat com en el públic. A títol d'exemple, al sector privat es preveu la creació d'un distintiu per a les empreses que destaquin per l'aplicació de les polítiques d'igualtat de tracte i oportunitat amb les seves persones treballadores. Així mateix, en el sector públic, es preveuen algunes mesures destinades a l'Administració General de l'Estat i als organismes públics vinculats o dependents d'aquesta. Entre elles, podem destacar la previsió de permisos i beneficis de protecció a la maternitat i la conciliació de la vida personal, familiar i laboral.

Posteriorment s'aprova la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes⁵⁷, la qual s'emmarca dins la categoria de norma específica complementària de l'anterior, amb l'objecte d'avançar cap a la igualtat efectiva i establir mesures transversals en tots els ordres de la vida. En aquest sentit la Llei estableix les polítiques públiques per a promoure la igualtat efectiva en els diferents àmbits d'actuació. Pel que fa a la família la Llei insta a que les polítiques incorporin el reconeixement de la diversitat familiar, garanteixin el dret a un entorn afectiu o familiar adequat i eliminin la discriminació per opció sexual o transsexualitat. D'altra banda, assenyalava que cal incloure mesures per a garantir els drets dels infants, adolescents i joves, així com impulsar programes de formació que afavoreixin la implicació de les famílies en la coeducació dels fills/es i la coresponsabilització de pares i mares en l'educació i cura dels infants. Segons la Llei, també cal impulsar programes específics de suport integral a les famílies monoparentals i espais de socialització per a infants, joves i adults. Finalment, fa una crida a l'increment de les responsabilitats i la dedicació dels homes de totes les edats a les tasques domèstiques i la cura de les persones, així com a l'augment de les prestacions i serveis necessaris per exercir les responsabilitats familiars i per garantir l'atenció a la infància.

- La Llei 39/2010, de Pressupostos Generals de l'Estat per al 2011⁵⁸ i Reial decret 1148/2011⁵⁹ incorporen la reducció de la jornada per atendre fills i filles menors afectats per càncer o altres malalties greus i creen la prestació corresponent.
- La Llei 3/2012, de mesures urgents per la reforma laboral⁶⁰ regula mesures d'ordenació del temps de treball i de conciliació. Una de les més destacades en l'estudi que ens ocupa és el reconeixement de la titularitat indistinta per a homes i dones del dret a la reducció de la jornada per lactància, tot i que el dret segueix sent individual, és a dir que només pot ser exercit per un dels dos progenitors en cas que els dos treballin. Aquesta Llei també regula la distribució irregular de la jornada, el temps parcial i alguns aspectes en relació amb la reducció de la jornada.
- La Llei 6/2018, de 3 de juliol, de Pressupostos Generals de l'Estat per a l'any 2018⁶¹ amplia el permís de paternitat en una setmana. Així doncs, a partir del 5 de juliol de 2018 es podrà gaudir d'un permís d'una durada de cinc setmanes.

Tot i no introduir cap mesura concreta, cal tenir en compte que algunes lleis, com l'11/2014, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia,⁶² la bifòbia

⁵⁷ Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes. DOGC núm. 6919, de 23.07.15

⁵⁸ Llei 39/2010, de 22 de desembre, de Pressupostos Generals de l'Estat per a l'any 2011. BOE núm. 311, de 23.12.2010

⁵⁹ Reial decret 1148/2011, de 29 de juliol, per a l'aplicació i desenvolupament, en el sistema de la Seguretat Social, de la prestació econòmica per cura de menors afectats per càncer o una altra malaltia greu. BOE núm. 182, de 30.07.11

⁶⁰ Llei 3/2012, de 6 de juliol, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral. BOE núm. 162, de 07.07.12

⁶¹ Llei 6/2018, de 3 de juliol, de Pressupostos Generals de l'Estat per a l'any 2018. BOE núm. 161, de 04.07.18

⁶² Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia. DOGC núm. 6730, de 17.10.14

i la transfòbia, entre d'altres, fan referència a la importància de facilitar la conciliació des del punt de vista de l'heterogeneïtat del fet familiar.

A continuació, és presenta una taula amb les prestacions en temps a Catalunya que es deriven com hem dit, de l'Estatut dels Treballadors. Tal com es pot observar, i com afirmen alguns autors (Meil, 2017), el sistema de permisos es caracteritza per reconèixer un elevat grau de protecció jurídica front l'acomiadament, un elevat grau de flexibilitat en les possibilitats d'ús, una bona protecció econòmica durant les primeres setmanes de vida del nadó a través de serveis ben remunerats però una compensació econòmica escassa dels permisos de durada més llarga. Aquest fet l'allunya del sistema d'alguns països de la UE, en què està previst algun tipus de remuneració i un major grau de flexibilitat en el cas de les excedències, tal com es veurà a l'apartat següent.

Alguns autors (Lapuerta, 2007; Meil G, Esping Andersen, 2013 i Romero-Balsas, P, 2016) consideren que la manca de protecció econòmica associada a la cura dels fills/es només afavoreix conciliar en els sectors més ben situats del mercat de treball (treballadors i treballadores amb contracte indefinit, jornades a temps complet, nivell educatiu superior i del sector públic), atès que les persones en una posició laboral més feble són poc propenses a gaudir-ne. D'altres autors posen de manifest que, tot i que s'ha anat avançant progressivament amb l'objectiu per fer efectiva la conciliació, cal invertir més esforços per assolir una major corresponsabilitat. Exemple d'això n'és la manca d'individualització de drets en alguns permisos com el de lactància que, tot i ser de titularitat indistinta a partir de 2012, només el pot exercir un dels dos progenitors si ambdós treballen, tal com hem comentat anteriorment.

L'ampliació als homes del dret als permisos ha estat molt gradual, malgrat que les diferents reformes han anat lligades a la política de promoció de la igualtat de gènere. Primer s'estén a les persones treballadores d'ambdós sexes el dret a l'excedència i la reducció de la jornada (ambdues sense retribució) com a un dret familiar, és a dir, exclusiu per a un dels membres de la parella (Escobedo, Flaquer i Navarro, 2012). Posteriorment es passa a concebir com a un dret individual, al mateix temps que s'estén als homes la possibilitat d'utilitzar el permís de lactància, així com part del permís de maternitat si aquest és cedit per la mare.

Fins el 2007, la filosofia d'aquesta evolució fou estendre als homes el dret a utilitzar els diferents permisos previstos per les mares però no incloïa la promoció de la seva utilització mitjançant incentius positius. Només a partir de la Llei d'igualtat, citada anteriorment, i mitjançant la creació d'un permís de paternitat, de titularitat individual, es persegueix explícitament fomentar la implicació dels homes en la cura (Escot i Fernández-Cornejo, 2012). En relació amb aquest permís, hi ha algunes veus (González i Farré, 2017) que, arran d'una investigació, conclouen que si bé afavoreix la conciliació de la vida familiar i laboral i pot facilitar la incorporació de la dona al mercat de treball, no suposa un incentiu per tenir fills/es. Tanmateix, cal tenir en compte que recentment el Congrés dels Diputats ha aprovat per unanimitat iniciar els debats per tal d'aprovar la normativa que equipari el permís de paternitat i maternitat, de manera gradual, de tal forma que ambdós permisos siguin iguals i intransferibles.

TAULA 26. Mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral en el sector privat a Catalunya

MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL		
PERMISOS I LLICÈNCIES		
Maternitat	Concepte	Descans laboral en cas de part, adopció o acolliment familiar.
	Durada	16 setmanes.
	Beneficiaris	6 primeres setmanes obligatòries per a la mare. La resta, pare o mare, de manera successiva o simultània (també es pot renunciar)
	Salari	Prestació per maternitat: 100% de la quantitat cotitzada en el mes anterior al descans. Prestació especial (pagament únic) per cada fill/a o menor acollit, a partir del segon, igual al que correspongui percebre pel primer, durant un període de sis setmanes immediatament posteriors al part o a partir de la decisió administrativa o judicial d'acolliment o la resolució judicial d'adopció.
	Especificitats	Tant per fills prematurs com en cas d'hospitalització la percepció de la prestació es pot sol·licitar des de la data d'alta.
		Hospitalització superior a 7 dies: s'amplia durada de permís maternitat tants dies com el nadó resti hospitalitzat amb màxim de 13 setmanes addicionals.
	Possibilitat de gaudir permís a temps parcial:	
	Es pot estendre a tot el període de descans (ambdós progenitors) o bé a una part.	
	Necessari acord empresa/persona treballadora	
	Incompatible amb reducció de la jornada per guarda legal i amb excedència per cura de familiars.	
Paternitat	Concepte	Descans laboral en cas de part, adopció o acolliment familiar.
	Durada	5 setmanes ininterrompudes, ampliable a dos dies a partir del segon fill. La última setmana es pot gaudir de manera independent a la resta dins dels 9 mesos posteriors al naixement (adopció o acolliment), previ acord amb l'empresari.
	Beneficiaris	L'altre progenitor, el que no ha tingut el part en el supòsit de part.
	Salari	Prestació per paternitat: 100% de la base reguladora corresponent.
	Especificitats	Es pot gaudir a jornada completa o parcial, amb un mínim del 50% , amb acord previ empresa/treballador/a.
PERMISOS PARENTALS		
Excedència per la cura de fills o menors acollits	Concepte	Permís per tenir cura de fills i filles, biològics, adoptats o menors acollits.
	Durada	Màxim de 3 anys.
	Beneficiaris	Tant el pare com la mare, si ambdós treballen.

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA

	Salari	El treballador/a no té dret a percebre un sou però el temps de durada de l'excedència se li computarà en antiguitat.
	Especificitats	Durant el primer any té dret que se li reservi el lloc de treball (fins a 15 mesos en cas de família nombrosa de categoria general i fins a 18 mesos si ho és de categoria especial. Posteriorment té dret que se li reservi lloc de treball dins del mateix grup professional i categoria.
		El treballadors/a té dret que els dos primers anys se li comptin com si hagués cotitzat a la Seguretat Social.
Excedència per la cura de familiars directes	Concepte	Permís per tenir cura d'algun familiar directe que, per l'edat, per haver patit un accident o per tenir una malaltia o una discapacitat que no li permet ser autònom ni treballar, necessita la seva atenció.
	Durada	Màxim de 2 anys, excepte que s'ampliï per negociació col·lectiva.
	Salari	El treballador/a no té dret a percebre un sou però el temps de durada de l'excedència se li computarà en antiguitat i tindrà dret a gaudir de cursos de formació professional.
	Especificitats	Durant el primer any té dret que se li reservi el lloc de treball. Posteriorment té dret que se li reservi lloc de treball dins del mateix grup professional i categoria.
		Es pot gaudir de l'excedència de forma fraccionada.
GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL		
Reducció de la jornada per lactància	Concepte	Permís per alletar un fill/a menor de 9 mesos.
	Durada	Una hora diària, que es pot dividir en dues parts de mitja hora cadascuna o substituir per una reducció de la jornada laboral de mitja hora, a l'entrada o a la sortida del centre de treball. Aquest permís també es pot acumular en jornada completa, en els termes previstos per la negociació col·lectiva o a l'acord a què s'arribi amb l'empresari/a.
	Beneficiaris	Mare o pare, si ambdós treballen.
	Salari	Sou íntegre.
	Especificitats	Compatible amb permís de reducció de la jornada laboral per tenir cura de menor, sense que això impliqui reducció de sou pel concepte de lactància.
		Cal avisar de la reincorporació a jornada ordinària amb 15 dies d'antelació.
Reducció de la jornada laboral per cura de fills menors de 12 anys i de familiars dependents	Concepte	Permís per atendre els fills i filles menors de 12 anys i familiars directes que no treballen i no poden valer-se per si mateixos atesa la seva edat, perquè han patit algun accident o perquè estan malalts.
	Durada	La persona treballadora decideix horari i durada del permís, amb l'obligació d'avisar l'empresa amb 15 dies d'antelació abans d'iniciar la reducció i en reincorporar-se.
	Beneficiaris	Tant el pare com la mare, si ambdós treballen.
	Salari	Reducció en proporció a la part de la jornada que no es treballa (mínim 12,5% i màxim, 50%)

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

Reducció de la jornada menors amb malalties greus	Especificitats	Permís per cura de menors de 18 anys afectats per malalties greus (càncer o altres): el treballador/a pot reduir la meitat o més de la jornada amb disminució proporcional del sou durant el període d'hospitalització i tractament continuat. El treballador/a té dret a prestació del 100% de la base reguladora i l'import esdevé en la proporció a la reducció que gaudeixi.
Fills prematurs/hospitalització		La mare o el pare tenen dret a absentar-se del lloc de treball durant una hora en els supòsits de naixement de fills prematurs o que hagin de restar hospitalitzats després del part. També poden reduir la seva jornada laboral en dues hores amb la disminució corresponent del sou.
ALTRES PERMISOS		
Matrimoni		15 dies naturals
Mort, accident o malaltia		2 dies per la mort, accident o malaltia greu, hospitalització o intervenció quirúrgica sense hospitalització amb repòs domiciliari per parent fins al segon grau de consanguinitat o afinitat. Ampliable a 4 dies en cas de desplaçament fora de la localitat del lloc de treball.
Naixement o adopció		2 dies, aplicables a quatre en cas de desplaçament fora de la localitat del lloc de treball.
Preparació al part		La treballadora té dret a absentar-se del seu lloc de treball el temps que calgui per assistir als cursos de tècniques de preparació al part o per a exàmens prenatals.

Sector públic

En el sector **públic**, les mesures dirigides a l'organització i al temps de treball per facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar estan dirigides al personal al servei de les administracions públiques.

Com a consideració prèvia, cal dir que en la implantació de mesures, l'Administració pública es caracteritza per ser avançada i pionera, la qual cosa queda reflectida, a títol d'exemple, amb la creació per permís de paternitat de quatre setmanes ja a l'any 2006. És per això que s'ha considerat escaient diferenciar aquestes mesures de les del sector privat i incidir en les seves especificitats.

Alguns autors (Escobedo i Navarro, 2007) han analitzat l'ús de les mesures de conciliació a la funció pública catalana i arriben a tres conclusions: una, que les lleis de conciliació que afecten el personal al servei de la Generalitat han connectat clarament amb la necessitat de temps dels treballadors per ocupar-se dels fills/es petits; dues, que l'ús de la reducció horària d'un terç de la jornada amb el 100% del sou ha generat una dinàmica paritària entre dones i homes en tots els col·lectius (llevat del docent); tres, que l'ús de les reduccions de jornada amb reducció de salari no proporcional ha fet augmentar la demanda de reduccions i la durada del període, encara que en aquest cas, el diferencial entre homes i dones s'eixampla.

Tal com hem fet en el cas del sector privat, val la pena fer un breu repàs pel que fa a la normativa reguladora en aquesta matèria.

La Llei 8/2006, de 5 de juliol, de mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral del personal al servei de les administracions públiques de Catalunya⁶³ integra en un únic text totes les disposicions ja existents en la matèria⁶⁴ i en crea algunes de noves. En aquesta norma és destacable l'aposta explícita pel concepte de "reorganització" de la vida personal, familiar i laboral a partir del reconeixement social del treball reproductiu i de la corresponsabilitat d'homes i dones en la cura de menors o persones dependents. Podem destacar els aspectes següents d'aquesta Llei:

- Equipara la filiació biològica amb les adopcions i els acolliments i també les unions estables de parella amb els matrimonis.
- Incorpora com a novetat el permís de paternitat de quatre setmanes, "que s'ha d'iniciar a partir del finiment del permís de maternitat i que té una doble finalitat: d'una banda, ampliar el temps de permanència del nadó en l'àmbit familiar i, de l'altra, permetre una major implicació de tots dos progenitors en la cura de l'infant. Aquest permís el pot utilitzar la mare quan l'altre progenitor o progenitora no té la custòdia del nadó o en cas de mort d'aquest". Cal destacar que el progenitor o progenitora d'una família monoparental també pot gaudir d'aquest permís a continuació del de maternitat, en el cas que tingui la guarda legal exclusiva del fill/a.
- Incorpora a la legislació les mesures establertes en l'àmbit estatal per la protecció dels llocs de treball i dels drets de conciliació de les víctimes de violència de gènere.
- Incorpora els permisos de flexibilitat horària recuperable durant la mateixa setmana en què es gaudeix del permís per visites mèdiques o proves d'ascendents o descendents fins al segon grau de consanguinitat o afinitat i per a reunions de tutoria dels fills o filles.

⁶³ Llei 8/2006, de 5 de juliol, de mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral del personal al servei de les administracions públiques de Catalunya. DOGC núm. 4675, de 13.07.06

⁶⁴ Aprovades mitjançant la Llei 6/2002, de 25 d'abril, de mesures relatives a la conciliació del treball amb la vida familiar del personal de les administracions públiques catalanes i de modificació dels articles 96 i 97 del Decret legislatiu 1/1997.

Tot i que aquesta Llei suposa alguns avenços en matèria de conciliació, cal esmentar que deroga la Llei 6/2002 de mesures relatives a la conciliació del treball amb la vida familiar del personal de les administracions públiques catalanes i de modificació dels articles 96 i 97 del Decret legislatiu 1/1997. Aquesta derogació porta implícita la supressió de la possibilitat de reducció de la jornada de treball per raó de guarda legal fins que l'infant tingui un any com a màxim, amb dret a percebre el 100% de la retribució. Aquesta era la única reducció de la jornada retribuïda prevista al nostre ordenament jurídic, a diferència, com ja hem dit, de la major part de països del nostre entorn, com, a títol d'exemple, França o Portugal, per la seva proximitat.

El Decret 56/2012, sobre jornada i horaris de treball del personal funcionari al servei de la Generalitat de Catalunya⁶⁵ i el Decret que el modifica⁶⁶ estableixen mesures en relació amb la flexibilització del temps de treball, les quals suposen un avenç i tenen una clara repercussió i beneficis de cara a la conciliació de la vida personal i familiar. Algunes d'aquestes mesures són la distribució flexible de la jornada més enllà de l'horari de permanència obligada, la possibilitat de poder gaudir de set dies de vacances de forma aïllada i la introducció de 25 hores de flexibilitat horària recuperable.

Tenint en compte les competències de la Generalitat de Catalunya en l'àmbit laboral, cal destacar que l'any 2007 s'aprova a nivell estatal l'EBEP (Estatut Bàsic de l'Empleat Públic), que es regula els permisos per la conciliació de la vida laboral i familiar: part, adopció o acolliment, paternitat, per violència de gènere i per cura de fill greument malalt o amb càncer.⁶⁷ Al 2015, s'aprova el text refós de l'EBEP, amb la incorporació de totes les modificacions que aquest ha sofert des de la seva aprovació.⁶⁸

Cal destacar també els acords assolits a la Taula General de Negociació de l'Administració General de l'Estat el mes d'octubre de 2018, amb una clara voluntat d'avançar en la corresponsabilitat entre dones i homes. Els punts més destacats dels acords són, en primer lloc, l'ampliació del permís de paternitat a 16 setmanes, que s'aplicarà de manera progressiva durant els propers tres anys (8 setmanes al 2019, 12 al 2020 i 16 al 2021) i no serà transferible entre progenitors. En segon lloc, s'acorda que els empleats públics puguin fer ús flexible del 5% d'hores de la jornada per a l'atenció de persones grans, fills menors d'edat i persones amb discapacitat. Per tal de fer efectives aquestes mesures, s'incorporaran les modificacions oportunes a la Llei General de pressuposts de 2019 i a l'EBEP.

A la taula següent es presenten les mesures de conciliació de la vida familiar i laboral que representen alguna novetat respecte del sector privat.

⁶⁵ Decret 56/2012, de 29 de maig, sobre jornada i horaris de treball del personal funcionari al servei de l'Administració de la Generalitat. DOGC núm. 6139, de 31.05.12

⁶⁶ Decret 48/2014, pel qual es modifica el Decret 56/2012, de 29 de maig, sobre jornada i horaris del personal funcionari al servei de l'Administració de la Generalitat. DOGC núm. 6601, de 10.04.14

⁶⁷ Aquest darrer afegit per la Llei 39/2010, de 22 de desembre, de pressupostos generals de l'Estat per a l'any 2011.

⁶⁸ Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut bàsic de l'empleat públic. BOE núm. 261, de 31.10.15

TAULA 27. Mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral en el sector públic a Catalunya

MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL		
PERMISOS I LLICÈNCIES		
Paternitat	Concepte	Descans laboral en cas de part, adopció o acolliment familiar.
	Durada	5 setmanes consecutives des de l'acabament del permís per naixement, des de la resolució judicial d'adopció o decisió administrativa d'acolliment i fins que s'acabi permís maternitat. També es pot gaudir després del permís de maternitat. La última setmana es pot gaudir de manera independent a la resta dins dels 9 mesos següents a la data de naixement (adopció o acolliment), prèvia autorització de l'Administració a la qual es prestin serveis.
	Beneficiaris	Progenitor o progenitora, sense perjudici del dret al permís de maternitat. També progenitor/a de família monoparental.
GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL		
REDUCCIÓ JORNADA		
Reducció de la jornada per cura de fill/a menor de 6 anys	Concepte	Permís de reducció del 0,33% o del 0,5% de la jornada per tenir cura de fill o filla menor de 6 anys, sempre que se'n tingui la guarda legal.
	Beneficiaris	Treballador/a
	Salari	80% o 60% de les retribucions.
Reducció de la jornada per la cura directa de fill/a menor de 12 anys	Concepte	Permís de reducció del 0,33% o del 50% de la jornada per tenir cura de fill o filla menor de 12 anys, sempre que se'n tingui la guarda legal.
	Beneficiaris	Treballador/a
	Salari	Reducció proporcional de les retribucions.
Reducció de la jornada per cura de persona amb discapacitat	Específicitats	Si les necessitats del servei ho permeten, la reducció pot ser d'una altra fracció de la jornada, que ha de ser entre el 0,12% i el 0,5% de la jornada
	Concepte	Reducció del 0,33% o el 0,5% de la jornada per tenir cura d'una persona amb discapacitat física, psíquica o sensorial que no faci cap activitat retribuïda o bé per tenir a càrrec un familiar fins al 2on grau de consanguinitat o afinitat amb una discapacitat reconeguda del 65% o més que en depèn i requereix dedicació especial o bé en cas de dona víctima de violència de gènere que sol·licita la reducció per fer efectiva la seva protecció o dret a l'assistència social íntegra.
Reducció de la jornada per atendre fill/a discapacitat	Beneficiaris	Treballador/a
	Concepte	Temps necessari per a reunions, visites més dues hores diàries de flexibilitat horària
Reducció de la jornada per atendre fill/a discapacitat	Beneficiaris	Treballador/a
	Salari	100% de les retribucions
	Concepte	Permís de reducció de la meitat o més de la jornada de treball per la cura de fill afectat per càncer o malaltia greu

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

Reducció de la jornada per la cura d'infants amb malalties greus	Beneficiaris	Treballador/a
	Salari	100% de les retribucions
	Salari	80% o 60% de les retribucions.
Lactància	Concepte	Permís per alletar un fill/a menor de 9 mesos
	Beneficiaris	Tant el pare com la mare. Si els dos són funcionaris, només un pot exercir el dret.
	Salari	Sou íntegre
	Especificats	El període d'aquests permís s'inicia un cop finit el permís de maternitat (16 setmanes) i té una durada màxima de 20 setmanes
FLEXIBILITAT DEL TEMPS DE TREBALL		
Flexibilitat amb fills menors de 12 anys	Concepte	Flexibilitat horària d'entrada al centre de treball de fins a 30 minuts després de l'inici de l'horari de permanència obligada (9-14h)
	Beneficiaris	Treballador/a
	Especificats	El temps s'ha de recuperar setmanalment en el període d'horari flexible del treballador/a.
Flexibilitat horària recuperable	Concepte	Permís d'absència del lloc de treball d'un mínim d'una hora i un màxim de 7 per visites o proves mèdiques de familiars ascendents o descendents fins al 2on grau de consanguinitat o afinitat i per reunions de tutoria amb els docents responsables dels fills/es.
	Beneficiaris	Treballador/a
	Especificats	El temps d'absència s'ha de recuperar durant la mateixa setmana en què es gaudeix el permís, tenint en compte necessitats del servei. Pot ser puntual o periòdic
ALTRES PERMISOS		
Matrimoni o inici de la convivència		15 dies naturals consecutius en cas de matrimoni o inici de la convivència en cas d'unions estables de parella.
Naixement, adopció o acolliment		5 dies laborables consecutius de permís al progenitor/a que no gaudeix del permís de maternitat, dins dels 10 dies següents a la data de naixement o arribada del menor adoptat o acollit.
		La durada del permís s'amplia a 10 dies si es tracta de 2 fills i a 15 si en són 3 o més.
Permís prenatal		Dret de les dones embarassades a absentar-se del lloc de treball per assistir a exàmens prenatals i a tècniques de preparació al part durant el temps necessari
		També poden gaudir-ne parelles que opten per l'adopció o acolliment per dur a terme tràmits administratius durant el temps necessari
Violència de gènere		Faltes d'assistència justificades d'acord amb el que determinin serveis socials, policials o de salut. Dret a hores de flexibilitat horària necessàries per protecció o assistència social.

6.1.2. GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL

A banda de les mesures legals descrites fins ara, podem destacar algunes iniciatives públiques dirigides a facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar, des del punt de vista de la gestió del temps de treball.

Tal com s'ha anat posant de manifest, existeix una relació intrínseca entre la conciliació de la vida professional i familiar i la gestió del temps i la racionalització horària per tal de fer-la efectiva. En aquest sentit, cal esmentar la proposta d' **"Iniciativa per la reforma horària"**, una plataforma de la societat civil nascuda al 2013 per tal d'introduir el debat sobre la necessitat d'una nova reorganització dels horaris en tots els àmbits de la nostra societat. L'objectiu d'aquesta és facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar, així com millorar la qualitat de vida de la ciutadania. Aquesta iniciativa parteix de la base que els nous usos del temps impliquen una transformació de l'organització social del temps per satisfer les necessitats de la gestió temporal de la vida quotidiana, que les persones puguin gaudir d'un temps de qualitat, millorar el benestar social i assolir una major igualtat de gènere.

En aquest context, cal destacar que el Parlament de Catalunya insta el Govern a encarregar al CTESC, per mitjà del Consell de Relacions Laborals, un informe sobre les mesures que s'han d'adoptar en els àmbits del treball, de l'economia i de la societat per a la racionalització dels horaris que contribueixi a la conciliació de la vida personal, familiar i laboral de les persones, i especialment afavorir la igualtat entre homes i dones. En compliment d'aquest mandat, el CTESC realitza l'informe "La gestió el temps del treball remunerat en el context de la reforma horària",⁶⁹ en el qual es contextualitza la necessitat i/o conveniència d'un procés de racionalització horària i s'analitzen les mesures, tant del sector públic com privat, a través de l'estudi d'una sèrie de convenis o acords, que es complementen amb entrevistes realitzades a la representació de les direccions i de les persones treballadores d'una sèrie d'organitzacions. A partir d'aquesta anàlisi es fan una sèrie de consideracions i recomanacions consensuades adreçades al Govern.

El Parlament de Catalunya aprova la creació de la Comissió d'estudi de la reforma horària per tal d'impulsar un canvi en la gestió del temps a partir de l'1 de gener de 2016 i el Govern de Catalunya aprova donar suport a la iniciativa esmentada anteriorment amb la creació d'un grup de treball interdepartamental per avançar cap a uns horaris més racionals en benefici de la ciutadania. El 22 de setembre de 2016 se signa l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària, en el marc del Consell de Relacions Laborals, amb l'objectiu de promoure la inclusió de clàusules als convenis col·lectius, acords o pactes en els àmbits privat i públic amb la finalitat de possibilitar la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i buscar l'equilibri entre les necessitats de les empreses i les persones treballadores. Aquest Acord estableix 10 objectius per a la negociació col·lectiva.

Cal destacar que el 17 de juliol de 2017 la Generalitat s'adhereix al Pacte per a la Reforma Horària i es compromet a assolir l'Objectiu 2025, un acord per aconseguir que les persones puguin viure amb uns horaris més racionals i saludables i que Catalunya s'equipari amb els indicadors europeus. La carta de compromisos cap a l'objectiu 2025 estableix com a propòsits, entre d'altres, recuperar les dues hores de desfasament horari en relació amb la resta del món, impulsar una nova cultura del temps a les organitzacions a favor de models més eficients i més flexibles per atendre a les noves necessitats socials i consolidar el factor temps com a nova mesura de llibertat, equitat i benestar. En aquest context, el setembre de 2018 el Govern acorda iniciar els treballs per a la creació de l'Oficina per a la Reforma Horària de Catalunya, la qual respon a la voluntat del Govern de donar resposta als compromisos establerts en el Pacte per a la Reforma Horària. Així, l'Oficina esdevindrà l'estructura política de caràcter transversal encarregada de desenvolupar la carta de compromisos esmentada anteriorment.

---

⁶⁹ <http://ctesc.gencat.cat/noticies/52269184.html>

La importància de l'harmonització entre els diferents temps es veu també reflectida en el **Pla estratègic sobre els usos i gestió del temps a la vida quotidiana 2008-2018** de la Generalitat de Catalunya. El Pla fa una diagnosi sobre la situació dels usos del temps a Catalunya i constata la necessitat d'una nova

organització del temps. El Pla s'estructura en quatre eixos, el segon dels quals es refereix a un nou equilibri en el valor i la distribució i dels temps dedicats al treball del mercat i al treball familiar i domèstic. Aquest eix té tres objectius que val la pena destacar:

- Donar valor a les tasques de cura i atenció a les persones com una dimensió clau per a la vida personal i col·lectiva. Algunes de les línies d'actuació relacionades amb aquest objectiu són posar de manifest el valor social i econòmic del treball familiar-domèstic i del treball de cura i atenció a les persones i incidir en la transformació dels elements simbòlics culturals a través a través de l'educació formal i no formal (mitjans de comunicació, escola, entorn familiar, espai de lleure...).
- Promoure la igualtat d'oportunitats entre dones i homes en els temps de treball remunerat. En primer lloc, es vol enfortir el seguiment i control de les situacions on s'expressen més clarament les asimetries per sexe: discriminació salarial, accés a càrrecs directius, mesures de conciliació de la vida familiar, laboral i personal. En segon lloc, també es fa palesa la necessitat d'enfortir la representació i visibilitat de les dones en els àmbits de decisió laboral (dones representants sindicals, dones empresaríes, dones directives) i les xarxes de relació existents. Finalment, es pretén incentivar i donar suport a les empreses i organitzacions (assistència tècnica, identificació i divulgació de bones pràctiques, etc.) per a que incorporin polítiques d'igualtat d'oportunitats.
- Afavorir la corresponsabilitat del treball no remunerat entre homes i dones. Les línies d'actuació d'aquest objectiu són, d'una banda, sensibilitzar la societat del valor del treball familiar-domèstic i dels avantatges personals i socials que té un repartiment equitatiu entre homes i dones d'aquest treball, així com promoure una major corresponsabilitat i implicació dels homes en el treball domèstic i familiar. D'altra banda, incentivar la utilització per part dels homes de les mesures legals relacionades amb la maternitat / paternitat, com a drets intransferibles.

Cal fer menció que el Pla interdepartamental de suport a la família 2017-2020 està pendent d'aprovació, si bé el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha presentat les seves bases, entre les quals destaquen: assegurar la cobertura de les necessitats bàsiques; atorgar suport emocional i acompanyament al cicle vital, així com orientació educativa i criança; la prevenció i suport a les famílies amb necessitats especials i els usos del temps.

Fins que aquest s'aprovi, resta vigent el **Pla integral de suport a la família 2012-2016**, la missió del qual és planificar i desenvolupar una acció de Govern integral de totes les mesures que duen a terme els Departaments de la Generalitat en l'àmbit del suport a la família. Aquest Pla té una clara vocació de transversalitat i, en aquest sentit, estableix que el desenvolupament de mesures de política familiar ha d'anar acompanyat de l'aplicació d'altres polítiques que afavoreixin l'estabilitat econòmica, la disponibilitat d'un habitatge adequat, l'accés a la formació i l'atenció sanitària i social, és a dir, polítiques que estiguin lligades als pilars de l'estat del benestar.

El Pla s'estructura en tres eixos bàsics:

- Promoció de la família com a estructura social bàsica, així com l'acceptació social de la diversitat familiar.
- Suport a la maternitat i acompanyament a la família en moments de canvi en el seu cicle vital.
- Suport a les famílies en situacions de vulnerabilitat.

A l'hora, aquests eixos es subdivideixen en reptes i el de la conciliació de la vida laboral i familiar (segon repte del primer eix), té els objectius següents:

- Impulsar la racionalització dels horaris i la conciliació familiar: accions de sensibilització i promoció de la conciliació familiar; serveis de guarda i respir per a les famílies per tal de facilitar la conciliació; programes socioeducatius fora de l'horari escolar i ludoteques. Durant l'any 2016 s'ha dut a terme el Programa "Jugar i llegir" en sessions d'1,5 h o 2h diàriament en els 29 equipaments cívics de Catalunya i fora de l'horari escolar en les que es fan activitats de joc, lectura i socialització d'infants.
- Establir mesures de conciliació professional i familiar: mesures de conciliació per a les persones que treballen a les administracions públiques.
- Promoure la implicació empresarial en la conciliació familiar: mesures de foment de la conciliació i creació del certificat d'empresa familiarment responsable.

Aquest Pla fixa les directrius per l'elaboració de la futura Llei de suport a les famílies, actualment en estat de tramitació parlamentària, que ha de substituir l'actual Llei 18/2003, per tal d'adaptar-se a la nova realitat, amb la incorporació aspectes com la corresponsabilitat, la igualtat de gènere i la racionalització dels horaris. Tenint en compte l'àmbit temporal del Pla, cal esmentar que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha presentat les bases del Pla integral de suport a les famílies 2017-2020 (el 6 d'abril de 2017), a partir de les necessitats detectades per part d'ajuntaments, d'entitats socials i en les actuacions que estan duent a terme de forma transversal els diversos departaments de la Generalitat de Catalunya. El Pla té per objectiu visualitzar aquelles actuacions transversals que duu a terme la Generalitat i, entre les necessitats bàsiques de les famílies, hi inclou aspectes com el suport emocional i el suport en totes les etapes i necessitats del cicle vital.

En matèria de conciliació també podem destacar alguns programes impulsats per la Generalitat. Un d'ells és "L'empresa responsable en l'àmbit de la família. Família i empresa: valors compartits", que neix amb la finalitat de promoure en el món empresarial i la societat en general una cultura, un lideratge i una política de flexibilitat per afavorir la vida en família dels seus treballadors/es, i així generar un impacte directe en la salut, la motivació i la satisfacció d'aquests, i repercutir directament en la productivitat i, per tant, en els beneficis de la mateixa empresa.

Amb aquest programa també es vol incidir en el valor que tenen les habilitats, els coneixements i les capacitats que les persones desenvolupen a la família i en la vida diària (organització del temps, treball en equip, empatia, distribució de tasques, avaluació de necessitats, etc.), ja que són transferibles en tots els àmbits d'actuació i, per tant, tindran un impacte positiu en la feina. Fruit d'aquest programa, cal destacar una publicació, que es pot considerar el marc teòric del programa: "L'empresa responsable: 12 beneficis clau per a l'empresa i la família".⁷⁰

D'altra banda, el Govern ha impulsat la campanya "Compartim el temps!", dirigida a implicar a tota la societat catalana en l'assoliment d'un repartiment més equitatiu de les feines domèstiques i de cura entre totes les persones membres de la família. Una de les activitats que s'han fet és la "Capsa d'eines", una guia/recull de tallers, activitats, contes i altres materials educatius que podem fer servir amb infants, adolescents i famílies, tant a l'escola com a casa, per treballar la visibilització i valoració de les feines domèstiques i les tasques de cura com a responsabilitat compartida entre tots els membres de la família.

---

⁷⁰ http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/03families/dia_internacional/2015/COMPAGINAD_LLIBRE_EM-PRESA_RESPONSABLE-2.pdf

6.2. AJUTS ECONÒMICS I TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES

Tal com hem esmentat a l'apartat sobre el disseny de les polítiques de suport a les famílies, les transferències econòmiques a les famílies es poden vehicular a través de prestacions econòmiques i mesures fiscals, les quals tenen la finalitat d'oferir a les famílies una compensació pels costos associats a la criança i educació dels fills, així com a la cura de persones en situació de dependència.

6.2.1. PRESTACIONS FAMILIARS

Pel que fa a les prestacions econòmiques, tant Catalunya com Espanya es caracteritzen per l'aposta per esquemes de focalització en la política de prestacions econòmiques, és a dir, que modulen l'assignació el recurs d'acord amb la situació econòmica de les llars i que fa que siguin les famílies més vulnerables les seves principals preceptores. Mostra d'això n'és que les principals prestacions universals es varen deixar sense efecte l'any 2011, com a conseqüència de la crisi econòmica. A Espanya l'única prestació de caràcter universal fou l'ajut de 2.500 € per naixement o adopció (ampliable a 3.500 en el cas de famílies monoparentals, nombroses o amb mare amb discapacitat), vigent entre els anys 2007 i 2011, coneguda com a "xec nadó". A Catalunya, entre els anys 2003 i 2011 van estar en vigor dues transferències econòmiques universals. D'una banda, la prestació per fill/a menor de tres anys, de 638 € anuals (ampliable a fills/es menors de sis anys en el cas de famílies nombroses i monoparentals) i, d'altra banda, la prestació per part, adopció, tutela o acolliment múltiple, que establia un pagament únic de 663 euros.

Algunes recerques (Boccuzzo et al 2008) conclouen que les transferències econòmiques per infants a càrrec tenen un impacte petit sobre la fecunditat i que, en tot cas, tenen un efecte en l'avançament de la maternitat, tot i que altres investigadors (Laroque et al, 2008) evidencien que l'efectivitat de les prestacions sobre la natalitat pot ser substancial, provocant increments d'entre el 6% i el 14%. L'Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques (IVALUA) va realitzar l'any 2012 una avaluació d'impacte de la prestació universal per fills a càrrec mencionada en el paràgraf anterior, segons la qual es va constatar un increment de la natalitat d'entre un 5% i un 6%. De la mateixa manera, un estudi sobre la incidència del "xec bebè" en la fecunditat de les dones espanyoles situa la magnitud del seu impacte en un increment del 5% del nombre de naixements.

La manca actual de prestacions universals a Catalunya i Espanya és un fet diferencial respecte de la majoria de països europeus atès que només hi ha sis països a la Unió Europea sense prestacions universals, entre ells Espanya, tal com s'ha apuntat ja a l'apartat de disseny de polítiques de suport a les famílies.

A banda de la manca d'universalitat, també cal posar el focus en la quantia dels ajuts econòmics i, en aquest sentit, Espanya i Catalunya destaquen per la baixa quantia dels seus ajuts focalitzats, la qual cosa han posat en relleu diversos estudis. En aquesta línia, podem destacar una iniciativa de la Federació d'entitats d'atenció a la infància i a l'adolescència (FEDAIA), de l'any 2015, que basant-se, entre d'altres aspectes, en el baix import dels ajuts i, concretament, en el de la prestació econòmica per fill a càrrec, proposen la creació d'una prestació econòmica universal per a la criança de 2.500 euros anuals per fill.

A continuació, es presenta un taula resum amb les prestacions econòmiques existents en l'àmbit de Catalunya en l'actualitat. Cal assenyalar que la descripció d'aquestes s'ha fet tenint en compte la normativa vigent i que, per tant, és probable que alguns aspectes com les quanties siguin objecte d'actualització. Tal com es pot observar a la taula, l'única prestació no subjecta als recursos econòmics és d'àmbit estatal i està adreçada a les famílies en què es produeix el naixement de dos o més infants per part o adopció múltiples.

A banda de les prestacions econòmiques descrites, cal tenir en compte també la renda garantida de ciutadania, creada el 2017 en virtut de la Llei 14/2017,⁷¹ que es una prestació que es reconeix quan no és possible accedir a altres mecanismes de protecció social, ja sigui perquè ha finalitzat la cobertura o perquè no s'hi ha pogut accedir. A través d'aquesta prestació s'asseguren els mínims d'una vida digna a les persones i unitats familiars que es troben en situació de pobresa, per tal de promoure la seva autonomia i participació activa en la societat. Consta de dues percepcions econòmiques. D'una banda, una prestació garantida, no condicionada, subjecta als requisits que estableix la Llei i, de l'altra, una prestació complementària d'activació o inserció.

No es pot cobrar si es perceben quantitats superiors a uns ingressos límit i, per tant, és una prestació de caràcter focalitzat. Cal esmentar que les quanties econòmiques de la prestació es desplegaran de manera gradual, entre la data d'entrada en vigor de la Llei que la regula (15 de setembre de 2017) fins a la seva plena implantació l'1 d'abril de 2020. No obstant, cal tenir en compte que les persones que estiguin percebent la renda mínima d'inserció passen a percebre la renda mínima de la ciutadania sense cap reducció en la seva quantia. A la taula següent es pot observar els llindars de pobresa i la quantia de la prestació per a cadascun dels períodes d'implantació de la prestació.

TAULA 28. Llindar de pobresa i quantia de les prestacions de la renda garantida de ciutadania. Catalunya, 2017-2020

Membres de la unitat familiar	15.09.2017		15.09.2018		15.09.2019		1.04.2020	
	Llindar ¹	Quantia ²	Llindar	Quantia	Llindar	Quantia	Llindar	Quantia
1 adult	564	85%	604	91%	644	97%	664	100%
2 adults	836	126%	896	135%	956	144%	996	150%
3	909	137%	969	146%	1.029	155%	1.096	165%
4	982	148%	1.042	157%	1.102	166%	1.196	180%
5	1.062	160%	1.122	169%	1.181	178%	1.208	182%

Unitats: euros i percentatges.

(1) Indica que els beneficiaris no tinguin ingressos superiors a les quanties que s'assenyalen.

(2) Correspon al percentatge de l'Indicador de Renda de Suficiència de Catalunya (IRSC).

Font: Llei 14/2017, de la renda garantida de ciutadania

Aquesta prestació, de curt recorregut, està encara pendent de desenvolupament a través d'un reglament per tal de regular alguns elements que ja marca la Llei, com ara les dones en situació de violència masclista, les persones sense llar o elements relacionats amb la seva compatibilitat, la manca de regulació dels quals pot suposar un obstacle per a la seva aplicació efectiva.

⁷¹ Llei 14/2017, de 20 de juliol, de la renda garantida de ciutadania. DOGC núm. 7418, de 24.07.17

TAULA 29. Prestacions econòmiques familiars a Catalunya

PRESTACIONS ECONÒMIQUES A CATALUNYA		
ÀMBIT DE CATALUNYA		
Ajut econòmic sotmès a nivell d'ingressos	Concepte	Ajut econòmic sotmès a un determinat nivell d'ingressos de la unitat familiar, segons el barem establert per la normativa reguladora.
	Beneficiaris	Famílies en les quals s'hagi produït un part, adopció, tutela o acolliment entre el 01.07.17 i 31.12.17 i el 01.01.18 i el 30.06.18.
	Import	650 euros per naixement i 750 per a les unitats familiars que tinguin reconegut el títol de família nombrosa en el moment de presentar la sol·licitud.
	Ingressos límit	Multiplicar 16.000 euros pel coeficient que pertorqui en funció del nombre de persones que integren la unitat familiar. Els coeficients són: 1, fins a tres membres; 1,30, fins a 4 membres; 1,60, fins a 5 membres; 1,90 fins a 6 membres; 2,20, fins a 7 membres; 2,50, fins a 8 membres; 2,80 fins a 9 membres i 3.1 fins a 10 membres
	Compatibilitat	Amb qualsevol altre ajut atorgat per les administracions públiques.
Fons de garantia de pensions i prestacions	Concepte	Fons del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, gestionat per mitjà de la Direcció General de Famílies, amb la finalitat de compensar la situació de precarietat econòmica que genera l'impagament de la pensió d'aliments i/o compensatòria judicialment reconeguda i que ha estat impagada.
	Beneficiaris	Persones que formen part d'una unitat familiar i que tenen reconeguda judicialment el dret a pensió que ha resultat impagada per la persona obligada al pagament i també els seus fills/es menors o majors d'edat amb un grau igual o superior al 65% de discapacitat.
	Import	Respecte de la pensió d'aliments: l'import establert judicialment restant el fons estatal, si escau, amb el límit del 50% de l'IRSC. Respecte de la pensió compensatòria: l'import establert judicialment amb el límit del 50% de l'IRSC mensual vigent.
	Ingressos límit	La persona beneficiària ha de tenir uns ingressos inferior a 1,5 vegades l'IRSC. A aquesta limitació se li ha d'aplicar un increment del 0,3 per cada càrrega familiar acreditada.
ÀMBIT ESTATAL		
Prestació per maternitat	Concepte	Subsidi que es reconeix a les persones treballadores que suspenen el seu contracte de treball o cessen la seva activitat per gaudir del període de descans per maternitat, adopció, acolliment i tutela.
	Beneficiaris	Persones treballadores per compte propi o aliè, que gaudeixin dels períodes de descans per maternitat, adopció, acolliment o tutela, sempre que acreditin els requisits exigits.

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA

	Import	100% de la base reguladora corresponent. En cas de part múltiple, i d'adopció o acolliment de més d'un menor de manera simultània es concedirà un subsidi especial per cada fill/a partir del segon, igual al que correspongui percebre pel primer/a, durant el període de sis setmanes immediatament posteriors al part o a partir de decisió administrativa o judicial d'acolliment o de la resolució judicial d'adopció.
Subsidi no contributiu per maternitat	Concepte	Subsidi a favor de les treballadores que reuneixin tots els requisits per accedir a la prestació per maternitat, excepte el període mínim de cotització.
	Beneficiaris	Persones treballadores per compte propi o aliè, que gaudeixin dels períodes de descans per maternitat, adopció, acolliment o tutela, sempre que acreditin els requisits exigits, excepte la cotització mínima.
	Import i durada	100% de l'IPREM vigent en cada moment, excepte que la base reguladora sigui de quantia inferior. La durada és de 42 dies naturals des del part, acolliment o adopció. Aquesta s'incrementa 14 dies en cas de: família nombrosa, família monoparental o mare i fill amb grau de discapacitat igual o superior al 65%.
Prestació per paternitat	Concepte	Subsidi que es reconeix als treballadors que suspenen el seu contracte de treball o cessen la seva activitat per gaudir del període de descans per maternitat, adopció, acolliment i tutela.
	Beneficiaris	Treballadors que gaudeixin dels períodes de descans per paternitat, adopció, acolliment o tutela, sempre que acreditin els requisits exigits. En cas de part, només pot gaudir-la l'altre progenitor. En cas d'adopció, acolliment o tutela, un dels progenitors, si ambdós treballen.
	Import	100% de la base reguladora corresponent.
Prestació econòmica per naixement o adopció	Concepte	Prestació econòmica de pagament únic pel naixement o adopció d'un fill/a en els supòsits de famílies nombroses, monoparentals i en casos de mares amb discapacitat, condicionat a un límit d'ingressos familiars.
	Beneficiaris	Els progenitors/adoptants. Resten exclosos els supòsits d'acolliment familiar.
		Famílies nombroses: si existeix convivència, qualsevol dels dos progenitors de mutu acord. Si no existeix convivència, el que tingui guarda i custòdia.
		Famílies monoparentals: el progenitor que conviu amb el fill/a i és l'únic sustentador.
		Mares amb una discapacitat igual o superior al 65%.
		En el cas de fill/a orfe, la persona física que se'n faci càrrec legalment.
	Import	Pagament únic de 1.000 euros.
Ingressos límit	Famílies no nombroses: no superior a 12.581,52€, que s'incrementa en 1.716,62€ per cada fill/a o menor adoptat a càrrec, a partir del segon fill inclòs.	
	Famílies nombroses: no superior a 18.394,65€, que augmenta en 2.804,99€ per cada fill a càrrec a partir del quart (inclòs).	
Compatibilitats	Prestació per part o adopció múltiples	
	Prestació econòmica per naixement o adopció de fill	
	Assignacions econòmiques per fill o menor acollit a càrrec	

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

Prestació econòmica per part o adopció múltiples	Concepte	Subsidi universal que té per objecte compensar, en part, l'increment de despeses que produeix a les famílies el naixement o l'adopció de dos o més fills per part o adopció múltiples.
	Beneficiaris	Qualsevol dels progenitors espanyols o estrangers, però amb residència legal a l'Estat espanyol i que no percebi altres prestacions de la mateixa naturalesa.
	Import	2 fills: quatre vegades l'SMI: 2.943,6 €
		3 fills: vuit vegades l'SMI: 5.887,20 € A partir de 4 fills: 12 vegades l'SMI: 8.830,80 €
Compatibilitats	Subsidi especial per part o adopció múltiples Assignacions econòmiques per fill o menor acollit a càrrec.	
Prestació econòmica familiar per fill o menor acollit a càrrec	Concepte	Ajut econòmic subjecte als recursos familiars que té l'objectiu de donar suport a les unitats familiars amb: 1. fills o acollits menors de 18 anys que en depenguin econòmicament i convisquin amb la persona beneficiària o 2. fills o filles acollits amb una discapacitat reconeguda en grau igual o superior al 33%.
	Beneficiaris	1. Fills o acollits menors de 18 anys: persones, pare o mare que tinguin fills/es a càrrec seu o del cònjuge, o menors en règim d'acolliment familiar, permanent o guarda amb finalitat d'adopció que resideixin legalment en territori espanyol i no tinguin dret a prestacions de la mateixa naturalesa en qualsevol altre règim públic de protecció social.
		2. Fills o menors acollits amb discapacitat: nens i nenes orfes de pare i mare menors de 18 anys o amb alguna discapacitat en un grau igual o superior al 33% o els més grans de 18 anys si tenen una discapacitat en un grau igual o superior al 65%.
		nens i nenes que no siguin orfes però que hagin estat abandonats pels seus pares, sempre que no es trobin en règim d'acolliment familiar, amb una discapacitat en un grau igual o superior al 33% si són menors o superior al 65% si són més grans de 18 anys
		fills/es amb discapacitat més grans de 18 anys que no hagin estat declarats incapacitats judicialment i que conservin la seva capacitat d'obrar.
		fill/a major d'edat que necessita l'ajuda d'un tercer per fer els actes essencials de la vida quotidiana amb discapacitat igual o superior al 75%.
Ingressos límit	Fills/es o menors acollits a càrrec sense discapacitat: Famílies no nombroses: no superior a 11.872,52€, que s'incrementa en 2.031€ a partir del segon fill/a o menor acollit/a Famílies nombroses: no superior a 18.267,65€, que s'incrementa en 3.120,24€ a partir del segon fill/a o menor acollit. Fills/es o menors acollits a càrrec menors de 18 anys amb discapacitat igual o superior al 33% i fills/es majors de 18 anys amb discapacitat: No hi ha límit, atesa la discapacitat	

	Import	Fills/es menors de 18 o menors a càrrec sense discapacitat: 291 € anuals (24,25 € mensuals) quan els ingressos de la persona beneficiària no superin el límit establert. Quantia inferior i variable quan els ingressos del beneficiari/a superin el límit establert en el seu cas, però siguin inferiors a la quantia que resulti de sumar a aquesta xifra el producte de la multiplicació l'import anual de l'assignació pel nombre de fills/es o menors a càrrec.
		Fills/es menors de 18 anys o menors a càrrec amb una discapacitat superior al 33%: 1.000 € anuals per fill/a (250 € trimestrals)
		Fills/es majors de 18 anys amb una discapacitat igual o superior al 65%: 4.438,80 € anuals per fill/a (369,9 € trimestrals)
		Fills/es majors de 18 anys amb una discapacitat igual o superior al 75%: 6.658,80 € anuals (554,9 € mensuals)

6.2.2. MESURES FISCALS

Tal com s'ha esmentat anteriorment, les persones reben prestacions familiars no només en forma de transferències directes sinó que també obtenen un conjunt de beneficis per mitjà de diverses disposicions del sistema fiscal i en funció de les característiques determinades de les famílies.

En matèria de família, si bé hi ha altres impostos que hi tenen incidència, l'espina dorsal de la fiscalitat és l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF), tribut de caràcter personal i directe que grava, segons els principis d'igualtat, generalitat i progressivitat, la renda de les persones físiques d'acord amb la seva naturalesa i les seves circumstàncies personals i familiars.

Per a la majoria de les famílies, la regulació d'aquest impost és una qüestió essencial, ja que determina en gran mesura la quantitat de renda disponible que les llars poden dedicar al consum.

A nivell europeu s'han dissenyat diversos sistemes per ajustar el gravamen tributari de la persona contribuent a les circumstàncies familiars a través de diversos tipus de desgravacions i deduccions i ha sorgit el debat de la determinació de la unitat de tributació, atès que pot ser individual o conjunta. Si es pren l'individu com a unitat de tributació, es posa èmfasi sobre el productor de la renda. En canvi, si es considera la família com a unitat fiscal, es posa l'èmfasi sobre la unitat del consum.

La Comissió Europea recomana ja l'any 1982 impulsar reformes fiscals per adoptar sistemes de tributació individualitzada front els de tributació conjunta. No obstant això, diversos països europeus,⁷² entre ells, Espanya, estableixen modalitats impositives conjuntes per als membres integrants de la parella.

A Espanya, l'IRPF ha sofert diverses modificacions des de la seva aprovació per la Llei 44/1978. Una de les més rellevants, en relació amb la tributació de les famílies, ha estat la determinació de la unitat familiar de tributació. Així, la primera llei obligava tots els membres de la família a fer la declaració conjunta, amb l'argument de les economies d'escala que feien les llars familiars i per les dificultats de determinar els ingressos i les despeses de cada membre. No obstant això, una Sentència del TC⁷³ va declarar inconstitucional l'obligació de declaració conjunta ja que considerava que aquesta només seria acceptable en el cas que els cònjuges no paguessin més del que ho haurien fet amb una declaració per separat. Així, el TC deixa a la lliure voluntat dels cònjuges el fet de tributar de manera conjunta o individual, i, a partir de la doctrina que fixa, s'aprova la Llei 18/1991.

Aquest sistema opcional es manté a la Llei actual, si bé el seu preàmbul estableix que la política de no discriminació per raó de gènere i raons de simplificació de l'import podrien justificar la seva revisió. Així mateix, l'exposició de motius actual justifica aquest tractament per evitar nombrosos perjudicats en els matrimonis en que algun dels seus membres no pugui accedir al mercat laboral i, per tant, obtingui rendiments només un dels cònjuges.

Tenint en compte que aquesta opció només la tenen els matrimonis i no les unions estables de parella alguns autors (De la Fuente, 2016) posen de manifest que la regulació pot anar en detriment de les noves formes de família. Algunes investigacions (Medialdea i Pazos, 2011) assenyalen també que en el disseny actual de l'IRPF, la modalitat de declaració conjunta penalitza el segon perceptor que, generalment, és la dona i, per tant, pot fomentar la desigualtat de gènere.

⁷² França, Alemanya, Irlanda, Luxemburg, Portugal i Espanya.

⁷³ Sentència del Tribunal Constitucional 209/1988.

Tot i que a Espanya s'ha adoptat aquesta opció pel que fa a la unitat de tributació, existeix un debat doctrinal sobre aquest aspecte que no es resol de manera unívoca als països del nostre entorn, l'experiència comparada no és unívoca ni s'observa un procés de convergència (Gómez de la Torre, 2012).

Les reformes successives que ha sofert la Llei de l'IRPF, fins arribar a la Llei actual, la Llei 35/2006, de l'IRPF⁷⁴, han anat ampliant la definició de la unitat familiar contribuent. Així com a la Llei 18/1991 només es considerava unitat familiar la integrada per cònjuges no separats legalment i els seus fills, en el cas que n'hi hagués, al 1998 s'inclouen els cònjuges separats legalment i, per primera vegada, es fa referència a la possibilitat d'absència de vincle matrimonial. Per tant, s'inclou vidus/es, solters/es, divorciats/es amb fills a càrrec i parelles de fet. Aquesta evolució ens mostra com la Llei s'adapta progressivament a la nova realitat familiar en alguns aspectes.

Pel que fa a la tributació en si, cal assenyalar que fins el 1998, el tractament d'aquesta es duia a terme mitjançant deduccions a la quota de l'impost. Aquestes van ser substituïdes el 1999 per un mínim personal i familiar, deduïble de la base imposable, amb l'objectiu de quantificar aquella part de la renda que es considerava que no havia de tributar pel fet de destinar-se a les necessitats bàsiques personals i familiars de la persona contribuent. Aquest esquema de deduccions, que es manté en la legislació actual, implica que el benefici sigui proporcional al nivell de renda del subjecte passiu.

Una vegada fetes aquestes consideracions prèvies, a continuació es presenta una taula que recull les desgravacions i beneficis fiscals principals dels que es poden beneficiar les famílies a Catalunya. Es fa referència a l'IRPF i a l'Impost sobre transmissions i actes jurídicament documentats. Pel que fa a l'IRPF, es fa la diferenciació entre les deduccions d'àmbit estatal i les catalanes, tenint en compte que l'IRPF és un tribut parcialment cedit a Catalunya i que des de l'exercici 2010 les comunitats autònomes tenen competència per aplicar en el tram autonòmic quanties del mínim personal i familiar i deduccions fiscals diferents a les previstes en el tram general de l'IRPF. De la mateixa manera que en el cas de les prestacions econòmiques s'ha tingut en compte la normativa vigent per tal de fer la descripció de les mesures fiscals, que és objecte de modificacions en el futur.

Cal fer una menció especial a algunes modificacions introduïdes en la darrera Llei de Pressupostos,⁷⁵ que suposen una millora. Pel que fa a la deducció per maternitat, s'inclou una nova deducció de fins a 1.000 euros per despeses per la custòdia de fills menors de tres anys en llars d'infants o centres autoritzats, la qual cosa pot suposar un incentiu a l'hora de fer ús d'aquests serveis i, al mateix temps, representa una ajuda a les famílies que han de fer front a aquestes despeses. S'amplien les deduccions (600 €) per família nombrosa, tot i que s'aplica des del quart fill (en el cas de família nombrosa de categoria general) i de cinc (en el cas de categoria especial). D'altra banda, a les deduccions per persones amb discapacitat a càrrec, s'afegeix el supòsit del cònjuge no separat legalment quan aquest sigui una persona amb discapacitat. Per acabar, s'estableix una deducció sobre la quota a favor de les persones contribuents, els membres de la família dels quals resideixin a un altre Estat membre de la UE o de l'Espai Econòmic Europeu, la qual cosa els impedeix fer la declaració conjunta. D'aquesta manera s'equipara la quota a pagar a la que hagués estat suportada en el cas que tots els membres de la unitat familiar haguessin estat residents fiscals a Espanya. Cal assenyalar també que, en relació amb les prestacions per maternitat percebudes per la Seguretat Social, el Tribunal Suprem⁷⁶ ha dictat recentment una sentència que estableix que estan exemptes de l'IRPF.

⁷⁴ Llei 35/2006, de 28 de novembre, de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i de modificació parcial de les lleis dels Impostos sobre societats, sobre Renda de no residents i sobre el Patrimoni. BOE núm. 285, de 29.11.06

⁷⁵ Llei 6/2018, de 3 de juliol, de Pressupostos Generals de l'Estat per a l'any 2018. BOE núm. 161, de 04.07.18

⁷⁶ Sentència núm. 1.452/2018 del Tribunal Suprem.

TAULA 30. Desgravacions i beneficis fiscals a Catalunya

DESGRAVACIONS I BENEFICIS FISCALS		
IRPF		
ÀMBIT DE CATALUNYA		
Deducció fiscal en el tram autonòmic de l'IRPF	Concepte	Deducció sobre el tram autonòmic de l'IRPF.
	Beneficiaris	Nuclis familiars residents a Catalunya en què hagi nascut o s'hagi adoptat el primer fill/a o posteriors durant el període impositiu corresponent.
	Import	Declaració conjunta dels progenitors (import únic): 300 € Declaració individual (import per a cada progenitor): 150 €
	Compatibilitat	Amb la reducció percentual que correspongui sobre l'import total de les deduccions de la quota que estableix la Llei reguladora de l'impost estatal.
Deducció fiscal per lloguer de l'habitatge habitual	Concepte	Deducció sobre el tram autonòmic de l'IRPF.
	Beneficiaris	Persones que compleixin algun d'aquests requisits
		1.Tenir 32 anys o menys en la data de meritació de l'impost
		2.Haver estat en l'atur un mínim de 183 dies durant l'exercici
	Ingressos límit	3.Tenir un grau de discapacitat igual o superior als 65 anys Base imposable total (menys el mínim personal i familiar) inferior a 20.000 € anuals (30.000 € en declaració conjunta)
Import	que les quantitats satisfetes en concepte de lloguer excedeixin el 10% dels rendiments nets del subjecte passiu. 10% fins a un màxim de 300 € anuals (600 € en declaració conjunta) Família nombrosa: 10% fins a un màxim de 600 € anuals (sense que calgui complir els requisits 1, 2 i 3)	
ÀMBIT ESTATAL		
Desgravació per mínim personal i familiar	Concepte	Part de la base liquidable que, pel fet de destinar-se a satisfer les necessitats bàsiques personals o familiars de la persona contribuent, no se sotmet a tributació de l'IRPF.
	Quanties	Mínim personal segons edat: Contribuent fins a 65 anys: 5.500 € Contribuent d'entre 65 anys i 75: 6.700 €

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA

		Contribuent més gran de 75 anys: 8.100 € Mínim familiar: 1. per descendents (menors de 25 anys o amb discapacitat en grau igual o superior al 33%, que convisquin o depenguin econòmicament del contribuent, que no tinguin rendes anuals superior a 8.000 € i que no presentin declaració de l'impost amb rendes superiors a 1.800€) : Primer fill/a: 2.400 € Segon fill/a: 2.700 € Tercer fill/a: 4.000 € Quart fill/a i posteriors: 4.500 € Quan el descendent sigui menor de 3 anys el mínim augmenta en 2.800 € anuals. 2. per ascendents Més grans de 65 anys (amb rendes anuals no superiors a 8.000 €, excloses les exemptes): 1.150 € Més grans de 75 anys: 2.550 € 3. per ascendents o descendents amb discapacitat: Amb caràcter general: 3.000 € anuals 9.000 € quan s'acrediti grau de discapacitat igual o superior al 65% En concepte de despeses d'assistència, el mínim s'augmentarà en 3.000 anuals quan el contribuent acreditï necessitar ajuda de terceres persones per mobilitat reduïda o per tenir acreditat un grau de discapacitat igual o superior al 65%.
Deducció per maternitat	Concepte	Deducció de l'IRPF adreçada a mares treballadores amb infants menors de 3 anys
	Beneficiaris	Mares amb fills/es menors de tres anys amb dret a l'aplicació del mínim per descendents que realitzin una activitat, per compte propi o aliè, per la qual estiguin donades d'alta en el règim corresponent de la Seguretat Social o Mutualitat.
	Especificitat	Pare, en el cas de mort de la mare o bé quan se li atribueixi exclusivament la guarda i custòdia
	Quanties	En els casos d'adopció o acolliment es pot practicar la deducció al llarg dels tres anys següents a la data d'inscripció al Registre civil o bé de la resolució judicial o administrativa corresponent (independentment de l'edat del nen/a).
		1.200 euros anuals per cada fill/a menor de 3 anys que es poden deduir a la declaració anual de l'IRPF o bé de forma anticipada, amb el cobrament de 100 € mensuals Increment de la deducció fins a 1.000€ addicionals (amb efectes des de l'1.01.18): quan el contribuent tingui despeses per la custòdia dels/es menors de 3 anys en llars d'infants o centres d'educació infantil autoritzats (quantitats abonades per preinscripció i matrícula dels/es menors, l'assistència, en horari general i ampliat, i l'alimentació, sempre que es produeixin per mesos complets i no tinguin consideració de rendiments del treball en espècie exempts).
	Concepte	Deducció de l'IRPF adreçada als contribuents amb família nombrosa o discapacitats/es a càrrec

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

Deducció per família nombrosa o persones amb discapacitat a càrrec	Beneficiaris	Contribuents que realitzen activitat per compte propi o aliè, per la qual estiguin donades d'alta en el règim corresponent de la Seguretat Social o Mutualitat.
	Quanties	Per cada descendent amb discapacitat amb dret a l'aplicació del mínim per descendents: fins a 1.200€ anuals. Contribuents amb cònjuge no separat legalment amb discapacitat (sempre que no obtingui rendes superiors a 8.000 euros) : fins a 1.200€ anuals. Per cada ascendent amb discapacitat amb dret a l'aplicació del mínim per ascendents: fins a 1.200€ anuals. Per ser ascendent (o germà orfe de pare i mare) que formi part de família nombrosa: fins a 1.200€ anuals, amb possibilitat de fraccionar. Famílies nombroses de categoria especial: increment de la deducció en un 100% (fins a 2.400 € anuals) amb possibilitat de fraccionar. Aquestes deduccions es poden aplicar fins que els fills tinguin 21 anys (a no ser que siguin discapacitats), ampliable als 25 anys si cursen estudis adequats a la seva edat o titulació o encaminats a l'obtenció d'un lloc de treball. Per cadascun dels fills que formin part de la família que excedeixi del nombre mínim de fills exigits per a ser considerat família nombrosa de categoria general (3 fills) o especial (5 fills): increment de la deducció en fins a 600 € anuals (amb efectes des del 5.07.18) Per ser ascendent separat legalment, o sense vincle matrimonial (és a dir, famílies monoparentals), amb dos fills sense dret a percebre anualitats per aliments: fins a 1.200€ anuals.
IMPOST SOBRE TRANSMISSIONS PATRIMONIALS I ACTES JURÍDICS DOCUMENTATS		
Famílies nombroses	Concepte	Reducció del tipus impositiu aplicable a la transmissió d'un immoble que hagi de constituir l'habitatge habitual d'una família nombrosa.
	Beneficiaris	El subjecte passiu ha de ser membre d'una família nombrosa
	Ingressos límit	Suma de les bases imposables totals (menys mínim personal i familiar) en l'IRPF de les persones físiques corresponents a la família nombrosa no superior a 30.000 €. Els 30.000 € s'incrementen en 12.000 € per cada fill/a que excedeixi de 3 (mínim legal per ser família nombrosa)
	Quantia	La reducció del tipus passa del 7% al 5%.
Persones amb discapacitat	Concepte	Reducció del tipus impositiu aplicable a la transmissió d'un immoble que hagi de constituir l'habitatge habitual de la persona contribuent que tingui la consideració de persona amb discapacitat física, psíquica o sensorial.
	Beneficiaris	Persones amb un grau de discapacitat igual o superior al 65%
	Ingressos límit	Suma de les bases imposables totals (menys mínim personal i familiar) en l'IRPF no superior a 30.000 €.
	Quantia	La reducció del tipus passa del 7% al 5%.
Joves menors de 32 anys	Concepte	Reducció del tipus impositiu aplicable a la transmissió d'un immoble que hagi de constituir l'habitatge habitual de la persona contribuent que sigui menor de 32 anys.

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA

	Beneficiaris	Contribuents menors de 32 anys.
	Ingressos límit	Suma de les bases imposables totals (menys mínim personal i familiar) en l'IRPF no superior a 30.000 €.
	Quantia	La reducció del tipus passa del 7% al 5%.

6.2.3. ALTRES AJUTS ECONÒMICS PER A LES FAMÍLIES

També hi ha unes altres transferències econòmiques que no són estrictament prestacions ni desgravacions però constitueixen beneficis de caire econòmic. Cal destacar les següents:

1. Ajuts individuals de menjador, adreçat a l'alumnat escolaritzat en centres de titularitat pública (d'ensenyaments obligatoris i de segon cicle d'educació infantil) que pertany a famílies en situacions socioeconòmiques desafavorides, per tal de cobrir el cost total o parcial d'aquest servei. A l'hora d'atorgar els ajuts es tenen en compte les condicions socioeconòmiques, geogràfiques i familiars de l'alumnat i també l'escolarització en centres d'atenció educativa preferent. En concret, s'atenen la renda familiar disponible, el nombre de membres de la unitat familiar, la qualificació de família nombrosa, la situació de l'infant en acolliment, l'existència de membres de la unitat familiar afectats per discapacitats psíquiques o físiques i la condició de família monoparental.

El Departament d'Ensenyament fixa el preu màxim de la prestació del servei escolar de menjador de centres educatius de la seva titularitat per al curs 2018-2019 en 6,20€ per alumne i dia.

2. Ajuts individuals per desplaçament en transport escolar, adreçat a l'alumnat que no pot gaudir del servei escolar de transport, en atenció a les condicions geogràfiques de la zona, la distància que hi ha del domicili familiar al centre docent i la situació socioeconòmica de les famílies.
3. Targeta T-16: títol de transport per als nens i les nenes dels 4 fins els 16 anys, inclosos, que els permet fer, gratuïtament, un nombre il·limitat de viatges a la xarxa de transport públic del Sistema tarifari integrat, dins de la mateixa zona tarifària en què resideixen.
4. Beques i ajuts a l'estudi atorgades pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport per als alumnes que cursin ensenyaments de batxillerat, formació professional i estudis universitaris i superiors. També es concedeixen beques per a l'alumnat d'educació infantil, educació especial i altres estudis. Hi ha diferents tipus de beques: compensatòries, de desplaçament, per a pràctiques formatives en centres de treball, per a material didàctic i per a residència obligatòria per raó d'estudis fora del domicili familiar.

L'import d'aquestes varia en funció de la situació econòmica en què es trobi l'alumne/a i la seva família, així com dels barems que estableix cada convocatòria.

Així mateix, hi ha altres transferències només adreçades a les famílies nombroses i/o monoparentals, que han d'acreditar aquesta condició amb el títol corresponent per tenir dret als beneficis. Tot i això, cal tenir en compte que els beneficis adreçats a les famílies monoparentals no són reconeguts a nivell estatal, però sí en algunes comunitats autònomes, entre elles Catalunya i València. En aquest sentit, i, tal com es pot observar a la taula resum, a Catalunya les famílies nombroses gaudeixen de més beneficis que no pas les monoparentals, que no poden beneficiar-se dels avantatges atorgats per l'Estat.

El **títol de família nombrosa** és un títol oficial que acredita la condició de família nombrosa, es lliura juntament amb la resolució que atorga la condició de família nombrosa i l'atorga i el renova la Direcció General de Famílies del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya i permet gaudir d'avantatges davant de diverses institucions, entitats i establiments comercials.

Cal destacar que hi ha una xarxa específica, la xarxa d'avantatges per a les famílies nombroses, que recull els avantatges i descomptes que ofereixen algunes institucions i establiments comercials per a aquestes famílies.

El **títol de família monoparental** és un títol oficial que acredita la condició de família monoparental, es lliura juntament amb el títol de família monoparental, l'atorga i el renova la Direcció General de Famílies del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya i concedeix diversos beneficis.⁷⁷ A la xarxa d'avantatges per a les famílies monoparentals es pot consultar el detall d'aquests beneficis.

D'entre els beneficis econòmics als quals tenen dret aquestes famílies en destaquen els que il·lustra la taula següent.

---

⁷⁷ S'entén per família monoparental de categoria general aquella que està formada per un fill/a o més menor de 21 anys, o de 26 si estudia, que conviu amb una sola persona i en depèn econòmicament. Es consideren famílies monoparentals de categoria especial les famílies monoparentals amb dos fills/es o més i les famílies monoparentals en les quals o bé el progenitor/a o bé un fill/a és una persona discapacitada o està incapacitada per treballar.

TAULA 31. Altres ajudes per a famílies nombroses i/o monoparentals

	Famílies nombroses	Famílies monoparentals	Concepte
Bonificació del preu públic d'escolarització a les escoles bressol	X	X	Famílies nombroses: bonificació del 50% per les de categoria general i del 100% per les de categoria especial (subjecte a nivell de renda) Famílies monoparentals: bonificació del 50%. (subjecte a nivell de renda)
Deduccions en la renda computable per beques i ajuts	X		Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general i de mobilitat per alumnat d'estudis postobligatoris i superiors no universitaris; ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu, ajut per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic i informàtic,; beques de desplaçament i de residència per a l'alumnat resident a comarques amb baixa densitat de població i beques a l'estudi per a l'alumnat amb bon rendiment escolar a l'ESO.
Reduccions en taxes i preus públics	X		50% famílies de categoria general i 100% de categoria especial. Taxa per a l'expedició de títols acadèmics i professionals; taxa per l'homologació i convalidació de títols i estudis estrangers en ensenyaments no universitaris; taxa per a la inscripció a la prova de cicles formatius de grau mitjà i superior de FP específica i dels ensenyaments d'arts plàstiques i de disseny; taxa per a la inscripció a les proves per a l'obtenció del títol de tècnic/a d'FP; taxa per a la inscripció en les proves per a l'acreditació de les unitats de competència; taxa per a la inscripció a les proves de l'Escola Oficial d'idiomes i preu públic per a la inscripció a les proves específiques d'accés a ensenyaments esportius,
Deduccions en beques d'equitat per a la minoració dels preus dels crèdits dels estudis universitaris	X	X	Famílies nombroses i monoparentals de categoria general: deducció de 525€ per cada germà/a, incloent la persona sol·licitant que convisqui al domicili familiar. Famílies nombroses i monoparentals de categoria especial: deducció de 800€ per cada germà/a, incloent la persona sol·licitant que convisqui al domicili familiar.. Sol·licitant amb discapacitat superior al 65%: deducció de 2000€.
Exempció de preus de serveis acadèmics a les universitats públiques i a la UOC	X		50% famílies de categoria general i 100% de categoria especial.
Reducció del 50% de la base imposable en l'impost de matriculació de vehicles	X		
Bonificació de la quota de l'IBI en alguns ajuntaments	X	X	

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA

Bonificació del 45% de les quotes de la Seguretat Social per la contractació de persones cuidadores	X		
Bo social de la llum	X		Les famílies nombroses se'n poden beneficiar sempre que s'acullin a la tarifa d'últim recurs, per la qual cal tenir contractada una potència inferior a 10 KW. Aquest bo suposa un descompte del 25% en la factura de l'electricitat, que puja fins el 40% en el cas dels consumidors vulnerables severos (renda anual inferior a dues vegades l'IPREM en el cas de famílies nombroses).
Justícia gratuïta	X		Les famílies nombroses poden sol·licitar el dret a l'assistència jurídica gratuïta quan els seus recursos econòmics, tot i que superin el doble de l'IPREM, no excedeixin del quàdruple d'aquest indicador.
Descomptes de transport en targetes de l'ATM	X	X	Bonificacions sobre el bitllet senzill i abonaments mensuals o trimestrals personalitzats en cas d'empreses de serveis regulars de transports de viatgers per carretera titularitat de la Generalitat de Catalunya: 20% categoria general i 30% categoria especial. Bonificació en títols de transport integrat de l'ATM: 20% categoria general i 50% categoria especial. Nou títol de transport: T-FM/FN: permet fer 70 viatges en 90 dies a totes les persones membres de la família.
Descomptes RENFE	X	X	Descompte sobre el preu dels bitllets a les famílies nombroses: 20% de caràcter general i 50% de caràcter especial. Per a les monoparentals només en els trens de Rodalies (origen i destí a Catalunya)
Descomptes en tarifes aèries nacionals d'algunes companyies	X		
Beneficis als albergs de la Xarxa Nacional d'Albergs Socials de Catalunya	X	X	Carnet familiar d'alberguista. Descompte de 6€ per dies d'estada en règim de pensió completa per cada membre de la família. Programa "L'estiu és teu!": beques del 10% en les estades dels fills/es.
Bonificacions a la taxa pels drets d'inscripció a les proves per l'obtenció de certificats de llengua catalana de la Secretaria de Política lingüística	X	X	30% per categoria general i 50% per categoria especial.
Bonificació en la taxa d'acreditació e coneixements en TIC	X	X	30% per categoria general i 50% per categoria especial.
Preus reduïts en alguns equipaments culturals	X	X	

6.3. SERVEIS D'ATENCIÓ I CURA

6.3.1. SERVEIS D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA

A Catalunya, les polítiques d'atenció a la primera infància tenen una vocació bàsicament educativa i és per això que els serveis principals són les llars d'infants o escoles bressol. Tot i això, existeixen també altres serveis i recursos, tal com es pot observar a la taula següent.

TAULA 32. Serveis d'atenció a la infància a Catalunya

Serveis de llars d'infants	Educació infantil de primer cicle
Serveis de suport parental i a la criança	Grups de recuperació psicofísica postpart
	Espais familiars
	Espais de criança
Altres	Grups de criança
	Centres de desenvolupament infantil i d'atenció precoç
	Mediació familiar
	Servei tècnic de punt de trobada

6.3.1.1. SERVEIS DE LLARS D'INFANTS

L'educació infantil de primer cicle és un àmbit estratègic fonamental a l'hora de promoure els drets i les oportunitats dels infants. A banda de ser un recurs bàsic per a les famílies per conciliar la seva vida laboral i familiar, aquest àmbit ofereix als infants oportunitats de desenvolupament personal, social, cognitiu i emocional en plenes garanties en una etapa primerenca determinant per a la seva trajectòria vital futura.

A Catalunya, l'anàlisi de la cobertura i accessibilitat de la xarxa de serveis de cura i atenció a la primera infància s'ha centrat en els recursos destinats a l'educació infantil. Una vegada assegurada una cobertura propera al 100% de l'escolarització dels infants de 3 a 5 anys des del curs 1994-1995, s'ha centrat el focus en l'educació dels 0 als 3 anys, és a dir, en la de primer cicle, i, conseqüentment, en la xarxa d'escoles bressol.

Tal com hem enunciat a l'inici de l'apartat, a Catalunya les escoles bressol tenen un esperit educatiu, com es desprèn de la normativa que les regula.

La Llei 18/2003, de suport a les famílies,⁷⁸ insta a desenvolupar un servei públic d'escoles bressol i defineix els serveis d'atenció als infants de zero a tres anys com a les prestacions dels centres o serveis que tenen per finalitat potenciar el desenvolupament integral del menor o la menor i la seva educació. Així, la Llei 5/2004, de creació de llars d'infants de qualitat,⁷⁹ estableix que el Govern de Catalunya ha de garantir el caràcter educatiu, la qualitat i els requisits mínims que han de complir les llars d'infants que la realitat catalana exigeix.

D'acord amb la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació,⁸⁰ l'educació infantil és una etapa educativa que atén infants des del seu naixement fins als sis anys d'edat, té caràcter voluntari i s'ordena en

⁷⁸ Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies. DOGC núm. 3926, de 16.07.2003

⁷⁹ Llei 5/2004, de 9 de juliol, de creació de llars d'infants de qualitat. DOGC núm. 4175, de 15.07.2004

⁸⁰ Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. BOE núm. 106, de 04.05.2006

dos cicles. El seu preàmbul remarca la importància de l'adequat desenvolupament de les capacitats de l'infant durant els seus primers anys de vida en relació amb el seu procés d'aprenentatge, com a un fet contrastat per la psicologia evolutiva i educativa. És així que en l'educació infantil de primer cicle el desenvolupament inicial de les capacitats que caracteritzen l'evolució física, afectiva, intel·lectual i social de la persona té una gran importància. És un cicle, per tant, que permet prevenir o compensar a temps algunes de les situacions que s'originen en les desigualtats socials, econòmiques i culturals de les famílies i en les condicions de discapacitat dels infants, que, amb posterioritat, poden obstaculitzar el desenvolupament dels processos d'aprenentatge de l'alumne o l'assoliment d'un adequat rendiment escolar.

En aquest context, s'aprova el Decret 282/2006, dels requisits dels centres del primer cicle d'educació infantil,⁸¹ l'objectiu del qual es protegir els drets dels infants a través de la regulació del primer cicle d'educació infantil, tot establint les competències educatives a assolir, les finalitats i els principis d'aquest cicle, tenint sempre en compte que l'educació infantil té caràcter voluntari a Catalunya.

A banda de les finalitats o objectius, en el disseny de la política d'impuls i obertura de la xarxa de serveis de cura per a infants hi té un pes important la disjuntiva entre les opcions de caire universalista i les de caire focalitzat, així com en els efectes que aquestes poden tenir sobre la lluita contra la pobresa o la igualtat d'oportunitats, tal com s'ha fet palès a l'apartat sobre el disseny de polítiques de suport a les famílies. És per això que cal fer un breu recorregut sobre l'evolució que ha tingut el finançament d'aquest servei a Catalunya.

Tot i que la Llei 5/2004 no especifica cap model de finançament, el "mapa de llars d'infants de Catalunya 2004-2008", que la desenvolupa, planteja un sistema de finançament per terços és a dir, entre la Generalitat, els ajuntaments i les famílies. Així doncs, els ajuntaments s'han de fer càrrec de la part d'inversió no finançada pel Govern i assumir la part restant del cost de despeses de funcionament conjuntament amb les famílies. Igualment, el mapa explica que el Departament d'Educació ha previst una "subvenció anivelladora adreçada a determinats municipis amb poca capacitat tributària" i també anuncia "una aportació significativa en concepte de beques adreçades a les famílies amb més dificultats", en cooperació amb els ajuntaments.

Alguns estudis (Blasco, 2017) assenyalen que el mapa s'implementa de manera molt descentralitzada, amb un caràcter més reactiu a les demandes dels municipis que no pas guiat pels objectius de cobertura i distribució que s'hi establien.

Durant els anys 2005 i 2006, la Generalitat promou la creació de les places amb una subvenció per a la creació d'escoles bressol mitjançant convocatòries de concurrència competitiva, si bé són les administracions locals les que han d'impulsar la construcció de les escoles bressol i fer-se càrrec de la provisió del servei. A partir de 2007, aquesta subvenció passa a vehicular-se mitjançant convenis entre el Departament d'Ensenyament i les administracions locals.

Entre 2008 i 2011, l'aportació de la Generalitat a la creació de places públiques noves gaudeix del suport financer del programa Educa3 del Govern espanyol. L'any 2009 s'aprova la Llei d'Educació de Catalunya, actualment vigent, de la qual no se'n deriva un model de finançament concret, sinó un reconeixement de la responsabilitat de la Generalitat pel que fa al finançament, sense concretar-ne la magnitud ni el mecanisme.

A partir del curs 2011-2012 entra en crisi el model de finançament per terços i baixen les subvencions a les administracions locals per a places noves i per al manteniment de les existents, mentre que els ajuts per a l'escolarització d'infants en situacions econòmiques desfavorides desapareixen i l'aportació a l'oferta privada per a la reducció del preu de les quotes es redueix a un terç. D'altra banda, l'aportació per al finançament de llars d'infants de titularitat municipal dels cursos 2012-2013 i 2014-2015 ja no la duu a terme la Generalitat, sinó que l'assumeixen les diputacions provincials. A part de la reducció en

⁸¹ Decret 282/2006, de 4 de juliol, dels requisits dels centres del primer cicle de l'educació infantil. DOGC núm. 4670, de 06.07.2006

les subvencions, cal tenir en compte també el retard en el pagament, així com la incertesa de la partida pressupostària finalment destinada, que de vegades s'allarga més enllà de la finalització del curs escolar.

Les dades del conjunt de Catalunya constaten una tendència a la baixa en el nombre d'infants matriculats⁸² entre els cursos 2011 i 2015, si bé el total d'escoles bressol municipals s'ha mantingut estable. Així ho constata també la Memòria Socioeconòmica i laboral de Catalunya del CTEC de l'any 2017, que assenyala que, segons les dades del Departament d'Ensenyament, hi ha hagut una taxa de creixement acumulatiu anual negativa (-1,5%) de l'alumnat d'educació infantil de primer cycle, entre els cursos 2010-2011 i 2016-2017. Tot i això, s'observa un increment del 2,4% entre els cursos 2015-2016 i 2016-2017. Cal posar de manifest que la manca de dades municipals integrades sobre el primer cycle d'educació infantil dificulta tenir una panoràmica sobre la seva situació actual i la seva evolució.

La davallada dels matriculats/es no es pot atribuir únicament a les raons de finançament exposades anteriorment, sinó que també hi té a veure la reducció de la demanda, ja sigui per la baixada de natalitat, com per l'efecte de la crisi en la situació laboral i econòmica de les llars, que pot suposar una barrera a l'hora d'optar per les escoles bressol. A banda d'això i, com es veurà a continuació, cal tenir en compte que també hi ha famílies que opten per la criança a la llar per motius culturals. Cal fer menció també que en determinats municipis no hi ha suficients places públiques per atendre tota la demandada i, conseqüentment, les famílies opten per altres alternatives.

La crisi en el model de finançament reverteix en un increment de la participació de les famílies en el pagament de les quotes. Per tal d'evitar que aquest augment constitueixi una barrera d'entrada per a les famílies de renda més baixa, en alguns municipis s'han adoptat sistemes de bonificació en funció de la renda o de tarifació social.⁸³ Per tal de contribuir a l'equitat en l'accés, també s'han adoptat altres iniciatives, com ara les subvencions per minorar el cost del servei menjador (curs 2015-2016), destinats als infants, el pare, mare o tutor legal que rebin la renda mínima d'inserció, que estiguin inclosos en un pla d'intervenció dels serveis socials o tinguin algun germà que cursi ensenyaments obligatoris i sigui beneficiari d'un ajut o beca de menjador escolar atorgat pel consell comarcal.

Cal apuntar que darrerament, el mes de juny de 2018, el Govern ha posat de manifest el seu compromís per tornar a participar de manera directa en la corresponsabilitat del finançament de l'ensenyament de 0 a 3 anys a partir de l'aprovació dels propers pressupostos, així com a donar compliment a les Sentències del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya⁸⁴ que obliguen a la Generalitat a compensar el finançament retirat a les escoles bressol.

Tal com s'ha pogut copsar, la Generalitat ha finançat l'expansió de la xarxa d'escoles bressol i ha regulat els aspectes bàsics del servei, que s'ha fragmentat en diversos subsistemes. En alguns casos són d'àmbit local, especialment quan els municipis són prou grans per disposar de diverses escoles bressol. A títol d'exemple podem citar l'Hospitalet de Llobregat o Sabadell. Barcelona disposa d'un sistema d'actors i agenda política propis i la Diputació de Barcelona exerceix un lideratge relacional especialment en l'àmbit de la gestió del servei, a través dels serveis de suport a la gestió o l'intercanvi d'informació que promou el Cercle de comparació d'escoles bressol. En altres casos, les xarxes les estructuren les empreses educatives que administren diverses escoles bressol en règim de gestió indirecta en municipis diferents i que poden disposar de mecanismes de formació, reflexió i intercanvi per als professionals. En altres casos les escoles han quedat força aïllades i depenen bàsicament de les capacitats i la iniciativa d'algun càrrec tècnic municipal, la direcció del centre o el suport del regidor/a.

⁸² Per a una anàlisi més exhaustiva de les dades, vegeu: BLASCO, J (2017). *De l'escola bressol a les polítiques de primera infància: l'educació i cura de la primera infància a Catalunya*. Informes breus, 66. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. http://www.fbofill.cat/sites/default/files/IB_66_escolabressol_petitainfancia.pdf

⁸³ Mentre que en un sistema de bonificacions s'entén que hi ha un únic preu públic, que es bonifica a les famílies amb renda baixa, en un sistema de tarifació social hi ha tants preus com trams de renda.

⁸⁴ Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 853/2017, de 22 de novembre de 2017, entre d'altres.

Tal com estableix Blasco (2017) al seu estudi, citat anteriorment, el sistema d'educació i cura a Catalunya pateix un desequilibri a favor de l'escolarització versus altres polítiques públiques orientades a la cura dels infants a la llar amb els progenitors. També es constata un desequilibri en el nivell de regulació i control dels serveis existents. Mostra d'això n'és que les escoles bressol s'han de regir pel Decret 282/2006 per tal de garantir la qualitat, si bé això pot dificultar la introducció de mesures innovadores o de flexibilitat que s'adaptin a les necessitats de les famílies a l'actualitat.

Tot i això, es poden destacar algunes iniciatives encaminades a repensar com s'ha de millorar la xarxa d'atenció a la petita infància i identificar quines modificacions cal introduir per respondre a les noves formes de vida de les famílies.

Exemple d'això n'és la prova pilot que es durà a terme el curs 2018-2019 a la nova escola bressol Aurora de Barcelona, a la qual s'adoptarà mesures com oferir per primera vegada grups amb horaris de matí i de tarda, s'obrirà un espai socioeducatiu on les famílies amb infants en situació de vulnerabilitat i risc social rebran tant el suport de professional de l'àmbit docent com dels serveis socials. La voluntat és que al mateix centre escolar on els infants estan escolaritzats les famílies puguin rebre suport i assessorament dels serveis socials i informació de programes de criança com el "Ja tenim un fill", projecte compartit amb els serveis de salut. Una vegada finalitzat el curs, s'avaluarà la prova pilot per intentar estendre el model a altres barris amb població especialment vulnerable.

A banda d'això, també és d'interès mencionar el projecte "Impulsem educació i petita infància", endegat per l'ajuntament de Barcelona, que consisteix en un procés de reflexió amb entitats, professionals, famílies i el conjunt de la ciutadania sobre la petita infància, els espais familiars i les escoles bressol municipals, amb l'objectiu de millorar el coneixement, el compromís i la cooperació entre els diferents actors de la ciutat per continuar avançant en la millora de l'acció educativa.

6.3.1.2. ELS SERVEIS DE SUPORT PARENTAL I A LA CRIANÇA

Més enllà de la xarxa d'escoles bressol, existeix un ventall divers de recursos d'atenció i cura de la petita infància que a Catalunya no han rebut encara el reconeixement i suport públic que sí tenen altres països europeus, tal com es pot observar a l'apartat de polítiques europees.

D'entre els recursos existents podem mencionar els serveis de suport i capacitació parental. L'oferta que hi ha a Catalunya d'aquest tipus de serveis està constituïda per iniciatives d'inspiració francesa, tal com es pot copsar a l'apartat de polítiques d'àmbit europeu.

Els serveis a Catalunya són bàsicament tres: els grups postpart, els espais familiars i el programa "Créixer en família".

Els grups de recuperació psicofísica postpart és un dels serveis que presta l'Institut Català de la Salut, coordinat per llevadors/es i que es duen a terme als centres d'atenció primària i a alguns hospitals. Consisteix en una activitat grupal adreçada a la dona i al nadó després del part. La seva durada és de dues hores setmanals durant 6-8 setmanes i el seu objectiu és proporcionar informació i assessorament sobre el puerperi, la lactància i les cures del nadó. També inclou assessorament sobre aspectes relacionats amb les relacions familiars i el nadó, l'autoestima de la mare i l'altre progenitor, si s'escau, en el procés de reajustament dels rols familiars.

Els espais familiars són serveis municipals d'atenció a les famílies amb infants de 0 a 3 anys, de caràcter psicopsicoeducatiu. El seu inici es troba en els anys 90, arrel de la influència de França i els països nòrdics, d'on arribaven propostes innovadores en l'àmbit de l'atenció a la petita infància i les seves famílies. Primer des del Centre de Planificació Familiar de Canyelles i, quasi al mateix temps, des de la Zona Franca de l'Ajuntament de Barcelona, es van iniciar experiències d'espais familiars amb diferents

noms però amb objectius comuns. Progressivament, aquestes experiències es van anar estenent cap a d'altres municipis.

Consisteixen en sessions grupals de pares i mares, acompanyats dels seus fills/es, que es fan de forma regular i que combinen el joc lliure dels infants amb la dinàmica grupal dels adults que comparteixen dubtes, experiències i estratègies sobre el procés de criança, amb l'acompanyament i orientació d'un/a professional.

Sovint hi ha grups específics per a nadons de fins els 9 mesos, com ara l'anomenat "Ja tenim un fill" i d'altres per a infants 1 a 3 anys.

Els espais familiars poden estar integrats en escoles bressol o en equipaments cívics, de lleure, de salut o de serveis socials.

A Catalunya existeix l'associació de Professionals d'Espais Familiars (APEFAC), que agrupa uns 60 professionals i segons la qual actualment a Catalunya hi ha en funcionament uns 80 espais familiars en 40 municipis, tot i que la fragmentació del servei fa que no hi hagi un registre centralitzat.

Cal destacar el SOAF (Servei d'Orientació i Acompanyament a les Famílies), que podria considerar-se un espai familiar. És un servei d'orientació i acompanyament integral dirigit a totes les famílies per millorar-ne el benestar personal, familiar i social. El servei està enfocat des d'una perspectiva preventiva: detecta i reforça les capacitats i fortaleces de les famílies per afavorir relacions familiars saludables i enfortir les habilitats parentals.

Alguns experts (Vicenç de Febrer, 2017) consideren que els espais familiars haurien de tenir un paper més rellevant en les polítiques adreçades als infants ja que també incideixen sobre la família i perquè permet atendre a infants i famílies que no han accedit a l'escola bressol i oferir-los oportunitats de socialització, recursos i estratègies de criança positiva.

El programa "**Créixer en família**" que ofereix el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies des de la Direcció General de Famílies amb el suport de l'obra social "La Caixa", té entre els seus objectius donar suport i estimular les habilitats parentals a partir de la comunicació i l'intercanvi d'experiències per tal que cada família es pugui identificar amb el seu model parental i aprengui a desenvolupar els seus propis recursos. Els grups estan conduïts i tutelats per persones dinamitzadores expertes en educació i treball en famílies, les quals estimulen tant les capacitats dels pares i mares en l'educació dels seus fills/es com les seves capacitats a l'hora d'afrontar dificultats. El primer any del programa (2013) va ser avaluat per la Fundació Jaume Bofill, la qual va assenyalar l'existència de canvis positius en les habilitats comunicatives dels pares i mares, una criança més reflexiva, una millora del coneixement dels recursos a l'abast de les famílies i l'ampliació de les xarxes de suport de pares i mares, entre d'altres aspectes. També es va constatar que aquest programa és demandat en major mesura per persones amb un nivell formatiu elevat.

D'altra banda, existeixen unes iniciatives, autogestionades i de base cooperativa que parteixen de la capacitat i la voluntat dels ciutadans/es per resoldre els seus propis problemes i, per tant, tenen caràcter no formal i es duen a terme al marge del mercat i de qualsevol tipus de regulació per part del Govern, tal com s'ha apuntat al capítol II, del disseny de polítiques de suport a les famílies.

L'origen d'aquest tipus de serveis rau en l'ideari de l'educació lliure i altres pedagogies de caràcter alternatiu, que emfasitzen la conveniència que els pares i mares es coresponsabilitzin i siguin presents en la cura dels infants. Atès el seu caràcter no formal, no hi ha cap registre que permeti saber ni quantes iniciatives estan en marxa ni quants infants estan atesos per aquestes. No obstant això, la Xarxa d'Educació Lliure (XELL) reconeix dos tipus d'iniciatives.

D'entre aquestes iniciatives es poden destacar els **espais de criança** i els **grups de criança** (vegeu capítol II, sobre el disseny de polítiques de suport a les famílies).

6.3.1.3. ALTRES SERVEIS DIRIGITS A LES FAMÍLIES

Dins d'aquest grup cal destacar el servei d'atenció precoç, el servei de mediació familiar i el servei tècnic de punt de trobada.

Pel que fa al **servei d'atenció precoç**, des dels centres de desenvolupament infantil i d'atenció precoç (CDIAP), es coordina el conjunt d'actuacions assistencials i preventives adreçades a la població infantil (de 0 a 6 anys) que presenten algun trastorn en el desenvolupament o es troben en situació de risc de patir-lo, amb la intenció d'eliminar o disminuir-ne els efectes, si és possible, mitjançant un tractament adequat. Aquest tractament ha de facilitar al màxim la millora del desenvolupament de l'infant i les seves relacions familiars, fins i tot en casos en què hi hagi afectació greu. Els/les professionals fan una tasca interdisciplinària que incideix simultàniament en l'àmbit sanitari, social i educatiu i va adreçada als infants i al seu entorn sociofamiliar.

En relació amb la **mediació familiar**, cal dir que és un mètode extrajudicial de resolució de conflictes que es caracteritza per la intervenció d'una tercera persona imparcial i experta (mediadora), que té com a finalitat ajudar les parts a obtenir per si mateixes un acord satisfactori. A Catalunya cal fer menció del Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya, creat per la Llei 15/2009, com a institució que té per objectius principals fomentar i difondre la mediació, així com facilitar l'accés a totes els ciutadans/es, estudiar les tècniques de mediació; gestionar el Registre de persones mediadores en l'àmbit familiar i el Registre general de persones mediadores en els àmbits del dret privat; homologar els estudis, els cursos i la formació específica en matèria de mediació i organitzar el servei públic.

Finalment, el **servei tècnic de punt de trobada** està adreçat a atendre i prevenir, en un lloc neutral i transitori i amb la prevenció de professionals qualificats, la problemàtica que sorgeix en els processos de conflictivitat familiar i, en concret, en el compliment del règim de visites dels fills/es establert per als supòsits de separació i divorci dels progenitors o per als supòsits d'exercici de la tutela per part de l'Administració, amb la finalitat d'assegurar la protecció del/la menor.

També es pot fer menció dels Serveis d'intervenció socioeducativa (model SIS), dirigit als infants i adolescents de 3 a 18 anys que requereixen suport assistencial o formatiu, prioritàriament aquells que estan en situació de risc. Es tracta d'un servei preventiu de prestació bàsica garantida, fora de l'horari escolar que dona suport, estimula i potencia l'estructuració i el desenvolupament de la personalitat, la socialització, l'adquisició d'aprenentatges bàsics i l'esbarjo, i compensa les deficiències socioeducatives de les persones ateses mitjançant el treball individualitzat, el treball grupal, el treball amb la família i el treball en xarxa i amb la comunitat.

6.3.2. SERVEIS D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

Aquests serveis a Catalunya s'atorguen en el marc de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència,⁸⁵ de caràcter estatal, la qual dota el sistema públic de serveis socials del marc normatiu per regular l'atenció i les prestacions d'aquest col·lectiu i estableix el marc general. Atès que la Generalitat té competència exclusiva en aquesta matèria, les prestacions en l'àmbit de l'atenció a la dependència i la vida autònoma s'integren en el Sistema Català de Serveis Socials, a través de la Llei 12/2007, de serveis socials,⁸⁶ que esdevé un sistema únic i integral a Catalunya.

⁸⁵ Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència. BOE núm. 299, de 15.12.2006

⁸⁶ Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials. DOGC núm. 4990, de 18.10.2007

Cal recordar que s'entén per dependència la necessitat d'ajuda que té una persona per realitzar les activitats bàsiques de la vida diària, derivada de l'edat, la malaltia i/o la discapacitat, i lligada a la falta o pèrdua d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial.

Les prestacions adreçades a la dependència tenen caràcter prioritari i es faciliten a través del Sistema públic de serveis socials mitjançant centres i serveis públics o privats concertats degudament acreditats. Hi poden accedir totes aquelles persones que hagin obtingut el reconeixement oficial de la situació de dependència en algun dels graus establerts.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies resol quins serveis socials s'assignen en cada cas a les persones amb dependència a partir del PIA, segons la situació personal, l'entorn familiar i la disponibilitat de serveis. El sistema públic de serveis socials preveu que les persones en situació de dependència puguin accedir a determinats serveis socials bàsics i a serveis socials especialitzats, tal com es detalla a la taula següent.

En el cas que no sigui possible l'atenció a través d'aquests serveis, s'atorguen prestacions econòmiques vinculades, en tot cas, a l'adquisició dels serveis.

TAULA 33. Prestacions de serveis per a persones amb dependència a Catalunya

Serveis bàsics		Serveis d'atenció a la dependència a domicili	Servei d'ajuda a domicili
			Servei de les tecnologies de suport i cura
Serveis especialitzats	Serveis preventius	Persones amb dependència	Servei de prevenció de les situacions de dependència
	Serveis institucionals	Persones grans amb dependència	Servei de valoració de la dependència
			Servei de centre de dia per a gent gran
			Servei d'atenció integral a les persones grans en l'àmbit rural
		Persones amb dependència ateses en centres socio-sanitaris	Serveis de promoció de l'autonomia personal per a persones ateses en centres socio-sanitaris
			Servei de promoció de l'autonomia personal per a persones amb dependència ateses en centres de llarga estada psiquiàtrica a la cartera de serveis socials
			Persones amb dependència derivada de la discapacitat
	Discapacitat física		
	Discapacitat sensorial		
	Serveis d'assistència a les famílies	Support a les persones cuidadores no professionals	Servei especialitzat de suport als familiars cuidadors i a altres persones cuidadores no professionals

1. Els **serveis d'atenció a la dependència a domicili** són un conjunt organitzat de recursos i accions adreçades a les persones que, per raó d'edat, dependència o discapacitat tenen limitada l'autonomia per realitzar les activitats bàsiques de la vida diària o requereixen atenció permanent i a distància. Es subdivideixen en:
  - **Servei d'ajuda a domicili**, que inclou dos tipus de tasques. D'una banda, l'atenció a les necessitats de la llar i, de l'altra, la cura personal.

- **Serveis de promoció de l'autonomia personal per a persones ateses en centres sociosanitaris**, els quals també són aplicables a les persones ateses als hospitals de dia. El seu objectiu és prevenir i contenir el deteriorament físic i psíquic afavorint l'autonomia personal i la integració social.
  - **Servei de promoció de l'autonomia personal per a persones amb dependència ateses en centres de llarga estada psiquiàtrica** que necessiten una alta intensitat d'atenció sanitària.
5. Pel que fa als serveis socials especialitzats per a persones amb dependència derivada de discapacitat podem distingir tres supòsits.

En primer lloc, el de les persones amb discapacitat intel·lectual, que poden accedir a centres de dia d'atenció especialitzada, a acolliment residencial i als serveis de teràpia ocupacional i de temps lliure.

En segon lloc, les persones en situació de dependència per discapacitat física tenen al seu abast centres de dia d'atenció especialitzada, suporta l'autonomia a la pròpia lar, acolliment residencial, centres ocupacionals i un servei d'assistència personal.

En darrer lloc, les persones sordcegues en situació de dependència tenen dret a un servei d'assistència personal. Per a persones amb discapacitat visual i pluridiscapacitats afegides a una situació de dependència existeix un servei de suport a la integració sociolaboral i personal.

6. **Suport a les persones cuidadores no professionals.** S'anomena cuidador o cuidadora informal o no professional, o curador o curadora aquell familiar o aquella persona que atén de forma continuada una persona en situació de dependència i amb la qual està vinculada afectivament.

Les persones amb grau de dependència reconegut segons la Llei 39/2006, podran optar per la prestació de cuidador/a de l'entorn familiar en el seu Pla Individual d'Atenció. En aquest cas, i entre d'altres requisits, serà necessari que la persona cuidadora no professional sigui un familiar fins a tercer grau de parentiu i convisqui amb la persona en situació de dependència.

Des del Departament es promouen diverses actuacions destinades al suport físic i/o emocional per atendre les necessitats d'aquestes persones. D'entre aquestes actuacions, cal destacar-ne, en primer lloc, l'acompanyament, basat en l'atenció, l'orientació i l'assessorament per part de professionals.

En segon lloc, i en el marc de la Llei 39/2006, es preveu una prestació econòmica amb caràcter excepcional per a cures en l'entorn familiar i suport a cuidadors, que s'estableix en el Pla Individual d'Atenció amb el consens del professional de referència del serveis socials bàsics que li corresponen i que rep la persona en situació de dependència.

Finalment, s'ofereix formació per als cuidadors/es l'objectiu de la qual és proporcionar les habilitats necessàries a la persona cuidadora per millorar la qualitat de vida de la persona dependent i, al mateix temps, facilitar eines que li permetin viure positivament l'experiència de cuidar.

Actualment existeixen diverses iniciatives que ofereixen formació als cuidadors i les cuidadores des de diferents àmbits: salut (centres d'atenció primària, centres sociosanitaris); associacions d'usuaris, d'afectats per malalties concretes, de familiars dels afectats; universitats; fundacions privades; administracions locals...

Tot i que la dependència està estretament relacionada amb l'envelliment, pot esdevenir-se a qualsevol edat del cicle vital de les persones, per malaltia, discapacitat o altres limitacions. La Llei de la dependència també protegeix els infants menors de tres anys i les seves famílies i impulsa accions dirigides a la rehabilitació de les capacitats físiques, mentals i intel·lectuals d'aquests nens i nenes.

Els menors de tres anys que acreditin situació de dependència poden accedir a diverses prestacions econòmiques i de serveis socials per millorar la seva qualitat de vida i la del seu entorn familiar, com el servei d'ajuda a domicili o el servei d'atenció precoç, ja tractat a l'apartat anterior.

Una vegada descrites a grans trets les prestacions de què disposen les persones en situació de dependència cal fer menció d'algunes dades, per tal de poder il·lustrar la situació de l'actual Sistema Català per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència. Així, a 31 de desembre de 2017 es comptabilitzen un total de 633.435 sol·licituds de valoració de la dependència. El 62% d'aquestes corresponen a dones i el 83% tenen 65 anys i més (el 54,3% tenen més de 80 anys). D'altra banda, 3.252 sol·licituds corresponen a menors de 3 anys i 14.196 a persones d'entre 3 i 18 anys.

Així mateix, a 31 de desembre de 2017 s'han resolt el 86,5% de les sol·licituds de revisió de dependència.

Tal com s'ha comentat anteriorment, una vegada reconeguda la situació de dependència es dissenya el PIA, per tal de resoldre quina prestació o prestacions s'ajusta més a la persona en situació de dependència. Cal destacar que el 38,8% de les sol·licituds resoltes a final de 2017 han estat considerades com a PIA no realitzables (inclouen caducitats, desistiments, defuncions abans de poder fer el PIA, així com valoracions sense grau). Aquesta dada pot ser indicativa de les dificultats de l'Administració per donar resposta a la demanada de les persones beneficiàries, la qual cosa pot tenir relació amb una manca de pressupost suficient. Tot i això, cal destacar que, segons les dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, el finançament públic de la dependència ha crescut entre 2007 i 2017. No obstant, l'aportació de l'Estat s'ha reduït gairebé a la meitat durant aquest període. Segons aquestes xifres, durant l'any 2017, la Generalitat ha aportat el 84,3%, mentre que l'Estat només el 15,7%, tot i que la Llei 39/2006 preveu que l'aportació sigui a parts iguals. Aquesta situació té el seu origen en les retallades pressupostàries de l'any 2012.

A banda d'això, cal tenir en compte també que els terminis de les sol·licituds i les llistes d'espera encara són molt amplis. Mostra d'això n'és que durant l'any 2017 van morir a Catalunya 824 persones amb les sol·licituds de dependència pendents de valorar. Pel que fa als PIA, 727 persones van morir sense que s'haguessin pogut dur a terme.

Tal com es pot observar a la taula següent, i d'acord amb la Memòria socioeconòmica i laboral del CTESC de l'any 2017, els PIA resolts han donat lloc a 198.158 prestacions actives, de les quals en són beneficiàries 160.891 persones. Les més nombroses són les de cura no professional, que representen el 44,1% sobre el total. Aquesta prestació, juntament amb les que tenen naturalesa econòmica (les vinculades a l'atenció residencial, a centre de dia, al servei d'ajuda a domicili i l'assistència personal) suposen el 51,3% del total de prestacions del sistema. En relació amb les prestacions de servei, destaquen l'atenció residencial per a la gent gran, l'ajuda a domicili i la teleassistència.

També cal destacar que les prestacions de servei han anat guanyant terreny sobre els econòmiques, de tal manera que l'any 2017, les primeres suposen gairebé la meitat del total.

TAULA 34. Prestacions del Sistema Català per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència. Catalunya, 2017

	2017		2016-2017(%)
	Prestacions de servei		
	Nombre	% sobre total	
Centre dia discapacitat	5.789	2,9	8,7
Centre dia gent gran	6.854	3,5	3,6
Hospital de dia	16	0,0	-33,3
Llarga estada salut mental	1.095	0,6	2,3
Llar residència	2.960	1,5	5,3
Llar amb suport salut mental	777	0,4	41,3
Centre residencial discapacitat	3.953	2,0	0,7
Centre residencial gent gran	27.860	14,1	8,3
Ajuda a domicili	27.071	13,7	16,6
Sociosanitari	1.845	0,9	-1,6
Teleassistència	18.240	9,2	11,9
TOTAL	96.460	48,7	10,3
	Prestacions econòmiques		2016-2017(%)
	Nombre	%	
Assistència personal	53	0,0	3,9
Cura no professional	87.416	44,1	5,1
Vinculada a centre de dia	1.235	0,6	58,9
Vinculada a centre residencial	10.206	5,2	7,4
Vinculada a servei d'ajuda a domicili	2.788	1,4	121,6
TOTAL	101.698	51,3	7,3

Unitats: nombres absoluts i percentatges.
 Font: Departament de Treball

6.4. ALTRES REFLEXIONS I/O APORTACIONS EXPRESSADES EN LES COMPAREIXENCES

En les compareixences de persones expertes en la matèria relacionades amb les polítiques de suport a les famílies es van produir nombrosos debats, alhora que es van plantejar reflexions i aportacions diverses.

Algunes d'elles, per la seva singularitat i/o rellevància, s'han agrupat a partir de temàtiques específiques i s'han incorporat a l'Informe mitjançant requadres destacats, on s'evidencien les diferents opinions sobre alguna idea tractada en els textos que els envolten. Tal com s'ha vist al llarg dels dos primers capítols, en els requadres es reproduïxen algunes de les intervencions de forma personalitzada. Però, hi ha un altre grup de temes tractats en les compareixences que, sense tenir un reflex directe en el text de l'Informe, es considera interessant recollir-les en aquest subapartat.

En relació a les polítiques de suport a les famílies que s'han desenvolupat i aplicat a Catalunya fins ara o d'aquelles experiències que podrien servir per millorar-les destaquen algunes qüestions que es detallen a continuació:

1. Quins són els millors indicadors i/o les variables per avaluar els resultats de les polítiques de suport a les famílies a Catalunya?

Aquesta primera qüestió deriva del debat plantejat sobre si la implantació i la gestió de les polítiques aplicades fins ara han estat eficients per abordar la realitat demogràfica i social actual o si, més aviat, cal donar-les un gir per a una millor adequació. Per donar resposta a aquesta qüestió, sens dubte, un dels primers passos de l'anàlisi de les polítiques parteix de la necessitat de definir un conjunt d'indicadors i variables que permetin avaluar els resultats. I, és en aquest punt, on les persones expertes esmenten el següent.

Quins són els millors indicadors i/o les variables per avaluar els resultats de les polítiques de suport a les famílies a Catalunya?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de quins són els millors indicadors i/o les variables per avaluar els resultats de les polítiques de suport a les famílies sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Entre els indicadors i les variables d'avaluació en destacaria en primer lloc els relatius a les famílies i al seu nivell de benestar. També és important continuar insistint en l'avaluació de la igualtat de gènere, ja que la incorporació dels homes als serveis de cura o al treball domèstic és encara baixa.

Un dels criteris principals de l'avaluació de les polítiques familiars és el benestar dels infants. Fins fa poc disposem d'un munt d'indicadors sobre el benestar material dels infants (pobresa infantil, privació material, exclusió social, etc.), però en canvi no tenim gairebé res sobre el seu benestar subjectiu. En els darrers anys s'han fet avenços considerables en aquest sentit, de manera que gràcies a les enquestes contestades directament pels infants en edat escolar coneixem les diferències que es produeixen en funció del tipus de llar (nivells de benestar alts en famílies biparentals intactes, i més baixos en famílies postdivorci com ara les monoparentals).

D'altra banda, cal avaluar si hi ha una correspondència entre les demandes de la ciutadania i l'oferta de polítiques públiques. Per tal que un model tingui èxit cal que hi hagi un equilibri i una adequació de caire democràtics entre el que volen els ciutadans i l'orientació de les polítiques que se'ls ofereixen.

David Rodríguez. Membre fundador i president Fundació Main. Membre del patronat, treballador social i educador social Fundació Idea.

S'observa una manca d'indicadors de satisfacció qualitativa, que facin referència al benestar subjectiu percebut.

Aquests indicadors no els sabem trobar, normalment són numèrics i percentuals. En el camp social els professionals han de percebre que no se'ls valora pel nombre de famílies que atenen sinó per l'atenció que donen.

Albert Esteve. Director Centre d'Estudis Demogràfics i professor associat de la UAB. Departament de Geografia.

La comparativa entre països està bé però cal saber com avaluar les polítiques amb un objectiu superior, ja que hi ha permisos que es consideren bons perquè hi ha un ús del mateix, però no hi ha correlació entre l'ús i el seu objectiu. Per exemple els nivells de fecunditat a Alemanya, a Hongria i a Estònia són baixos però hi ha un ús alt dels permisos. Altrament, els efectes a Alemanya no tenen res a veure amb els de França. Quin és el paràmetre per avaluar, que els homes s'acullin ja és un èxit o l'èxit és que hi ha impacte directe per animar les famílies a tenir fills?

2. Valoració i crítiques a les actuals polítiques de suport a les famílies a Catalunya

Una segona qüestió que va sorgir en nombroses compareixences refereix a quin és l'estat de les polítiques de suport a les famílies a Catalunya, a partir d'una valoració d'aquelles que s'estan aplicant en l'actualitat. Aquesta valoració de les polítiques no va estar exempta de crítiques sobre el seu funcionament, si bé alhora es van plantejar un conjunt d'observacions sobre quines orientacions futures caldria definir, sobre quina planificació s'hauria d'establir i sobre quins són els punts forts i punts febles de les polítiques de suport a les famílies en l'actualitat. Sens dubte, l'objectiu plantejat era la millora del disseny, de la implementació i l'assoliment d'unes polítiques que, en el futur, millorin l'atenció i la protecció de les famílies.

Valoració i crítiques a les actuals polítiques de suport a les famílies a Catalunya

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant de la valoració i les crítiques a les actuals polítiques de suport a les famílies a Catalunya sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Teresa Torns. Professora jubilada de la UAB. Departament de Sociologia.

L'origen de les polítiques del benestar prové d'un pacte fundacional de les polítiques socials en l'Europa després de la II Guerra Mundial. Es va fer un pacte entre les forces de capital i les forces del treball. El pacte tenia l'Informe Beveridge darrera on es deia que "es protegiria al treballador i a la seva família", no deia que en aquesta protecció social hi tindria dret qualsevol persona treballadora independentment de la relació que tingués en la seva família i això encara continua.

Aquest pacte i aquesta relació amb el mercat de treball tenia una fita universalitzada amb el mercat de treball tenia un amagatall implícit i és que hi hauria un model familiar que funcionés a nivell simbòlic i que no ha desaparegut. És un problema. Totes les polítiques que fem sabem que topen amb un escull insalvable que és la divisió sexual del treball, on la dona roman a l'interior de la llar-família i que en l'actualitat encara es naturalitza com si fos un tema biològic. Les dones són educades per sentir-se obligades moralment a la cura, encara que només facin d'organitzadores i no necessàriament d'executores.

Anna Suñer. Coordinadora Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT).

En l'actualitat és necessari fer polítiques més proactives i no tant polítiques assistencialistes. Són necessàries les polítiques preventives enfront a les polítiques paliatives, doncs a partir de la prevenció podem canviar les dinàmiques negatives per a les famílies en situació de vulnerabilitat. Tot i així, és necessari fer un anàlisi de les necessitats actuals de les famílies per tal de poder fer una planificació adient que permeti fer una millor distribució de les ajudes, no només reactives. En el nostre país, la major part de les ajudes de protecció familiar són de beneficis fiscals i una part molt petita de prestacions econòmiques, al revés que del que fan altres països de la unió europea.

En les actuals polítiques familiars es posa de manifest que:

1. L'equitat territorial és imprescindible. Hauria d'haver-hi una homogeneïtzació de mínims de les respostes que es donen a les famílies i dels recursos que hi ha al territori, ja que en l'actualitat les actuacions poden ser diferents en funció del territori.

2. Alguns recursos que haurien de ser una prestació pública no ho són (audiòfons, dentista, ulleres, l'accés als medicaments, etc). La renda familiar ha de passar a ser un criteri clau per al desenvolupament d'aquest tipus de polítiques i no el manteniment de certes ajudes a col·lectius que potser no el necessiten (com els ajuts a les famílies nombroses per se).
3. Hi ha recursos d'atenció a les famílies que no es coneixen. La informació no arriba, no hi ha una política de difusió d'un model de polítiques familiars. S'ha de donar capacitat de les famílies per accedir a l'oferta de serveis i cal donar una bona informació dels suports i serveis existents, i treballar per una millora continuada dels serveis i la seva bona qualitat i especificitat.
4. Es fa necessari que l'oferta de serveis i els ajuts econòmics vagin de la mà, que n'hi hagi suficients i que siguin assequibles.

Begoña Roman. Presidenta del Comitè d'Ètica de Serveis Socials de Catalunya. Professora de la UB. Departament de Filosofia Teorètica i Pràctica.

L'Administració ha de ser més fluida, molt més àgil, ja que fins ara ha estat descoordinada i en excés burocratitzada. També s'aprecia un excés en temes garantistes de defensa de les corporacions i dels professionals, poc atenta a les necessitats reals de les famílies que anaven canviant molt més ràpidament de lo que canviava la formació dels professionals, la burocràcia i l'Administració centralitzadora.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

En les polítiques familiars calen mesures concretes sostingudes en el temps de caire universal (per millorar transparència i minimitzar costos de gestió) i l'orientació a estratègies nòrdiques que han mostrat ser eficients i incorporades per països políticament diversos (com ara Alemanya o Portugal) per exemple en termes d'extensió i simplificació de sistemes de llicències parentals, o d'universalització de serveis infantils i per a les persones en situació de dependència.

Un altre tema és el de la coordinació horitzontal entre departaments i nivells institucionals que és molt millorable en la mida que ens centrèssim en la persona i en l'accessibilitat a serveis i programes, perquè qui sap més i té més recursos es beneficia més del sistema que el que no sap on ha d'anar. L'Administració hauria de ser més proactiva que merament reactiva.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

Gran part dels problemes amb què s'enfronten les famílies no tenen tant a veure amb la poca dotació de les polítiques públiques de suport com sobretot amb les dificultats del mercat de treball, les elevadíssimes taxes d'atur, els salaris baixos, la poca qualitat del mercat de treball, la precarietat laboral, etc.

Els permisos parentals són la gran assignatura pendent de Catalunya. Tots els països del nostre entorn tenen permisos parentals remunerats, en major o menor grau. Si bé tenim una bona prestació de maternitat i també s'estan desenvolupant uns permisos de paternitat d'alt nivell, amb la idea d'equiparar-los als de les mares, ens manquen encara uns permisos parentals per a pares i mares que permetin salvar el buit entre la finalització del permisos de paternitat/maternitat i l'ingrés dels infants en una escola bressol. Un bon sistema integrat d'educació i cura preescolar (*Early Childhood Education and Care* - ECEC) permet obtenir guanys i avançar en una sèrie de camps: natalitat, conciliació entre la vida familiar i laboral, igualtat de gènere, implicació paterna en la cura dels fills, benestar de la infància, vinculació més estreta de els mares amb el mercat de treball de manera que no perdin anys de salari i de cotització. Una altra carència notable del nostre país és l'absència de prestacions universals per fills a càrrec, adequades, dignes i suficients.

David Rodríguez. Membre fundador i president Fundació Main. Membre del patronat, treballador social i educador social Fundació Idea

En les actuals polítiques manquen els projectes universals de família, que siguin per a totes les famílies. La gent no va als serveis socials perquè hi ha estigmatització. Perquè podem treballar una salut comunitària o una prevenció en salut i no sobre una salut social o una salut relacional de caire comunitari?

El fet d'existència d'una finestra única seria bàsic per evitar que les famílies voltin, per conèixer tots els procediments i perquè tindrien un únic interlocutor.

3. Hi ha alguna mesura o programa internacional en el marc de les polítiques de suport a les famílies que es podria aplicar o adaptar a Catalunya?

La darrera qüestió que convé destacar fixava la mirada en les possibilitats futures de les polítiques de suport a Catalunya.

El punt de partida del debat es basa en el coneixement d'algunes polítiques de suport a les famílies aplicades en països del nostre entorn, que en aquest Informe es troben recollides en el capítol relatiu a les polítiques de suport a les famílies a Europa. Val a dir que els diferents països o comunitats autònomes mostren divergències en el disseny i l'aplicació de les polítiques ja sigui perquè tenen sistemes legislatius propis o perquè les realitats socials i demogràfiques varien. Fins i tot, les divergències es poden donar entre països que desenvolupen el mateix tipus d'Estat del benestar.

Amb tot, en els debats es va plantejar la pregunta sobre si algunes de les experiències, mesures concretes o programes desenvolupats amb bons resultats en altres països podrien ser d'aplicació a Catalunya.

Coneix un exemple de mesura o programa internacional en el marc de les polítiques de suport a les famílies que es podria aplicar o adaptar a Catalunya?

Aquestes són algunes de les reflexions plantejades al voltant d'exemples de mesures o programes internacionals en el marc de les polítiques de suport a les famílies que es podrien aplicar o adaptar a Catalunya sorgides en les compareixences celebrades durant l'elaboració del present Informe:

Mercedes Ayuso. Catedràtica de la UB. Departament d'econometria, estadística i economia espanyola.

Respecte a las polítiques directes convé destacar algunes de les que s'apliquen en altres països com la remuneració a la tercera edat per a la cura de fills/es o nets/es que són polítiques d'ajuda a l'envelliment actiu. També la cotització demogràfica en pensions, que premia en la prestació de jubilació el fet d'haver tingut descendència, les bonificacions o deduccions fiscals per natalitat i la reducció d'impostos per a les famílies que tenen un segon fill/a en intervals curts de temps, normalment no superiors a 30 mesos (*l'Speed Premium*). Entre les indirectes caldria fer esment de les llars d'infants públiques, si bé hi ha molta diferència entre els sistemes aplicats en els diferents països, així com en l'edat a la qual s'accedeix al sistema educatiu obligatori. Respecte a les baixes de maternitat i paternitat cal dir que s'està avançant molt. Hem de saber combinar les polítiques tant pel pare com per la mare, ja que així augmentarà la política de fertilitat lligada al mercat laboral. És molt important la compatibilitat en l'horari laboral i els horaris flexibles, així com l'adequació entre la interrupció de la carrera laboral i/o la jornada parcial per cura dels fills i el nivell desitjable de cotitzacions al sistema de pensions.

Lluís Flaquer. Catedràtic emèrit de la UAB. Departament de Sociologia.

El model amb un rendiment més alt és el nòrdic, però malauradament estem a anys llum d'aquest ideal. Per tal d'assolir-lo, caldria reformar el sistema tributari, el mercat de treball i millorar la igualtat de gènere així com la qualitat de les nostres institucions, incloent-hi la lluita contra la corrupció. No solament les polítiques familiars dels països nòrdics són més universals i estables en el temps sinó que focalitzen especialment les seves inversions en la primera etapa de la infància.

Anna Escobedo. Investigadora i professora associada de la UAB. Departament de Sociologia.

Entre les mesures que funcionen bé i que podríem intentar desenvolupar a Catalunya en destacaria: 1. Modernitzar i fer més eficient el nostre sistema de llicències parentals (com han fet Suècia, Islàndia o Portugal) ampliant el temps disponible tot simplificant gestió i amb flexibilitat que inclogui l'ús a temps parcial o llicències per malalties dels fills fins als 12 anys a càrrec de la seguretat social. 2. Les escoles bressol o llars d'infants com a nodes de serveis a les famílies amb fills petits 3. Els grups post-part com a espai d'adquisició i aprenentatge d'habilitats parentals (Finlàndia) 4. Comissions tripartides a nivell local (Ajuntament, representants dels serveis, de les empreses o sectors productius) per organitzar llars infants i serveis d'atenció (Dinamarca) 5. Aliances Recerca-Comunitat a Canadà (Quebec) 6. Aliances amb el Consell Audiovisual i TV Pública (*Growing Up* in Austràlia) 7. Seguiment i estímul als plans d'igualtat a les empreses (en diversos països).

7. CONSIDERACIONS I RECOMANACIONS

Al llarg d'aquest apartat el CTEESC fa un seguit de consideracions i recomanacions amb relació a les famílies i a les polítiques públiques que els haurien de donar suport. Com succeeix en altres informes d'aquest organisme, algunes de les recomanacions poden requerir d'un marc competencial superior al que a hores d'ara disposa la Generalitat. Tot i això, el CTEESC valora la capacitat del Govern per negociar amb altres administracions la possibilitat d'implementar-les, així com per influir en el desenvolupament d'iniciatives que incorporin l'esperit de les mateixes. A més, algunes de les consideracions que s'inclouen tenen el seu encaix en la negociació col·lectiva i, especialment, en l'Acord Interprofessional de Catalunya (2018-2020).

El capítol es divideix en 3 apartats. En primer lloc es fa un breu repàs de les principals aportacions de l'informe sobre la situació de les famílies a Catalunya. A continuació, es remarquen els principals elements que ha de tenir present el disseny d'una política pública de suport a les famílies. I, per acabar, es detallen els principals instruments i mesures per desenvolupar aquestes polítiques a Catalunya.

7.1. LES FAMÍLIES A CATALUNYA

Una primera constatació és que, tal com es desprèn del darrer cens del 2011, la gran majoria de la població catalana, el 87,7%, viu dins d'una estructura familiar. Ara bé, tal com ha quedat palès amb l'anàlisi de l'evolució de la morfologia familiar, durant les darreres dècades, aquestes estructures cada cop són més diverses.

Tractar qüestions com són les polítiques de suport a les famílies, suposa inevitablement tenir en compte una sèrie de consideracions relatives a les transformacions en les estructures socioeconòmiques, en les familiars i en les variables demogràfiques, entre d'altres. A l'informe s'han recollit els principals factors que expliquen la situació actual de les famílies, així com els principals reptes a assolir. Sintèticament remarcariem els següents:

- La progressiva i creixent incorporació de les dones al mercat de treball en les darreres dècades, que regira l'estil de vida tradicional en el qual l'home era qui mantenia econòmicament la família mentre que l'espai de la llar estava reservat a les dones.
- El treball assalariat té un impacte central en les famílies. L'atur, la temporalitat i el treball informal, entre d'altres, tenen una clara afectació en el cicle vital familiar. Conseqüentment, les polítiques laborals tenen un paper important en la formació i funcionament de les estructures familiars en aspectes com la possibilitat real d'emancipació, la "doble jornada" de les dones, la fecunditat o la conciliació de la vida personal, familiar i laboral.
- Les dificultats d'emancipació de les persones joves. Aquest és un seriós obstacle per a la creació de noves estructures familiars, a causa, sobretot, però no únicament, de les complicacions per trobar una feina que garanteixi una certa estabilitat i de les dures condicions d'accés a un habitatge. No cal dir que ajornar el moment de l'emancipació té també repercussions en la maternitat, amb l'endarreriment per tenir el primer fill o filla. A Catalunya el percentatge de població jove, d'entre 25 i 29 anys, que viu en les llars familiars dels seus pares s'eleva fins al 52,6%, mentre que el percentatge a la UE-28 és del 38,6%. Sens dubte, aquesta proporció de joves en llars familiars s'allunya de la que es dona en altres països europeus com Alemanya (26,9%), Regne Unit i França (20,1% i 19,9%, respectivament) i, especialment, de les xifres de Finlàndia i Dinamarca (6,0% i 4,5%, respectivament).
- La desinstitucionalització de la família, amb la pèrdua del predomini de la seva concepció tradicional. Els canvis socials, culturals i/o familiars han fet concebre la família com una forma de convivència sense la necessitat, per a moltes persones, d'un vincle contractual que determini el seu projecte en comú. Aquest factor explica el creixement molt important de la cohabitació i d'altres formes familiars.

Altrament, l'aparició de noves estructures familiars a vegades ha estat propiciada per l'increment de les ruptures conjugals, que suposen un creixement de la monoparentalitat –en la seva accepció social- i el de les famílies reconstituïdes. També s'observa l'emergència d'estructures familiars on els dos progenitors són del mateix sexe.

La diversitat de les estructures familiars, de tota manera, no amaga que el 69,7% de totes les llars, el 2011, tenien un nucli familiar, i que el 58,3% eren parelles (el 34,5% amb fills i el 23,8% sense fills). L'11,5% del total de llars catalanes vivien en una família monoparental, eren les que més creixien. Una altra dada que reflecteix el cens era la dimensió més reduïda del nucli familiar, Així, mentre que en el 1991, la proporció de famílies amb 5 o més membres era del 12,8%, en el darrer cens, la xifra baixa al 4,3%.

- Els rols i estereotips de gènere que hem viscut a la nostra societat han anat canviant, tot i que molt lentament, però evolucionen cap a una societat menys discriminatòria vers a les dones.

La corresponsabilitat familiar està lluny de ser una realitat consolidada. Encara són majoritàriament les dones les que assumeixen les tasques i responsabilitats de cura dels infants i de les persones en situació de dependència a la llar, així com de les feines domèstiques, a les quals dediquen més temps que els homes. Un altre exemple de la manca de corresponsabilitat són les dades relacionades amb les prestacions o permisos de maternitat i paternitat, aclaparadorament gaudits per les dones, de la mateixa manera que les excedències per atenció i cura de familiars.

Així, l'any 2017 a Catalunya es van tramitar un total de 46.415 expedients per a la concessió de prestacions de maternitat, de les quals només el 2% (923) van ser percebudes pels pares, si bé una raó possible és que el dret de gaudi és de les dones que han de cedir-lo als pares. Amb tot, les xifres sobre les excedències de nou recauen sobre les dones que concentren el 92,8% de les excedències per cura d'infants i el 82,5% de les excedències per cura d'altres familiars.

A més, les dones són les que majoritàriament fan els treballs d'atenció i cura, siguin o no professionals, fet que cal posar en valor. El model social té uns fonaments patriarcals que marquen el context social i en aquest sentit cal abordar com es desenvolupen aquestes funcions.

Les condicions laborals són un element rellevant en les desigualtats de gènere en el mercat de treball. La persistència de la bretxa salarial, així com el tipus de contractació, la jornada (parcialitat involuntària) i la seva distribució, entre d'altres, posen de manifest els desavantatges amb els quals s'enfronten les dones en el desenvolupament de la seva carrera professional. Per tant, és necessari adoptar mesures per aconseguir un mercat de treball més equilibrat i igualitari en termes de gènere.

- Els canvis demogràfics que s'han produït en els últims temps en el nostre país i en la resta d'Europa han comportat un envelliment de la població, la qual cosa genera l'augment dels col·lectius amb necessitats d'atenció i cura. Aquest envelliment explica en part la reducció de la mida de les llars, que sovint acaba derivant en llars unipersonals, però que de tota manera, podrien formar part d'una xarxa familiar vinculada a altres unitats familiars de les quals reben suport.
- El creixement del nombre de persones grans dependents i les persones amb discapacitat és significatiu, en tant que s'ha passat del 4,2% de persones en situació de dependència entre la població catalana el 2001 al 7% el 2016. La problemàtica relacionada amb la dependència, no només vinculada a l'envelliment, afecta de manera intensa al benestar de les famílies en àmbits com la cura, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la corresponsabilitat familiar.
- L'impacte del risc de pobresa i exclusió social en les famílies. El percentatge de persones que viu en llars considerades en risc de pobresa s'eleva fins al 20% el 2017 segons l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV). Val a dir que aquesta taxa general és més alta en les llars amb fills/es dependents (24,2%)

i es redueix en les llars sense fills/es (15,6%). A més, la situació s'agreuja per a les persones que viuen en una llar composta per un adult amb un o més fills/es dependents on la taxa de població en risc de pobresa és del 35,3% (92,7 milers de persones). I, tot i que el percentatge es redueix en les famílies amb dues persones adultes amb un o més fills/es dependents fins el 22,3%, en nombres absoluts afecta a moltes més persones, 598,8 milers. La taxa de pobresa dels infants menors de 16 anys és del 30,3%. La taxa AROPE que recull el risc de pobresa i/o exclusió social de les llars sense fills/es dependents és del 19,9% el 2016. En el cas de les llars amb fills/es dependents és del 24,9%.

Malgrat la diversitat de les estructures familiars, en l'àmbit conceptual hi ha tres trets comuns en totes elles: estan basades en el vincle definit per la relació sanguínia o d'afinitat; s'estableix una unitat residencial comuna; i el mínim de persones que formen la família són dues. A més, hi ha coincidència en identificar les seves principals funcions: la provisió de recursos, d'educació i orientació, de cura i de vincle emocional.

Tanmateix, pel que fa al mínim de persones que inclou una unitat familiar, cal tenir present que les llars unipersonals poden ser en molts casos, segons l'edat de la persona que hi viu, una família en potència. Avui dia, una persona sola pot arribar a la maternitat o paternitat mitjançant múltiples mètodes com ara l'adopció, l'acollida o la reproducció assistida.

El cicle vital familiar

Una manera d'aproximar-se a la realitat de les famílies a Catalunya és des del punt de vista del seu cicle vital, fet que un disseny ben acurat de polítiques públiques de suport a les famílies ha de tenir present. Les estructures familiars tenen un caràcter dinàmic, transiten per diferents etapes i experimenten canvis constants en la seva funció i composició.

En l'actualitat, els límits del temps vital estan canviant: la joventut s'allarga, la jubilació es flexibilitza i la vida biològica es perllonga. Aquestes situacions afecten tant la nostra concepció del temps com les necessitats de les persones. Per aquest motiu, calen noves regulacions o l'adaptació legal de les existents i un grau més elevat de protecció social.

De tota manera, en la línia del que s'ha comentat anteriorment, no existeix un cicle vital que serveixi per a totes les formes familiars, i òbviament, aquestes aproximacions tampoc han d'implicar un procés estrictament seqüencial de les diferents etapes, atesa la realitat diversa de cada família. En aquest sentit, hi ha 4 etapes d'aquest cicle, que volem remarcar:

- Pel que fa al **procés de formació de les famílies**, a Catalunya, un dels elements que més preocupa és el retard en l'edat d'emancipació que s'observa clarament des del 2007, amb els efectes comentats anteriorment. També, en aquesta etapa, s'observa el creixement de l'opció de la cohabitació com a forma de convivència de les famílies, al voltant del 15% dels nuclis familiars. Si bé abans es considerava que aquesta opció era un primer pas cap a la nupcialitat, actualment, la meitat de les parelles de fet tenen descendència, la qual cosa reflecteix la seva consolidació. Per últim, cada vegada són més comunes les famílies monoparentals no derivades d'un procés de ruptura de parella matrimonial o d'una parella de fet.
- Quant a l'etapa **consolidació i/o d'expansió familiar**, a Catalunya la taxa de fecunditat es manté en nivells molt baixos en termes comparatius amb els països del nostre entorn. Les dones catalanes el 2017 tenien 1,36 fills/es enfront els 1,58 de la mitjana de la UE (2015). Un factor explicatiu és l'endarreriment de l'edat mitjana al naixement del primer fill/a, actualment de 31 anys, mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en els 32,2 anys, 4 anys més que al 1986.

A tot plegat, cal sumar la decisió voluntària de renunciar a la maternitat/paternitat, per un seguit de raons: treball, disposar de més llibertat, més temps per a la parella, corresponsabilitat, conciliació

personal, familiar i laboral, manca d'estabilitat laboral i econòmica, entre d'altres. La taxa d'infecunditat se situa entre el 25 i el 30% de les dones nascudes en la segona meitat dels anys 70. No obstant això, aquesta dada contrasta amb els resultats de l'enquesta de fecunditat i família i valors del 2006 del CIS, on només el 5% de les dones declaraven no desitjar tenir fills. Com indica Esping-Andersen (2013), aquesta diferència entre les preferències de les persones i la fecunditat real reflecteix l'existència d'un dèficit de benestar.

- Pel que fa a les **ruptures i recomposicions**, les dades mostren que el 2017 s'han produït 18.221 nul·litats, separacions i divorcis (el 96,2% d'ells són divorcis, 17.532). En poc més de la meitat d'aquestes ruptures procedeix la custòdia de fills/es (el 51,9% dels divorcis del 2016 entre cònjuges de diferent sexe), situació que propicia la formació de noves estructures familiars, bé siguin les que socialment s'anomenen monomarentals-monoparentals o, amb el pas del temps, les famílies reconstituïdes. A més, cal tenir present que aquesta xifra de les estadístiques registrals no inclou les ruptures de parelles de fet, tot i que a la pràctica viuen les mateixes situacions esmentades.
- I, per acabar, cal tenir presents els **processos d'envelliment**. Les dades demogràfiques verifiquen un augment de les cohorts d'edat més avançada en la piràmide poblacional. Així, el grup de persones de 65 anys i més concentren el 18,5% de la població l'1 de gener de 2017 i, entre elles, les més grans de 75 anys constitueixen el 9,2% de la població. Si es té en compte que l'esperança de vida lliure de discapacitat en néixer (EVLID) és de 72,1 anys per a les dones i 70,4 pels homes, és de preveure que moltes d'aquestes persones necessitin serveis d'atenció i cura a la dependència, bé siguin de la pròpia família o d'altres persones.

En aquest context, no tot canvia, com ara el fet que la societat catalana continua percebent la família com una institució fonamental en les seves vides: el 87,5% de les persones opinen que és molt important, molt per sobre del treball, els amics, el lleure, la política o la religió (CEO, 2015).

El CTESC recomana:

1. Establir una definició de què s'entén per família. Un marc adient per fer-ho seria un Pacte nacional, per tal d'afavorir la prioritització i la transversalitat de les polítiques de suport a les famílies, així com la seva estabilitat en el temps, lluny de la influència dels cicles polítics.
2. Incorporar les llars unipersonals en la definició de què s'entén per família com a subjectes de dret de serveis d'atenció i cura, especialment en els casos de persones que viuen soles per causes sobrevingudes o involuntàries.
3. Aprofundir en el coneixement de la realitat demogràfica i familiar a Catalunya. La informació que abans obteníem de les estadístiques oficials com per exemple l'estat civil és clarament insuficient, perquè no recull una part de la realitat social. Caldria definir un instrument adequat per copsar, en tota la seva amplitud, la realitat familiar a Catalunya. En aquest sentit, es valora positivament haver recuperat de nou l'Enquesta de fecunditat en espera que tingui continuïtat al llarg del temps.
4. Potenciar l'Observatori català de les famílies, com un punt permanent d'estudi i recerca sobre les famílies i sobre l'impacte i seguiment de les polítiques relacionades amb aquestes en el territori català.
5. Fer atenció al canvi en les estructures familiars, ja que, tot i que segueix sent majoritari el model tradicional, cada cop hi ha un nombre més gran de famílies que pertanyen a altres models, amb necessitats i particularitats concretes. Per aquest motiu, és necessari establir polítiques familiars a partir d'una mirada oberta, receptiva i en

igualtat de drets davant d'aquesta realitat.

6. Adaptar la normativa legal vigent relativa a les famílies amb la incorporació de les llars unipersonals. S'haurien d'incloure tots els trams d'edat per les necessitats que poden sorgir en cas de malaltia o situació de dependència, especialment en les llars unipersonals de solitud no desitjada, així com les persones que viuen soles i opten per la maternitat/paternitat, amb embaràs o adopció que també necessiten suport abans de ser considerades família.
7. Establir una cartera de serveis, que acompanyi les famílies durant els diferents cicles vitals, des de la infantesa, l'adolescència, passant per la creació d'un nou vincle familiar, l'etapa reproductiva o la vellesa, així com els canvis que es puguin produir fruit de les diferents circumstàncies, com divorcis o noves unions.
8. Millorar les mesures per evitar que la composició familiar tingui un impacte tan significatiu en el risc de pobresa a Catalunya, especialment en les famílies amb infants. Una de les raons és la debilitat dels ajuts per a aquest tipus de famílies i els ingressos salarials insuficients. En aquest sentit, s'haurien d'orientar aquells ajuts i prestacions necessàries per fer front i donar resposta a les famílies en risc de pobresa. En tot cas, caldrà valorar entre d'altres aspectes, la capacitat de la renda garantida de ciutadania per millorar la situació de les famílies.
9. Prendre mesures efectives en l'àmbit de l'habitatge i de la pobresa energètica per reduir la pobresa de les famílies. En aquest sentit s'ha de garantir el compliment el més aviat possible dels articles vigents de la Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, amb la dotació pressupostària corresponent.
10. Impulsar accions de difusió i d'altres actuacions de caire pedagògic que incideixin en el conjunt de la ciutadania per tal d'afavorir l'acceptació dels diversos models de famílies.
11. Fomentar la corresponsabilitat en l'àmbit domèstic i d'atenció i cura.
12. Impulsar i fer accions de sensibilització per valorar els treballs d'atenció i cura en l'àmbit familiar com un bé públic, incidint al mateix temps en modificar els estereotips de gènere, alhora que s'afavoreixi la participació de dones i homes de forma més igualitària.

7.2. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En l'apartat anterior, hem apuntat els diversos elements i reptes que planteja viure en família en la societat d'avui. Aquesta realitat s'ha traduït en una preocupació creixent per l'impacte de les transformacions socials sobre el benestar de les famílies i dels infants. És aquí on les polítiques de suport a les famílies han volgut incidir.

Les polítiques destinades a la protecció de la família han de ser dissenyades sota el paraigües de la igualtat d'oportunitats i de la justícia social. A més, cal tenir en compte l'impacte de gènere en tots els casos. Igualment, s'han d'impulsar mitjançant un model d'atenció comunitària centrat en les persones: apoderament familiar, garantia d'habitatge i oportunitats laborals.

Dins del conjunt de les polítiques socials, les familiars representen un dels camps on no hi ha consens absolut sobre la seva definició, objectius i instruments. Com diu Alegre (2017) no és fàcil donar resposta

unànime a què tenen d'específic respecte d'altres polítiques socials, a més que no es pot negar un cert component ideològic de la pròpia conceptualització de la família, descrit en aquest informe.

Segons indica l'OCDE (2009) es podrien entendre les polítiques de suport a les famílies com aquelles actuacions que s'ocupen de problemàtiques que afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les quals es produeix principalment en l'àmbit familiar. Inclouen les intervencions que, per bé que puguin envair altres àmbits de benestar, afectin de forma específica les relacions entre els membres de la llar o les seves oportunitats econòmiques i socials.

Hi ha dos nuclis centrals que hauria de tenir tota política en aquest camp. El primer nucli fa referència a la infància-adolescència, especialment la primera infància, atès que la personalitat es conforma en aquest primera esfera de reconeixement que és la família. El segon és la malaltia i la dependència, atès que cal acompanyar a les famílies en aquestes situacions.

És evident que en la diagnosi, disseny, construcció i aplicació de les diferents polítiques i mesures s'han de tenir en compte diferents actors: les famílies, l'Administració pública (de manera transversal), les empreses, les persones treballadores i el conjunt de la societat.

El CTEESC proposa recomanacions en aquest marc, tot i ser conscients que aquestes polítiques no es poden concebre com a compartiments estancs, aïllades d'altres àmbits de vital importància com la salut, l'educació, l'habitatge o els serveis socials. En aquest sentit, resulta fonamental la governança per fer front a la planificació i gestió en un entorn complex i interconnectat, i que obliga a treballar en una dinàmica de processos i en xarxa.

El CTEESC vol remarcar 4 trets que caracteritzen els principals debats al voltant d'aquests tipus de polítiques:

- El caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, és a dir, que els seus destinataris siguin totes les famílies, independentment del seu nivell de renda, en contraposició a les mesures específiques adreçades a determinats col·lectius.
- La concepció preventiva (*preparing rather than repairing*), idea que es correspon amb el concepte d'"Estat Social inversor", que concep les polítiques socials com a element productiu en contraposició a una càrrega econòmica (Morel, Palier i Palma, 2012). El seu esperit és el de generar benestar a la població (*welfare-mix*), tant material (*welfare*) com subjectiu (*well-being*).
- L'afavoriment de les condicions de benestar de les famílies perquè puguin tenir lliurement el nombre de fills/es desitjat, en contraposició amb el caràcter natalista de les polítiques anteriors. Es parteix de la necessitat d'una compensació pública per càrregues familiars, en la línia de concebre la descendència com un bé comú.
- La necessitat d'una corresponsabilitat més gran entre els homes i les dones en les tasques domèstiques, familiars i de cura, amb ajuts i serveis sense biaix de gènere.

El cert és que les polítiques de suport a les famílies estan infrafinançades en comparació amb la UE. Així, la despesa en protecció social a les famílies a Catalunya és del 0,8% del PIB, a Espanya és de l'1,3%, mentre que a la UE-28 arriba al 2,4%, l'any 2014. Aquest fet explica, en part, l'impacte del tipus d'estructura familiar en el risc de pobresa, especialment en famílies amb fills i monoparentals.

Les polítiques i els instruments de suport a les famílies existents poden resultar insuficients per fer front als diferents reptes i casuístiques detectades en el present Informe. És per això que s'han dut a terme diferents propostes que necessàriament implicaran un esforç pressupostari superior. Per tant, en aquest

context resulta necessari dur a terme una anàlisi de l'impacte econòmic i social que podria suposar la seva aplicació.

El CTESC recomana:

13. Vetllar per la garantia de l'estat del benestar, posant el nucli familiar en el centre de les decisions, davant les circumstàncies familiars que l'informe ens mostra, així com de les diferents tipologies familiars. Per això cal més inversió econòmica en polítiques de suport a les famílies.
14. Prioritzar els recursos destinats a les famílies en situació de vulnerabilitat.
15. Impulsar una nova llei de suport a les famílies que prengui en consideració les recomanacions d'aquest informe. També convindria accelerar l'aprovació del nou Pla Integral de suport a les famílies.
16. Incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques de suport a les famílies que s'hagin de dissenyar.
17. Analitzar en profunditat el caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, la seva idoneïtat i el seu impacte social i econòmic. Alhora reflexionar sobre si la renda familiar ha de ser un criteri clau pel desenvolupament de les polítiques de suport a les famílies.
18. Garantir la coordinació interdepartamental i interinstitucional per tal de tutelar i fer efectives les polítiques de suport a les famílies.
19. Analitzar periòdicament les necessitats de les famílies per tal de poder fer una planificació adient que permeti fer una millor distribució de les ajudes, fent mesures preventives i no només reactives o assistencials. En aquest sentit, seria important desenvolupar metodologies i guies per a l'avaluació i detecció precoç de famílies en risc.
20. L'Administració pública, com a responsable de les polítiques de suport a les famílies, ha de garantir l'adequada coordinació de tots els agents, públics i privats, implicats en la prestació dels serveis.
21. Disposar d'una Administració àgil i poc burocratitzada que doni una resposta ràpida a les dificultats que pugui patir una família. Atesa la diversitat comentada, calen unes polítiques que es caracteritzin per la seva flexibilitat i adaptació a la situació específica de cada família.
22. Apostar per una informació acurada de les polítiques de suport a les famílies. En aquest sentit, la posada en marxa d'una "finestreta única" per a la ciutadania podria facilitar tant la informació, documentació, així com la possible gestió de prestacions i serveis.
23. Desenvolupar una xarxa de punts presencials o "físics" distribuïts arreu del territori, aprofitant, sempre que sigui possible, els recursos existents.
24. Garantir que la cartera de serveis asseguri l'equitat territorial i es doti del pressupost suficient. Tanmateix, seria convenient una cooperació en xarxa entre ajuntaments,

comunitat educativa, centres de salut, etc.

25. Dimensionar correctament la dotació i el nombre d'equips dels serveis socials bàsics perquè puguin donar resposta a les diferents situacions i necessitats de les famílies.
26. Disposar d'un Pla de formació permanent per a les i els professionals que es troben al capdavant dels diferents serveis, perquè actualitzin i adequin les seves competències, al mateix temps que també se'ls ofereixi suport psicològic i atenció emocional.
27. Dissenyar accions formatives específiques i adients per a les persones cuidadores no professionals, alhora que també se'ls ofereixi el suport psicològic, atenció emocional i acompanyament, si fos el cas, per poder fer front a la situació familiar en les millors condicions possibles.
28. Elaborar, periòdicament, a través d'un organisme independent, un informe d'avaluació de les polítiques de suport a les famílies, amb indicadors qualitius i quantitatius que permetin fer un seguiment i propostes de millora.

7.3. ELS INSTRUMENTS DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En consonància amb l'apartat anterior, els instruments de les polítiques de suport a les famílies han de ser els mitjans que permetin incrementar el benestar de les famílies de Catalunya, reduint les barreres i les dificultats existents per al seu ple desenvolupament. És per tant, important vincular-los als principals factors i elements que configuren el seu cicle vital, si bé alguns d'ells afecten, òbviament, a més d'una etapa.

Aquests serveis han de ser de qualitat i s'han de planificar des d'una visió de servei públic, amb recursos suficients tant humans com econòmics, així com evitar un enfocament únicament assistencial.

7.3.1. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE FORMACIÓ DE LES FAMÍLIES

Com hem pogut copsar en diferents compareixences, és rellevant tenir en consideració el context en el que viuen les persones i les famílies. La situació laboral amb l'atur cronificat en alguns col·lectius, determinades condicions laborals (taxa de temporalitat, parcialitat, etc), així com els preus de l'habitatge, la distància o proximitat dels recursos que s'ofereixen des de l'Administració, el poder adquisitiu de cada unitat familiar, entre d'altres, determinen de forma clara uns condicionants previs que des de l'Administració s'han de tenir en compte per definir i articular les polítiques de suport a les famílies.

El retard en l'emancipació té, entre altres conseqüències, la dilació de la maternitat i un increment de la infecunditat, atès que es redueix el període de fertilitat. El disseny d'instruments per facilitar l'emancipació de les persones joves afecta aspectes que van molt més enllà de les polítiques de suport a les famílies en el sentit estricte i que sobretot incideixen en tres àmbits –formació, mercat de treball i habitatge en els quals el CTEESC ha apuntat diverses consideracions i recomanacions al llarg dels darrers anys.

És per això que el CTEESC considera que si una política de suport a les famílies pot acabar tenint èxit, el primer que cal és eliminar les “barreres d'entrada” a la creació d'una nova família, i per això cal una mirada global.

El CTESC recomana:

29. Impulsar les mesures incloses en el Pla d'actuació de polítiques de joventut 2017-2020 des d'una visió integral i posant en el centre a la persona, per tal que realment tinguin incidència significativa entre la joventut i n'avanci el moment de l'emancipació.
30. Ampliar l'oferta d'habitatge social, així com d'habitatge adaptat, per tal de garantir l'accés al nombre més gran de persones possible.
31. Ampliar els indicadors d'edat de l'emancipació dels fills i filles objecte d'anàlisi fins als 40 anys, per conèixer amb millor exactitud la realitat actual.

7.3.2. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE CONSOLIDACIÓ I/O D'EXPANSIÓ DE LES FAMÍLIES

En aquest apartat hem inclòs tres grans grups d'instruments de polítiques familiars: serveis d'atenció i cura a la infància i de suport familiar, mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral i ajuts i transferències monetàries. Si bé aquestes mesures tenen una clara incidència en aquesta etapa del cicle vital, és evident que també poden tenir repercussions en altres fases de la vida familiar.

7.3.2.1. SERVEIS D'ATENCIÓ I CURA A LA INFÀNCIA I DE SUPORT FAMILIAR

Serveis d'atenció i cura a la infància

Els serveis d'atenció i cura a la infància representen un instrument d'externalització d'un conjunt d'activitats tradicionalment assumides dins del marc familiar, especialment entre les dones. Són d'especial interès els serveis de guarda i custòdia dels infants, sobretot els menors de tres anys, abans que comenci el sistema educatiu formal. Cal tenir present que aquests serveis no només tenen per objectiu la conciliació família-treball sinó que en persegueixen d'altres: prevenir desigualtats educatives, evitar la pobresa infantil, igualar les oportunitats entre dones i homes, facilitar que les persones puguin tenir els fills i filles que desitgin i proveir els infants d'una bona primera infància.

Els principals serveis en aquest àmbit són les llars d'infants i l'atenció a la infància al domicili. La recerca comparada demostra que els serveis de cura i atenció als infants tenen un efecte positiu significatiu tant pel que fa als infants com per als progenitors/res. Aquests serveis són especialment necessaris per a les noves estructures familiars com les famílies monomarentals/monoparentals amb un creixement significatiu en els darrers anys.

Pel que fa als infants, es produeix una millora del seu desenvolupament cognitiu i emocional i es redueixen les desigualtats en les competències en funció de l'origen socioeconòmic. Quant als progenitors, té un impacte positiu en la inserció laboral de les dones en aquells països on s'ha tendit a universalitzar l'accés. A més, podria tenir repercussió en decisions relacionades amb la natalitat. Com més augmenta el preu del recurs, més gran es fa el biaix socioeconòmic en l'accés, i per tant, disminueix la seva incidència positiva sobre la natalitat. Suècia és un bon exemple d'ús equitatiu dels serveis d'atenció a la infància, on la plaça en una llar d'infants està garantida.

A Catalunya, les polítiques d'atenció a la primera infància tenen una vocació bàsicament educativa i és per això que els serveis principals són les llars d'infants o escoles bressol. Una vegada assegurada una

cobertura propera al 100% de l'escolarització dels infants de 3 a 5 anys, s'ha centrat el focus en l'educació dels 0 a 3 anys, el primer cicle d'infantil i, per tant, en la xarxa d'escoles bressol. La taxa d'escolarització dels infants de 0 a 3 anys a Catalunya és del 38,6%, per sobre de la mitjana de l'Estat espanyol (el 38,1%), però lluny de la del País Basc (el 52,4%) o de països de la UE com ara Dinamarca i els Països Baixos, el 65,2% i el 55,9% respectivament. La reducció pressupostària que pateix la Generalitat durant la darrera crisi econòmica repercuteix en el desplegament d'aquest cicle. Aquesta reducció implica un increment de la participació de les famílies en el pagament de les quotes, només apaivagat per alguns municipis, en ocasions, amb la implantació de sistemes de bonificació en funció de la renda o de tarifació social.

El cert es que l'actual mapa de llars d'infants de Catalunya, com indica Blasco (2017) s'implanta de manera força desigual en el territori, influït pel seu caràcter reactiu a partir de les demandes dels propis municipis, fet que explica una implantació més gran en municipis d'un nivell socioeconòmic més alt.

Cal, de tota manera, constatar el debat obert a Catalunya sobre si cal continuar ampliant l'escolarització dels infants de 0-3 anys o si cal repensar quina és la criança més beneficiosa segons la seva edat i situació familiar. Un sector ampli de professionals i famílies considera que durant el primer any de vida, la situació òptima per a l'infant és la criança per part dels progenitors/res o familiars més propers. Aquí entren en joc altres opcions com els serveis d'atenció a la infància.

El CTESC recomana:

32. Incrementar la inversió destinada a les polítiques d'infància.
33. Elaborar un nou Pla integral d'atenció i protecció a la infància i l'adolescència amb la inversió pública necessària. Aquest Pla hauria de ser transversal i vetllar per la igualtat d'oportunitats i la no discriminació de tots els infants, independentment de la seva procedència, fet que comporta polítiques redistributives, educatives i socials, destinades a eradicar la pobresa infantil. Alhora, hauria de garantir una infància lliure de violències i d'abusos sexuals.
34. Garantir el dret dels infants a viure en família i fomentar una cultura favorable a l'acolliment familiar, amb els recursos necessaris.
35. Fer un Pla integral pels menors no acompanyats, que els faciliti la seva integració social mitjançant la formació i l'accés al món laboral, entre d'altres.
36. Garantir l'educació de tots els infants. En particular, s'hauria de facilitar l'accés als menors de 3 anys a l'escola bressol incidint en la qualitat i garantir el nombre de places públiques necessàries amb la finalitat de permetre una conciliació de la vida personal, familiar i laboral, evitant l'abandonament total o parcial del mercat de treball.
37. Garantir la gratuïtat de l'educació en l'etapa de 0 a 3 anys. Caldria implantar-la de forma gradual tenint en compte el seu impacte econòmic i social.
38. Garantir l'accés a l'educació en el lleure per a tots els infants, fet que també permetria conciliar els horaris laborals amb els personals i familiars.
39. Regular l'estructuració dels serveis d'atenció al domicili ("mare de dia", "cases niu").
40. Dotar de més recursos als centres de desenvolupament i atenció precoç (CDIAP).

41. Accelerar la posada en marxa dels serveis d'intervenció socioeducativa.
42. Intensificar les mesures preventives i paliatives dirigides als infants i als adolescents en relació a les addiccions, assetjaments, violència masclista, discriminacions, entre d'altres, així com polítiques que actuïn sobre els efectes psicològics i emocionals, principalment per aquells que es trobin en situació de vulnerabilitat social.

Serveis de suport familiar i a la criança

D'altra banda, a Catalunya també existeixen els serveis de suport parental i a la criança, en els quals hi participen tant els infants com les seves famílies. Actualment en podem trobar bàsicament tres: els grups postpart, els espais familiars i el programa "créixer en família", tots ells amb una implantació gairebé testimonial. Alguns experts advoquen per donar un paper més rellevant als espais familiars precisament per incidir en tots els membres de la família i perquè permet atendre a infants i famílies que no han accedit a una escola bressol amb les conseqüents oportunitats de socialització, recursos i estratègies de criança i relacions positives entre els membres de la família.

Tampoc es pot deixar de banda les iniciatives de criança compartida, de caire cooperatiu i autogestionat, els espais i els grups de criança.

En altres països d'Europa existeixen programes de capacitació parental per millorar les pràctiques de criança en àmbits com ara: la salut, l'educació i el comportament dels infants, per exemple al Regne Unit, Irlanda i França. L'objectiu d'aquests programes és reduir la pobresa infantil i donar suport a les famílies amb infants en situació de risc. A Catalunya existeixen altres serveis públics d'accés universal com el servei d'atenció precoç, la mediació familiar o el servei tècnic de punt de trobada, així com el Servei d'Orientació i Atenció a les famílies (SOAF), que aprofita la xarxa d'escoles per oferir els seus serveis.

El CTESC recomana:

43. Seguir apostant pels Serveis d'Orientació i Atenció a les Famílies (SOAF) com un bon instrument per acompanyar les famílies al llarg de tot el seu cicle vital
44. Potenciar la prevenció per evitar situacions de violència en el marc de la família i fomentar els programes d'inserció laboral per a les persones que han estat o són víctimes de violència.
45. Tenir en compte en el disseny de les polítiques de suport a les famílies la protecció de les dones, la gent gran o d'altres col·lectius, davant la xacra del maltractament i dels abusos sexuals
46. Millorar el tractament específic de la protecció a les dones i les famílies en els casos d'abusos en tots els àmbits de la violència masclista. En aquest sentit, cal revisar la normativa vigent en aquesta matèria i fer la dotació pressupostària adient.
47. Incrementar els recursos per a l'acompanyament i suport a les famílies amb infants en situacions de problemes de salut mental, malalties cròniques, entre d'altres.
48. Tenir una cartera de serveis més adequada a les diferents realitats existents arreu del territori, tot garantint l'accés a les famílies amb menys recursos, tant si volen portar les criatures a l'escola bressol com si no. Caldria un model més horitzontal de participació conjunta (entre l'Administració, els centres, les entitats i les famílies).

7.3.2.2. MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA PERSONAL, FAMILIAR I LABORAL

Atesa la incorporació generalitzada de la dona al treball remunerat i l'aparició de noves estructures i models familiars, cal tenir en les noves relacions socials sorgides, així com una nova manera de cooperació i compromís entre homes i dones que permeti un repartiment equilibrat de responsabilitats entre la vida professional i la privada.

Un dels reptes actuals és donar resposta a la complexitat d'equilibris que planteja el desenvolupament tant de la vida personal i familiar com de la laboral. Per a això cal evolucionar en molts àmbits. Així, cal fer canvis culturals profunds per impulsar la integració d'homes i dones en la vida productiva activa i avançar en un model de conciliació corresponsable, sense que es creïn desequilibris insostenibles i innecessaris. En particular, seria oportú abordar la forma en què s'assumeix l'atenció i cura a les famílies, tradicionalment assumida per les dones.

Normalment se solen dirigir tots els esforços a defensar i promocionar la igualtat de gènere en l'àmbit laboral. Tot i que sens dubte les mesures d'igualtat en l'empresa són necessàries, no haurien de ser les úniques. Moltes de les situacions que es produeixen en el mercat de treball són reflex del que passa a la societat i es troben afectades per diferents aspectes com inèrcies, pressions, segregació vocacional, repartiment sexista de les tasques domèstiques i de cura en el si de la família, entre d'altres.

El foment de la corresponsabilitat en la regulació laboral i en la negociació col·lectiva són molt importants per a la consecució de l'objectiu de la igualtat. És imprescindible assolir un repartiment igualitari de les responsabilitats familiars, de la llar i de la cura, així com que aquestes no tinguin un impacte negatiu en les treballadores i treballadors. Per això, la legislació dels permisos parentals i d'atenció i cura ha d'avançar en aquest sentit, tot recollint la realitat i les necessitats socials actuals.

Són molts els factors que incideixen i sobre els quals s'hauria d'actuar: el sistema educatiu, especialment en les etapes primerenques, l'àmbit familiar, els mitjans de comunicació, la publicitat, les relacions socials, així com en qualsevol altre àmbit en què es pugui incidir en el canvi cultural necessari. Tot plegat permetria assolir situacions reals d'igualtat de gènere en tots els aspectes i a tots els nivells.

Les polítiques de conciliació no només tenen impacte directe en el desenvolupament present de la igualtat d'oportunitats d'accés i permanència de les dones en el mercat de treball, així com en la participació i la presa de decisions. Les polítiques de conciliació també tenen impacte en el futur en àmbits com la demografia i les estructures familiars, la natalitat, l'educació, l'atenció i cura, el sistema de pensions i el manteniment de la responsabilitat i solidaritat en l'atenció i cura de les persones dependents.

Permisos i llicències

La recerca confirma que els permisos laborals milloren les perspectives laborals de les dones i dels homes, però no s'observa un impacte en la fecunditat. Pel que fa als permisos de maternitat, si realment poden ser eficients, cal que tendixin a cobrir el 100% del salari i que el període de temps cobert no sigui menys de 16 setmanes.

Els països nòrdics són el referent en aquest àmbit, mitjançant una oferta de permisos parentals retribuïts per l'Estat que són extensos pel que fa a la durada i generosos quant a la retribució. Si bé l'Estat espanyol remunera amb el 100% els permisos de maternitat i paternitat, el permís parental (excedències) no es retribueix, tot i que és llarg. Així, si se suma cada dia de permís retribuït (maternitat, paternitat i parental) i es compara amb altres països europeus, Espanya se situa a la cua amb 144 dies, lluny dels 414 de Suècia, els 387 de Polònia o els 1.207 de França. Tot i que la comparativa anterior no fa referència a la reducció de jornada per guarda legal i cura de familiars, es constata que a l'Estat espanyol tampoc es remunera.

Precisament, en el cas espanyol, el sistema de permisos i llicències no retribuïts afavoreix la conciliació de les persones més ben remunerades del mercat de treball, mentre que la resta té més dificultats per gaudir-ne. A més, el model espanyol encara està lluny d'assolir un nivell suficient de corresponsabilitat, com reflecteix la manca d'individualització de drets en alguns permisos com el de la lactància.

El CTEESC destaca l'experiència sueca, especialment pel que fa al permís parental, que es pot sol·licitar fins als 12 anys del fill o filla. Dels 240 dies per progenitor/a, 195 són retribuïts amb el 78% del salari i 45 a un preu fix que la negociació col·lectiva acostuma a complementar. És a més, un permís molt flexible i que s'adapta a les circumstàncies familiars, atès que les persones progenitores se'l poden transferir amb consentiment, tret de 90 dies que conformen la quota tant de la mare com del pare.

El CTEESC recomana:

49. Impulsar les polítiques de conciliació de la vida personal, laboral i familiar per a tota la població activa, sense biaix de gènere.
50. Analitzar en profunditat les mesures i permisos existents en altres països i altres comunitats autònomes, per impulsar aquelles mesures i mecanismes que afavoreixin una conciliació corresponsable, real i efectiva en el territori.
51. Canviar la terminologia actual dels permisos parentals vigents, per tal que aquesta denominació sigui inclusiva de tots els models de família existents.
52. Estudiar la possibilitat d'ampliar la intransferibilitat i remuneració de tots els permisos de cura i conciliació existents, amb l'objectiu de fomentar la corresponsabilitat de l'atenció i cura. En cas que els permisos siguin transferibles, cal establir incentius perquè els progenitors en facin més ús.
53. Establir un permís parental inicial de gaudi immediat després del part, adopció o acolliment en substitució dels actuals permisos de maternitat i paternitat, de la mateixa durada per ambdós progenitors, intransferible i remunerat al 100%. En cap cas, aquesta mesura hauria de representar una disminució de la durada dels actuals permisos parentals.
54. Estudiar la possibilitat d'un permís parental posterior a l'inicial, remunerat total o parcialment, que pugui ser gaudit de manera total o parcial fins als 12 anys del menor. Els actuals permisos parentals d'excedència per cura de menors (fins que aquests tenen tres anys) i reducció de jornada per cura de menor (fins que aquests tenen 12 anys) no són remunerats.
55. Promoure l'ús de la negociació col·lectiva per trobar solucions adequades sobre la conciliació personal, familiar i laboral. En aquest sentit, fomentar la inclusió de clàusules sobre temps de treball als convenis col·lectius, acords o pactes, amb la finalitat de possibilitar-la i buscar l'equilibri entre les necessitats de les empreses i les persones treballadores.
56. Analitzar la idoneïtat d'incorporar un permís de curta durada per a indisposicions temporals infantils o de familiars en situació de dependència. En tot cas, cal tenir en compte l'impacte econòmic i organitzatiu d'aquesta mesura en el desenvolupament de l'activitat empresarial.

57. Dur a terme una avaluació de l'eficàcia i eficiència de les mesures utilitzades en l'àmbit de la conciliació.

La Gestió del temps de treball

En el context laboral és obvi que en els últims temps s'han produït transformacions en les estructures socioeconòmiques que han provocat l'aparició de noves formes de producció que generen, al seu torn, un nou marc organitzatiu a les empreses. Així, els esquemes tradicionals d'organització empresarial i les relacions laborals de treball estan subjectes a revisió a causa de factors com la pressió de la competència en mercats més oberts, la internacionalització, la globalització econòmica i la implantació del progrés tècnic i tecnològic.

En relació amb les mesures de racionalització dels horaris laborals, hi ha indicis que permeten confirmar els efectes positius tant sobre la participació dels progenitors en el mercat de treball com sobre la vida familiar. Les mesures més freqüents són la reducció de la jornada laboral, la flexibilitat horària i la reducció del temps del treball per atendre familiars dependents.

En aquest camp és remarcable la proposta d'Iniciativa per la reforma horària. Precisament, sota l'aixopluc d'aquesta iniciativa, s'elabora l'informe del CTESC "La gestió del temps de treball remunerat en el context de la reforma horària", amb un seguit de recomanacions i consideracions. A partir d'aquesta iniciativa s'aprova al Consell de Relacions Laborals l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària, en el marc de la negociació col·lectiva. A més, el juliol del 2017 tira endavant el Pacte per la Reforma Horària amb un període d'aplicació fins el 2025.

El cas de Portugal destaca per la seva innovació en aquest camp. Així, els pares/mares amb infants menors de 3 anys tenen dret al teletreball, o a treballar des de casa, sempre que les seves funcions ho permetin. També els pares i mares amb fills menors de 12 anys o més grans amb discapacitat o malaltia crònica que visquin a la mateixa llar tenen dret al treball flexible, a decidir l'inici i el final de la jornada laboral, dins d'uns límits; i també tenen dret al treball a temps parcial.

El CTESC recomana:

58. Fomentar les mesures de l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària en el marc de la negociació col·lectiva, a més de les previstes en el Pacte per la Reforma Horària.
59. Introduir noves formes d'organització del treball i promoure un sistema de reordenació de la jornada laboral diària, d'acord amb el Pacte per a la Reforma horària i en el marc de la negociació col·lectiva, per tal d'afavorir l'equitat de gènere i la conciliació laboral i familiar i concebant la conciliació com una estratègia productiva.
60. Adoptar les modificacions legislatives necessàries per ampliar els supòsits del contracte d'interinitat per substituir més casos de suspensió del contracte laboral per a l'atenció i cura de familiars.
61. Proporcionar ajuts a les empreses per poder desenvolupar mesures de gestió del temps de treball, com són l'adquisició d'aplicatius, les activitats de consultoria organitzativa, entre d'altres.
62. Facilitar l'accés al teletreball o a la flexibilitat horària, sempre que sigui factible dins de l'àmbit organitzatiu de l'empresa, especialment per a les persones treballadores amb persones dependents a càrrec.

63. Fomentar, allà on el sector ho permeti, la regulació de les borses horàries, la jornada continuada i la reducció de pausa per dinar, tot buscant l'equilibri entre les necessitats de l'empresa i de les persones treballadores.

64. Dur a terme mesures de sensibilització i formació amb l'objectiu de fomentar una nova cultura organitzativa que no afavoreixi el "presencialisme".

7.3.2.3. AJUTS ECONÒMICS I TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES

Les prestacions monetàries representen un reconeixement per part de la societat de la càrrega financera que significa mantenir una família, amb un doble objectiu: lluitar contra la vulnerabilitat de les famílies i facilitar que pares i mares puguin tenir el nombre de fills/es desitjat.

L'Estat Espanyol se situa en el furgó de cua en percentatge del PIB destinat a ajuts econòmics, el 0,5%, per sota de Portugal i Polònia (0,8%), i molt més lluny dels països de referència com Alemanya (2%), Bèlgica (1,8%) o Finlàndia (1,6%).

Tant a Espanya com a Catalunya els serveis destinats a les famílies continuen sent de caràcter bàsicament assistencial i no cobreixen les necessitats creixents de la població, estan poc regulats i generalment mal pagats, ocupant un percentatge de la població molt inferior a la resta de països europeus. Les prestacions econòmiques a les famílies estan limitades pel nivell de renda o per la situació laboral, donant-se el cas que les dones que no tenen un treball remunerat no reben els ajuts per treballadores amb fills o filles menors de 3 anys (100 euros).

A més, cal assenyalar que la pobresa infantil està molt vinculada als ingressos de la llar i, aquests procedeixen majoritàriament dels salaris de les persones progenitores o cuidadores. En aquest sentit, les polítiques de suport a les famílies han de fer front a la pobresa infantil i trencar el cicle de transmissió intergeneracional de la pobresa. Per això es considera necessari un augment significatiu de la despesa social, així com l'adopció de mesures de garantia de rendes pels menors combinades amb mesures preventives i pal·liatives. Som un dels països a Europa amb major taxa de risc de pobresa infantil, i aquesta afirmació té a veure amb que siguem un dels països amb menys inversió en protecció social i menor esforç en despesa pública adreçada a infància i família.

Prestacions i crèdits familiars

La recerca confirma, tot i que de manera no unànime, l'impacte positiu de les prestacions econòmiques per infant a càrrec sobre els indicadors de fecunditat, especialment, en les famílies amb menor renda i entre dones amb un nivell de qualificació més baix.

Bàsicament podem trobar 2 tipus d'ajuts: les prestacions familiars i les mesures fiscals. Com indica l'informe, hi ha controvèrsia sobre quins esquemes de transferència són més eficients, si els universals o els focalitzats. La tendència dominant a Europa és el caràcter universal de les prestacions, tot i que precisament Espanya és una de les excepcions. El cert és que en un context de restriccions pressupostàries i d'augment de la pobresa, alguns estudis apunten que les estratègies focalitzades, sobretot si són generoses, aconsegueixen redistribuir millor els recursos, per bé que comporta més despesa en gestió i control, així com possibles desincentius en la cerca de feina. La generositat de les prestacions tampoc és el cas d'Espanya i Catalunya, amb una baixa quantia dels ajuts focalitzats. Davant d'aquesta realitat, la Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (FEDAIA), l'any 2015 va fer una proposta d'una prestació econòmica universal per a la criança de 2500 € anuals per infant.

Certament, la Renda Garantida de Ciutadania pot tenir un paper significatiu per donar suport a les famílies amb més dificultats econòmiques, atès que pretén assegurar els mínims d'una vida digna a les persones i unitats familiars que es troben en situació de pobresa. Pot donar resposta a la situació cada cop més freqüent de famílies que de cop, o de forma esporàdica, viuen episodis de pobresa o de disfuncionalitat. De tota manera, el seu recorregut fins a la data és reduït i encara té pendent el seu reglament.

Tampoc no es poden deixar de banda tot un seguit de transferències monetàries com són els ajuts individuals de menjador, per transport escolar i les beques, entre d'altres.

En l'àmbit internacional, és interessant remarcar l'experiència britànica del Universal Credit, dirigit a les famílies amb infants, especialment si la renda familiar és baixa. El crèdit universal garanteix una renda bàsica per viure, en funció de l'edat i la situació de la unitat familiar, a més d'un seguit de complements a la renda (per fills o filles a càrrec, discapacitat, atenció i cura informal...).

Mesures fiscals: deduccions i desgravacions tributàries

El segon pilar dels ajuts econòmics i transferències monetàries són les que es vehiculen a través de les desgravacions tributàries, via l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), entre d'altres. Però en diversos països apliquen deduccions en altres tributs com l'impost de matriculació, així com descomptes en els títols de transport. Aquest és el cas a Catalunya dels títols de transport com la T-16 i els beneficis econòmics vinculats al títol de família nombrosa i de família monoparental.

El que sembla contrastat és que l'actual IRPF, en permetre tributar de manera conjunta als matrimonis i no pas les unions estables de parella pot perjudicar les noves formes de família. La unitat de tributació (individual, conjunta o opcional) és molt important, tanmateix, no és l'únic factor que influeix en la neutralitat del sistema tributari familiar, entesa com un sistema de beneficis fiscals que ofereix a ambdós pro-genitors els mateixos incentius per treballar i en el qual els canvis en el treball remunerat de la parella no afecten la renda familiar o els impostos pagats a l'Estat.

El sistema fiscal de l'Estat espanyol no és neutral, vist que les parelles amb dos sous paguen menys que les parelles amb un de sol, és a dir, a igual nivell de renda familiar, beneficia fiscalment les primeres; per tant, incentiva la distribució equitativa del treball remunerat a la llar pel que fa al gènere a l'igual de molts països de l'OCDE. L'incentiu encara és més gran en altres països de la UE: Grècia, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Finlàndia i Suècia.

Suècia és un dels països capdavanters en el desenvolupament de desgravacions tributàries que han tingut una important incidència per reduir les desigualtats entre les famílies. Així, per exemple, disposen d'una deducció relacionada amb els treballs a la llar, una deducció de part de la càrrega impositiva que paga el consumidor de serveis a la llar com ara el de serveis d'atenció a la infància o a les persones grans, i que acaba percebent el proveïdor del servei.

El CTESC recomana:

65. Desplegar amb més agilitat i eficàcia la Renda Garantida de Ciutadania.
66. Prioritzar les prestacions econòmiques directes per sobre de les polítiques de desgravacions i exempcions tributàries.
67. Incorporar una assignació periòdica i universal, de manera progressiva, per fill/a a càrrec fins arribar els 16 anys, considerant diverses variables com ara el nombre de fills/es, la renda familiar, la tipologia de família, entre d'altres.

68. Revisar les polítiques de suport a les famílies nombroses pel que fa a la conveniència d'afavorir les famílies amb un nombre determinat de fills/es independentment dels seus ingressos. En tot cas, la consideració de família monoparental hauria de gaudir d'un tractament fiscal en els mateixos termes que la condició de família nombrosa. Això també fa referència als carnets de família nombrosa i de família monoparental, que haurien de disposar dels mateixos beneficis.
69. Assimilar les situacions de dependència a la discapacitat a efectes de deduccions fiscals.
70. Analitzar, si s'escau, els ajuts econòmics i les transferències monetàries dirigides a les famílies per evitar possibles efectes no desitjats en el mercat de treball.
71. Valorar la possibilitat que les dones treballadores que no compleixin amb el requisit de cotització mínima per accedir a la prestació de maternitat contributiva, en percebin una d'equivalent al salari mínim interprofessional. En el cas de les dones que no tenen un treball remunerat, es proposa valorar la conveniència que puguin percebre un subsidi equivalent al 100% de l' Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples (IPREM).
72. Cobrir els costos, i per tant incloure'ls en el sistema de seguretat social, de tot un seguit de necessitats que tenen un impacte econòmic en les famílies, com les despeses odontològiques, els audiòfons, les ulleres i els medicaments amb copagament, entre d'altres.
73. Bonificar amb 100% de la quota de la seguretat social per contingències comunes la contractació, per part de la família, d'una persona treballadora per a l'atenció i cura d'infants fins als 12 anys o de persones en situació de dependència.
74. Adoptar les modificacions legislatives necessàries amb l'objectiu que la Seguretat Social reconegui les reduccions de jornada per cura de menor o dependent a càrrec, durant tot el període, incrementades fins al 100% de la quantia que hagués correspost si s'hagués mantingut la jornada de treball sense aquesta reducció, a efectes del càlcul de les prestacions de la Seguretat Social per incapacitat permanent, mort i supervivència, maternitat, paternitat i jubilació.
75. Corregir el biaix de l'IRPF que beneficia només un model específic de família, atès que exclou a les parelles de fet dels beneficis que reben les famílies pel fet de ser un matrimoni.
76. Incorporar una anàlisi d'impacte de gènere en el marc de la fiscalitat i les corresponents reformes a fi de donar compliment a la llei d'igualtat i poder analitzar-ne els biaixos.

7.3.3. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB SITUACIONS DE DEPENDÈNCIA, SOVINT EN PROCESSOS D'ENVELLIMENT DE LES FAMÍLIES

Les persones en situació de dependència tenen un impacte molt important en el benestar de les famílies. Malauradament, la responsabilitat pública d'atendre les necessitats de les persones dependents està més desatesa que la dels infants. També estan menys garantides tant l'autonomia financera com l'atenció familiar, a més, la majoria dels permisos són curts i no retribuïts.

La protecció de la vellesa també ha de quedar garantida per les polítiques públiques, l'establiment i manteniment d'unes pensions que garanteixin un envelliment saludable i amb dignitat, així com l'establiment d'un sistema que garanteixi el reconeixement de la feina d'atenció i cura, amb els recursos necessaris per professionalitzar aquesta tasca.

A mesura que les taxes de natalitat han disminuït i l'envelliment de la població ha augmentat, el model d'atenció i cura a la dependència en un entorn exclusivament familiar és cada vegada més insostenible. El repte és disposar d'uns serveis d'atenció i cura de qualitat, mitjançant un finançament sostenible, a partir del respecte a l'autonomia personal, així com a la decisió de la persona cuidada. També cal tenir en compte l'entorn familiar i comunitari. Per aconseguir aquesta fita, és absolutament necessària una coordinació eficient entre els serveis socials i sanitaris.

La tendència actual és la d'evitar l'atenció institucional i residencial, excepte per a les persones amb discapacitat severa, i reforçar l'atenció domiciliària, per una vida activa i saludable a casa i en un entorn familiar. Aquest és el cas de Dinamarca que des de l'any 1987 ha prohibit la construcció de residències i només un 4% de les persones més grans de 65 anys viuen en elles. Els ajuntaments danesos han d'avaluar i proporcionar els serveis d'atenció necessaris, sigui l'ajuda domiciliària, un mobiliari adequat o fins i tot, si s'escau, un habitatge equivalent adequat i l'accés a un centre de dia, independentment de la situació econòmica de la persona. A més, totes les persones de 75 o més anys reben la visita, 2 cops a l'any, d'una persona de l'equip d'atenció a la dependència per poder avaluar la seva situació i valorar la necessitat d'algun tipus de servei.

A Catalunya, sobretot des de la crisi del 2008, les famílies (enteses en sentit ampli) han cobert moltes o quasi totes les necessitats de suport tant per a infants com per a persones amb dependència, per manca de serveis suficients. En aquest sentit, el CTESC considera que l'Administració ha de proveir de serveis de suport per a les famílies amb fills/es, persones grans i familiars dependents. D'aquesta forma es facilita la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, així com es crea també una oportunitat per a la generació de treball. Alhora cal facilitar que més persones treballin en el sector de forma professional perquè la tasca de cura no recaigui exclusivament en les dones i en el treball informal, el que amb tota probabilitat farà més eficients les prestacions sanitàries i socials de caràcter residencial.

Les persones cuidadores no professionals dediquen molts esforços al si de les famílies per cobrir les necessitats de les persones que ho necessiten, moltes vegades sense els recursos suficients en l'àmbit emocional per superar les dificultats en què es troben, tenint en compte que els processos de malalties, especialment les de llarga o molt llarga durada, impacten negativament en les relacions afectives, conseqüència precisament d'aquestes situacions.

Com a experiència referent internacional en l'àmbit dels permisos per fer front a necessitats de cura relacionades amb la dependència, destaca el cas alemany. Disposen, per exemple del Familienpflegezeit, temps de cura familiar, en què qualsevol persona que necessiti atendre un familiar dependent pot reduir la jornada laboral fins a treballar com a mínim 15 hores a la setmana durant 2 anys, amb una reducció salarial inferior a la que li correspondria per les hores treballades. La reducció salarial, però, continua durant el temps necessari per compensar-la, un cop la persona s'ha incorporat a la feina. O també, del Pflegezeit, temps de cura, dret que té la persona treballadora amb familiars dependents i grans de sol·licitar fins a 10 dies de permís retribuït amb el 90% del salari per any. El finançament del salari va a càrrec del sistema públic que assegura l'atenció a la dependència.

Els serveis d'atenció a la dependència a Catalunya s'emmarquen en la llei 39/2006 de promoció de l'autonomia personal i atenció a la dependència, de caràcter estatal. Atesa la competència exclusiva de la Generalitat en aquesta matèria, aquestes prestacions s'integren en el Sistema Català de Serveis Socials.

Els serveis i, en cas que no sigui possible, les prestacions econòmiques (actualment són una mica més del 50% del total de les prestacions), oferts es troben en 6 grans grups: atenció al domicili, serveis especialitzats, serveis socials (centre de dia per a gent gran o centres residencials per a gent gran), serveis especialitzats per a persones ateses en centres sociosanitaris, serveis especialitzats per a persones amb dependència derivada de discapacitat i suport a les persones cuidadores no professionals.

De tota manera, tot el sistema està llastrat per les dificultats financeres. Mentre que la Llei 39/2006 preveu que l'aportació sigui a parts iguals, l'any 2017 la Generalitat ha aportat el 84,3% dels recursos. També s'han recollit informacions sobre la lentitud en el procés per formar part del sistema, fet que suposa, per exemple, que el mateix any 2017, van morir 824 persones amb les sol·licituds de dependència pendents de valorar i 727 persones van morir sense que el Programa Individual d'Atenció (PIA) els hi fos aplicat.

En l'atenció a la dependència, és evident que manquen recursos econòmics per a les necessitats existents. S'ha d'entendre la cura en tot el cicle de vida com un tema social i polític, amb una mirada de gènere i polièdrica que pugui dissenyar un sistema més ajustat a les necessitats reals.

El CTESC recomana:

77. Obrir un debat a la societat per acordar col·lectivament com es distribueixen aquestes tasques d'atenció i cura quotidiana de les persones dependents, entre la pròpia família, la societat civil, les diverses administracions públiques, el sector privat i el tercer sector social, per tal de fonamentar un sistema de cura quotidiana eficient i sostenible socialment i econòmicament al llarg del temps.
78. Treballar per una integració de l'atenció social i sanitària, per poder construir un model eficient d'atenció a les persones, especialment les dependents i les seves famílies.
79. Impulsar l'elaboració de la nova Llei de la promoció de l'autonomia personal i d'atenció de les persones en situació de dependència que garanteixi la protecció eficaç de les situacions de dependència a través de l'increment de serveis i quantia de les prestacions, redueixi els temps d'espera i estableixi el finançament i els mecanismes que permetin la sostenibilitat econòmica de la Llei.
80. Donar suport econòmic en forma de cotització a la Seguretat Social a les persones cuidadores no professionals. En aquest sentit es podria analitzar la conveniència de recuperar la cotització per part de l'Administració general de l'Estat en relació al conveni especial pels cuidadors/odres no professionals de les persones en situació de dependència que siguin perceptores de la prestació econòmica regulada en el RD 615/2007, d'11 de maig.
81. Crear un servei que garanteixi la cobertura d'una manera àgil durant els períodes en què la persona cuidadora habitual no pot estar al costat de la persona dependent.
82. Potenciar serveis de descàrrega familiar destinats als cuidadors o cuidadores de les persones en situació de dependència, amb la facilitació d'estades curtes en allotjaments residencials.
83. Agilitar els tràmits en les peticions de reconeixement del grau de dependència així com, un cop reconegut i feta la notificació a la persona en situació de dependència, agilitar de nou el cobrament de la prestació i el servei que necessiti.

84. Reconèixer la figura del cuidador/a del nadó amb especials necessitats de suport, als efectes de rebre una possible prestació en el cas d'acollir-se a una excedència durant els 3 primers anys de vida.
85. Elaborar l'Enquesta sobre discapacitats, autonomia personal i situacions de dependència amb més freqüència, per tal de poder ajustar les polítiques de suport a les famílies de manera més àgil. En aquest sentit seria convenient disposar d'informació fiable de la població de més edat, per intervals més reduïts (per exemple de 5 anys).

8. BIBLIOGRAFIA

A.Z. Duvander i M. Johanson (2012). *What are the effects of reforms promoting fathers? parental leave use?*. Consulta a https://www.su.se/polopoly_fs/1.18710.1320939635!/WP_2010_9.pdf.

Alberdi, I. i Escario, P. (2007). *Los hombres jóvenes y la paternidad*. Bilbao: Fundación BBVA.

Alegre, MA. (2017). *Les polítiques familiars: modalitats, impacte i reptes per a Catalunya*. Barcelona: Ivàlua.

Almeda, E. (dir. coord.) et al (2004). *Les famílies monoparentals a Catalunya: perfils, necessitats i percepcions*. Generalitat de Catalunya. Barcelona: Departament de Benestar i Família.

Alonso, I. (1967). *La sociologia de la família, hoy*. *Revista de estudios políticos*, núm. 155 Sept-Oct. Madrid: Ministerio de la presidencia y para las administraciones públicas. Consulta a <https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/141004>.

Arriba, A., Moreno, FJ. (2009). *El tratamiento de la dependencia en los regímenes de bienestar europeos contemporáneos*. Colección Estudios. Serie Dependencia, núm. 12007. Madrid: Instituto de Mayores y Servicios Sociales (IMSERSO).

Barrón, S. (2002). *Familias monoparentales: un ejercicio de clarificación conceptual y sociológica*. Revista del Ministerio de trabajo y asuntos sociales, num. 40. Madrid: Ministerio de trabajo y asuntos sociales. Consulta a http://www.empleo.gob.es/es/publica/pub_electronicas/destacadas/revista/numeros/40/trabajo40.pdf.

Bestard-Camps, J. (1991). *La familia: entre la antropología y la historia*. Papers núm. 36 p. 79-91. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Consulta a <https://ddd.uab.cat/pub/papers/02102862n36/02102862n36p79.pdf>.

Birtha, M., Holm, K. (2017). *Who Cares?: Study of the challenges and needs of family carers in Europe*. Bruxelles: COFACE Families Europe.

Blanch, S., Badia, G. (2015). *A criar fills se n'aprèn? Una anàlisi de programes que enforteixen les capacitats parentals*. Informes breus núm. 57. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Consulta a http://www.fbofill.cat/sites/default/files/071-118087-INFORMES BREUS 57_WEB.pdf.

Blasco, J. (2017). *De l'escola bressol a les polítiques de primera infància: l'educació i cura de la primera infància a Catalunya*. Informes breus núm. 66. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Consulta a <http://www.fbofill.cat/publicacions/de-lescola-bressol-les-politiques-de-primera-infancia>.

Blum, S., Koslowki, A., Moss, P. (2017). *International Review of Leave Policies and Research*. Consulta a <https://www.leavenetwork.org/leave-policies-research/country-reports/>.

Bocquaire, E. (2016). *Long-Term Care Coverage in Europe*. ENASS Papers 12, Banque & Stratégie, núm. 352. Paris: Revue Banque.

Bonsang, E. (2009). *Does informal care from children to their elderly parents substitute for formal care in Europe?*. *A Journal of health economics*

- Bouget, D., Spasova, S., Vanhercke, B. (2016). *Work-life balance measures for persons of working age with dependent relatives in Europe: A study of national policies*. Bruxelles: European Commission.
- Cantó, O, Ayala, L (2014). *Políticas públicas para reducir la pobreza infantil en España*. UNICEF. Madrid.
- Cartié, M. i Gimeno, J. (2011). *Famílies reconstituïdes: un nou model de parentalitat. Una perspectiva des del SATAF*. Departament de Justícia. Barcelona: Centre d'estudis jurídics i formació especialitzada. Consulta a http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/catalog/crono/2011/families_reconstituïdes.pdf.
- Castro, T. (2004). *El escenario demográfico internacional retos presentes y futuros posibles. dins d'Informe sobre la situación demográfica en España*. Leal Maldonado, J. (coord.), p. 29-58. Madrid: Fundación Fernando Abril Martorell.
- Castro, T. (2007). *Maternidad sin matrimonio: Nueva vía de formación de familias en España*. Documentos de trabajo núm. 16. Bilbao: Fundación BBVA.
- Castro, T. i Seiz, M. (2014). *La transformación de las familias en España desde una perspectiva socio-demográfica. VII Informe sobre exclusion y desarrollo social en España 2014*. Fomento de estudios sociales y de sociología aplicada Documento de trabajo 1.1. Madrid: Fundación FOESSA. Consulta a http://www.foessa2014.es/informe/uploaded/documentos_trabajo/13112014045006_7884.pdf.
- Castro-Martín, T. i Martín-García, T. (2016). *La fecundidad en España: entre las más bajas del mundo y sin muchas perspectivas de recuperación*. Panorama social, Vol. 23, Núm. monogràfic Retos demogràfics (2016). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Consulta a <https://www.funcas.es/Publicaciones/Sumario.aspx?IdRef=4-15023>.
- Comaille, J, De Singly, F. (1997). *The European Family*. Dins Bégeot, F, Fernández-Cordón, J.A (1997). *Demographic convergence beyond national differences*.
- Conde, R. (1983). *Tendencias de cambio en la estructura familiar*. REIS Revista española de investigaciones científicas, num. 21, p. 33-60. Logroño: Universidad de la Rioja. Consulta a http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_021_051239963463948.pdf.
- Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (2016). *Memòria socioeconòmica i laboral de Catalunya 2015*. Barcelona: Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. Consulta a <http://ctesc.gencat.cat/msil/mslc2015/index.html>.
- Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (2018). *Memòria socioeconòmica i laboral 2017*. Barcelona: Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. Consulta a <http://ctesc.gencat.cat/msil/index.html>.
- CTESC (2015). *La gestió del temps de treball remunerat en el context de la reforma horària*. Col·lecció Estudis i informes - 37. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. Consulta a <http://ctesc.gencat.cat/noticies/52269184.html>.
- Currie, J, Gahvari, F (2008). *Transfers in Cash and in-kind: Theory meets the data*. *Journal of public economics*. Amsterdam: North-Holland.
- Daly, M. (2013). *Parenting support policies in Europe*. Policy Press.

De la Fuente, M. (2016). *La fiscalidad en España desde una perspectiva de género*. Institut per a l'estudi i la transformació de la vida quotidiana. Barcelona. Consulta a <https://www.ernesturtasun.eu/wp-content/uploads/2018/01/Informe-Final-Fiscalitat-ImprÃ³s.pdf>.

Duvall, E. M. (1977). *Marriage and family development*. Nova York: Lippicott.

Duvander, AZ., Johanson, M. (2010). *What are the effects of reforms promoting father' parental leave use*. Working paper 2010:9. Stockholm: Stockholm University. Consulta a <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0958928712440201>.

Edialdea, B, Pazos, M. (2011). *¿Afectan los impuestos a la (des)igualdad de género?*. [S.I.]: Instituto de Estudios Fiscales.

Ekberg, J., Eriksson, R., Friebel, G. (2005). *Parental leave: a policy evaluation of the Swedish "daddy-month" reform*. Discussion paper núm. 2627. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA). Consulta a <http://ftp.iza.org/dp1617.pdf>.

Emre, Y. i Plantenga, J. (2013). *Labour market effects of parental leave in Europe*. Cambridge journal of economics, vol. 37, issue 4 (July 2013). London: Oxford University Press.

Escobedo, A., Navarro, L. (2007). *Estudi i avaluació exploratòria de l'ús i impactes de les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral del personal al servei de l'Administració de la Generalitat de Catalunya. Informe de resultats 2003-2006*. Grup de recerca Iphigenia de la UAB.

Escot, L., Fernández-Cornejo, J.A (2012). *Una evaluación de la introducción del permiso de paternidad de 13 días. ¿Ha fomentado una mayor corresponsabilidad en el ámbito del cuidado de los hijos pequeños?*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Esping Andersen et al (2013). *El dèficit de la natalitat a Europa, La singularitat del cas espanyol*. Col·lecció d'estudis socials Obra social "La Caixa", núm. 36. Barcelona: Obra social "La Caixa".

Esping-Andersen, G. (2000). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Barcelona: Ariel. Consulta a <http://www.fes-sociologia.com/files/res/1/12.pdf>.

Esping-Andersen, G., Garfinkel, I., Han, WJ. et al. (2012). *Child care and school performance in Denmark and the United States*. Children and youth services review, vol. 34, issue 3 (March 2012). New York: Elsevier Science Pub.

European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2018). *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*. Institutional Paper núm. 79. Brussel·les: European Union.

Eurostat (2018). *Access to social services: almost 4 in 10 children in the EU receive formal childcare services*. núm. 30. [S.I.]: Eurostat Newrelease.

Fangani, J., Math, A. (2008). *Family Packages in 11 European Countries: Multiple Approaches*. Comparative Social Research, vol.25, p. 55-78. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Flaquer, Ll. (1990). *La familia española: cambio y perspectivas*. Dins Giner (dir.) España Sociedad y Política p. 509-549. Madrid: Espasa-Calpe.

Förster, M. i Verbist, G. (2014). *Prestaciones familiares, distribución de la renta y pobreza : el impacto de las transferencias para niños pequeños en 23 países europeos*. Panorama social, núm. 20 (segundo semestre 2014). Madrid: Fundación de las Cajas de Ahorros.

G.J. Duncan i K. Magnusosm (2013). *Investing in preschool programs*. Consulta a <http://inid.gse.uci.edu/files/2011/03/InvestingInPreschoolPrograms.pdf>.

Gauthier, AH. (2004). *The state and the family: a comparative analysis of family policies in industrialized countries*. New York: Oxford University Press.

Gomez-Granell, C. i Marí-Klose, P. (dir.) (2012). *Familia y relaciones intergeneracionales: un espacio de oportunidades para la educación de los hijos e hijas IV Informe sobre la situación de la Infancia, la Adolescencia y la Familia en Cataluña y Barcelona*. Consulta a <http://institutinfancia.cat/wp-content/uploads/2016/02/2012-IV-informe-Llibre-cast-1.pdf>.

González Luna, L. (2011). *The effects of a universal child benefit*. Working Paper Series. Barcelona: GSE.

I. Marx , L. Salanauskaite et al (2013). *The paradox of redistribution recisited: and that it may rest in Peace?*. Consulta a <http://ftp.iza.org/dp7414.pdf>.

Janta, B., Stewart, K. (2018). *Paternity and parental leave policies across the European Union: assessment of current provision*. [S.l.]: EU. Consulta a <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1249&newsId=9164&furtherNews=yes>.

L. Farré i L. González (2017). *The effects of paternity leave on fertility and labour market outcomes*. Graduate School of economics. Barcelona.

Lesthaegue, R. (1991). *The second demographic transition in Western countries: An interpretation*. Working Paper 1991-2. Brusselles: Interuniversity Programme in Demography.

Levine, H., Jorgensen, N. et al (2017). *Temporal trends in sperm count: a systematic review and meta-regression analysis*. American Urological Association Education and Research. Human Reproduction Update, Volume 23, Issue 6, 1 November 2017, Pages 646–659. Oxford: Elsevier Inc. Consulta a <https://academic.oup.com/humupd/article/23/6/646/4035689>.

Levi-Strauss, C., Spiro, M.E i Gough, K. (1956). *Polémica sobre el origen y la universalidad de la familia*. Barcelona: anagrama.

López Blasco, A. (2006). *La familia como respuesta a las demandas de individualización: ambivalencias y contradicciones*. Papers núm. 79, p. 263-284. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Consulta a <https://ddd.uab.cat/pub/papers/02102862n79/02102862n79p263.pdf>.

López Puig, A. i Acereda, A. (2007). *Entre la familia y el trabajo: Realidades y soluciones para la sociedad actual (Mujeres)*. Torrejon de Ardoz: Narcea SA Ediciones.

Magrinya, P (dir.) (2017). *Informe de salut 2016*. Barcelona: Direcció General de Planificació en Salut, Departament de salut.

Marí-Klose, P., Mari-Klose, M. (2015). *Políticas de protección social contra la pobreza infantil mediante transferencias monetarias*. Índice : revista de estadística y sociedad, núm. 83 Infancia (abril 2015), p. 38-40. 2003-. INE: Universidad Autónoma de Madrid, Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales.

Marí-Klose, P.; Julià Cano, A.; Marí-Klose, M. (2012). *Emancipació domiciliària i família. Joves i família en els processos de transició a la vida adulta: teixint nous lligams*. Enquesta a la joventut de Catalunya 2012. Volum 1 / pàg. 225-327. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Família.

Mari-Klose, M. i Mari-Klose, P. (2012). *¿Separados tras el divorcio? La implicación del padre no residente y su impacto en el bienestar de los adolescentes*. Dins Gomez-Granell, C. i Marí-Klose, P. (dir.) (2012). *Familia y relaciones intergeneracionales: un espacio de oportunidades para la educación de los hijos e hijas IV Informe sobre la situación de la Infancia, la Adolescencia y la Familia en Cataluña y Barcelona* (). Consulta a <http://institutinfancia.cat/wp-content/uploads/2016/02/2012-IV-informe-Llibre-cast-1.pdf>.

Meil, G. (2006). *Pares i fills en la Espanya actual*. Colección Estudios Sociales Núm. 19. Barcelona: Fundació "la Caixa". Consulta a https://www.uam.es/personal_pdi/economicas/gmeil/espaniol/publicaciones/libros/padrese-hijos.pdf.

Meil, G. i Ayuso, L. (2007). *Sociología de la familia*. Dins de Sociología en España, p. 73-106. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS): Federación Española de Sociología. Consulta a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=276347>.

Miret, P. (2016). *Cambios en los hogares y en la familia: España en el siglo XXI en el contexto europeo*. Panorama social, Vol. 23, Núm. monogràfic Retos demogràfics (2016). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Consulta a http://ced.uab.es/wp-content/uploads/2016/09/Panorama-Social_2016_23_P.Miret_.pdf.

Morel, N; Palier, B, Palme, J. (2012). *Towards a Social investment welfare State? Ideas, policies and challenges*. Policy Press. Bristol.

OCDE (2011). *Doing Better for Families*. [S.I.]: OCDE Publishing.

OCDE (2011). *Fertility trends: what have been the main drivers?*.

Patnaik, Ankita (2018). *Reserving Time for Daddy: The Consequences of Fathers' Quotas*. Journal of labour Economics.

Quilodran, J. i Castro, T. (2009). *Noves dinàmiques familiars. Estudis demogràfics i urbans*, vol. 24 núm. 2. Mexic: Universidad Autònoma Estat de Mèxic. Consulta a <https://core.ac.uk/download/pdf/36149510.pdf>.

R. Davies (2013). *Promoting fertility in the EU. Social policy options for the Member States*. [S.I.]: Library of the european Parliament. Consulta a [http://eige.europa.eu/docs/2047_LDM_BRI\(2013\)130519_REV2_EN.pdf](http://eige.europa.eu/docs/2047_LDM_BRI(2013)130519_REV2_EN.pdf).

Requena, M. (2005). *Características de los hogares y las familias de la Comunidad de Madrid según el censo de 2001*. Consejería de Economía e Innovación Tecnológica Instituto de Estadística de la Comunidad de Madrid. Madrid: Univesidad internacional de educación a distancia. Consulta a <http://www.madrid.org/iestadis/fijas/informes/descarga/carhogarfamilcenso01.pdf>.

Roca, N. (2010). *El proceso de desinstitucionalización de la vida familiar: La maternidad/paternidad en solitario por opción en España*. Pamplona: Universidad Pública de Navarra. Consulta a <http://www.fes-sociologia.com/files/congress/10/grupos-trabajo/ponencias/306.pdf>.

Rodríguez, V., Rubiera, F. (2016). *Panorama de las buenas prácticas y políticas adoptadas en la Unión Europea frente al envejecimiento*. Journal of Regional Research, núm. 34, p.139 a 171. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, Facultad de Ciencias Económicas, Empresariales y Turismo.

Rodríguez-Jaume, M. J. i Martín, J. (2008). *Hogares y familias*. SOCIEDAD Y UTOPIA. Revista de Ciencias Sociales, n.º 31. Mayo de 2008. Salamanca: Universidad pontificia de Salamanca. Consulta a <http://www.sociedaduyutopia.es/images/revistas/31/31.pdf>.

Salas-Huetos, A., Bulló, M. i Salas-Salvadó, J. (2017). *Dietary patterns, foods and nutrients in male fertility parameters and fecundability: a systematic review of observational studies*. Human Reproduction Update, Volume 23, Issue 4, 1 July 2017, Pages 371–389. Oxford: The European Society of Human Reproduction and Embryology, Oxford University Press. Consulta a <https://academic.oup.com/humupd/article/23/4/371/3065333>.

Sama-Miller, E., Akers, L., Mraz-Esposito, A. et al. (2016). *Home Visiting Evidence of Effectiveness Review*. OPRE Report 2016-72. Washington: Mathematica Policy Research, Inc.

Saraceno, Ch. (1995). *Familismo ambivalente y clientelismo categórico en el Estado del Bienestar italiano*. CSIC. Madrid.

SIIS Dokumentazio eta Ikerketa Zentroa (2013). *Fiscalidad, activación y apoyo a las familias: el papel de las deducciones reembolsables*. [S.I.]: Fundación Eguía i Careaga Fundazioa.

Spielauer, M. (2005). *Familia y dependencia. Un análisis de los cambios demográficos en España y en otros países de la Unión Europea*. Dins de Familia y dependencia: nuevas necesidades, nuevas propuestas de López López, M.T. (cord.) et al. Madrid: Fundació Acció Familiar.

Taguma, M., Litjens, I., Makowiecki, K. (2012). *Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Finland*. [S.I.]: OCDE.

Thévenon, O. (2011). *Family policies in OECD countries: a comparative analysis*. Population and development review, vol. 37, núm. 1, pàg. 57-87. New York: The Population Council, Inc. Consulta a <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2011.00390.x/pdf>.

Thévenon, O., Neyer, G., Duvander, A. (2014). *Family policies and diversity in Europe: the state of the art regarding fertility, work, care, leave, laws and self-sufficiency*. Families and Societies. Working Paper Series, núm. 7. Stockholm: Olivier Thévenon and Gerda Neyer. Consulta a <http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2014/12/WP7ThevenonNeyer2014.pdf>.

Van De Kaa, D. (1987). *Europe's second demographic transition*. Population Bulletin 42. Washington D.C.: Population Reference Bureau.

Van Lancker, W. (2018). *Reducing Inequality in Childcare Service Use across European Countries: What (if any) Is the role of Social Spending?*. Social Policy and Administration, vol. 52 (gener 2018), núm. 1, p. 271-292. Roskilde: John Wiley & Sons Ltd.

Van Lancker, W. i Ghysels, J. (2012). *Who benefits?: the social distribution of subsidized childcare in Sweden and Flanders*. Acta sociologica: journal of the Scandinavian Sociological Association, vol. 55, issue 2 (June 2012). Helsinki: Scandinavian Sociological Association.

Vaquerizo, D., Hennekam, H., Knop, R. et al. (2011). *Situación de los Sistemas de Atención a la Dependencia en la Unión Europea*. [S.I.]: Fundación Caser para la Dependencia.

Vaquero, A., Lago, S. (2018). *Las políticas de familia en España: una perspectiva comparada*. Report 5. Ourense: GEN Universidad de Vigo.

W. Van Lancker i N. Van Mechelen (2015). *Universalism under siege? Exploring the association between targeting, child benefits and child poverty across 26 countries*. Consulta a <https://pdfs.semanticscholar.org/815b/d287dadd250549bae6fc7744ff5b70a12721.pdf>.

Zalakain, J. (2017). *Atención a la dependencia en la UE: modelos, tendencias y retos*. Consulta a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6272298>.

Zufiaur, JM. (2008). *Hacia un nuevo modelo de protección de las familias en España*. Labour Asociados, S.L.L. (Expedient FIPROS/2007/36). Madrid: Ministeri de Treball i Immigració. Secretaria d'Estat de Seguretat Social. Consulta a <http://www.seg-social.es/prdi00/groups/public/documents/binario/115792.pdf>.